N.F.S. Grundtvig “Om Christendommens Sandhed”

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.11, november 2017

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tilføjet indledning og punktkommentarer i version 1.12, april 2018

Tekstkilder

A *Førstetrykket,* 1826 (SJ: 444, 450, 456 og 459)

B *Anden udgave,* 1865 (SJ: 459)

Andre udgaver

US *Udvalgte Skrifter* 4

Teksten er etableret af Steen Tullberg
Punktkommentarer, indledning og tekstredegørelse er skrevet af Steen Tullberg, redigeret af Klaus Nielsen og Jon Tafdrup

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning dr.theol. Troels Nørager

I øvrigt takkes ph.d. Morten Fink-Jensen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

|**[A:18]** |US:519

Om Christendommens Sandhed.

I hope you'll not deny that whatever is, is. If you don't grant me that, I can go no further.

Goldsmith.

Først naar man veed, hvad der er Christendom: hvad der er den christelige Troes Indhold, og hvortil denne Tro forpligter os, først da kan man fornuftigviis tale om Troens Sandhed, og veie Grundene for og imod Christendommens Tro-Værdighed, saa Christne maae nødvendig kalde det et *Helvedes Paafund* af Troens Fiender, at

indbilde Menneskene, det var aldeles mørkt, eller dog saare dunkelt, hvad man egentlig skulde troe og gjøre, for at være en Christen; thi det maae baade Venner og Fiender tilstaae, at er Christendommen Noget i sig selv, har den noget Eiendommeligt, hvorved den væsenlig adskiller sig saavel fra Menneskets naturlige Forestillinger om Guddommen, (*Hedenskab* i vidtløftig Forstand) som fra hvad der ellers i Verden har udgivet sig for overnaturlig Oplysning, da truedes den unægtelig med snar Undergang, naar hardtad Ingen meer vidste, hvori dens Eiendommelighed bestod. Vist nok kunde enhver Christen med Rette sige: jeg veed i det Mindste, hvad jeg selv troer, kan bevise, at denne min Tro er kjendelig og væsenlig forskjellig fra enhver anden, og vidner, som ærlig Mand, baade at den Tro har gjort mig lykkelig, og at den ikke er mit eget Hjerne-Spind, men den over al Verden navnkundige christne Tro; men naar nu Folk i Hundrede-Tal, og det Folk, der ansees for lige saa ærlige, og maaskee for langt lærdere og klogere, opstaae, og raabe med forenet Stemme: hvad du troer, og om din |US:520Tro har gjort dig lykkelig, maa du selv bedst vide, |A:19og at Mange kan have troet noget Lignende, vil vi ikke nægte; men det kan vi bevidne, at din Tro er langt fra at være den ægte christelige; naar dette skeer, som i vore Dage er sædvanligt, saasnart en Christen giver sin Tro høirøstet Vidnesbyrd, da maa han nødvendig staae for Verdens Øine som overvidnet, skjøndt alle Christne veed, han siger Sandhed. Under saadanne Omstændigheder kan det lettelig synes, som de Christne ei paa anden Maade kunde redde deres Tro fra at begraves med dem, end ved at skifte Navn, eller dog give deres Christen-Navn et Tillæg, der kjendelig adskildte dem fra Alle, som, uden christelig Tro, vilde bære det christne Navn, og jeg troer selv, den Tid er ikke langt borte, da noget Saadant vil blive nødvendigt; thi efterhaanden som det *theatralske* Væsen gaaer over til at blive Verdens anden Natur, kommer den aabenbar, ved Selv-Bedrag, til at ansee Blænd-Værket for den rette Virkelighed; men desuagtet er det klart, at, skjøndt Sandhedens Røst til en Tid kan *over-døves,* maa den dog ligesaalidt udvortes, som indvortes i Samvittigheden, kunne *over-vidnes,* og naar da den christelige Tro er Sandheds Tro, maa det nødvendig, paa en eller anden Maade, være vor egen Skyld, naar det synes, som den falske Christendom har et større og stærkere Vidnes-Byrd end den Sande. Nu er det vist nok umueligt for en enkelt Christen at frembringe et Vidnesbyrd, der øiensynlig overveier en heel uchristelig Tids-Alders modsatte Vidnesbyrd; thi selv om han kunde gjøre de største Mirakler, vilde det vel blot sætte Politiet i Bevægelse, og han kunde selv ingen Vægt lægge paa dette Vidnesbyrd, da Skriften forkynder, at i Verdens sidste Dage skal der gjøres forbausende Mirakler for Anti-Christen, altsaa *for den falske Christendom;* men det vilde i det Hele see maadeligt ud for os Mennesker, dersom vi ikke kunde *finde* langt mere |A:20end vi kan

frembringe, og hvem skulde være vissere paa at finde hvad han søger, end en Christen, naar han leder om et mageløst Vidnesbyrd for, at hans *christelige Tro er den christelige Tro;* naar skulde han fastere turde stole paa Herrens Ord: *leder, saa skal I finde*! Det er imidlertid ikke sjeldent, at man leder sidst, hvor man, Alting vel overveiet, burde ledt først, og at man dog ikke finder hvad man søger, før man kommer, hvor det er, hvorved det virkelig enstund kan synes, som man ledte forgjæves. Saaledes er det i det Mindste gaaet mig; thi jeg kan umuelig nægte, at jeg først burde ledt om det store Vidnesbyrd for min christelige Troes Ægthed der, |US:521hvor jeg selv først havde hørt og troet det: hvor jeg blev døbt, aflagde min Troes-Bekjendelse, fandt Næring for mit christelige liv, overantvordede Andre hvad jeg selv vidnesfast havde annammet, og erklærede dem, der bekjendte Tro, paa Embeds Vegne, for Christne, altsaa i den *christelige Kirke* og *Menighed;* men hvor naturligt end dette havde været, ledte jeg dog i alle Kroge, før det faldt mig ind at lede der, hvor det jeg søgde laae klart og aabenbart for mine Øine; thi som en Skrift-Klog af den Lutherske Skole havde jeg sat mig fast i Hovedet, at det store, alle falske Christne beskjæmmende Vidnesbyrd nødvendig maatte findes i *Skriften*. Sandelig, jeg ledte med Flid, og velsignet være den Aand, der saa trofast ledsager hver *troende* Bibel-Læser, for hvert Øieblik og hver Time jeg ledte med Flid; thi fandt jeg end ikke *det* mageløse Vidnesbyrd, der kan beskjæmme falske Christne, saa fandt jeg dog *et mageløst* Vidnesbyrd, der guddommelig bestyrker de sande Christnes Tro, og avler himmelsk Glæde i deres Hjerter, det fandt jeg, og den Aand, til hvis Røst jeg lyttede, medens Bogstaverne stod mig for Øie, gav mig Naade til at dele det velsignede Vidnesbyrd med Mange af den fælles Tro, som ikke behøvede at over|A:21bevises om, hvad man skal troe, for at være en Christen, men kun, hvad vi alle trænge til, levende at mindes om, hvor glædeligt, hvor sødt og saligt det er, ved Troen at vandre med Herren, og at hvile i Haabet om Beskuelsen, naar Han aabenbares i sin Faders Herlighed; at vorde herlig i sine Hellige og vidunderlig i alle sine Troende! Rimeligviis var jeg, efter vor fordærvede Naturs aandelige Dorskhed og Ladhed, aldrig blevet saa fortroelig bekjendt med den hellige Skrift, naar jeg ei der havde ventet at finde Alt hvad jeg behøvede til Embedets Gjerning, ligesaavel til at gjendrive dem, der modsige, som til at formane med den salige Lærdom, og jeg maa da visselig velsigne Ledsageren, ved Hvis Haand vi aldrig spilde vor Umage, men min Feiltagelse maa jeg derfor hverken velsigne, forsvare eller undskylde; thi naar vore Feiltagelser tjene os og Andre til Gode, maae vi dog vel bekjende, at Herren hører Æren til, og os vore Ansigters Blussel. Istedenfor nu, at Modstandernes kjække Paastand, at jeg var en daarlig Bibel-Læser, som fattedes baade Lærdom og Forstand til at see, hvad der virkelig stod skrevet, og hvad det i sin hele Sammenhæng havde at

betyde, istedenfor at denne Paastand skulde lært mig, at jeg søgde det træffende Vidnesbyrd, hvor det ikke var, lod jeg mig derved forlede til at forsvare min Bibel-Læsning og Skrift-Klogskab, som om |US:522jeg kunde frembringe meer end et enkelt Vidnesbyrd mod Tusinde om Skriftens Lærdom, naar jeg beviste, at mit Vidnesbyrd, som en enkelt Skrift-Klog, var fuldkommen ligesaa gyldigt som Modstandernes, *hvert for sig,* og det Feile i Slutningen blev mig forborgent, deels fordi jeg ikke skjelnede mellem troende og vantroe, eller engang ret mellem lærde og læge Læsere, og deels fordi jeg kunde bevise, at *naar* vi af Skriften skulde lære, hvad der var den sande Christendom, da maatte den nødvendig |**A:22**forstaaes, som jeg forstod den, og som *Morten Luther* og utallige Skrift-Kloge unægtelig havde forstaaet den, længe før jeg blev født. Det faldt mig altsaa ikke ind, at det nødvendig maa gaae med Bibelen, som med enhver Bog, man læser, at man læser som man er, og forstaaer som man har Forstand til, at hvad man ikke synes om, det springer man over, eller skriver det, hvis man har megen Agtelse for Skribenten, paa Tidens, Sprogets, Afskriverens, og, læser man Bogen i Oversættelse, paa Oversætterens Regning, eller, faldt det mig ind, troede jeg dog, det burde ikke komme i Betragtning ved en Bog, der, efter Modstandernes egen Tilstaaelse, skulde være *almindelig Kundskabs-Kilde* for den christelige Aabenbaring, som den umuelig kunde være, naar dens Ord og Mening var usikker, og Oversættelsen upaalidelig, og som den dog, meende jeg, i det Mindste siden Reformationen, havde været. Vel saae jeg, det var kun paa Skrømt, Modstanderne indrømmede, at Skriften var den almindelige Kundskabs-Kilde for Christendommen, da de satte en anden Kundskabs-Kilde ved Siden, og egenlig langt over den, som de kaldte deres *egen Fornuft;* men skjøndt jeg deraf lærde at lægge Vægt paa den soleklare Sandhed, at hvad end vor egen Fornuft kan lære os, kan den dog umuelig lære os, hvad *Jesus* har sagt, og ligesaalidt, hvis det ei er klart af Hans Ord, hvad han har meent, saa indsaae jeg dog endnu ikke, at Indvendingerne mod Bibelens Brugbarhed som *eneste Kundskabs-Kilde* kun var maadelig besvarede, ved at bevise, at vor egen Fornuft var, som *Kundskabs-Kilde* for *Christendommen,* baade ene og selvanden, aldeles ubrugbar. Vist nok ledte jeg i *Historien* om det store Vidnesbyrd for Christendommens Sandhed, der indsluttede Vidnesbyrdet om den lutherske Christendoms Ægthed i sig, og opdagede virkelig, at Spørgs|**A:23**maalet om den ægte Christendom var reent historisk, som et Spørgsmaal om, hvad ægte Christne havde troet, og paastod med Rette, at om end Fortolkningen af Apostel-Brevene kunde |US:523være tvivlsom, saa var den evangeliske Historie og Apostlernes Gjerninger dog en ligesaa klar, som paalidelig Historie om, hvad de ægte, oprindelige Christne, Apostlerne og deres første Discipler, havde troet, og hvad da

unægtelig alle sande Christne skulde troe; men hvad jeg end paa denne Vei fandt, skjøndt det i mine Øine er Guld værdt, var dog ikke det *levende Vidnesbyrd,* der seierrig kunde føres i Marken mod et saa *levende* og *tusindmundet vidnesbyrd,* som det, at man hverken af Skriften eller af Kirke-Historien kan see, *hvad* der er ægte Christendom, saasnart man dertil vil regne mere end hvad Fornuften ogsaa lærer, altsaa end hvad man *veed, er ikke Christendom!* Endelig hviskede en god Engel til mig: hvi leder du om det Levende hos de Døde! er du en Lærer i Israel, og veed ikke, hvor du skal finde de Christne, naar du vil høre deres Vidnesbyrd om hvad de troe! hvorledes kan du døbe Børn, naar du ikke har lært at faae dem, der vil bære dem, til at sige *Ja,* saa Fadderne kan høre det! Beskjæmmet, men inderlig glad ved at være blevet det, saa jeg kunde beskjæmme alle dem, der vil indbilde os, de ikke veed, hvad Christendom er, velsignede jeg *Luthers lille Catechismus,* som jeg, Gud skee Lov! i hele min Embeds-Tid har inderlig elsket, men var dog, siden den paa ny fortydskedes, blevet halv fremmed for, og havde aldrig seet i det Syvdages-Lys, der nu omskinnede Dens anden Part med den hellige Tro. Saaledes fandt jeg da, visselig ikke ved min Skarpsindighed, men ved et saadant *Lykke-Træf,* som kun kan times dem, der har en Tro, Forsynet finder det Umagen værdt at værne om, saaledes fandt jeg det *levende, høirøstede Vidnesbyrd* om hvad der er |A:24den sande Christendom, som har den besynderlige Egenskab, at Modstanderne, som vil hedde Christne, ei kan modsige det, uden klarlig at modsige sig selv, hvilket, som bekjendt, er den unægtelige Sandheds usvigelige Kjende-Mærke! Her hjelper det hverken at beraabe sig paa Fornuft eller Lærdom, eller Oversættelsers Upaalidelighed, eller paa Nogetsomhelst; thi hvad den eenfoldigste Bonde kan forstaae, maa de Høilærde dog sagtens kunne begribe, og det er unægtelig, at *den christelige Tro,* vi har bekjendt os til, det er *vor christelige Tro,* og at hvem der paastaaer, det er ikke den ægte, maa finde sig i at være en *U-Christen* i vore Øine, indtil han *klart* beviser sin fornærmelige Paastand, hvorved han vil gjøre os til *uægte, falske Christne.* At vores Troes-Bekjendelse er den ægte christelige, det er ikke alene en Paastand af de Millioner, |US:524der kalde sig Protestanter, men ogsaa af de langt flere Millioner, som ellers udskrige os for Kjættere, og kalde sig Catholiker, og et, selv mellem de bittreste Fiender, saa eenstemmigt Vidnesbyrd maa der dog unægtelig et ligesaa *sammensat, levende* og *umistænkeligt* Vidnesbyrd til at opveie, end sige da til at afkræfte og gjendrive. Saa underlig har Bladet vendt sig, blot ved Opdagelse af, hvad vi alle, de Læge med de Lærde, veed om Christendom, at istedenfor nys hvem der paastod, den evangelisk-lutherske Christendom var i Grunden den eneste ægte, stod som et eenligt Vidne mod Tusinde, saa staaer derimod nu hvem der modsiger denne Paastand, som et eenligt Vidne mod Millioner,

og, hvad der maa være det tungeste, hvis han endnu er enten Catholik eller Protestant, et Vidne mod sig selv, i det han paastaaer, at den christelige Troes-Bekjendelse, han selv har tilfælles med alle Catholiker og Protestanter, er *uægte*. Det er da soleklart, at nu kan Ingen, uden, ved aabenbar Selv-Modsigelse, *aandelig* at ude|A:25lukke sig selv af den *nærværende christelige Kirke,* enten sige, at han ikke veed, hvad der i Grunden er den christelige Tro eiendommeligt, eller at denne vor christelige Tro ei, heel og holden, er *Sandheds-Tro,* saa der rimeligviis, ved denne lille Opdagelse, maatte i Christenheden følge en dyb, almindelig Fred paa den store Revolutions-Krig, der egenlig har varet hele trehundrede Aar, men blev dog først i det attende Aarhundrede, som *Broder-Krig,* vederstyggelig og ødelæggende i vor Menighed. En høitidelig Fred-Slutning maa ogsaa nødvendig blive Følgen, i det Mindste hos os saakaldte Lutheraner, med mindre vore Modstandere aabenbar vil udtræde af vort kirkelige Samfund, og bekæmpe vor Tro, enten paa Grund af at den ei skal være ægte christelig, eller fordi den, skjøndt ægte christelig, dog ikke forekommer dem sandfærdig; Eet af To maa med det Første nødvendig skee; thi længe kan det dog umuelig vare, inden man paa begge Sider indseer, at man *gjendriver sig selv,* naar man paastaaer, at den Tro, vi bekjende os til, er baade christelig og u-christelig, baade sand og ikke sand, eller at man kan være en meget ærlig Mand, og dog bekjende sig til en Tro, man veed sig fri for, og paastaaer selv, er falsk.

Længe, siger jeg, kan det umuelig vare, thi sund Menneske-Forstand kan vel for et Øieblik besnæres af dunkle Spidsfindigheder, men den er dog alt for uundværlig i det daglige Liv, til at man, selv med al sin Flid, kan hindre den fra at gjøre sine umistelige og utabelige Rettigheder gjældende, saasnart det bli|US:525ver klart, at Snaren er en Spindelvæv, kun frygtelig for Fluer, og et latterligt Hoved-Baand om lærde Mænds Tinding. Jeg veed jo vel, at denne Tale fra min Mund klinger besynderlig i Manges Øren, fordi man eengang har sat sig fast i Hovedet, at jeg er og skal være blind for det naturlige Lys i Menne|A:26sket, være blind for den soleklare Sandhed, at var Mennesket idel Mørke, da var Lyset spildt paa ham, kunde han slet intet begribe, da var han lovlig undskyldt, naar han hverken kunde begribe, at Noget maatte være Guds Ord, eller at man skal troe Gud paa Hans Ord; man har sat sig denne Overtro paa min Blindhed saa fast i Hovedet, at Alt hvad jeg i tretten, ja i tyve Aar har *skrevet,* for at yttre og udbrede den *modsatte* Overbeviisning, synes at være saa godt som uskrevet, og maatte jo virkelig være det, naar en Paastand, der *gjendriver sig selv,* kunde desuagtet være sand; thi da er skrevet og uskrevet, sagt og usagt, Ja og Nei, aabenbar Eet og det Samme: Løgn tilhobe, skjøndt det naturligviis ogsaa maa være Løgn, det er Løgn, og Sandt tillige, og ingen af Delene. Denne Daarekiste-Philosophie, som

nutildags er den herskende, skjøndt Ingen vil have Æren for at være enten Magister eller Doctor deri, har man den besynderlige Godhed at tillægge mig, i det man paastaaer, det er min Tro, at Mennesket er af Naturen et Fæ, som, naar han, naturligviis ved et stort Mirakel, kommer til at læse i Bibelen, og forstaae den, som jeg, bliver derved først i mine Øine til et christent Menneske, medens han fornuftigviis i Modstandernes Øine, netop derved bliver et ligesaadant ufornuftigt Kræ, som jeg og mine Lige. Derfor maa jeg bestandig sige: skulde der end, som jeg dog umuelig kan troe, have været en saa ulykkelig Stjerne over min Pen, at Læseren med Føie kunde ansee den Mening og Tanke-Gang, jeg af al Magt bestreed, for min egen, saa vil jeg dog haabe, det, med Guds Hjelp, skal lykkes mig denne Gang ret tydelig at skille det jeg forsvarer fra det jeg bestrider.

Sagtens er det lidt kjedsommeligt for en aldrende Skribent immer at skulle begynde for fra, og slet Intet at kunne antage for afgjort mellem Læseren og sig fra Sidst, |A:27men det faaer ikke hjelpe, da det ikke alene vil være en stor Triumph for mig, men en langt større for Christendommen, naar man endelig ret lægger Mærke til, hvad man daglig selv tænker og siger, men, udenfor det daglige Liv, dog sjelden ændser: at et sandt *Ja og* |US:526*et modsat Nei* om Eet og det Samme, trods al Verdens Mægling, og trods *Neiets* glimrende Tilbud, at ville aflive sig selv, naar *Jaet* vil gjøre det Samme, umuelig kan komme til Forlig, uden at begge derved blive til ingen Ting, og gaae under i et bundløst *Maaskee,* hvormed det *grundløse Nei* sagtens, men det *urokkelige Ja* umuelig kan være fornøiet. Naar saaledes En, uden paa mindste Maade at ville yppe Kiv, blot siger, hvad sandt er, at en Tre-Kant altid er og skal være tre-kantet, men en trættekjær Person raaber: nei, den er og skal være rund, og en Tredie-Mand nu vil mægle Forlig, saa man paa begge Sider indrømmer, enten at en Tre-Kant skal være baade rund og trekantet, eller at den ingen af Delene skal være, da klinger det vist nok meget upartisk, men er dog skammelig partisk for Løgnen, der intet taber ved at gjøres til hvad den er, og vinder kjendelig ved at ophøies til en Sandhed i Mulighedens Rige, da Sandheden derimod ligesaavel maatte tabe Alt ved at sættes i Classe med Løgnen, som ved at gjøres til Løgn. Det kan Enhver forstaae, saavelsom ogsaa, at om end han, der sagde sandt, var saa uhyre fredsommelig, eller, hvad her blev det Samme, saa ligegyldig ved Sandhed, at han indgik det vanærende Forlig, saa vedblev dog Tre-Kanten desuagtet at være tre-kantet, og blev ligesaalidt rund tillige, som rund alene. Saaledes mener jeg nu, det er med enhver Strid, naar man ikke trættes om Keiserens Skjæg, eller om den Snee, der faldt i Fjor, eller dog om Noget, man ikke veed hvad er, og naar jeg derfor siger: jeg er til, da erklærer jeg det ligefrem |A:28for Løgn, om man vil sige, jeg er ikke til, og finder, man vil kun føle mig paa

Tænderne, naar man beder mig, for Freds og Roligheds Skyld, enten at sige: jeg er baade til og ikke til, eller, jeg er hverken til eller ikke til, hvorved jeg ikke blot gjorde mig selv til en Løgner, men stræbde vitterlig, som et løgnagtigt Menneske at gjøre Sandhed til Løgn: erklærede Sandhed Krig, for at beholde Fred med Løgnen. Man maa nu kalde min upaatvivlelige Sikkerhed paa min Tilværelse, eller min Bevidsthed: en Viden, Tro, eller hvad man vil, saa er det mig lige vist, at jeg er til, og Alt hvad der bliver mig lige saa klart, det siger jeg, jeg veed bestemt, og kalder det unægteligt, men hvad der aabenbar ei kan være sandt, uden at noget unægtelig Sandt skulde blive Løgn, eller hvad der benægter og derved gjendriver sig selv, det kalder jeg haandgribelig Løgn, saasom, naar Nogen vilde sige: der er i Grunden ingen Sandhed til, thi skulde det være *sandt,* da blev Sandheds Fornægtelse den eneste Sandhed, der var til, og derfor maa det nød|US:527vendig være Løgn. At vi nu har en Evne til at gjøre vort eget Bekjendtskab, og slutte fra det Ene til det Andet, det er vist, siden vi virkelig gjør det, hvad aldrig vilde være Tilfældet, naar vi *ikke kunde;* men *om* denne Evne *ene skal* kaldes *Fornuft* eller *Forstand,* eller begge Dele, eller naturligt Skjel, eller Sands og Samling, eller blot *Tænke-Evne,* det burde dog virkelig alle tænkende Mennesker, og da især de, der vil hedde Tænkere og Selv-Tænkere, baade forstaae og indrømme, er en *barnagtig* Trætte, da det aabenbar er Noget, intet Menneske og intet Concilium kan bestemme, da det ikke af sig selv, ved almindelig Tale-Brug, er blevet bestemt, men, ved den herskende Forskjellighed, overladt til enhver, at bruge hvilken Benævnelse, han vil, naar det kun er tydeligt, *hvad* han derved vil betegne. Jeg har derfor slet intet imod, at man |**A:29**nu helst fører Fornuften baade i Munden og i Pennen, naar det kun ikke skedte paa Forstandens og paa Sandheds Bekostning; men ikke nok dermed, at man sædvanlig ophøier og forguder et Noget, under *Navn af Fornuft,* som man enten ikke kan eller ikke vil sige, hvad er; men man taler og slutter sædvanlig, som om man blot behøvede at kalde Noget *fornuftigt,* for derved at gjøre det til en unægtelig Sandhed, eller som om man kunde gjøre en unægtelig Sandhed til Løgn, blot ved at kalde den *ufornuftig,* hvad unægtelig bør være alle Sandheds varme Venner utaaleligt, om de end derfor med Bitterhed af tusinde Munde skulde erklæres for intolerante. Nu at reformere hele Verden, er vist nok et Arbeide, man gjør klogest i at overlade ganske til Ham, der skabde den af Begyndelsen, og saae, at Alt hvad Han havde gjort, var saare godt, og som da sikkert, naar Hans Time kommer, vil vide at udmønstre hvad Han ikke haver gjort, saa Alt igjen kan blive saare godt; men hvad vi, naar Christendom er idel Sandhed, som christelige Præster, med Guds Hjelp, maae baade ville og kunne udrette, det er at feie for vor egen Dør, og det er ikke meer end billigt, at vi betragte *Kirke-Dørren* som vor egen, da det dog sædvanlig er os, som baade

først og sidst færdes igjennem dem, og vi desuden er de eneste *Dør-Vogtere* ved Christi Kirke, som *Verden* kan see og kjende; thi om den egentlige *Dør-Vogter* siger Herren, som selv vil hedde *Dørren* til sine Tjenere: det er den *Sandheds-Aand,* som Verden ikke kan annamme, fordi den hverken seer eller kjender Ham, men I kjende Ham, thi Han bliver hos eder og skal være i eder! Aldrig kan man med mindste Skjel forlange af os, at vi skal paa *naturlig Maade* bevise |US:528Sandheden af hvad vi forkynde som skedt og aabenbaret paa *over-naturlig* Maade; thi vi kan aabenbar ikke engang prøve derpaa, uden at mod|A:30sige os selv, da hvad der virkelig er *over-naturligt,* efter Tænkningens urokkelige Grund-Love, umuelig lader sig *naturlig* bevise, ligesom det da ogsaa er soleklart, at ingen historisk Begivenhed lader sig mathematisk *bevise,* men kun *bevidne!* Hvad man derimod med Rette kan forlange af os, er, at der i hvad vi forkynde som Sandhed, ei maa findes Noget, som aabenbar strider mod en unægtelig Sandhed, eller gjendriver sig selv, og at hvad vi udgive for et gyldigt historisk Vidnesbyrd, ogsaa virkelig, indtil denne Dag, fortjener dette Navn. Skulde der altsaa i *Troen* og *Daaben,* som vi erklære for Salighedens eneste Vilkaar, virkelig findes Noget, som strider mod unægtelig Sandhed, da indrømme vi strax, at vi hidtil, om end uvitterlig, have været Løgnens Trælle, der maa kalde deres Tjeneste et Aag, det er Vinding at miste, men kan man ikke overbevise os om et stridigt Forhold til Sandhed, da skal man ogsaa indrømme, at den Tro og Daab, vi prædike, er antagelige for enhver, som enten finder dem gyldig bevidnede, eller føler Drift til at prøve deres Kraft; thi hvad der ei beviislig strider mod unægtelig Sandhed, det *kan være sandt,* og er ligesaavel Gjenstand for *Tro* som for *Tvivl!*

Dette, skulde jeg mene, er soleklart, men det er ikke mindre saa, at vi umuelig kan indrømme Troens og vore Modstandere, at Alt hvad de behage at *kalde* unægtelig Sandhed, virkelig er det; thi da behøvede de jo blot at sige, det var en unægtelig Sandhed, at vor Tro streed mod en unægtelig Sandhed; men skjøndt man ikke har udtrykt sig saa kortvillig, beviser man dog slet ikke bedre, ved at sige: Fornuften er unægtelig Sandhed, hvad der strider mod unægtelig Sandhed er aabenbar falsk, men nu strider Troen mod Fornuften, altsaa er Troen falsk. Dette er imidlertid, under mangehaande Skikkelser, det eneste saa|A:31kaldte philosophiske Grund-Beviis mod Christendommens Sandhed, der hidtil er kommet mig enten for Øine eller for Øren, og som jeg den Dag i Dag ei kan forstaae, duer til Andet, end til, efter Omstændighederne, at lee ad eller at harmes over; thi skal vi erkjende hvad man kalder Fornuft for at være unægtelig Sandhed, da skal man jo dog først bevise, at det er en unægtelig Sandhed, man kalder Fornuft, da man ellers ligesaa godt kunde sige: Jesper Oldfux er en unægtelig Sandhed, og nu, af den aabenbare Strid mellem Troen og Jesper,

slutte, at Troen streed mod en unægtelig Sandhed. Man vilde altsaa formoden|US:529lig hermed kun *bevise,* at man virkelig ansaae alle christelige Præster for de mageløse Kjød-Hoveder, man udskreg dem for, og saaledes betragtet er Beviset unægtelig saa mesterligt, at vi kun svagt efterligne det, ved, til Gjengjæld, at byde Modstanderne følgende Beviis for deres Fornufts Løgnagtighed: Christus er unægtelig Sandhed, det nægter den modsatte Fornuft, som gjør sig selv dertil, altsaa nægter Fornuften en unægtelig Sandhed!

Vil man altsaa med Fornuften kuldkaste Christi Kirke, maa man aabenbar allerførst see at komme paa Spor efter Fornuftens usporlige Gaade: Fornuft, og sige os ret klart, hvad den i Grunden er; thi er den en for det naturlige Menneske unægtelig Sandhed, maa den nødvendig lade sig udtrykke tusinde Gange klarere end nogen overnaturlig Sandhed, og i alt Fald er det unægteligt, at hvad der vil gjælde for evig Sandhed, skal enten gjøre saa store og aabenbar guddommelige Jærtegn, at det bliver troværdigt, eller saa klart at bevise sin Ret dertil, at man ei kan nægte den, uden med det Samme at bekræfte den. Hermed har det nu vist nok langt Udseende, da de der vil bestride vor Tro med den rene Fornuft, endnu ikke har kunnet blive enige om, hvad de egen|**A:32**lig forstaae ved Fornuften, men kun om, at den i Grunden er en *Ubegribelighed,* altsaa unægtelig ikke Gjenstand for klar Erkjendelse, men kun for Tro og Tvivl, ligesom den guddommelige Sandhed, vi i Christo Jesu troende tilbede, kun med den mærkelige Forskjel, at hiin Fornuft skal ikke blot være en *naturlig* Sandhed, som intet *naturligt* Menneske begriber, tro-værdig uden alle Jærtegn, men være Noget *sig selv ubegribeligt,* der dog indslutter *alle* muelige *Begreber* i sig, skal, skjøndt sig selv ubekjendt, være Grunden til al muelig Sandheds Erkjendelse, hvoraf vi med fuldeste Ret slutte, at *den Fornuft,* man beskriver saaledes, er et Intet i Verden, et blot forgudet, sig selv modsigende Hjerne-Spind, altsaa hverken meer eller mindre end en *Afgud,* hvis Strid mod vor Tro, langt fra endog kun at gjøre den mistænkelig, meget mere vækker grundet Formodning om, at det maa være Sandheds Tro, da det ligger i Sagens Natur, hvad Erfaring ogsaa stadfæster, at alt Afguderie maa være indbyrdes forligeligt, men rase mod den sande Gudsdyrkelse, der intet mueligt Afguderie kan lade gjælde, fordi Sandheden kun er een, og maatte fornægte sig selv, ved at indrømme, at noget Modsat, endogsaa blot muelig, kunde være Sandhed. Vil man nu sige, at jeg ogsaa med denne *Protest* mod *en vis* Fornuft, der skal indeholde lutter naturlig og unægtelig Sandhed, som hverken lader |US:530sig gyldig bevidne, bevise, eller begribe, at jeg dermed beviser, jeg er et Mørkhedens Barn, der nægter og bespotter det naturlige Lys i Mennesket, vil man sige det, da kan jeg naturligviis ikke forhindre Nogen deri, som har en Mund, han nænner at bruge saa ilde; men jeg tør dog haabe i det

Foregaaende tydelig at have viist, *jeg protesterer* kun *mod* den ravgale Paastand, *at* et *unaturligt* Mørke, under *Navn af Fornuft,* skal, til Trods for unægtelig |A:33Sandhed, gjælde for et *soleklart, naturligt Lys,* der, ved et umueligt Mirakel, forvandler alle dem, der ikke vil være dets blinde Tilbedere, til Mørkets Børn, og forvandler enhver modsat unægtelig Sandhed til Løgn og Tant! For en Sikkerheds Skyld gjentager jeg det: Ingen kan have mere sand Ærbødighed end jeg for det *naturlige Lys,* hvad enten man saa kalder det *Fornuft* eller *U-Fornuft,* men Ingen kan heller dybere end jeg foragte det aandelige Mørke, der, med Lys til Rang-Titel, spotter al virkelig, baade naturlig og overnaturlig, Oplysning om aandelige Ting, Ingen kan dybere end jeg foragte det falske *Lys,* der beviislig er *Mørke,* hvad enten det saa kalder sig *Fornuft,* eller *Sandhed,* eller *Gud* selv, og hvem der ikke vil indsee, det er umueligt at elske og befordre virkelig og sand Oplysning, uden at hade og bestride den Falske, der kun giver bælgmørke Ting klart klingende Navne, hvem der ikke vil indsee det, som vi alle naturlig kan indsee, han er beviislig ingen Sandheds-Ven, og maa ikke forlange, at Nogen skal tale med ham om Sandhed, hvis virkelige Tilværelse han nægter!

Saa er det da vor Paastand, at hverken i vor Tro og Daab, eller i Noget af alt det, hvortil vi erklære de Christne forpligtede, findes det Mindste, som strider mod unægtelig Sandhed, og at man derfor ikke maa sige, vi enten forlanger Noget af Menneskene, som Saligheds Vilkaar, eller paalægger dem Noget, som christelige Pligter, hvad de jo har Lov til at indrømme og opfylde, naar de finde sig bevægede til at troe vort *Vidnesbyrd* om Christendommen, som den eneste Lægedom for *Syndere,* om den christelige Guds-Dyrkelse, som den bedste Forberedelse til Evigheden, om den hellige Skrift, som en uudtømmelig Kilde til christelig Oplysning og Opbyggelse, og om det christelige Lære-Embede med Sjæle-Sorg, som en guddom|A:34melig Indretning til Menighedens Bedste, den hellige Skrifts Forklaring, og sand Oplysnings Fremme!

Ingenlunde vil jeg dølge, at man, uden at modsige nogen unægtelig Sandhed, kan gjøre mange Indvendinger mod Sand|US:531heden af dette vort præstelige Vidnesbyrd, men ærlig skal jeg gjennemgaae Alt, hvad der, enten, saavidt jeg mindes, har gjældt for farlige Indvendinger, eller, efter mit Skjøn, kunde gjælde derfor, og, saa godt jeg kan, vise, de er langt fra at kuldkaste vort Vidnesbyrd! Naar det er skedt, da vil jeg frimodig yttre min Overbeviisning om, hvad der taler for Sandheden af vort Vidnesbyrd, og giver det, saavidt jeg kan skjønne, en mageløs Gyldighed, der burde bevæge alle Mennesker til at blive Christne, og, i den christelige Kirke, med barnlig Tillid til vor himmelske Fader, gaae Død og Evighed trygt og gladelig i Møde!

Det følger vist nok af sig selv, at jeg i dette Forsvar for

Christendommen, maa udelukkende holde mig til, hvad *jeg tør* udgive for *gyldig bevidnet, ægte, uforanderlig Christendom,* uden at ændse, hvad Denne eller Hiin, Læg eller Lærd, uforsvarlig, efter eget Tykke, har villet regne dertil, eller tage derfra; thi det er ligesaalidt alle Christnes, som alle mine egne Meninger, jeg maa eller vil forsvare, under Navn af Christendom; men da jeg har givet det Troes-Samfund, hvori jeg er født og døbt, mit præstelige Vidnesbyrd, som ægte christeligt, maatte jeg dog aabenbar enten gjenkalde dette mit Vidnesbyrd, som Frugten af en Vildfarelse, eller ogsaa maa jeg fremdeles paastaae, at Alt hvad jeg *i Kirken* har givet mit *præstelige Vidnesbyrd,* som ægte Christendom, ogsaa virkelig er det, eller, med andre Ord, at den saakaldte *evangelisk-lutherske* Kirke er *ægte christelig*. Kun maa jeg bemærke, hvad der vel ikke burde trænge til at siges, men dog |A:35vist, efter Omstændighederne, trænger til at siges tit, at jeg hverken er forbundet eller vil forbinde mig til, at forsvare enten vort Samfunds christelige Ægthed eller Christendommens Sandhed, *paa den Maade* og Maneer, eller efter *den theologiske Methode,* der i vor Menighed hidtil har været brugelig, i det man udledte *ikke blot,* som det sig bør, *den christelige Theologie, men* ogsaa *den christelige Tro af Bibelen,* og vilde forsvare Christendommen med Bibelen, *som* en guddommelig Aabenbaring, der beviste sig selv; thi denne Methode, har jeg fundet, er aldeles forkastelig, den maa jeg derfor, som christelig og sandhedskjærlig Mand, ei længer følge, men skal, som christelig Theolog, af al Magt bestride; da saavel Christendommen selv, som vort christelige Samfunds Ægthed, naar de forsvares paa en uforsvarlig Maade, nødvendig, trods deres mageløse Forsvarlighed, maae *synes uforsvarlige,* og blive til Spot for vor Troes Fiender, istedenfor at naar vi lade Troen |US:532tale for sig selv, og Historien vidne om Kirken, med Bibelen og Alt hvad der er i den, Fienderne maae tie, beskjæmmede af et Vidnesbyrd, der, i Gyldighed og Troværdighed, aabenbar er mageløst paa Jorden. Paa en Tid, da saa mangfoldige Præster og Theologer i den evangelisk-lutherske Menighed ikke blot have opgivet den lutherske Skrift-Fortolkning, og de bibelske Beviser for Christendommens Sandhed, men aabenbar bestridt Christeligheden af Luthers Tro, gjort Paastande om Bibelen, i Følge hvilke den umuelig kunde indeholde en guddommelig Aabenbaring, og gjort Noget, de kaldte Fornuften til Christendommens *første Kundskabs-Kilde* og Skriftens rette Fortolker, paa en saadan Tid er det tilvisse ikke for sine Med-Theologer man behøver at gjøre Undskyldning, naar man bestrider *den lutherske Methode* i Christendommens Udledelse og Forsvar; men naar man, som jeg, finder sig |A:36i Troen uopløselig forbundet med *Morten Luther,* ærer og elsker hans Ihukommelse, som det største Guds Redskab mellem *Herrens* Tjenere, siden Apostlernes Dage, og erkjender, at de lutherske Grundsætninger for Skrift-

Fortolkningen er ikke blot taalelige, men de eneste rette til at fremme christelig Oplysning, naar saa er, da maa man nødvendig skye *selv Skinnet* af *anden eller større Uenighed* med den ypperlige Kirkefader, og hans troe Discipler, end den, der netop ved hans Skrift-Fortolkning, nødvendig hos oplyste Christne maatte opkomme, og som Kirkens farlige Stilling gjør det til en Saligheds-Sag aabenlyst at vedkjende sig, og aabenlydt at forkynde. Jeg har saaledes, i forrige Betragtning, viist, at selv naar man meende, fatteligst at kunne udlede Christendommen af Skriften, maatte man dog, i vore Dage, da baade Skriftens Myndighed er undergravet, og dens Fortolkning bragt i det grueligste Vilderede, nødvendig foretrække enhver anden muelig Kundskabs-Kilde; og i nærværende Betragtning, skal jeg, ved Siden ad Christendommens Forsvar, vise, hvor umueligt det er, klart og grundigt at forsvare enten Christendommens Sandhed eller den lutherske Christendoms Ægthed, naar man saaledes sammenblander og forvexler Bibelen med Christendommen, at man vil udlede Denne af Hiin, og lade alle Indvendinger mod Bibelen og den lutherske Skrift-Fortolkning gjælde for Indvendinger mod Christendommens Sandhed og mod den lutherske Christendoms Ægthed. Jeg vedkjender mig da frit og aabenbart herved den klare Paastand, at, hvor fast og inderlig end Kirke-Historien sammenknytter Christendom og Bibel, saa er de dog, |US:533netop fordi de hænge sammen ved et *Baand,* ikke Eet og det Samme, og at, skjøndt Baandet, efter *min Forstand,* er uopløseligt, saa er de dog ingenlunde i Tankerne og i Begrebet uadskillelige; thi man |A:37kan, uden at støde an mod nogen unægtelig Sandhed, meget godt tænke sig det mueligt, *enten* at den christelige Tro var sand og saliggjørende, uagtet de Christne havde havt en overdreven Ærbødighed for den hellige Skrift og havt uforsvarlige Meninger om dens Oprindelse og Fortolkning, *eller* at den hellige Skrift virkelig indeholdt en guddommelig Aabenbaring, skjøndt den christelige Tro ei fandtes deri, men var kun en Tidlang, til Christendommens Fiender lærde at kjende Skriften, og fik bedre Forstand, ved Misbrug af dens Ord, og haartrukken Fortolkning, stadfæstet og forsvaret dermed. At begge Dele var *tænkelige,* kan Ingen nægte, og *om* nogen af Delene *virkelig* er Tilfældet, eller om Bibel og Christendom virkelig ere saa uopløselig forbundne, at de maae staae og falde med hinanden, det er aabenbar et videnskabeligt Spørgsmaal, som kun ved et *grundigt* Studium af Skriften og Kirke-Historien, lader sig gyldig besvare. Maatte man nu, for at blive Christen, bekjende sig til den Tro, at Bibel og Christendom var uopløselig forbundne, *da* skulde vist nok de Christne ansee enhver modsat Paastand, og enhver Indvending mod Bibelen, som et Angreb paa og en Indvending mod den christelige Tro, men det maatte da ogsaa være nøie bestemt, *hvoraf den Bog,* man kaldte *Bibelen, bestod,* og skulde Christendommen ansees for

Eet med Bibelen, maatte den christelige Tro endog *blot* gaae ud paa, at Bibelen var en guddommelig Bog, thi gik den tillige ud paa, at Dette eller Hiint var guddommelig Sandhed, da blev Bibelen og Troes-Bekjendelsen derved strax to adskildte Ting; fordi det immer blev et eget Spørgsmaal, om det ogsaa virkelig fandtes i Bibelen, hvad de Christne troede, skulde findes deri, medens det ingen Tvivl kunde være underkastet, at hvad de Christne troede, det troede de, enten det saa stod i Bibelen eller ikke. Naar |A:38det imidlertid var en Deel af deres Troes-Bekjendelse, at Alt, hvad de troede, skulde findes i Bibelen, da vilde vist nok deres Tro, som *reen* Sandheds Tro, være kuldkastet, naar man beviste, den ikke fandtes i Bibelen, og hele den christelige Menighed vilde da være indviklet i alle Stridighederne om Bibel-Fortolkningen, som en Saligheds Sag, uagtet kun en saare liden Part af den, nemlig de Skrift-Kloge, var istand til at oversee Striden, og have nogen velgrundet Mening om, hvorvidt |US:534den christelige Troes Grund derved gjordes vaklende eller ikke.

Lød nu virkelig den christelige Troes-Bekjendelse *blot* paa, at Bibelen var en guddommelig Bog, da vilde jeg meget betakke mig baade for at hedde Christen, og for at forsvare den christelige Tro, der, hvad saa end Bibelen indeholdt, umuelig kunde være saliggjørende; thi bliver man ikke engang salig, ved, paa gode Grunde, at troe, der er en Gud og en Salighed til, da bliver man det aabenbar endnu mindre, ved, blot paa nogle Skriftkloges Ord, hvis Forstand og Ærlighed man ei kan bedømme, at troe, Gud har skrevet eller ladet skrive en Bog, hvori hvem der kan læse, og er klog nok, kan finde en ypperlig Anviisning til Lyksalighed. Lød derimod den christelige Troes-Bekjendelse paa Sætninger, som kunde være sande, og maatte, naar de troedes, forvisse om Salighed, da turde jeg vist nok ikke sige, den blev uantagelig, ved tillige at lyde paa en Bog, hvori disse Sætninger skulde findes beseiglede med et guddommeligt Vidnesbyrd; men aldrig vilde jeg dog kunde forstaae, hvi jeg, som Christen, skulde, foruden min egenlige Tro, bekjende Tro paa, at det Samme fandtes i en Bog, jeg havde ondt ved at kjende og forstaae; thi fandt jeg det ikke, var det aabenbar en ligesaa unyttig som besværlig Tro, at det skulde findes, og fandt jeg det virkelig guddommelig beseiglet deri, da annammede jeg nød|A:39vendig heller end gjerne den guddommelige Beseigling paa min christelige Troes Sandhed.

Var nu derimod *den christelige* Troes-Bekjendelse *ikke* saaledes beskaffen, men det var kun *Luther,* som enten havde gjort en ny Troes-Bekjendelse, der kun lød paa Bibelen, eller tilføiet en egen Artikel om, at den christelige Tro *skulde findes* i Bibelen og udledes deraf, da havde han i første Tilfælde stiftet en nye Religion, som skulde kaldes *Lutherdom,* og var, naar den vilde hedde christelig, et aabenbart Kjætterie, et vitterligt Falsum, og i andet

Tilfælde havde Luther, ved, efter sit eget Hoved, at gjøre et Tillæg til den christelige Troes-Bekjendelse, adskildt (separeret) sig og sin Menighed fra den eneste ægte christelige Kirke, og fortjende da, i begge Tilfælde, om end ikke ligemegen Daddel, dog ligelidt christelig Høiagtelse.

Nu er imidlertid Intet af alt dette saa, thi vi har en christelig Troes-Bekjendelse, der, langt fra udelukkende at lyde paa Bibelen, tvertimod *slet ikke* lyder derpaa, og at dette er de Christnes ægte Grund-Bekjendelse, derom have vi Venners og |US:535Fienders eenstemmige Vidnesbyrd i Kirken, baade den Dag i Dag, og igjennem de 3 til 4 Aarhundreder, da Bogtrykker-Konsten har sat os istand til at føre urokkelige historiske Beviser.

(Fortsættes).

|**[A:117]**

Om Christendommens Sandhed.

(Fortsættelse.)

Man burde vel forudsætte, at Ingen af os var saa vankundig, han jo vidste, hvorledes den Troes-Bekjendelse lyder, vi alle have tilfælleds, saavel med hinanden, som med de christelige Millioner, nu og fordum; men da nuomstunder de, der læse andre Bøger, sjelden have læst deres lille Catechismus, da Troes-Bekjendelsen, ved en stor Feiltagelse, kun summarisk gjentages ved Confirmationen, og da den, ved en endnu større, ikke altid høres *lydelig* over Daaben, tør jeg ikke undlade at indføre den, som den, lidt uagtsom trykt, men dog uforvansket findes i vor Alter-Bog.

Jeg troer paa Gud Fader almægtigste, Himlens og Jordens Skaber!

Jeg troer paa Jesum Christum, Hans eenbaarne Søn, vor Herre, som er undfangen af den Hellig-Aand, født af Jomfrue Marie, piint under Pontio Pilato, korsfæstet, død og begraven, nedfoer til Helvede, opstod tredie Dag fra de Døde, opfoer til Himmels, sidder hos Gud Faders Almægtiges høire Haand, derfra han skal igjen komme at dømme Levende og Døde!

Jeg troer paa den Hellig-Aand, en hellig christelig Kirke at være, som er hellige Menneskers Samfund, Syndernes Forladelse, Legemets Opstandelse og efter Døden det evige Liv!

Dette er Bekiendelsen, som giver sig selv det levende Vidnesbyrd for Venner og Fiender, at den udtrykker de Christnes ældgamle, over al Verden bekjendte Tro, og vil |**A:118**Nogen gjøre

dette Vidnesbyrd til Løgn, da fremføre han et stærkere, som benægter, at det var denne Tro, der fra Apostlernes Dage uafbrudt forplantedes med Daaben fra Slægt til Slægt og fra Folk til Andet; men det forstaaer sig, at vi tale om *Troen,* ikke om Udtrykkene, der, naar de kun udtrykke det samme Begreb, er omtrent ligegyldige, og maatte nødvendig afvexle, i det Mindste hvergang Troen forplantedes til et nyt Folk, der skulde bekjende den paa sit eget Tunge-Maal. Det er saaledes ganske rigtigt, at vi i den tredie Troes-Artikel sige en hellig, *christelig* Kirke, hvor Catholikerne sige en hellig, *almindelig* (catholsk) Kir|US:536ke, men Tingen bliver den samme, da vi paa begge Sider dermed vil udtrykke Kirkens *Eenhed,* hvorpaa Troen gaaer, og hvorlidet det var vor Agt med denne, i Øvrigt unødvendige, altsaa ulovlige, Forandring, at adskille os, beviser den Catechismus, jeg endnu som Barn har lært, hvor det lød, en hellig *almindelig, christelig* Kirke. Ligeledes have vi i denne Artikel indskudt Ordene *"at være"* for dermed at raade Bod paa den tilsyneladende Dunkelhed, men da disse Ord til Lykke paa dette Sted ingen Ting sige, gjør de aabenbar heller ingen Forandring.

Dette er da det Mester-Stykke af christelig Klogskab, hvorpaa Fienden, naar han vil bestride Kirken, maa prøve sin, i det han stræber at bevise, enten at den Tro strider mod unægtelige Sandheder, eller at det ikke er den christelige Tro, eller at Ingen mere har den Tro, saa Bekjendelsen er hos os alle kun et tomt Munds-Veir; men kan han, som jeg paastaaer, ikke med al Verdens Viisdom nogen af Delene, da skal han nødes til at indrømme, der er endnu en *historisk christelig Kirke* til, som har Lov at udgive sin Tro for Sandheds-Tro, og at beraabe sig paa Erfaringen om denne Troes Kraft og Livsalighed, for derved |**A:119**at overtale hvem der vil lade sig overtale til for Alvor at indgaae i Kirken, vedkjende sig de Christnes uforanderlige Tro, og betragte sin Daab som et uforkrænkeligt Haabs guddommelige Kilde, eller om de fattes Daaben, underkaste sig den i *Herrens Navn.*

Det samme høirøstede hos venlige og fiendtlige Millioner eenstemmige Vidnesbyrd, vi i den almindelige Bekiendelse ved Daaben have om vor Troes christelige Ægthed, det samme Vidnesbyrd have vi nemlig om vor Daabs Ægthed, og om dens Nødvendighed til at levendegjøre og beseigle det christelige Saligheds Haab, saa *Daaben* er den eneste virkelige Indgang i Kirken, eller Optagelse i det christelige Troes-Samfund. Kirken beraaber sig herved udtrykkelig paa *Herrens* Befaling, at alle de, som vil høre ham til, være Christne, skal døbes i Faderens og Sønnens og den Hellig-Aands Navn, men i sit eget Navn forlanger Kirken af alle, som vil døbes, *sin Troes* høitidelige Bekjendelse, og en ligesaa høitidelig Krigs-Erklæring mod *Djævelen,* alle hans Gierninger og alt hans Væsen.

Da vi nu eenstemmig, Catholiker saavelsom Protestanter,

erklære enhver, der *saaledes* er *døbt,* for en Christen, som, saafremt han virkelig har den til vor Bekjendelse svarende Tro, er deelagtig med os i de Christnes Saligheds-Haab, og i Alt, |US:537hvad der efter vor Tro og Bekjendelse, med den Hellig-Aand, udgjør den christelige Kirke; da vi gjør det, og maae nødvendig indrømme, at om den nyfødte Christen døde strax *i denne Tro* for vore Øine, var han Saligheden vis, saa følger heraf unægtelig, at vi ikke, uden Selv-Modsigelse, kan nævne nogetsomhelst Andet, end *Troen* og *Daaben,* for *Salighedens Vilkaar,* og skulde vi desuagtet have begaaet den Daarlighed, maae vi, som sandhedskjærlige Mennesker, langt fra at vredes paa den, der opdager det, takke ham for Oplysningen, og uop|**A:120**holdelig rette os derefter; thi *vitterlig* Selv-Modsigelse forkynder aabenbar Løgnagtighed.

Derimod foreholde vi med Rette de Døbte, hvad der unægtelig ligger i den Troskabs-Eed, de have svoret den *Herre* Jesus Christus, og i Krigs-Erklæringen mod hans Fiende, at de nemlig skal beflitte sig paa et *christeligt* Liv og, trods al Fiendens Fristelse, blive troe til Døden, saa de, med den *Hellig-Aands* Bistand, giør Alt, hvad Herren behager, og mandelig bestrider Alt, hvad der strider mod ham og hans Villie!

Alt hvad vi nu veed om *Herrens* Villie, enten af det Lys i Forstanden, os er skjænket, eller efter gyldige Vidnesbyrd, maae vi nødvendig føle os forpligtede til at meddele de Nyfødte, dog saaledes, at vi ikke overvælde og besvære dem, men bestandig huske, at da hvem der bliver Christen, om han end er gammel, ved Daaben begynder et nyt *Levnets Løb,* maae vi nødvendig i Kirken, saavelsom i det naturlige Menneske-Liv, skielne mellem Barndom og Ungdom, Manddom og Alderdom, og ligesaalidt fordre øvet af Barnet, hvad kun Manden formaaer, som fattet af den Unge, hvad kun ved længere, gudelig Erfaring efterhaanden udvikler og klarer sig. Da nu imidlertid den rette Fordeling, og i det Hele den christelige Opdragelse og Underviisning, naar den skal lykkes, kræver baade et Slags huusligt Forhold, en levende kiærlig Sammen-Virkning, og en viis Styrelse, saa kan *vor Herre,* naar han er Viisdommen selv, umuelig have undladt at sørge for sin Menigheds Tarv, og gjøre en Indretning, hvorved den store Hensigt kan opnaaes, og hvorved i det Hele Hans Rige kan vedligeholdes, forsvares, blomstre og udbredes over al Jorden. Det maatte derfor falde ethvert alvorligt Menneske høist mistænkeligt, hvis vi sagde ham: naar du har besluttet dig til at antage vor Tro, og er |**A:121**døbt, da er du overladt til dig selv og den Aand, du har annammet, og maa selv see til, hvordan du bedst kan bevare, bestyrke, ære og udbrede din Tro, samt i alle Maader gjøre Herrens velbe|US:538hagelige Villie. Det kan derimod slet ikke forundre ham, at vi sige: nu er du døbt, og kalder Herren dig i Dag eller i Morgen, da læg kun trøstig dit Hoved til Hvile paa den Tro, du har bekiendt, dit Haab, det evige

Livs uforkrænkelige Haab, som du har tilfælles med os og alle Troende, skal ikke beskiæmmes; men, er det Guds Villie, du skal leve enstund med os herneden, da er det ogsaa Hans Villie, at du skal voxe i vor Herres Jesu Christi Naade og Kundskab, og alt som du voxer, tjene Herren mere og mere, af al den Styrke og Formue, Han dig vil give. Du veed, at vi Christne skal, med den Hellig-Aand, udgjøre et Samfund af hellige ɔ: hjerterene Mennesker, og hvad allerede deraf nødvendig følger, har du udtrykkelig lovet os: at flye og skye vor Herres og vort Samfunds Fiende, Djævelen, med alle hans Gierninger og alt hans Væsen. Da vi imidlertid ikke kan randsage Andres Hjerter, og finde, desværre, i vort Eget altid meer end Nok at bestride og udrydde, ligesom vi der have fuldtop at plante og vande, alle Dage, med Haab om Vext af Guds Naade, saa overantvorde vi dig her *ti Bud,* som, efter fuldgyldigt Vidnesbyrd, ere givne af Gud selv til det Folk, Han fordum kaldte sit, fordi det havde Forjættelsen om den *Frelser,* vi nu i *Jesus Christus* kiende og tilbede, og disse Bud skal være dig et Speil, hvori du daglig betragter din Vandel, vis paa, at naar du holder dem, da er *din Vandel,* og vil du inderlig gjerne holde dem, *af Kjærlighed* til Gud og Næsten, da er *din Villie christelig*. Kun een Ting have vi ved disse Bud at bemærke, og det er, at Sabbaten eller Hvile-Dagen, hvis Helligholdelse befales i det tredie Bud, |A:122er ved *Herrens* Opstandelse forandret, saa vi helligholde ikke den syvende, men den første Dag i Ugen, som vi kalde *Herrens Dag,* og helligholde, ikke med legemlig Hvile, men med *aandelig Virksomhed,* som vel, for at være uforstyrret, maa, saavidt mueligt, afsondre os fra verdslige Forretninger, men udelukkes dog ingenlunde deraf, naar kun Hjertet er hos Herren. Vi holde imidlertid paa denne Dag, naar det lader sig gjøre, høitidelige Forsamlinger til levende Ihukommelse af Herrens Opstandelse, og vor christelige Fødsel, samt til indbyrdes Oplysning og Opbyggelse, og, saalidet vi i denne Henseende øve nogen Tvang, men overlade det til enhver Christens eget Godtbefindende, hvor ofte han, i Samfund med os, vil helligholde Herrens Dag, og hvor meget han kjærlig vil tilegne sig af vor *Guds-Dyrkelse* i Aand og Sandhed; saa følger det dog af sig selv, at vi maae kalde dem *Særsindede* (Separatister) som med Flid holde sig afsondrede |US:539fra os, og at det er deres egen Skyld, om de, istedenfor at voxe, hensvinde, og, istedenfor at bestyrkes og befæstes i Troen og Haabet, blive tvivlraadige og vankelmodige!

For at nu Alting ved vore Forsamlinger kan ordnes og udføres sømmelig, og da især for at Menigheden, saavel i Almindelighed, som efter hvert Medlems særegne Tarv, kan have den nødvendige Veiledning, Trøst og Opmuntring, derfor har Herren sørget for, at der bestandig skal være *Hyrder* og *Lærere* iblandt os, og i Alt hvad der kan stemme overeens med *vor Tro,* som de ingenlunde maae ville beherske, men skal dele og forsvare, ere vi dem aandelig

følgagtige, da Herren har lovet at give dem Viisdoms og Forstands Aand til Embedets Gierning, til de Helliges fulde Beredelse, og hans Menigheds, som er hans Legems, Opbyggelse. Foruden de Pligter og Rettigheder, Lærerne, som Christne, har tilfælles |A:123med os alle, skal det *ordentligviis* eller *sædvanlig* være dem, der tale i vore Forsamlinger, og optage saavel vore Børn, som Andre, der ønske det, ved Daaben, i vort Samfund, og *dem alene,* som betjene os ved *Herrens Bord,* og lyse, i *Herrens Navn, Herrens Velsignelse* over Hans Menighed!

Dette Herrens Bord udtrykker vor levende Forbindelse med Herren og hinanden, som *et christeligt Broderskab,* og Lemmer paa Herrens aandelige Legeme, og ligesom *Daaben* er den virkelige Indgang i det christelige Troes-Samfund, for alle dem, som har den Troe, vi bekjende, saaledes er *Herrens Bord* eller *den hellige Nadvere* den virkelige Indgang i hin *broderlige* og aands-legemlige ɔ: *hjertelige* Forbindelse med Herren og hele hans Menighed, for alle dem, som har forstaaet, at denne kjærlige Forbindelse er Troens Hensigt, og ønske at indtræde deri. Ligesom Daaben forrettes med Vand i Faderens og Sønnens og den Hellig-Aands Navn, saaledes uddeles den hellige Nadvere med Brød og Vin i vor Herres *Jesu Christi Navn* og efter Hans Befaling, i den Nat, da Han blev forraadt, da Han tog Brødet og Bægeret, takkede, gav sine Discipler, og sagde: tager hen, æder, drikker alle heraf, det er mit Legeme, som gives for eder, det er det Ny Testamentes Kalk i mit Blod, som udgydes for Eder til Syndernes Forladelse! Gjører dette til min Ihukommelse!

Saavel ved Herrens Bord, som ved Daaben, og ved alle vore Forsamlinger paa Herrens Dag, bruge vi en Bøn, som hedder *Herrens Bøn,* hvilken Han selv lærde sine Discipler, og som vi paa det Varmeste anbefale til idelig og daglig Brug, forsik|US:540krende, at naar den bedes af Hjertet i *Herrens,* vor Herres *Jesu Christi, Navn,* da |A:124har vi Intet glemt at bede om, som er vor Tarv, og skal ei heller fattes det.

Endelig har vi en *hellig Skrift,* hvis andægtige Læsning vi anbefale alle voxne Christne, efter deres Evne, Vilkaar og Leilighed, og hvoraf vore Lærere altid paa Herrens Dag oplæse og udlægge til Menighedens christelige Oplysning og Opbyggelse, hvorfor heller Ingen maa blive Lærer, før han er vel bevandret i Skriften, og vedkiender sig en velgrundet Overbeviisning baade om, at vi i Skriften have en guddommelig Aabenbaring ved Propheter og Apostler, og derom, at der er en inderlig Overeensstemmelse mellem Skriften, den Tro, vi ved Daaben bekiende, og den *christelige Guds-Dyrkelse,* hvis *uforanderlige Grund-Træk* vore Forsamlinger, paa Herrens Dag, til Hans Ihukommelse, levende udtrykke!

Hvem der nu enten forkaster Noget af dette, eller vil, efter sit

eget Hoved, eller maaskee efter sin særegne Tarv, have Mere til at være *Almeengyldigt* i den christelige Kirke, han er aabenbar *særsindet,* og skjøndt vi hverken vil hindre ham i at tage saamegen Deel i vort Samfund, som han vil, eller udelukker ham, hvis han helst vil leve som en *christelig Eremit,* saa nødes vi dog til at adskille ham fra *Broderskabet,* naar han bryder det, enten ved at tale haanlig om vor Guds-Dyrkelse, eller dog ved at udbrede sine Griller i Menigheden, hvorved han aabenbar arbeider paa enten at opløse vort Broderskab, eller at stifte et nyt, som vi ikke kunde kalde christeligt, men maatte benævne efter ham selv.

Vil Nogen iblandt os derimod enten tale ilde om *vor Herre,* vor *Tro og* vor *Daab,* eller gjøre nogen Forandring i vort Forhold til dem, da udelukker han sig aabenbar derved selv af vort Samfund, og kan kun, efter Bod og Bedring, igjen optages deri; men foragter han Paamindelse, |A:125og misbruger *vor Herres Jesu Christi* Navn til *deri* at bestride vor Tro og Daab, da stempler han unægtelig os til falske Christne, og stræber selv at danne et Samfund af falske Christne, hvorimod vi høitidelig maae protestere, og advare alle Christne, især de Unge og Uerfarne, for den Snare, som herved spændes. Vilde nu en saadan falsk Lærer end sige, at han ærede vor Tro og Daab lige høit, fordi han talde ilde om den, bekiendte sig ligefuldt til vor Tro, skiøndt han bestreed og fornægtede dens Grund og Indhold, da gjorde Sligt naturligviis kun den Forandring, at vi et Øieblik kunde være tvivlraadige om, enten han vilde giækkes |US:541med os, eller var gaaet fra Forstanden, men beviste hans Tale for Resten, at han var ved Samlingen, da maatte vi svare: Denne din aabenbare *Sandheds-Fornægtelse* maatte paa det skarpeste afsondre dig fra os, om den saa kun gjaldt den allerringeste aandelige Ting, man kan tænke sig, og da den nu giælder vort Alt, vor Tro og Troes Grund, saa maatte du være blindere end de blindeste Hedninger, hvis du ikke selv indsaae, vi maatte erklære vor Tro for Løgnens Tro, naar vi skulde indrømme, det hørde til den at benægte hvad man bekiendte, at giendrive sig selv, og paastaae man gjorde det ikke!

Ved saaledes bestemt at skjelne mellem dem, der forkaste og bestride vor Tro, og dem, der ikke gjøre det, men bekjende den, og er kun uenige med os om Noget af det, hvis christelige, udelukkende Almeengyldighed maa indrømmes af alle dem, der vil høre til vort *Broderskab,* derved faae vi unægtelig først ret Lys i Kirke-Historien, og lære at adskille ei blot Venner fra Fiender, men ogsaa Christendommens Fiender, som skal bestrides, fra Broderskabets, som, hvis det er mueligt, skal vindes med Kjærlighed og overbevises med Sagtmodighed, og skal i alt Fald, saavidt Sandheds-Kjærlighed og Broderskabets Vel det taaler, |A:126kjærlig skaanes. Havde man taget dette i Agt, da vilde Krigene til Guds Riges Forsvar blevet langt lykkeligere, og de sørgelige Borger-Krige langt færre; men da vilde

man ikke heller, af en uchristelig Føielighed, taalt aabenbare Oprør mod Herren, midt i Riget, eller ladet gjelde for Undskyldning, hvad der fordoblede Udaaden, Raabet paa Herrens Navn, under Hans Ords Forhaanelse, Hans Riges Ødelæggelse!

Naar vi nu fra dette reen christelige Stade opmærksom betragte Kirkens *nærværende* Stilling, hvad vi nødvendig maae, om vi skal indsee, hvad der for *nærværende* Tid tjener til dens Fred og Forsvar, da er Uenigheden naturligviis det Første, vi blive vaer; thi den er kun altfor iøinefaldende, da de, som have *Troes-Bekjendelse* og *Daab,* ja, endog for en stor Deel *Guds-Dyrkelse tilfælles,* betragte hinanden som aandelige Fiender, hvis Tilintetgjørelse alene kan gjøre den sande Christendom herskende i Christenheden! Hvem veed det saaledes ikke, at man taler og skriver, som om der var en heel Hob *hinanden modsatte christelige Kirker* i Verden, saasom den *Romersk-Catholske,* den *Græsk-Catholske,* den høie *Engelske* eller *Bispelige,* den *Re*|US:542*formeerte,* og den *Lutherske,* samt at de tilsvarende Partiers Theologer, som naturligviis selv have gjort Skilsmissen, sædvanlig paastaae, at den er uophævelig, med mindre de modsatte Kirkens Medlemmer *skifte Tro,* og gaae over til den *rettroende Kirke!* Hvem veed ikke fremdeles, at især den engelske og reformeerte Kirke vrimler af Partier, som paastaae, at være de eneste rettroende Christne, og hvem indseer ikke, at Stemme-Fleerheden i aandelige Trætter slet intet beviser, naar Dommen skal fældes paa fri Haand, blot efter unægtelige Sandheder og naturligt Skjøn! Hvem er det endelig ubekjendt, at, i den reformeerte og lutherske |A:127Kirke paastaaer Mængden af de Theologer, der offenlig lade deres Stemme høre, at den Tro, de selv med Menigheden bekjende, og hvorpaa de døbe, samt den Guds Dyrkelse, de selv, som Kirkens Tjenere, forrette, er ingenlunde ægte christelige, men at sand Christendom, og Gudsdyrkelse i Aand og Sandhed, er noget bestemt *Modsat,* der kun kan blomstre, naar den Tro og Gudsdyrkelse, de selv give Vidnesbyrd, afskaffes, eller agtes dog for Over-Tro, og blot Ceremonie! Sandelig, der behøvedes ei nær saa meget for at vise, at enten maae de Christne, og da især deres Theologer, være meget uredelige Folk, eller ogsaa de rave i et tykt aandeligt Mørke, og trænge høit til Oplysning; men dog maae vi tilføie, at udenfor den catholske Kirke erklærer man ikke engang længer dem udelukte af Samfundet, som aabenbar fornægte og bespotte Christus, den christelige Tro og Gudsdyrkelse, og kun i nogle smaae foragtede Partier adskiller man endnu dem fra *Broderskabet,* som ere *aabenbare Misdædere,* saasom *Tyve, Røvere, Mordere,* og *falske Vidner,* ja det maa end ikke dølges, at i det Mindste hos os formaner man tit den christelige Troes erklærede Fiender til, for et Syns, eller, som man siger, for Exemplets Skyld, at gaae i Kirke og nyde den hellige Nadvere!

Naar nu en boglærd Christen, blandt os *Lutheraner,* som have

holdt Skridt med Tiden, betragter den lille saakaldte *Christenhed,* der er indsluttet i ham selv, da finder han naturligviis deri et Billede af den Store, det samme Chaos af christelige, halv-christelige, u-christelige og falske Forestillinger, Følelser og Begreber, og kun forsaavidt han er i Stand til *reen christelig* at betragte, adskille, samle og ordne den lille aandelige Verden, han bærer i sig, *kun forsaavidt* mægter han at overskue Christendommens Vilkaar i Verden, og Maaden, hvorpaa den skal forsvares og fort|A:128sætte sin jordiske Bane. |US:543Da nu imidlertid Klarhed over os selv altid, medens vi boe i Støvet, er ufuldkommen, og har en farlig Fiende i den Partiskhed for os selv, vi aldrig saa ærlig afsværge, at den jo atter indsniger sig, og da endelig selv Anvendelsen af vor Oplysning paa det Beslægtede udenfor os er forbundet med mange Vanskeligheder, saa følger det af sig selv, at vor *videnskabelige Tale* om Christendommens rette Sammenhæng, maa, til Dagenes Ende, som al menneskelig Theologie, blive ufuldkommen, ofte dunkel, og i det Mindste stundum uforsvarlig. Er imidlertid Christendommen en guddommelig Sandhed, som kan og skal føre os til Salighed og *Sandheds Erkjendelse,* da maa den være afpasset efter vor Tarv, saa vi forefinde Dens *Grund-Begreb* som noget uforanderlig Bestemt, hvorefter vi, ved Hjelp af Tænkningens evig uforanderlige Grund-Love kan adskille det aabenbar U-Christelige fra det Christelige, og sættes paa et urokkeligt Stade, hvorfra vi efterhaanden i vore Tanker kan ordne den ny aandelige Verden, som med den christelige Tro er skabt saavel i os som i hele den troende Menighed.

Vil vi nu finde Christendommens *Grund-Begreb* i vor egen Fornuft, eller i *vor egen Natur,* og det vil de fleste Theologer nuomstunder, og kalde sig desaarsag fornuftige eller rationalistiske, da forkaste vi dermed, vitterlig eller uvitterlig, paa det Bestemteste Christendommen, og erklære, at vi i *Hedenskabet,* som er det kirkehistoriske Udtryk for Menneskets naturlige Tilstand, have fundet et *Grund-Begreb* af Sandheden, som kan føre os til Salighed og *Sandheds Erkjendelse,* og som vi kun *kalde christeligt,* under den, beviislig falske Forudsætning, at Christendom er i Grunden det Samme som Hedenskab. Har vi imidlertid, enten af gruelig Forblindelse, eller af verdslige Grunde, indprøntet os, at dette aabenbar u-chri|A:129stelige Begreb skal gjælde for Christendommens Grund-Begreb, og stræbe nu derefter at ordne en christelig Tanke-Verden, da følger det af sig selv, at jo strængere vi følge Tanke-Lovene ɔ: jo conseqventere vi slutte, desmere gjennemgribende maae vi erklære *alt Christeligt,* der nødvendig strider mod det falske Grund-Begreb, *for U-Christeligt,* og det er derfor igjen enten af stor Blindhed eller af verdslige Grunde, naar Rationalisterne ei bryde Staven over Bibelen og hele den christelige Kirkes Historie, som aabenbar er uforenelig med det Grund-Begreb, hvorefter *Christendommen* skal være ikke noget *Over-Naturligt,*

men reent *Naturligt,* ikke være |US:544Hedenskabet i Grunden modsat, men selv være det rene Hedenskab.

Lade vi nu dette blinde Hedenskab eller grundfalske Væsen fare, ved at betænke den indlysende Sandhed, at hvad saa end Christendom for Resten er, saa er den kommet *historisk* til os, med den Paastand, at være en *over-naturlig* Oplysning, som, naar vi troede den, og lod os døbe, kunde og vilde aandelig omskabe vor Natur, saa det gamle, hedenske Menneske efterhaanden forgik, og et nyt, christeligt Menneske, undfanget i Troen, og født i Daaben, opvoxde i os til Salighed og Sandheds Erkjendelse, ere vi komne saavidt, som vi, ved at oplade vor Sjels naturlige Øine, og være *ærlige,* bestemt Allesammen kan og skal komme, da søge vi naturligviis ogsaa Christendommens *Grund-Begreb* udenfor *os selv;* thi om vi end, som Troende, finde det *hos os selv,* veed vi dog, at det ikke naturlig er vort Eget, men at vi, ved Troen, have udenfra *optaget* det i os, og vi veed tillige, at det i os er blandet med vor hele Eiendommelighed, hvorfra det kun bestemt kan adskilles, naar vi see det udenfor os, som det er i sig selv, eens for alle de forskjellige Mennesker, der optage det i sig.

|**A:130**Heri maae da nødvendig alle ordentlige Tænkere, Christne og Uchristne, være enige, men naar Spørgsmaalet bliver om, *hvor* udenfor os vi finde Christendommens *Grund-Begreb,* da paastaae nogle Theologer, det findes udelukkende i den hellige Skrift, Andre, at det findes udelukkende i den apostolisk-christelige Kirke, og atter Andre, hvoriblandt *Morten Luther,* at det findes begge Steder, men sikkrest i Skriften.

Var nu denne Trætte Andet end en grov Feiltagelse, eller en tom Ord-Strid, da maatte det aabenbar være *tvivlsomt, hvor* Christendommens *Grund-Begreb* fandtes, men hvad vi strax indsee, er, at *Christne* kun gjør sig latterlige ved at trættes om Sligt! thi har de optaget Christendommens Grund-Begreb i sig, maae de dog vel vide, *hvor* de fandt det, og har nu, som vi veed, alle Døbte fundet det i *Kirken,* da maa det nødvendig ogsaa *udelukkende* findes der, hvis det ikke er *grundfalsk,* da det jo netop skal gjøre Skilsmissen mellem den christelige Kirke og hele den øvrige Verden. Da nu imidlertid *Skriften ogsaa findes i Kirken,* med det kirkelige Vidnesbyrd, at ikke alene Christendommens Grund-Begreb, men *al christelig Sandhed* skal findes deri, saa er det en følgelig Sag, at kun Christendommens Fjender, som vi, historisk, kalde enten Kiættere ɔ: falske Christne, eller Jøder, Tyrker og Hedninger, |US:545at kun de kan paastaae, enten at Skriften strider mod Christendommens Grund-Begreb, eller at dette ikke, naar man leder tilbørlig, skulde findes i Skriften baade udtrykt, og heel igjennem *forudsat*. Den *Paastand* at Christendommens Grund-Begreb *findes* ved over-naturlig Oplysning udviklet og gjennemført i vor hellige Skrift, det er da aabenbar det kirkelige Grund-Lag for al christelig Theologie,

en Paastand altsaa, som den *fuldendte* christelige Theologie skal klarlig bevise, men som just derfor |A:131nødvendig, under det hele theologiske Studium, maa have Dunkelheder, og være udsat for mangehaande Tvivl og Indvendinger, da det netop er disse, som gjør det theologiske Studium nødvendigt. Forudsatte vi nu end, som de lutherske Theologer, at Christendommens Grund-Begreb, som de tilstod fandtes i den *apostoliske Troes-Bekjendelse* ved og med Daaben, fandtes *ligesaa klart* udtrykt i *Skriften,* saa var det dog vist, at det *der* ei fandtes i en *levende Bekjendelse,* men kun i en skriftlig Attest af længst hensovne Mænd, hvis Rigtighed maatte bekræftes ved et *levende* Vidnesbyrd, før den kunde gjælde for et Udtryk af Christendommens *nærværende* Grund-Begreb, som jo er det vi paastaae, skal findes udviklet og giennemført i Skriften. De lutherske Theologer gik altsaa unægtelig en sær, og derhos farlig Omvei, i det de førde Christendommens Grund-Begreb, som de havde fundet levende i Kirken, og optaget i sig, ned i de *Dødes Rige,* hvortil al Skrift, i sig selv betragtet, unægtelig hører, for at kunne have den Fornøielse at sige, de havde ogsaa fundet det der, og det saameget sikkrere, som det Døde er det mest uforanderlige. Da nemlig den sidste Paastand, ved mindste alvorlig Eftertanke, bliver til Vind, eller da enhver kan forstaae, at netop fordi det Døde slet ikke kan forandre sig selv, er det nødt til at lade sig forandre af det Levende, saa indseer man let det var en farlig Sag, at grunde sin Tro paa det *Dødes Uforanderlighed,* og at det, i alle Tilfælde, naar man havde Lyst til Livet, var meget uklogt, da Troen, ved ret fast at klynge sig til det Døde, meget let bliver iiskold, eller dog kjølig, hvad, aandeligt talt, er det Samme som lunken eller halv-død. Men nu er ovenikjøbet den Forudsætning, at Christendommens Grund-Begreb findes *ligesaa klart* udtrykt i Skriften som i Troes-Bekjendelsen, aabenbar falsk; thi om hver enkelt Deel end fandtes lige|A:132saa klart udtrykt, saa findes dog *det Hele* ingensteds i Skriften, og havde man derfor ikke Grund-Begrebet givet i Troes-Bekjendelsen, skulde man vel bare sig for at samle det af |US:546Skriften, eller, om det ved et Vidunder lykkedes, blive Beviset skyldigt for, at *netop dette,* hverken meer eller mindre, hørde, efter Skriften, til Christendommens Grund-Begreb. Er derfor nogen theologisk Paastand baade theoretisk og practisk, aldeles forkastelig, da er det den, at den levende Troes-Bekjendelse skulde laane sin Gyldighed, som Udtryk for Christendommens Grund-Begreb, af en Bogstav-Skrift, hvori man kun ved Hjelp af den kan finde Grund-Begrebets enkelte Dele, og slet ikke finder det i sin Heelhed. Hvor gjængs denne farlige og aldeles grundløse Paastand derfor end har været iblandt os, maa det dog, til Reformatorernes Ære, bemærkes, at den slet ikke findes i den *Augsburgske Confession,* der tvertimod *udtrykkelig* forudsætter Troes-Bekjendelsens Gyldighed, som Noget aldeles uomstødeligt, og hvad

de da end, *udenom,* i den spredte, tit skjødesløse Fægtning med Papisterne, kan have paastaaet, saa er det dog mærkeligt, at ikke blot *Melanchton* (i sine loci) indrømmer, at man *kun ved* Hjelp af *Troes-Bekjendelsen* har fundet Christendommen i Skriften, men at selv Brus-Hovedet *Flacius* (i sin Anviisning til rigtig Bibel-Læsning) tilstaaer, man gjør vel i, først ret at indprænte sig sin *Catechismus,* for at have en *Lede-Traad,* man trygt kan følge. Meget maatte jeg desaarsag feile, om ikke den anderledes klarøiede *Luther,* hvis inderlige Kjærlighed til det *Levende* i Kirken, er ligesaa aabenbar, som hans fri, stundum endogsaa lidt forvovne Behandling af det *Døde* deri, Skriften end ikke undtagen, om ikke han meget godt skulde indseet, at Christendommens Grund-Begreb, *egenlig talt,* kun fandtes i den Troes-Bekjendelse, der er dets levende |A:133Forplantelse, og det eneste almeengyldige Udtryk for *den* christelige *Tro,* enhver maa føre med sig i Daaben, naar han der vil annamme den *Hellig-Aand,* hvis Uundværlighed til en rigtig Bibel-Læsning Faa saa trolig har indskjærpet, som *Luther,* der ogsaa baade tit og hjertelig nok bevidner, at den Aand takkede han ikke sig selv eller Skriften, men Troen og Daaben for. Naar derfor *Luther* sædvanlig taler dunkelt, og stundum tvetydig om hvor man, *egenlig fra først af,* skulde finde Christendommens Grund-Begreb, da mener jeg, det gik vor evangeliske *Moses* ved Trætte-Vandet i Tydskland, som det gik den Gamle ved Trætte-Vandet i Kades: han tænkde, det kunde aldrig skade, for onde Øines Skyld, at slaae lidt paa Klippen med *Staven,* skjøndt det naturligviis ikke var Staven, men *det levende Guds Ord,* Troens Ord, som gjorde Mirakler. Tager jeg heri |US:547Feil, da er det en kirkehistorisk Feiltagelse, som man kan rette, uden at det derfor bliver mindre sandt, at Christendommens Grund-Begreb findes udelukkende i den christelige Kirke, *bestemt* og *levende kun* i vor fælles christelige Troes-Bekjendelse ved Daaben; men der skal Meget til, før jeg kan troe, at *Morten Luther* i dette Stykke var ligesaa *stærblind* som jeg og mine Lige unægtelig har været, da vi, med al vor Kjærlighed til fri, christelig Granskning over Bibelens Oprindelse, Omfang og Indhold, med alt vort Had til det døde, aandsfortærende Bogstav-Væsen, og med den Bevidsthed, at Bibelen ingenlunde havde gjort os til Christne, men at vor christelige Tro havde drevet os til Bibelen, og Troens Aand opladt os Skrifterne, da vi, med og trods alt Dette, efter gammel Slendrian, vilde staae paa Bibelen, istedenfor at lægge den læselig paa Alteret, og vilde udlede Christendommen af en ***Bog,*** som, tager man Bogstaverne bort, aabenbar kun er et |A:134Bind med rene Blade, hvorpaa enhver kan skrive, hvad ham lyster, og, lægger man Bogstaverne sammen, uden Aandens Lys og Troens Liv, tjener kun til at skabe en snorkende Menighed, et Tjørne-Gjærde af Spidsfindigheder, et Iisbjerg af Dogmatiker og en Syndflod af Postiller! Sandelig, saadanne Theologer, som vi var,

duede i det Mindste ligesaa lidt til at forsvare, som til at udbrede Christendommen, saa det er intet Under, at vore *Missioner* have været hartad ligesaa frugtesløse som vore *Apologier;* hvem der med Vold og Magt vil have Skriften til at gjælde for Christendommens Grund-Begreb, eller dog ikke veed at skjelne Dette fra den hele, meer eller mindre bibelske, Række af sine dogmatiske Begreber, kan jo ikke engang ret sige en Hedning, *hvad* han skal troe og gjøre, for at blive en Christen, og endnu mindre komme hans Skrøbelighed til Hjelp, enten med *fattelige* Grunde for Christendommens Sandhed, eller med den Bemærkning, at hvad han kun som voxende Christen efterhaanden kan fatte, det kan han ogsaa kun efterhaanden, som voxende Christen lære at troe. Var nu vore hedenske Venner, som vi paa een Gang vilde gjøre til christelige Børn og til lutherske Skrift-Kloge, selv før de kunde læse, saa ilde farne med os, da var vi endnu værre farne med vore hedenske Fiender, som blot behøvede at lee ad Bileams Æsel, eller ad Genezareths Svin, for at indbilde vore christelige Tilhørere, at Christendommens Grund-Begreb var i Fare, og som blot behøvede at være døbte, kalde sig Christne, og gjøre Skriften en tom Compliment, for at indbilde vore Tilhørere, at i Grunden vidste hverken de eller |US:548vi, hvad der var Christendommens Grund-Begreb, naar det skulde være Andet end det rene Hedenskab, der udtrykkedes i den naturlige Troes-Bekjendelse: jeg troer en Gud, et Forsyn og Udødelighed. Alt hvad der kan siges til vor Undskyldning, er, at Kirke-Begrebet **|A:135**var, deels ved Uagtsomhed, og deels ved pavelig Misbrug blevet saa hemmelighedsfuldt, saa ubestemt og forvirret, at vi, ligesom Børnene, knap kunde høre Kirken nævne, uden at see Spøgelser, og tænke, nu kommer Buse-Manden ɔ: Paven og annammer os. Istedenfor nemlig at Kirken, ligesaavel aandelig som legemlig, er hvad der paa christen Viis indslutter baade Præst og Menighed i sig, altsaa det aandelige Begreb, det christelige Troes-Samfund, der ved Daaben skabes af dem, som troe, hvad vi Alle bekjende, deristeden behagede det, desværre, alt i fordum Tid, *Bisper* og *Præster,* aandelig at have *Kirken* for sig selv, eller rettere *selv at være den,* og, med honet Ambition, at anvende alle Kirkens Hæders-Navne, saasom: *hellig, troværdig, ufeilbar, ene saliggjørende,* paa sig selv, som det høi og velærværdige Klerke-Skab, eller som Geistligheden ɔ: *Aandeligheden* i det christelige Samfund, modsat Kjødeligheden, eller hele den uindviede Menighed, der *blindthen* skulde troe og følge. Endelig behagede det Bispen i Rom, til Skam for det apostoliske Sæde, han beklædte, at gjælde for Christi Statholder, altsaa for den Hellig-Aand selv, aabenbaret i Kjød, og han blev nu Christenhedens, altsaa Kirkens Alpha og Omega, hvis hellige, troværdige, ufeilbare Ord skulde være den rene, uforfalskede Melk, og den rette, levende Tradition, hvorpaa Kirken urokkelig hvilede. Intet Under, at *Luther,* naar han, af menneskelig Skrøbelighed,

beraadte sig med Kjød og Blod, kunde finde det farligt, under disse Omstændigheder, at beraabe sig paa Kirkens Bekjendelse og Vidnesbyrd, som det levende, bestemte og troværdige Udtryk for Christendommens Grund-Begreb; men hverken maatte han derfor undladt, hvad der er alle christelige Theologers Pligt, ei heller sømmede det sig for den Kæmpe, der saa klarlig havde beviist, at hverken var Pavens Ord en forsvarlig |A:136Kirke-Grundvold, ei heller var Kirken indskrænket til de Kron-Ragede, og vist nok maae vi skamme os, for *Geistlige* vi var, naar Paven kunde kyse os fra Kirken, og en løgnagtig Tradition (en mundtlig Løgn) af ham og hans Creature, eller en ugyldig Tradition (løse Rygter og private Anecdoter) af nogle gamle Præster, gjøre os bange for at tilstaae, vi fulgde den sande og sikkre Tradition (det offentlige, mundtlige, troværdige |US:549Vidnesbyrd) af hele vor Herres *Jesu Christi* Menighed; thi vi kunde ligesaa godt erklæret al Historie og Krønike for Æventyr, paa Grund af, at mange kaldte Æventyr Historie. Saalænge vi holdt *Luthers* lille *Catechismus* i Ære, det Christendommens og Kirkens velsignede korte Begreb i de Dødes Rige, og lagde det for Alvor til Grund, ved Menighedens bibelske Oplysning, saalænge var de practiske Følger af vor Blindhed eller barnagtige Frygt taalelige, men dog altid sørgelige nok, i det vi forgjæves stræbde at udpine den levende Tro af de døde Bogstaver, istedetfor at oplive dem med den, og da vi lagde Catechismussen paa Hylden, satte vi os unægtelig, om end forsaavidt i al Uskyldighed, ligesaavel i Kirkens og Pavens Sted for vore Tilhørere, som de, der udledte Christendommens Grund-Begreb af dem selv; thi vi gjorde det vel ikke, men stillede dog ikke Menigheden anden Borgen for Grund-Begrebets Rigtighed end os selv, og Skriften, læst med vore Øine. En anden farlig Følge af vort theoretiske Vilderede var den, at vi, med al vor Lyst til Samfund med alle Tiders og Steders *Christne,* og vor Skaansel mod Vildfarelser, vi ansaae for uvæsenlige, dog aldrig, uden at modsige vor egen Theologie, kunde kalde *Irenæus, Ansgar* og *Bernhard* vore *Brødre* i Christo, og aldrig give nogen theologisk gyldig Grund, hvorfor vi af to Vildfarelser, der, efter vort Skjøn, streed lige bestemt med klare Ord i Skrift|A:137ten, kaldte den ene væsenlig, den anden uvæsenlig, saa hvor den lutherske Polemik vilde være stræng videnskabelig, der blev den separatistisk og forkjættrende, men hvor den vilde være hjertelig og føielig, blev den, om ikke kjærlingagtig, saa dog aldeles uforsvarlig.

Det var da visselig med os, som med Krigs-Mænd, der vel paa Land-Kortet kan finde Lande-Skjellet, maale sig til, hvor langt der er imellem Byerne, naar Veien gaaer lige, og see, hvor der er Skov, Mose, Bakker og Hul-Veie, hvis Tegnene staae rigtig; men som aldrig selv har bereist Landet, eller lagt Mærke til dets naturlige Grændser og til dets Hjerte-Kule, saa Hovedstaden er det Eneste,

hvorom de har et levende og nogenlunde klart Begreb. I Freds-Tid kan saadanne Krigs-Mænd gjælde for ypperlige, og virkelig være det, baade til at holde Styr paa en urolig Almue, til at holde Tyve og Røvere i Ave, og til at sætte Landet i Respect hos fremmede Magter, ja, har de Fædrenelands-Kjærlighed med Mod og Mands-Hjerte, kan de selv i Krigs-Tid, under en duelig Anfører, udrette store Ting, men skal eller vil de selv være Anførere, og veed ikke af, de har |US:550Krig, før Fienden er i Landet, Hoved-Staden beleiret, og de selv adspredte over hele Landet, med Støvere i Hælene, da maa der skee et Under-Værk, om Riget skal reddes. Betænke vi nu, at saadanne Krigs-Mænd var vi, og hørde dog med *Luther* til de Bedste, Christi Rige paa Jorden har havt, siden *Augustin,* altsaa i fjorten hundrede Aar, og vaier Kors-Banneret desuagtet endnu til Fiendens Rædsel, da er det aabenbar meer end Snak med vor almægtige *Skyts-Aand,* og med vor usynlige *Konge,* der knuser Konger som Leerkar, og rører ved Bjergene, saa de henflyde som Vox for Hans Ansigt, og vidner, at den almægtige Jord-Drot ogsaa er den Himmel-Drot, vi i ham tilbede! Om jeg derfor nu stræ|**A:138**ber at vise, hvor forsvarligt Riget er, og hvor uovervindelig den Krigs-Hær er, som har den Ære at tjene under Hærskarernes Herre, naar den kun ikke selvklog vil raade sig selv, eller forblindet selv give Fienden Vaaben imod sig, da maa man ikke troe, jeg *dermed* tænker at vinde nogen Seier, eller gjøre nogen Helte-Gjerning, thi *Seieren* er *vundet, Riget* er *frelst,* mens vi sov, af Ham, der ikke slummer men vaager altid over Israel, saa det er kun *som Historie-Skriver* jeg vil vise, hvoraf det kom, at Fienden blev til Skamme, skjøndt vi var uduelige, og hvor urimeligt det er at frygte for Fremtiden, da vi herefter med Guds Hjelp, kan have den Fornøielse, selv at tage en Haand i med, og, skjøndt det ikke forstærker Herrens Magt, eller formindsker Hans Ære, levende tage Deel i Hans Kamp og Seier. Jeg vil nemlig vise, at Christendommens Grund-Begreb ei blev kuldkastet, fordi det er uangribeligt, og at Kirkens Historie er et ligesaa troværdigt, som mageløst Vidnesbyrd for den til Grund-Begrebet svarende christelige Tro, saa det var intet Under, at Fienden, ved at ville bestride Troen med Kirke-Historien, kastede Graven til sig selv. Den grund-dybe Sandheds-Kjærlighed gjorde nemlig, at alle Sandheds Venner, skjøndt de ved egen og Andres Skyld faldt i Tvivl-Raadighed, dog følde, at hverken kunde den splinterny, kolde, tomme, selvgjorte Christendom være den ældgamle, indholdsrige, hjertestyrkende, guddommelige Christendom, og at heller ikke ramdes denne Tro, som fra Slægt til Slægt var Liv og Aand, i Grunden af alle de gloende Pile, man udskjød deels mod det Dunkle i Skriften, og deels mod Pinde-Værket i de dogmatiske Lære-Bygninger. Vel er jeg ikke gammel, men jeg har dog levet længe nok til at kjende Forskjel paa Christendommens aftagende og tiltagende Maane; thi Begges Skin

og Skikkelse kjender jeg af egen sørgelig |A:139og glædelig Erfaring, og |US:551maa derfor sagtens kunne gjenkjende dem i det sidste halve Aarhundredes Kirke-Historie! I Slutningen af forrige Aarhundrede, og i Førstningen af det nærværende havde Kirken hos os næsten udelukkende alle de Døde, men nu har den næsten udelukkende alle de Fødte, og hvilken mærkelig Forskjel det gjør paa Stillingen, saavelsom paa Mand-Tallet og det vaabendygtige Mandskab, trænger neppe til Beviis paa en Tid, der netop har sin Styrke i at tælle, regne, og, ved schematiske Oversyn, kaste Lys paa indbyrdes Forhold. Det er skedt af Herren, thi det er underligt selv for vore Øine, som fandt Behag i Kirkens Stene, og ynkedes over dens Støv, men fandt ikke Kraft i vore Hænder enten til at opbygge det Nedbrudte, eller indtage Fiendens Befæstninger, og da nu Herren selv har lagt Haand paa Værket, og aabenbaret sig i sine Gjerninger, maa det nødvendig være vor Lyst som vor Lov, at beskrive Fædrenelandets Redning for den kommende Slægt, og saaledes lære det Folk som skabes at love Herren.

Skal det nu staae klart for os, hvad Herren har gjort med os og vore Fædre, og hvorledes Han har ladet sine Gjerninger sees for sine Tjenere, og sin Herlighed over deres Børn, da maae vi ihukomme vort christelige Fædrene-Lands Stilling mod sine Fiender fra fordum Tid, og see, hvorledes Rigets Fald gjennem mange Aarhundreder syndes forberedet, men forvandledes pludselig til en Opreisning og Triumph, der skjult, men derfor des sikkrere, virkelig var forberedet fra Rigets Stiftelses-Dag til dets *Gylden-Aar*.

Guds Rige kommer ikke saa, at man kan *pege* derpaa, og sige: see her, eller see der, thi Guds Rige er inden i eder, det er den geographiske Grund-Tegning, Kongen selv har givet os af sit vidunderlige Rige, der skulde være |A:140i Verden, og overvinde Verden, uden enten at høre til den, eller kunne sees og egenlig talt *kjendes* af den, men som dog skulde være kjendeligt for alle Guds og Sandheds Børn, som i Herrens Ord og Hans Tjeneres Vidnesbyrd, hørde Guds Røst og Sandheds Stemme, og *derved* tillige *saa kjendeligt* for den fiendtlige Verden, at Ordet og Vidnesbyrdet klarlig kunde bestrides og seire. Verden kan nemlig see de Christnes Forsamling, det Haandgribelige ved Daaben og Nadveren, og Bogen, som vi kalde vor hellige Skrift, men hvad der skiller os fra Verden og gjør os til et eget Folk, som Verden hader, og overvindes af, det er aabenbar *ikke det Synlige men* det *Usynlige* hos os; thi ligesaa almindeligt som det i Verden alle Dage har været, at holde Om|US:552gang, at vaskes, og at sidde til Bords med hinanden, ligesaa sædvanligt har det altid været at samles til en vis Guds-Dyrkelse og have bestemte Ceremonier, hvori kun de maatte deeltage, som vare høitidelig optagne i Samfundet, ja, selv det at have en hellig Skrift, udmærker os vel fra de raae Folkefærd, men ingenlunde fra Verden i det Hele. Hvad der adskiller os fra Verden

paa en for Verden kjendelig Maade, er da unægtelig *Ordet* i vore Forsamlinger, det Ord i Herrens Navn, *hvormed* vi forrette Daaben og Nadveren, eller, efter vor hellige Skrift, tiltale Menigheden, og fornemmelig *det Ord,* hvormed vi, i *vort eget Navn,* bekjende hvad vi *troe paa,* og frasige os høitideligt alt Samfund med vor Herres og vor Troes Fiender, som idel Djævelskab. Dette ved Daaben sammenføiede Ord gjør os kjendelige baade for Venner og Fiender, skjøndt Troes-Bekjendelsen er især for Vennerne og den dertil føiede Troskabs-Eed, som en aandelig Krigs-Erklæring mod alt Uchristeligt, især for Fienderne. Da nu saaledes vort *mundtlige Ord* er vort eneste *Kjende-Mærke* for Ver|A:141den, og et Ord, naar det ikke er alvorlig meent, er for den Talende kun et Munds-Veir, saa er det klart, at Guds Rige, som ei *bestaaer* i Ord men i Kraft, altid bliver en ligesaa hemmelig Ting som vort Hjerte, der egentlig kun er Gud og os bekjendt, men hvem der tager Rigets Ord paa sine Læber og vedkjender sig dets Indhold, maa nødvendig af Venner og Fiender ansees for en Rigets Indbygger, med mindre han ved Ord eller Handling klarlig viser, at Rigets Ord er ham foragteligt, eller dog kun et tankeløst Munds-Veir. Vor hellige Skrift gjør i sig selv ikke Skilsmisse mellem os og Verden; thi *som Skrift* er den i sig selv en Bog, altsaa en død Ting, der ligesaavel indvendig som udvendig er udsat for alle ved en Bog muelige Indvendinger, Forandringer og Fordreielser, saa den er nødvendig det store *Tvistens Æble mellem christelige og verdslige Bog-Lærde,* som Verden godt, uden at opgive sit Had til Guds Riges Ord, kan tilegne sig, da den jo kan paastaae, at naar man læser rigtig, og er forsvarlig boglærd, da finder man slet ikke Guds Riges Ord afbildet der, men netop det Modsatte. Vel kan det synes underligt, hvi Verden skulde have Lyst til at aftrætte os, at vor hellige Skrift stemmer overeens med vort mundtlige Ord, eller at det er vor Herres og vore christelige Forfædres Ord, som der findes optegnede; men deels er det dog slet ikke underligt, naar Bogens Christelighed bruges til Beviis for Christendommens Sandhed, og deels maa det erindres, at vi virkelig |US:553have tilegnet os *Jødernes* hellige Skrift, ved at erklære den for *christelig,* og de have da unægtelig Grund nok til at gjøre os den stridig, ligesom denne Omstændighed giver Verden en ønskelig Anledning til at erklære de christelige Boglærde for Tyve og Skjelmer, som have stjaalet et andet Folks hellige Skrift, og fordreie den til at besmykke de Christnes Over-|A:142Tro. Da det nu aabenbar er det Ny Testamente, som den christelige Kirke-Histories Begyndelse, der skal bevise vor Ret til Jødernes hellige Skrift, og da tillige dens Overeensstemmelse med den christelige Tro beroer paa Fortolkningen af et *Billed-Sprog,* der nødvendig maa være Tvivl underkastet, saa indsee vi let, at Christendommens Fiender, hvis den christelige Tro skulde findes saa stærk, at Krigen gik i Lang-Drag, kunde faae i Sinde for Alvor at gjøre de Christne deres hellige

Skrift stridig, og fik de Christne nogensinde det daarlige Indfald at *grunde* deres Tro paa denne Tviste-Punkt, bygge deres Kirke paa denne stridige Grund, da fulgde det af sig selv, at Fienden af alle Kræfter maatte bestride deres Eiendoms-Ret, og havde det ønskeligste Haab om at kuldkaste den forhadte Kirke, ved klogelig at benytte sig af Kirke-Værgernes Blindhed, og aabenbar uforsvarlige Bygnings-Konst. Nu tog *Morten Luther* sig vel i Agt for at lægge en anden Grundvold, end den som lagt var af Herren, men som Kirke-Værger erklærede han dog med alle Reformatorerne, at Skriften skulde afgjøre Trætten, og paastod derved, at den fra alle Sider tilgjængelige, aabne Hoved-Stad var Rigets Grændse-Fæstning, med hvis Indtagelse det maatte falde, og fra denne forvovne Paastand lod han sig end ikke rokke ved de farlige Angreb paa Skriftens Overeensstemmelse med den christelige Tro, han selv oplevede! *Forvoven* kalder jeg denne *Paastand,* thi det er den unægtelig, da den aabenbar satte hele Menighedens Tro i Vove, ved at erklære dens Grundvold for et Tvistens Æble, men *ugrundet* kalder jeg den *ingenlunde,* thi det er ogsaa min Overbeviisning, at kunde Fienden *tage Skriften fra os,* da havde han indtaget Kirken, som umuelig, før den falder, kan give Slip derpaa. Sagen er da kun, at efterdi Kirken ikke helliges af Skriften, men Skriften af Kirken, |A:143eller fordi det *Troens Ord,* vi bekjende og forkynde, er *Kirkens levende,* og *Skriften* derimod dens *døde Begreb,* saa er det aabenbar ikke Skriften, der kan eller skal forsvare Kirken, men Kirken, der skal forsvare Skriften, ligesom det ikke er Hoved-Staden, der skal forsvare sine Indbyggere, men dem, der skal forsvare den, og saa vist som en |US:554Hoved-Stad kan være i Fiendens Vold, uden derfor at være tabt, naar Indbyggerne har Mod og Kraft til at tage den tilbage, ligesaa vist kan Skriften være voldtaget, uden at det enten afbeviser vor christelige Tro, eller vor Ret til at erklære Skriften, ret forklaret, for aldeles overeensstemmende dermed. At et udvandret Folk er ogsaa et Folk, og at Hoved-Stæderne kun hjelper Fienden lidt, naar Folket heller vil leve under aaben Himmel, end være hans Trælle, det lærde *Napoleon* i Spanien og Rusland, og det skal Christendommens Fiende sikkert altid lære, naar kun ikke det christne Folk sætter en ugrundet Tillid til det *døde Bogstav,* der kun ved Hans Aand, som opreiste Herren af Graven, bliver vidunderlig *paa Christnes Tunge* et *levende Ord.* Naar vi derimod, som virkelig var Tilfældet, tænkde, at var Fienden først i Hoved-Staden, da var han vor Herre, som vi enten maatte gaae over til eller trælle for, kunde Bibelen ikke forsvare sig selv, da var den, og tillige vor *christelige Tro uforsvarlig,* naar vi tænkde saaledes, og Fienden saa snedig, som skedt er, benyttede sig af vor Vildfarelse, hvorlunde skal vi da kunne fuldtakke Herren, som vendte det til Kirkens Bedste hvad der saa frygtelig stilede paa dens Værste, og gjorde det, som nu skeer: oplivede det Døende og gav det Magt til at opvække Døde:

Bibelens døde Bogstaver, og dem, som boe i Dødens Skygges Land. Det gjorde Herren, i det Han levendegjorde Troens Ord i vort Hjerte og paa vor Tunge, saa vi lærde, at Troen ei blot kan |A:144forsvare sig selv, men hele Skriften, ja, kan ei blot forsvare men ogsaa udbrede sig, ei blot forsvare men ogsaa forklare Skriften. Forblindede var vi, og klog var Fienden, men klogere var Herren; Han fangede de Trædske i deres egen Kløgt og gjorde deres Viisdom til Daarskab! Fra alle Sider, og under alle muelige, selv de mest blændende, glimrende Skikkelser, brød Fienden ind i det hellige Land, Grændse-Fæstningerne var forladte, Krigs-Konsten forvandlet til tom Exercits, Hæren for det meste Leie-Tropper, som flygtede ved første Tørning, Høvdingerne indviklede i smaavurne Familie-Feider, Folket snorksovende, og Hoved-Staden en let Erobring, saa var det, og desuagtet skjalv Fienden, saasnart Kors-Banneret hævede sig, og Basunen sammenkaldte de faa adspredte, og uøvede, men trofaste Strids-Mænd, dog tør Fienden ei møde os i aaben Mark, og neppe gjøre os Hoved-Staden (Skriften) stridig, men forskandser sig i Hulerne, og synes kun at trøste sig med, at naar vi er døde, skal vore Børn være lettere at kyse, eller dog at besnære. For os selv er Slaget da vun|US:555det og Riget frelst, saa det er kun til Herrens Ære for Kirken og vore Børn vi staae under Vaaben, men hvilken Strid har bedre Grund, end den eneste priselige, den som med Selv-Forglemmelse føres af Tjenere for deres Herre, af Sønner for deres gamle Moder, og af Fædre for deres umyndige Børn, kort sagt end den ægte christelige Strid, der har sin eneste Grund i Kjærlighed: i Troskab, barnlig Taknemmelighed og faderlig Ømhed, som selv i Menneskets naturlige Tilstand er hvad der skaber ædle Helte, og bliver i Christi Kirke rene, uudtømmelige Kilder saavel til det urokkeligste Helte-Mod, som til alle de menneske-kjærlige Følelser, der danne Straale-Krandsen om ædle Heltes Tinding, sammensmelte til den Livets Krone, for hvilken alene det er værdt at kæmpe, |A:145med hvilken alene der i Sandhed vindes Fred og udødelig Ære. Langt fra at denne Kamp skulde blot være en Sag for os, som føre Pennen i Kirkens og Herrens Tjeneste, er Penne-Feider tvertimod kun Skygger af den sande, den levende Kamp, som Bogstav-Skriften af Ordet, saa den christelige Kamp til Herrens Ære, for Kirke-Freden og Børne-Lærdommen er alle Christnes Sag, og lykkes kun, naar Menigheden betragter den som en Saligheds-Sag, dens forenede Bønner, dens frimodige Bekjendelse, dens kjærlige, christelige Børne-Opdragelse, og dens af alle christelige Dyder skinnende Vandel skal, med Guds Hjelp, fremme langt mere end alle christelige Bog-Lærdes Skrift. Saa tænkde, saa troede vor store Kirke-Fader, *Morten Luther,* i mine Øine den Største, Verden saae, siden den Discipel døde, Herren elskede, og kun forsaavidt det lykkedes ham og hans trofaste Staldbrødre, med Guds levende Ord at indgyde Menigheden denne inderlige Deeltagelse i Kampen for

Guds Rige, denne kjærlige Omhyggelighed for Herrens Ære og for de Umyndiges Vel, at de maatte blive ved Christum, i hvem de vare indpodede, *kun forsaavidt* lykkedes Kampen, men for *saavidt lykkedes* den ogsaa, trods alle de Boglærdes Griller og Feiltagelser, og for saavidt skal den, saa sandt Jesus Christus sidder ved Guds høire Haand, lykkes til Dagenes Ende. Men, ihvorvel dette er min faste Overbeviisning, som jeg umuelig kan udtrykke stærkere, end ved at sige, selv den hellige Skrift *i og for sig selv* kan hverken forsvare Troen eller sig selv, hvad da vor Skrift naturligviis langt mindre formaaer, saa er det derfor dog langtfra at være ligegyldigt, *hvorledes* vi skrive til Troens Forsvar; thi deels er en ærlig Mands Skrift altid et sikkert Tegn paa hans mundtlige Tale, og kun *som* Ordet tales, kan det høres, og deels er det fra alle |US:556Sider klart, at med Refor|**A:146**mationen og Bogtrykker-Konsten begynder et nyt Tidsrum, ligesaavel i Kirkens som i Verdens Historie, et Tids-Rum, hvori Pennen kappes med Tungen, og stræber med Konst at bøde paa sin naturlige Mangel: Mangelen af Liv, eller dog at skjule den, ved udstrakt og uforlignelig Virkning paa Tanke-Gangen, og derved paa Tungen i Kirken saavelsom i Verden. Herved stiles fra Verdens Side aabenbar paa at gjøre Hovedet med Tungen uafhængigt af Hjertet, saa det ikke længer skal være vort *Liv,* vi i Ordet stræbe at udtrykke og forklare, men kun vore Tanker og Begreber, det eneste Aandelige, der lader sig klart *beskrive,* vi *omtale* og sønderlemme, og lade de christelige Skrift-Kloge sig nu henrive af denne Tidens Strøm, saa ogsaa de vil gjøre *Skriften til Ordets Kilde,* skjøndt vi alle veed, den er kun Ordets Tegn, da arbeide de, om end uvitterlig, paa at flytte Kirken fra de Levendes Land til de Dødes Rige, saa Guds Rige bliver baade for dem og Menigheden kun et helligt Skygge-Rige, hvori Ordet, som Skriftens Skygge, avler og nærer kun Skyggen af de Christnes Tro og Haab og Kjærlighed. Om vi derfor end ikke ellers tiltroede vor Skrift nogen christelig Fynd, maatte vi dog skrive, for at nedbryde den Overtro paa Kraften af Bogstaver, og af deres Ord, der tale som en Bog, men vi maatte være blinde ei blot for det menneskelige Hoveds særegne Tarv, men ogsaa for den uberegnelige Nytte, vi med alle christelige Læsere, baade for Hoved og Hjerte, have havt af den *hellige Skrift,* dersom vi ikke lode os overbevise om, at de samme Bogstaver, der, betragtede som Ordets og som Livets Kilde, langt fra at oplive de Døde, dræbe de Levende, at de samme Bogstaver, betragtede som Ordets og Livets Tegn, baade kan og skal livagtig minde os om Ordet, og i et klart Skygge-Billede vise os, hvilken Tanke-Gang og Handle-Maade |**A:147**der nødvendig følger af det christelige Livs tiltagende Virksomhed, eller af det ny Menneskes aandelige Vext og Udvikling. Hertil er den staaende Skrift aabenbar langt bekvemmere end det fortløbende Ord, derfor gav Herren os en hellig Skrift, hvorpaa vi Dag og Nat skal grunde, og som skulde gjøre de christelige Skrift-Kloge langt

boglærdere og visere end alle deres Fiender, gjøre dem til dygtige Redskaber for den Aand, der ligesaavel er Sandhedens som Kjærlighedens, ligesaavel Lysets, som Livets Aand, og vil derfor christne baade Hoved og Hjerte, forvandlende Herrens Menighed, under viselig beregnede Fremskridt, fra Klarhed til Klarhed!

Derpaa, at de christelige Skrift-Kloge betragte *Ord* og |US:557*Skrift* i deres rette, naturlige Forhold, betragte den christelige Troes-Bekjendelse som Troens levende uforanderlige Grund-Begreb, betragte den hellige Skrift som en hellig, troværdig, christelig, aandelig Kirke-Bog, alle Christne lige uundværlig, men gavnlig i Forhold til *Graden* af Tro og Oplysning, og betragte endelig sig selv, som *levende Redskaber for den Hellig-Aand,* Faderens og Sønnens guddommelige Stat-Holder paa Jorden, der virker eens paa alle Troende, skjøndt Gaverne ere saa forskjellige, som Dag-Værket, *derpaa* beroer det, om de skal blive det Ny Testamentes dygtige Tjenere, ikke Bogstavens, som ihjelslaaer, men Aandens, som gjør levende, ikke Tus-Mørkets eller Sygelighedens, men Lysets og Kraftens; *derpaa* beroer det, med eet Ord, om de skal blive duelige til *Troens Bestyrkelse, Udbredelse* og *Forsvar*.

Hvorlidet nu de Skrift-Kloge, i det Hele taget, have været, hvad de skulde, viser Kirke-Historien alt for klart, til at det kan eller maa dølges, og vi have derom ikke mere Vidnesbyrd behov, end den høirøstede Kjends-Gjerning, at de i *femtenhundrede Aar* næsten ganske have overladt |**A:148**de to Tredie-Dele af deres Embede, som er Troens Udbredelse og Forsvar, til den verdslige Øvrighed, eller hvem der ellers vilde paatage sig det; men at Troen desuagtet ei er uddøet med de gamle Menigheder, eller udryddet af Fienden, beviser unægtelig just derved langt klarere, end det ellers vilde været Tilfældet, at Herren har en kraftigere, og aarvaagnere Stat-Holder paa Jorden, end den døde Bogstav-Skrift og alle de Skrift-Kloge, der ophøiede sig over eller begrove sig under den, istedenfor at vi, i Aandens Kraft skal gjennembryde Forhænget, og arbeide, ved den himmelske Nat-Lampe, til Dagen gryer, og Morgen-Røden oprinder, som Hans Forbud, hvis Ansigt er som Middags-Solen, og hvis Glæde det evig skal være at lyse for sin Menighed!

Hvem veed det ikke, at fra Constantin den Stores Dage, sige de Skrift-Kloge, man skal søge Kirke-Værgerne ɔ: Apologeterne, og de store Missionairer ɔ: Apostlerne, ikke i Kirken, men paa Verdens Høi-Sæder, ikke med Aandens Sværd og Herrens Garn i Munden, men med det verdslige Sværd og med Verdens Lokke-Mad i Haanden, og dog staaer der skrevet, at Peder maatte sige Verden Farvel, for at blive Menneske-Fisker i Herrens Tjeneste, og at Herren sagde: mit Rige er ikke af denne Verden, saa jeg er kun en Konge, forsaavidt Alle som ere *af Sandhed,* lyde *min Røst!* Selv Paven, skjøndt han gjerne lod sig kalde Kirkens *aandelige* Værge, og *Sanct Peders* Efter-Følger, |US:558overlod det dog heller end gjerne

til den verdslige Magt at *gjendrive* dem der imodsagde, og at *paanøde* de Halte og Blinde paa Alfar-Veien Deel i det store Gjæste-Bud, ja, selv naar Apostel-Værket, som hos os, begyndtes aandelig, opmuntrede dog den til sin egen Skam selvgjorte Aandelighed ɔ: Geistligheden, de verdslige Fyrster til i en Hast at fuldende det kjødelig. Paa |A:149denne kortvillige Maade fik Kirken hvad man kaldte Fred, og Christenheden Tilvext, det vil da sige: de fik gjerne Skam, som, med Ret eller Uret, i Troes-Sager sagde Keiseren i Constantinopel og Paven i Rom imod, og de Hedninger der grændsede til den saakaldte Christenhed, maatte efterhaanden lade sig døbe og lære at gaae i Kirke; men hvad man maa forundre sig over, er unægtelig, at den christelige Kirke ikke ved en *saadan Fredning og Tilvext* for længe siden er blevet til et tomt Afguds-Tempel, og har i Ruiner deelt Skjæbne med sine Forgjængere. At Kirken nemlig paa denne Maade blev fuld af hemmelige Afguds-Dyrkere, der i Grunden hadede den, at Geistligheden, der saa aldeles havde glemt sit Kald og sit Navns Betydning, nedsank i aandelig Dorskhed og verdslig Begjærlighed, og at Troen døde og blev begravet, begravet i hvad Overtroen kaldte hellig Jord, det er saa naturligt, at man selv maatte høre til en Geistlighed som Ovennævnte, for at studse over den gamle Christenheds Begravelse i Tyrkiet, eller over Christendommens i Pavedommet; men hvad der rigtig nok er saa over-naturligt, at man knap kan troe sine egne Øine, det er, at Troen opstod af Graven, at Kirken reiste sig af Gruset mellem de Folk, der var døbt med Sværdet over Hovedet, og fra Barns-Been næredes med Ammestue-Æventyr, som med uforfalsket romersk Faare-Melk; thi det beviser, til Geistlighedens Skam, at der var Hedning-Hjerter, som havde fortjent varmere Tiltale end Staalets, og at *den Hellig-Aand,* for at vinde Redskaber til sit Værks Fuldendelse, maatte opvække Abraham de Børn af Stene, Kirken, som en ægte Sara skulde have født, opammet og opfostret!

Man seer nu vel, vi staae ved Reformationen, som en mageløs Helte-Gjerning af *den Hellig-Aand,* der unægtelig beviiste, at Paven var en daarlig Statholder i |A:150sit eget, end sige da i Christi Rige; men hvad man lettelig glemmer, er at den Aabenbarelse af Rigets skjulte Fiender, hvorover vi saa ynkelig have jamret os, var ligesaavel den Hellig-Aands Gjerning, som den Skilsmisse fra de grove, blinde Afguds-Dyrkere, hvoraf vi saalænge pralede, at vi næsten reent glemde, det var *Aandens* |*US:559Værk,* og indbildte os, det var et Mester-Stykke af vor Bibel-Læsning og Skrift-Klogskab, som vi desaarsag *forgudede,* og fnøs af Nidkjærhed, naar man sagde os, hvad sandt var, at den ene Afguds-Dyrkelse er *i Grunden* ligesaa klog og ligesaa dum som den Anden, da Alt, undtagen *Gud,* ligelidt fortjener guddommelig Ære og klippefast Tillid. Først bagefter see vi det, at var Bibel-Stormen ikke kommet, saa vi havde lært, at

Bibelen og Dogmatiken endnu mindre kunde forsvare os, end vi dem, og lært at savne og paakalde *den Aand,* som ene *gjør levende,* da havde vi *capitelfæstet* os saaledes i de Dødes Rige, at vilde Aanden igjen havt levende Redskaber, maatte Han bestemt have skabt sig dem, efter vor *kløgtige* Beskrivelse, af Intet eller af en ubekvem Materie: af malebariske Rør eller grønlandske Iis-Tappe, som er al den Tilvext, Kirken gjennem hele trehundrede Aar skylder os *apostoliske* Christne, med vor vakklende Tro og klippefaste Skrift-Klogskab! Saa skriftkloge blev vi nemlig ingenlunde, at vi turde paatage os, med den Hellig-Aand, at forsvare Troen mod dens Fiender, men overlod det gjerne til den verdslige Øvrighed, som vist nok ogsaa var det klogeste, naar vi vilde have hele vor Dogmatik og Exeges forsvaret med det Samme, og leve i den søde Drøm, at hos os var hele Verden christelig; thi begge Dele maatte nødvendig have glippet, naar *aandelige* Vaaben skulde været vort eneste Forsvar. Saa skriftkloge var vi vel blevet, at vi forstod, Troen ei kunde eller maatte udbredes med verdslig Magt, men |A:151det synes, som vi indbildte os, den skulde slet ikke meer udbredes, endskjøndt vi flittig baade læste og sagde, at Evangelium skulde prædikes i den ganske Verden, før Enden kom; thi det er vist, at den protestantiske Geistlighed i det Hele maatte ansee det for Pietisterie af *Franke,* og Fusentasterie af *Egede,* at tage sig de blinde Hedningers Omvendelse saa nær. Vi maae vel derfor enten have tænkt, at der skulde sendes Engle fra Himmelen til at prædike Evangelium for Jøder, Tyrker og Hedninger, eller vi, uagtet al vor Skjælden paa Catholikernes Proselyt-Magerie, dog i Løn have trøstet os med, at naar de havde gjort Proselyter, vilde vi komme bagefter og reformere, eller vi maae slet ikke have tænkt paa at udbrede den christelige Tro, men kun paa at holde fast ved vort skriftmæssige *Lære-Begreb om Troen.* Det gik omsider saavidt, at vi ordenlig roste os af, at vi slet intet gjorde, for at overbevise Roman-Catholikerne om deres grove Vildfarelser, men lod dem uforstyrrede gaae forloren, og nøiedes med i vore polemiske Theses at |US:560afsige deres Dom, og kapitelfæste den, hvad Catholikerne med Rette paastod, ei røbede Mildhed, men uchristelig Ligegyldighed ved Medmenneskers aandelige Vee og Vel i Tid og Evighed. Vist nok skulde Catholikerne kun nødig rose sig af den *Proselytmager-Konst,* de aldeles fabrikmæssig drev saavel i Hedning-Lande, som, hvor man taalde det, blandt Protestanterne, ei heller bør det forties, at vor kirkelige Uvirksomhed havde langt mere sin Grund i aandelig Afmagt, end i Ufølsomhed; men just derfor er det klart, at der maatte skee Noget, vi hverken selv kunde gjøre, eller vilde taale med vor gode Villie, dersom ikke den christelige Tro, vi ligesom holdt fangen i vore indskrænkede Begreber og smaalige Anvendelser, skulde standses paa sin store Løbe-Bane til Jorderigs Ender, døe og begraves med os.

|A:152Fra dette Stade skal vi, som Christne, betragte den *aandelige* Revolution, der, i Forbund med den verdslige, udbrød i *England* og *Frankrig,* og udbredte sig derfra, gjennem det attende Aarhundrede, over hele den roman-catholske og protestantiske Christenhed; thi derved aabenbaredes baade Fiendens Nærværelse, og vor Uduelighed til at bekæmpe ham, men *kun for* at Christendommens Uovervindelighed kunde komme til at staae i et klarere Lys, og Kirken, befriet fra sine mangfoldige døde Indbyggere, faae Rum til de Levende, som fødes.

I Kirkens og Verdens sammenflydende Historie maa man søge Oplysning om, hvi det var i England Kirkens hedenske Fiender, og i Frankrig dens tyrkiske Venner opstod, og her vil vi blot erindre, at Oppositionen hører i England til Dagens Orden, og at i Frankrig havde Hugonotterne, under borgerlig Trængsel, kirkelig Frihed, saa her fandtes de Betingelser, som fattedes overalt, hvor Paven eller den verdslige Magt kvalde Fritænker-Ordet i Fødselen, og vedligeholdt saaledes den Indbildning, at Daab og Kirke-Gang virkelig havde christnet de vantroe Slægter, som fordum lokkedes eller truedes med verdslige Midler til at afsværge Afguderiet og lade sig døbe. Denne luftige Drøm, aldeles usømmelig for Dagens og Lysets Børn, den, og intet, slet intet Andet var det, som forstyrredes, da man raabde sig hæs paa, at Kirken var i Fare, og styrtede udentvivl en af Dagene, hvis der ikke snart raadtes Bod paa den gruelige Uskik, at Folk i Troes-Sager talde, som de tænkde, og søgde at overtale Andre til hvad de selv ansaae for det Klogeste. Hvor der havde været en *ret levende,* christelig *oplyst* Geistlighed, havde den naturligviis, saasnart, ved Skrive-Friheden, Uveiret brød løs, sagt |US:561til den verdslige Øvrighed: langt fra at beklage os over de Forhaanelser, som udøses over os og det Guds Ord, vi for|A:153kynde, er det os tvertimod inderlig kjært, at det skjulte Hedenskab iblandt os, hvorover vi altid have sukket, nu er aabenbaret, og Alt vil være i sin christelige Orden, naar Øvrigheden blot ophæver sine Straffe-Love mod U-Christne, saa vi, uden at staae som borgerlige Forfølgere, høitidelig kan erklære dem for U-Christne, som spotte med den Daab, de have annammet, og belee den Tro, de have bekjendt. Skulde noget Land kunne rose sig af en saadan Geistlighed, da maatte det været Danmark, der virkelig havde en Mand i Spidsen for sin Geistlighed, som ikke klynkede, eller følde Trang til verdslig Ryg-Styd i aandelig Kamp, thi en saadan Mand var, som vi alle veed, *Nikolai Edinger Balle,* hvem Kirke-Historien derfor vil sætte et anderledes Minde end Sællands Præsteskab; men i det Hele taget havde vi dog heller ikke en saadan Geistlighed, og selv *Balle* fattedes det Lys og den Kraft i Aanden, som, i den ellers saare beleilige Tid, havde hørt til, for at befrie Christi aandelige Legeme hos os fra sine døde Lemmer, og derved skiænke det den Sandheds og Livs-Kraft, det aabenbar fattes, og

fattedes i femtenhundrede Aar allevegne, og er desuagtet, ved Mirakel paa Mirakel, undgaaet Døden; men kan og maa nu ikke længe fattes, da vi klarlig see, baade hvor dødelig Sygdommen er, og hvor let, naar vi kun vil, den er at læge!

(Fortsættes).

|A:212

Om Christendommens Sandhed.

(Fortsættelse).

Har vi nu indseet, at det er med det aandelige Legeme, vi, som Medlemmer af den christelige Menighed, med Christus til vort Hoved, skal udgjøre, ligesom det er med enhver legemlig Organisation: at dødt Kjød, der æder om sig, er en dødelig Sygdom, og at alle blotte Mund-Christne maae kaldes dødt Kjød paa Herrens Legeme; eller har vi indseet, at det nødvendig er med det christelige Kongerige og Borger-Samfund, som med ethvert Saadant, at indvortes Uenighed er dets farligste Fjende, som ikke allene svækker Kraften til at hævde Rigets Selv-Stændighed, men fortærer den efterhaanden gandske; har vi blot indseet det, som jo dog er soleklart, da kan vi umuelig sørge over, at det overgroede Saar har aabnet, den skjulte Uenighed aabenbaret sig selv; thi gives der noget Raad mod en farlig Sygdom, og skal der findes Midler til at frelse Riget fra Splid|US:562agtighedens naturlige Følge, som vi veed er Opløsning, da maa man vide *hvor* Sygdommen har sit Sæde, og *hvad* det er, som gjør Splid, da man ellers med den bedste Villie og med de kraftigste Midler lettelig |A:213kan gjøre Ondt værre, og netop fremme, hvad man vilde hindre. Vel sige verdens-kloge Folk, at ethvert dødeligt Saar maa man være glad ved at kunne bære skjult, til man falder, og enhver borgerlig Splid skal man, naar man ved en Borger-Krig har meer at tabe end at vinde, af al Magt stræbe at kvæle i Fødselen, og saa taler Verden, klog paa sig selv, men anvender daarlig sin Klogskab paa et *udødeligt* Legeme, og paa et *Rige* som *ikke* er *af denne Verden*. Troede vi selv, det var Løgn, hvad vi udgive for Sandhed: at vor Konge og Herre Jesus Christus sidder hos Gud Faders høire Haand, og haver al Magt i Himlen og paa Jorden, saa hans Rige kan umuelig forgaae, Hans Kirke umuelig nedrives, Hans aandelige Legeme, besjælet af Kjærlighedens og Sandhedens levendegjørende og uovervindelige Aand, den Hellig-Aand, umuelig opløses; troede vi, at Troen herpaa, som vi bekjende og stræbe at bestyrke og udbrede, at den var i Grunden Løgn og

Tant, et Hjerne-Spind af vore Formænd i Bedrager-Embedet, troede vi det, da maatte vi vist nok, paa verdslig Viis, stræbe at skjule det dødelige Saar, hvormed alt Blændværk, som en falsk Skabning, kommer til Verden, stræbe at kvæle hver Lyd i Struben, som forkyndte den Selv-Modsigelse i *Grunden,* der er Løgnens evige Brændemærke, stræbe med Magt at fremtvinge eller med sorte Konster at fremkogle det tomme *Enigheds-Skin,* uden hvilket enhver unaturlig, hjerteløs Forbindelse sees at være blot verdslig og legemlig, et Foster af Egennytte, Herske-Syge, Dumhed, Afmagt eller andet Deslige. Nu er det vist, at Christendommens aabenbare Fjender har til alle Tider paastaaet, at dette var Sagens sande Sammenhæng, saa de Christnes Bog-Lærde og Skrift-Kloge, Alle med hinanden, var nederdrægtige Hyklere, |A:214som kun af Egen-Nytte og Herske-Syge indbildte Andre, hvad de selv ikke troede, og stræbde med Flid i deres Kreds at vedligeholde Vankundighed og Trældoms-Frygt, som de to eneste Støtter, hvorpaa den saakaldte Christi Throne og det saakaldte den Hellig-Aands Tempel, nemlig Bispe-Sædet og Prædike-Stolen, urokkelig hvilede! Til Lykke behøve vi ikke herom at beraabe os paa Celsus eller Porphyrius, men kan henvise vore Tilhørere og Læsere til hvad de udentvivl selv, om ikke har sagt, saa dog hørt, eller faae dog vist at høre en af Dagene, og kan i alt Fald læse, naar de |US:563vil, paa deres Moders-Maal. Dette kalder jeg en Lykke; thi det er i alle Maader en misundelsesværdig Lykke vi nærværende *christelige* Præster har, ved at leve i en Tid, da man, som *Jean Paul* saa træffende siger, kan *fristes til* at hykle Alt, *undtagen Christendom;* og det kan ikke nægtes, at Geistligheden, ved at gjøre sig selv til Kirke-Begrebet, og overdrage den verdslige Magt Troens Udbredelse og Forsvar, at Geistligheden derved selv har vanæret Troen, og bestyrket Fjendens Mistanke, saa enhver christelig Præst, med Undtagelse af dem i Reformations-Tiden, eller i det Hele af de for Troen Forfulgte, har i mange Aarhundreder baaret den svare Embeds-Byrde, at vide sig af Mange anseet for en nederdrægtig Hykler og Folke-Bedrager, uden at kunne forsvare sig, da selv Forsvaret vilde af Geistligheden, og hartad af Alle, blevet anseet for et skjelmskt Angreb paa Troen og Kirken, hvorved Fjendens gamle Beskyldninger, som den verdslige Arm havde gjort døde og magtesløse, paa ny, til stor Forargelse, oplivedes. Det er da en sjelden Lykke vi nærværende Præster have oplevet, en Lykke vi, i al sin Fylde, kun dele med Præsterne i den ældgamle apostoliske Kirkes første gyldne Dage, en Lykke, der var for stor og ubekjendt, til at vore præstelige Fædre |A:215kunde ret skjønne paa den, men er ogsaa meget for stor, til at vi skulde slippe den af Haanden, eller forsømme at benytte den i hele sin velsignede Fylde. Som Apostlerne *tale* vi kun, *fordi vi* ***troe,*** og vi veed, at skal Guldet prøves i Ilden, da maa vor Troe, som er endnu langt dyrebarere, nødvendig, som Apostelen siger, ogsaa underkastes haardere

Prøvelser, for at den kan straale med mageløs Glands over al Verden, som den store Perle, vi, efter Herrens Opmuntring, som rette Kjendere, aabenbar gjorde klogt i at kjøbe for Alt hvad vi havde! Det er derfor mit velgrundede Haab, at alle *christelige* Præster, hvor de end ellers boe og bygge, og hvor uenige vi end om mangfoldige theologiske Spørgsmaal kan være, vil være enige med mig om at protestere mod den skammelige Hykler-Beskyldning paa den eneste *kraftige* Maade, der er muelig: ved nemlig høitidelig at frasige os alt Broderskab med de aabenbare Hyklere, som selv fornægte den Tro, de med Menigheden bekjende, selv erklære Naade-Midlerne, de betjene, for blotte Ceremonier eller Kirke-Skikke, selv erklære vor hellige Skrift enten for falsk eller for stridende mod vor christelige Tro og Bekjendelse, ved, paa den ene Side, at gjøre dette, hvortil vi som ærlige Mænd unægtelig maae have Ret, da det er en hellig Pligt, og ved, paa |US:564den anden Side, at paatale vor umistelige Ret til selv at forsvare os mod den for en ærlig Mand *hjertekrænkende* Beskyldning: at, skjøndt vi vare vore Læber, er vi dog ligesaavel Hyklere, som de Andre, der selv bekjende det. Nu er det aabenbart, at vi kun paa to Maader kan grundig afvise den Beskyldning for Hyklerie, som, efter sin *hjertegribende* Natur, først paa Dommedag lader sig klart afbevise og gjendrive, nemlig ved at *lide* og *døe for* den Troe, vi anprise, og ved saalænge vi leve, at vise, vi kan og tør forsvare den mod |**A:216**hele Verden. Det være derfor langt fra os, at ønske Munden verdslig bundet paa vor Troes Fjender, men vi forlange tvertimod, som Noget, vor Troes Ære, vor præstelige Agtelse, og vor hellige Skrift fordrer, at det maa være alle Mennesker tilladt, baade med Mund og Pen, at bestride vor Tro, belee og forhaane dens Tals-Mænd saameget de lyster, naar de kun ikke mishandle os *personlig,* eller beskylde os for *borgerlige Misgjerninger,* hvad vi, saalænge Lovene forbyde det, som gode Undersaatter, lovlig maae paatale. Skulde derimod den verdslige Øvrighed nogensteds ansee den christelige Tro selv for et Brudd paa den borgerlige Orden, der gjorde dens Bekjendere straffældige, og skildte dem ved deres borgerlige Rettigheder, da vilde vi, for vor egen Person, lettelig kunne trøste os med den gode Leilighed, vi herved fik til at vise, vi ingen Hyklere var, men maatte dog, af Menneske-Kjærlighed, som de gamle Apologeter, forestille Øvrigheden, at denne Behandling af Landets gavnligste og roligste Borgere var ligesaa skadelig for Staten, som i sig selv ubillig, saa, skulde Nogen, for Troens Sag, være fredløse, burde det dog kun være os, som satte en Ære i at være dens Talsmænd, og rosde os af at kunne forsvare den mod hele Verden.

Skjøndt det nu ingenlunde er saa urimeligt, som det ved første Øiekast kan synes, at Christendom mangensteds i den saakaldte Christenhed, som i Frankrig under Revolutionen, kan atter blive

stemplet til den groveste borgerlige Forbrydelse, saa er dette dog Noget, der, efter Sagens Natur og Historiens Vidnesbyrd, aldrig kan vare længe, da ingen Tro har været saa forhadt, ingen Overtro saa latterlig, at de jo ved voldsom Forfølgelse har vundet flere Bekjendere, end de tabde, og det af den ligefremme Grund, at Aanden, ved at bekjæmpes med Vaaben, |A:217der kun ramme Kroppen, ret egenlig bliver sig sin fri Natur bevidst, og griber begjærlig den første, den bedste Leilighed til at trodse de lumpne Vaaben, og hævde sin Frihed. Derimod |US:565er det indlysende, at Modsigelse kan vare til Verdens Ende, uden at Øvrigheden gjør Andet end hvad Ret er, ved at taale den paa begge Sider, og at bestandig Modsigelse, især med Spot og Latter, er den bedste Maade, hvorpaa man baade kan prøve om en Mand mener, hvad han siger, og gjøre ham det saa surt som mueligt, at forplante sine Meninger; saa det kun ikke nægtes, at christelige Præster, der bestandig er udsatte for høirøstet at modsiges, og det med Spot og Latter, og som desuagtet altid er deres Tro bekjendt, og rede til at forsvare den, de døier saa haardt et Martyr-Dom, at var de Hyklere, maatte Hykleriet betale sig overordenlig godt i klingende Myndt, da de naturligviis ellers, med Hykler-Hierte, vilde leie dens Tunge ud til hvad der betalde sig bedre. Ogsaa i denne Henseende ere vi nuomstunder lykkelige; thi *det daglige Brød* lader sig dog, især af studeerte Folk, fortjene paa saa mange Maader, at det aabenbar ikke var Forhaanelsen, end sige da tillige Hykleriet værdt, men meer end det daglige Brød faaer den christelige Geistlighed sjelden, saalænge den er det og mere værdt: saalænge den vil tjene Menigheden og ei herske over den, og i alt Fald har vi, som bekjendt, ikke meer for vor Tjeneste, og kan da roelig smile ad Hykler-Navnet, naar man kun har Lov til at lee ad os, saa høit man vil. Dog, det er ikke blot vor Ærlighed, der allerbedst kan prøves, naar de Mange, som har Lyst, har Lov til at see, om de kan drille os ihjel for vor Tro og Prædiken; men det er ogsaa vor Troes Kraft, der paa denne Maade bedst kan erfares; thi ligesom vor vittige Modstander Shaftesbury meget rigtig siger, at Sandhed maa |A:218kunne taale uskadt at belees, saaledes er det vist, at Intet frister mindre til at antage og mere til at frafalde en Tro, end den Bevidsthed, at man gjør sig til Latter ved at bekjende den. Det er desaarsag vor Tro til udødelig Ære, at den ikke alene her, hvor den i en heel Menneske-Alder har været beleet, men selv i England, hvor den har været det snart i to Aarhundreder, endnu finder boglærde Mænd, som vil være den bekjendt, og finder dem snarere paa ethvert andet Sted, end, hvor det var rimeligst, paa Bispe-Bænken i det engelske Over-Huus. Skulde vi nu ikke gjerne unde vor Tro den Triumph, at kunne, trods Verdens Latter, bestaae til Verdens Ende, som den hidtil har bestaaet: ei blot trods voldsomme Forfølgelser, men, hvad der er meget mere, trods verdslig Fred, og trods Alt, hvormed Verden fordærver og

tilintetgjør hvad den smigrende ophøier og tilegner sig! Skulde vi ikke gjerne unde vor Tro den udødelige Ære, da det tillige |US:566er saa usigelig gavnligt for vort Efter-Mæle, og maa nødvendig, naar Christendom er Sandhed, skaffe os en Menighed, der, netop ved at synes liden, bliver stor, og hvorved Verden forgjæves vil søge andet Latterligt, end den Tro, der fremtræder i saa priselig en Børne-Flok, at man hardtad ikke kan belee den, uden paa Papiret, som ei rødmer! Sandelig, har vi med vor Tro maattet og kunnet taale den *levende* Latter, som Kirken altid er udsat for, naar Præsterne ei blot er de flittigste men hardtad de eneste flittige Kirke-Gjængere, og Menigheden fuld af Folk, der nødig komme til Kirke, uden naar de bæres did i Svøbet, fra Vuggen, og til Graven, altsaa naar Kirken aabenbar er meest en Amme-Stue og et Liig-Huus, skulde vi med vor Tro da ikke sagtens kunne taale den *døde* Latter paa Papiret, som enten slet ikke mærkes, eller rører dog ingen Christen, naar Kirken, selv den Allermindste, |**A:219**er en Stor-Stue, hvor man paa Herrens Dag altid finder det bedste Selskab, altid hører de dybeste Toner af Menneske-Hjertet, og seer de for Menneske-Vel i Tid og Evighed vigtigste og trøsteligste Sandheder i et vidunderligt, men straalende, venligt, varmende og vederqvægende Lys!

Men er ikke dette, hvad Fjenden nægter, er ikke det netop hans haardnakkede Paastand, at den *christelige Tro* kan *umuelig* være *Sandheds Tro,* er aabenbar kun Løgn og Tant, saa man maa enten være en *Taabe eller* en *Hykler,* naar man bekjender sig til den, end sige da, naar man priser den, og at derfor maae alle vi *boglærde Præster,* som man ei kan nægte almindelig Menneske-Forstand, og flere Kundskaber end Mængden, derfor maae vi, trods Alt hvad vi sige, ja, trods Alt hvad vi for Troen kan lide og opoffre, dog være enten Hyklere, eller forvirrede Sværmere, der indbilde sig selv, de troe, hvad dog intet fornuftigt Menneske kan eller maa troe!

Jo, dette er gandske rigtig den gamle Paastand, som vi maae glæde os over, igjen er kommet til Orde, da den endnu fra fordum skylder os *Beviset* for sin Sandhed, som vi umuelig kan skjænke den, og som den ligesaa umuelig, uden at fornægte sig selv, kan længere forholde os, da vi høirøstet tilbyde, saasnart Beviset er forsvarlig ført, høitidelig at nedlægge vort Lære-Embede, afsværge Christendommen, og selv af al Magt hjelpe til dens Udryddelse. Dette er unægtelig Alt hvad *aandelige* Fjender kan og maae forlange af hinanden, og det Tilbud gjør i det Mindste jeg for min Part, men erklærer tillige den skammelige Paastand, indtil Videre, for en *Helvedes Løgn,* ingen Djævel |US:567og ingen Gud kan bevise, hvorved jeg unægtelig rører Enhver, som troer at kunne det, paa hans ømmeste Sted, saa nu tør man dog vel haabe snart at |**A:220**see den ældgamle, os christelige Præster til Helvedes Afgrund fordømmende, Paastand, om ikke beviist, saa dog blottet i sin beviislige Nøgenhed!

Hvorvidt man tør haabe det, er immer et Spørgsmaal, da hvem der har gjort saa velberegnet en Paastand, der umuelig lader sig bevise, og som han dog ingenlunde vil gjenkalde, unægtelig gjør klogest i, ei at prøve paa noget Beviis, men lade, som han holder det tilbage, enten af Beskedenhed, af Medlidenhed, eller af den Forsigtighed, som byder først og fremmerst at betragte Pligterne mod sin Krop og sin timelige Velfærd. Ogsaa derfor maatte vi christelige Præster inderlig ønske, at hvert Tunge-Baand, der end maatte gjøre vore Fjender klar og djærv Modsigelse for kostbar, blev løst, saa de ikke skulde have den Undskyldning, der vel ikke i Aandens men dog i Verdens Øine kjendes gyldig; thi med Beskedenheden og Medlidenheden ere vi hurtig færdige, da de vist nok skal forebygge alle unødvendig haarde, især ubeviislige Paastande, men kan umuelig hindre Nogen i at bevise de Paastande, han har gjort, end sige da en Paastand, der ei gaaer ud paa mindre, end at alle *christelige Præster beviislig* er *Løgnens* Tjenere, og som da unægtelig, hvis den ei kan bevises, er den skammeligste under Solen.

Alt hvad vi imidlertid kan gjøre, for at blotte denne for os og vor Tro lige fornærmelige Paastand i sin Nøgenhed, er at vise, hvad der hørde til at bevise den, og dermed sammenligne hvad man, saavidt vi har kunnet forstaae, hidtil kaldte Beviis Nok, skjøndt det aabenbar kun var en Spot, ofte grov, men sjelden vittig nok, og, naar den var allervittigst, naturligviis kun et Beviis paa Vedkommendes Vittighed, der er saa langt fra at kuldkaste, at den end ikke berører vor Troes *Sandhed*. Det er nemlig indlysende, at jo større en Skive er, deslettere at |A:221træffe, og jo flere Skud den taaler, des trofastere, og det er ligedan i Aandens Verden, da man unægtelig kan sige langt flere Vittigheder om en daadfuld end om en daadløs Mand, og allerfleest om Ham, der har gjort os selv og hele Verden, uden at man dog med en heel Million Vittigheder mod vor Herre gjør det mindste Skaar i Hans Virkelighed, eller kan hindre vor Helt fra at være sin Gjerning liig, om man end nok saa vittig lignede ham ved det allermindste og foragteligste Kryb. Den ærværdigste Mand paa Jorden kan faae et latterligt Udseende, blot ved at sættes i en latterlig Stilling, end sige da ved at be|US:568hænges med noget Latterligt, og ligeledes kan det alvorligste, sandeste Ord klinge latterligt, naar man fordreier det, end sige da, naar man knytter det til et latterligt Begreb. Det er saaledes en meget alvorlig og sund Klogskabs-Regel, at enhver skal blive ved hvad han har lært, og dog klinger den latterlig, saasnart man ordsprogsviis lægger til, men det maatte jeg jo ikke, sagde *Tyven!* Saaledes er det og indlysende, at *Jesus Christus* meget godt, som han sagde, kunde være en *Konge* i *aandelig* Forstand over Sandhedens Rige, skjøndt han i Verden ei havde det, han kunde hælde sit Hoved til, og skjøndt han ikke blev forsvaret, men deels forraadt og deels forladt af sine Tjenere, men vi

vil derfor ikke nægte, det har en latterlig Side at betragtes fra, naar han staaer med Torne-Kronen, Purpur-Pjalten og Rør-Spiret, medens de skjelmske Krigs-Knegte knæle for ham, og raabe med Skogger-Latter: hil være dig, du Jødernes Konge! At nu imidlertid selv Fjenden, saavidt jeg har kunnet mærke, nødig leer ad dette Optrin, kommer aabenbar af, at det, betragtet i sin hele, store Sammenhæng, bliver for stort til at lee ad; thi naar vi siden see de romerske Krigs-Knegte under Ørne-Banneret i Tusind-Tal falde blege paa deres Ansigt til |A:222Jorden blot for Skyggen af det Kors, hvorpaa den foragtede Stodder-Konge hængde, da gyser det lidt i hver Christus-Fjende, saa Smilet vil ikke lykkes, især da vi see noget Lignende, hvergang de Theologer, som bestride og forhaane vor christelige Tro, kalde *Jesus Christus* Herren til Gud Faders Ære, og korse sig for at hedde *U-Christne!*

Det er, synes mig, en meget alvorlig Betragtning, som her paatrænger sig, den nemlig, at, skjøndt Spot og Latter unægtelig ere de meest *bidende* af alle aandelige Vaaben, saa har dog Christendommen langt mere Ære af at kunne taale, end dens Fjender af at ville bruge dem, og naar man blot vidste, at den christelige Tro er blevet mest bekjæmpet med verdslige Vaaben, som slet ikke bide paa Aander, og med *det* aandelige Vaaben, der er det *mest bidende,* men som *ene her* forfeilede sin Virkning, og lagde kun Glands til Troens Skjold, naar man blot vidste det, som alle Kirke-Historiens Kyndinger veed, da synes mig, man allerede deraf maatte slutte, at Christendommen rimeligviis var den rene *Sandheds* Tro, der umuelig kan have Fred, saalænge der er *Løgn* i Verden, men ligesaa umuelig kan med noget Vaaben overvindes, og kun trænges, fordi *Taalmodighed* er ogsaa af Sandhed, og kan kun vises under Trængsel. Saameget er i det Mindste klart, at der er skedt et mageløst |US:569Mirakel i Verden, til Vidnesbyrd om Christendommens Sandhed; men det forstaaer sig selv, at *kunde den* beviislig *ikke være Sandheds* Tro, som Fjenden paastaaer, da var den det ikke heller, om saa baade Himmel og Jord vidnede for den; thi et Mirakel, der skulde gjøre Løgn til Sandhed, maatte først gjøre Sandhed til Løgn, og kunde da naturligviis ikke gjøre Løgn til Andet, end hvad Sandhed var gjort til, altsaa til den sande, ægte Løgn. Det veed Fjenden ogsaa prægtig at beraabe sig paa, naar han enten |A:223ikke kan eller ikke tør nægte Miraklernes Virkelighed, og *videnskabelig* er det hidtil gandske rigtig lykkedes ham, at fordunkle alle de mageløs store Vidnesbyrd om Christendommens guddommelige Sandhed, med den lille *soleklare* Paastand, at intet Vidnesbyrd kan gjøre Løgn til Sandhed, og intet Vidnesbyrd, som stiler derpaa, være guddommeligt, da Gud nødvendig, for i Sandhed at være Gud, maa være *Sandheds* Gud; men at denne soleklare Paastand dog blot videnskabelig, *ingenlunde virkelig,* har kunnet fordunkle Guddoms-Klarheden i vor Herres Jesu Christi Aasyn, og i

Erfaringens Vidnesbyrd om Troen derpaa, det kommer aabenbar af, at Fjendens *anden Paastand,* der skulde binde Læsset: at nemlig Christendommen *umuelig kan være* Sandhed, den er langt fra at være saa soleklar, som den første Paastand, (at hvad der *umuelig* kan være Sandhed, bliver det heller aldrig) thi det beviser ingenlunde sig selv, at Christendommen umuelig kan være Sandhed, det trænger, efter atten Aarhundreders Erfaring, endnu til *Beviis,* og trænger, efter ligesaamange Aarhundreders modsatte Vidnesbyrd, unægtelig høit dertil. Men nu er det just Løgnens store Ulykke, at den bliver aldrig saa riig, den fattes jo, hvad den trænger mest til, for ikke at staae som en Tyv og Røver, altsaa lovlig *Hjemmel,* medens Sandhed bliver aldrig saa fattig, den har jo det Nødvendigste, som unægtelig er *Livs-Kraften,* og derfor kan det ligesaalidt lykkes Fjenden at afbevise Christendommens Sandhed, som det, med alle hans videnskabelige Helte-Gjerninger, lykkedes ham at udslette Christendommen af de Levendes Land.

Skal nemlig den Paastand, at Christendommen umuelig kan være Sandhed, skal det være Andet end en ligesaa skammelig, som død og magtesløs Verbal-Injurie: Nidings Ord, da maa det klarlig meldes, *hvorfor* Chri|A:224stendommen *umuelig* kan være *Sandhed,* og Grunden maatte nødvendig blive, *fordi* den aabenbar streed imod, og var uforenelig med en aabenbar |US:570unægtelig Sandhed. Det er derfor et stort Misgreb af Fjenden, naar han regner Christendommens *Dunkelhed* med til de slette Egenskaber, som skal *bevise* dens Fjendskab mod Sandhed; thi det Dunkle trænger til Forklaring, og hvad der skal bevise, maa være *soleklart,* som *Mathematiken* prægtig lærer os, og som man, i vore Dage, da Mathematiken, jo netop for at skjærpe Forstanden, er blevet en almindelig Lære-Gjenstand, skulde tænke, hver Pebling vidste. Det er imidlertid klart, at Fjenden hidtil slet ikke har tænkt paa at give sine Beviser for Christendommens Løgnagtighed mathematisk Strænghed, skjøndt han har været haard nok til at fordre mathematiske Beviser af os for hvad der, efter Sagens *historiske* Natur, ligesaalidt lod sig mathematisk bevise, som den Snee, der faldt i Fjor, skjøndt det derfor ei er mindre sandt, at den Snee virkelig faldt, og maatte efter Tyngdens Love falde, til den fandt noget Tungere, eller noget Vaadere, end den var selv. Det synes overalt, som Fjenden, der ellers, som sagt, er en stor Nar efter mathematiske ɔ: strængt videnskabelige, umiddelbar indlysende Beviser, hvor de umuelig kan gives, og derfor ei heller maae forlanges, at han dog pludselig forsvor Mathematiken, og blev en slet *Jurist,* naar han skulde indfri sin dumdristige Paastand, at Christendom *umuelig kan være* Sandhed, en Paastand der, naar den ikke lader sig mathematisk bevise, er aabenbar falsk; thi Juristerne kalde rigtig nok *to Eder* tilstrækkeligt Beviis, og Fjenden tænker da vel, at *tusinde Eder,* eller dog tusind Tylter maatte være

overflødigt Beviis, i hvilket Tilfælde Christendommens Sandhed vist nok for længe siden var afbeviist; men jeg tør vel neppe byde mine Læsere et |A:225Beviis for, at det Slags Beviser ligesaalidt gjælde i Theologien, som i Mathematiken. Vist nok lægger Theologie, saavel som Jura, megen Vægt paa ordenlig afhjemlede Vidnesbyrd; men deels indskjærpe selv Juristerne, at *Ederne* maae veies vel, før de tælles, saa tusinde Eeder i een og samme Mund maae heller regnes for een slet, end for mange gode, og Eeder af den Sigtedes aabenbare Avinds-Mænd slet ikke høres for Retten, og deels er det netop i Vidnesbyrd: de gyldigste, umistænkeligste, dyrest beseiglede Vidnesbyrd, Christendommen har sin Styrke, saa det, Fjenden trængde til, var aabenbar et umiddelbar indlysende, videnskabelig strængt ɔ: mathematisk Beviis for, at, trods alle sine Vidnesbyrd, maatte Christendommen dog være Løgn, da den umuelig kunde være Sandhed, og da der beviislig mellem Sandhed og Løgn er ingen Middel-Vei, |US:571men kun en bundløs Afgrund, hvoraf Løgnen er opsteget, og hvori den stræber at styrte Sandhed, uden paa nogen Maade selv at kunne undgaae den Afgrund, der er Hjemstavnen for Alt hvad der, som Løgnen, skjøndt Intet i Grunden, dog haaber, ved Sandheds Undergang at blive til Noget.

Naar det nu videnskabelig strængt skulde bevises, at Christendommen umuelig, trods alle muelige Vidnesbyrd kunde være Sandhed, da maatte det blive soleklart, enten at den i *Grunden slet Intet* var, hvad der er *Løgnens naturlige,* eller at den var Noget, som ikke kunde være sandt, medmindre en soleklar, unægtelig Sandhed skulde være Løgn, hvilket er *Løgnens historiske Kjende-Mærke,* ligesom det er Sandhedens naturlige *Kjende-Mærke* at være Noget, der ei kan benægtes, uden *derved* at bekræftes, og dens Historiske, ei at kunne gjøres til Løgn, uden at en *aabenbar Løgn* skulde gjælde for Sandhed. Saaledes har *Grund-Loven* for al muelig Sandheds-|A:226Erkjendelse med urokkelige Piller indhegnet Skue-Pladsen for de soleklare Beviser, og hvem der, *udenfor den,* paa Rimelighedens og Urimelighedens med Støv-Skyer bedækkede Kamp-Plads, lover at føre soleklare Beviser, veed enten ikke selv, hvad han siger, eller vil kun gjækkes med os.

Var det nu *den splinterny Christendom,* Fjenden vilde afbevise, da havde han nemt at gjøre; thi deels kan den naturligviis ikke beraabe sig paa Vidnesbyrdene for den Gamle, som den har *imod sig,* og deels er den, ikke blot efter egen Bekjendelse, men beviislig i Grunden *et Intet,* som kun ved den gamle Christendoms Undergang haaber at blive til Noget, hvilket, som sagt er, Løgnens naturlig ufeilbarlige Kjende-Mærke. Denne Christendom nænner imidlertid Christendommens erklærede Fjende slet ikke at bestride, men roser den tvertimod for, paa *Navnet* nær, at være aldeles ulastelig, hvad ogsaa, ret forstaaet, er ganske rigtigt, thi naar man blot tager Navnet fra en Christendom, der kun er Christendom af Navn, da bliver der

aabenbar slet intet Christeligt tilbage at laste, men naturligviis ikke heller at rose, fordi alt det Tilbageblivende er ikke christeligt, men enten u-christeligt, eller fælleds Gods, som Ingen udelukkende maa tilegne sig.

Med den ældgamle Christendom, som naturligviis er den, der fra gamle Dage af, før den Ny blev født, har maattet drages mod Fjenden, og, hvad der er høist mærkeligt, havt sin største Ulykke af alle de splinternye Christendomme, der, i Tidens |US:572Løb, vilde afløse den, ikke i Kampen, men i Æren for de Seire, den havde vundet, med denne ældgamle Christendom, som Fjenden aldrig glemmer, selv naar den, som nys, er nær ved at glemmes af sine Venner og Bekjendere; med denne gamle, mageløs seilivede Christendom, der har overlevet saa mangfoldige nye |A:227Christendomme, og snart, Gud skee Lov! den Allernyeste, med den er det ikke saa let at blive færdig; thi *Navnet,* som hist var Alt, er her kun det Mindste, hvad man blandt Andet kan see deraf, at Fjenden ypperlig har vidst at finde den under alle de forskjellige Navne, hvorover vore Theologer dog nær havde glemt, hvad der var christeligt. Hvor nemlig Fjenden fandt *den christelige Tro,* der angreb han Christendommen, uden at bryde sig om, enten Theologerne kaldte den Tro catholsk eller luthersk eller reformeert, og deri gjorde Fjenden unægtelig Ret; thi det var ikke Navnet, som mange af hans bedste Venner havde baaret, men *Troen,* som i Tidens Løb gjorde ham Livet surt, og surest i Grunden, da han ikke kaldte den *Troes Bekjendere* Christne, men *Galilæer* og *Nazaræer* og *Fanatiker*. Uagtet vi derfor har en naturlig Forkjærlighed for det Døbe-Navn, vi selv har været med at give os, og som bestandig minder os om, *hvem* der er *vor Herre,* saa nødes vi dog til at indrømme Fjenden, at her, hvor Spørgsmaalet er, om vor Tro kan være Sandheds Tro eller ikke, gjør vort Navn kun lidt til Sagen; men det er allerede en god Ting, at vi er *kjendelige,* selv naar man gjør os vort Navn, vor Funt, vort Alter, vor Prædike-Stol, vor hellige Skrift, vort hele kirkelige Levnets-Løb stridigt, at *vi* endda *er kjendelige paa vor Troes-Bekjendelse,* som naturligviis Ingen kan gjøre os stridig, uden venlig at kappes med os i frimodig, levende Bekjendelse af den Tro, vi kalde vores, men ingenlunde misunder Nogen, da vi tvertimod inderlig ønske at dele den ligesaavel med vore arrigste Fjender, som med vore fortroeligste Venner!

Dette, at den gamle Christendom beviislig er Noget i sig selv, *kjendelig* fra alt Andet, dette, siger jeg, er allerede en væsenlig Fordeel; thi i Aandens Verden er det |A:228alle Dage langt bedre at være Noget, hvad det saa end er, end Intet at være, da et aandeligt Intet altid er Tomhed i Grunden, om det end, som høitravende Ord uden Mening, har det grundigste Skin, og den rigeste Over-Flade. Var nemlig Christendommen, der, i Tidens Løb, ikke blot har modsat sig Islamismen, som en falsk Aabenbarings-Tro, men ogsaa

alt mueligt Hedenskab, altsaa enhver |US:573*Natur-Indbildning* om Guddommen, og om verdslig Viisdom, som Kilden til sand menneskelig Lyksalighed, modsat sig enhver saadan Natur-Indbildning, som en Over-Tro, den vilde udrydde: var denne Christendom alligevel *ikke Noget* i sig selv, havde den ikke noget Eiendommeligt, hvorpaa den kunde kjendes fra alt Andet, og som den kunde sætte i Steden for hvad den vilde udrydde, da var Den, uden videre Beviis, *falsk;* thi Fjenden behøvede da blot at spørge os, hvad vores Christendom blev til, naar den havde naaet sit Maal, ved at beseire Alt hvad den bestrider, og vi maatte tilstaae, at da var den i *sig* selv slet ingen Ting, fordi den i sig selv kun havde været en Protest mod alt Andet, og dermed havde vi tilstaaet, at Christendommen var i sig selv *ikke Sandhed,* der umuelig kan være tom i Grunden, *men Løgn,* som nødvendig maa være det. Derfor lader det sig mathematisk bevise, at *den ny Christendom,* der sætter hele sin *Christelighed* i sin Protest mod den Gamle, er, *som Christendom* betragtet, idel Løgn og Falskhed; thi naar den gamle Christendom forgik, da forsvandt den Ny aabenbar med det Samme, fordi den kun bestod i Modsætning til den Gamle, og var *intet Christeligt i* sig selv, der kunde afløse, hvad den vilde tilintetgjøre! At derimod den gamle Christendom virkelig er Noget i sig selv, og det noget ret Stærkt og Kjendeligt, det maa man allerede slutte deraf, at den er blevet saa gammel, og blevet |**A:229**graa i Kamp, og især maa den ny Christendom endelig paastaae, at den Gamle virkelig er Noget, og det noget meget Godt, siden den finder *Navnet* værdt at optage; thi man opkalder sig dog nødig selv efter en Mand, som man selv anseer enten for en Stodder og et Drog tillige, eller for en Misdæder, og gjør det allermindst, naar man derved, som ved at antage et *adeligt* Navn, udsætter sig for en farlig Retter-Gang, og skal enten bevise, at man virkelig er i Slægt med det Skarn, eller lade sig dømme som en Falskner, og belee som en Nar, der vilde stjæle *et slet Navn,* som enhver, hvad Øieblik han vil, jo kan give sig selv. Men skjøndt den ny Christendom beviislig slet ingen christelig Ting er, og den Gamle derimod i det Mindste en meget bekæmpet, meget berømt, meget bagtalt og tit bestjaalet, og altsaa ventelig en meget stor og indholdsriig christelig Ting, saa kan dog Fjenden forlange det foreløbige Beviis af os, at *vor* Christendom virkelig er Noget; thi Christendommen maatte fordum have været Alt hvad den kunde, saa lod den sig dog ikke mere levende forsvare, hvis Den *nu* ikke var Noget, men kun, som Alexander |US:574den Store eller Napoleon, Navnet paa en død Ting, der i sin Tid var vanskelig nok at bestride, men nu med et Penne-Strøg lod sig gjøre til Intet. Naar vi nu skal bevise, at vor Christendom, *aandelig* talt, er Noget, da nytter det naturligviis ikke at vi nævner vore Kirke-Skikke, som kun i en vis Betydning og Forbindelse, men ikke i sig selv er noget Christeligt; thi om vi end kunde hjemle os dem som en christelig

Opfindelse, kunde vi dog ikke hindre Christendommens Fjender fra at efterligne dem, og bestod altsaa vor Christendom deri, var den aabenbar ingen Ting. Det nytter ligesaalidt at nævne vor hellige Skrift, thi om vi end kan hjemle os Eiendoms-Ret til den, beviser dog ikke blot vor egen Kirke-Historie, men den nærværende |A:230Strid mellem gammel og ny Christendom, at den Bog, som alle Bøger, kan udtydes høist forskjellig, og bruges som Vaaben af to Partier, der aandelig vil tilintetgjøre hinanden, og saavist derfor, som en Bog om aandelige Ting er kun en Skygge deraf, saavist er den Christendom, Bogen skal give Virkelighed, kun et Skygge-Billede, hvis Skikkelse beroer paa Haanden, som skaber det, hvis Kraft sidder i Haanden, som bærer det, og hvis Lighed med den aandelige Skygge i Bogen er en naturlig Tviste-Punkt mellem de Øine, der betragte begge Dele. Veed vi forud, hvad Christendom er, da lader der sig føre en velgrundet Strid, saavel om Christendommens Skrift-Mæssighed, som om enhver Bogs, altsaa ogsaa om Bibelens Christelighed, men *hvad* Christendom er, maa Noget afgjøre, der i sig selv er noget Bestemt, ellers er Christendom unægtelig en ubestemt og tvivlsom Ting, altsaa i Grunden slet Intet, og allermindst *en egen,* fra alle andre kjendelig *Tro,* som den dog nødvendig maa være, naar det skal kunne vise sig, enten at den er Sandheds Tro, eller at den er det ikke. Kunde vi derfor ikke bevise, at vor Christendom var Noget, naar Fjenden efterlignede vore Kirke-Skikke, og gjorde os enten Skriftens Besiddelse eller dens Medhold stridig, da kunde Fjenden mathematisk bevise, at vor Christendom var i Grunden ingen Ting, men kun et tomt Begreb, enhver kunde give hvad Indhold ham lystede, og burde slet intet give. At vi nu heller aldrig kunde blot med Bibelen seierrig forsvaret vor Christendoms Ægthed, mod dem, der med Bibelen nys vilde gjort os den stridig, dersom de ikke havde været slagne med Blindhed, og gjendrevet sig selv, trænger neppe til Beviis; men det bør dog anmærkes, at naar disse den splinterny Christen-Kirkes penne-stærke Byg-Mestere, ikke havde været saa gruelig ædelmodige, *først* at overlade os Kors-|A:231|US:575Banneret, ved at bestride vor *Christendoms Ægthed ikke* i *Jesu Christi,* men i en Andens, *i Fornuftens Navn, dernæst* selv at bestride den Bogs Ægthed og Paalidelighed, hvoraf de vilde overbevise os, og *endelig* at udgive Noget for den *ægte Christendom,* som baade efter deres egen Tilstaaelse var den rene Natur-Religion ɔ: det rene Hedenskab, og som beviislig ingen christelig Ting var, havde de ikke været saa gruelig humane og liberale, men derimod gaaet ud fra hvad vi indrømmede: Skriftens Ægthed, Guddommelighed, og Ene-Ret til at bestemme, hvad der var ægte Christendom, da kunde de til Fjendens Gammen videnskabelig holdt os Stangen, og beviist, at var deres Christendom falsk, da var vores det i Grunden ogsaa, da vi paa begge Sider byggede det Bestemte paa det Ubestemte, *Troen paa*

noget i Følge sin Natur *Tvivlsomt,* hvad enhver Bog, som døde Folks Efterladenskab, og især som Tegn for døde Mænds Tanker unægtelig er.

Naar vi derimod *bekiende vor christelige Tro,* da kan baade Venner og Fjender høre, det er *Noget,* hvis der ellers er nogen Mening i de Ord, vi bruge, og da kan vi sige til Fjenden: hermed har vi indtil Videre beviist, at vor Christendom virkelig er *Noget,* nemlig en *Troes Bekjendelse,* beviis nu du, om du kan, at den Bekjendelse dog i Grunden ingen Ting er, enten fordi den i Grunden slet Intet siger, som kan skille Christeligt fra U-Christeligt, *eller* fordi det Christelige, den udtrykker, strider mod en unægtelig Sandhed, *eller* endelig fordi intet Menneske har den christelige Tro, vi bekjende os til.

Her see vi, hvoraf det rimeligviis kommer, at Fjenden altid har lagt mere an paa at dæmpe Bekjendelsen, end at bestride Troen, mere stræbt ved Løfter og Trudsler, eller ved Spot og Latter, at formaae de Christne til at frafalde Bekjendelsen, fornægte, eller dog fortie deres Tro, |A:232end ved Grunde at overbevise dem om dens Falskhed; thi rimeligviis maa han, som kloge Folk altid gjør, have valgt de Midler, han ansaae for de tjenligste til sin Hensigts Opnaaelse, og har da neppe valgt de Mistænkeligste, med mindre han ansaae dem for de eneste Tjenlige. Hvad et Menneske troer eller ikke troer om Guddommen og sit aandelige Forhold til Samme, er nemlig, i Følge Sagens Natur, saa aldeles hans egen Sag, at det slet ikke vedkommer hans Med-Mennesker, uden forsaavidt han bekjender sig til en Tro eller Vantro, de, enten af Kjærlighed til Sandhed eller af Kjærlighed til ham, eller af begge Dele, ansee det for deres Pligt at bestride, for, om mueligt, at overbevise ham om hans Vild|US:576farelse, som skiller ham ved den sande menneskelige Lyksalighed, der umuelig kan findes i Løgnens Skjød, eller rettere under Løgnens Aag; thi som et Aag, det Grueligste af Alle, bør vi unægtelig betragte en Blindhed, der skjuler Sandheden til Salighed for vore Øine, og enhver Vildfarelse, som hindrer os i at naae vor Bestemmelse. Det er derfor en meget mistænkelig Sag, naar vi, istedenfor med Grunde at bestride et Menneskes Tro eller Vantro, vil enten lokke, true eller kyse ham til at lade den fare; thi før vi vil oplyse Andre, bør vi dog unægtelig være saa oplyste selv, at vi veed, vi dermed stræbe i Bund og Grund at fordærve vore Med-Mennesker, saasandt som det er en Fordærvelse, enten at mene Eet, og sige et Andet, eller at forandre sin Mening om en Saligheds-Sag, af saa lumpen en Grund, som det unægtelig er, at der gives Folk, rige og mægtige Folk, der slet ikke kan lide den, eller vittige Folk, der belee den. Desuagtet kan vi ikke nægte, at lykkedes det virkelig Christendommens Fjende, paa denne mistænkelige Maade, at udrydde den christelige Troes *Bekjendelse* af denne Verden, da havde han, skjøndt paa en |A:233besynderlig practisk Omvei, man

maatte næsten sige paa en foragtelig Snig-Vei, naaet sit Øiemed, og afbeviist Troens Sandhed; thi *Sandheds Tro* maa nødvendig have Kraft til at trodse alle Vaaben, sønderrive alle Snarer, og i *Bekjendelsen* overleve alle sine Fjender. Da det nu imidlertid, som vor levende Troes-Bekjendelse beviser, hidtil ikke er lykkedes Fjenden at udrydde Bekjendelsen, saa affordre vi med Rette hans theoretiske Fornuft det Beviis for vor Troes Falskhed, som hans practiske Fornuft gjennem mange Aarhundreder har ført saa jammerlig, at jo meer han vilde lokke, true og kyse de Christne til at fornægte deres Tro, desmere levende, høirøstet og udbredt blev Bekjendelsen, saa den eneste Gang han nær var blevet den kvit, var, da han lod, som om denne Bekjendelse, mod hvilken han havde vovet og tabt saa mange blodige Slag, var dog i Grunden Noget, der slet Intet havde at betyde, og som han derfor slet ikke brød sig om. Dette er nemlig endnu det allermistænkeligste Middel vi kan anvende mod en Tro eller Vantro, vi ikke kan lide, naar vi søge at indbilde dem, der bekjende den, at den kan i Grunden være meget god for dem, kun maae de ikke tænke, at jo en anden kan være ligesaa god, og især ingen Vægt lægge paa Bekjendelsen, da man godt kan i Grunden være enige, skjøndt man udtrykker sig forskjellig; thi naar vi tale saa, da er vi enten selv uhyre forblindede, eller det er vor Hensigt listig at |US:577undergrave en Tro, vi ikke kan overvinde. Det lader sig nemlig mathematisk bevise, at kan man først indbilde os, enten at en Tre-Kant ligesaavel kan være rund, som tre-kantet, eller at man godt kan være enige om Dens Skikkelse, fordi man *udtrykker sig* aabenbar *stridig* derom, da har man undergravet Grund-Volden, ikke blot for hele Mathematiken, men for al muelig Sandheds-Erkjendelse, og gjort os det |**A:234**eneste levende og bestemte Udtryk for vore Tanker, som Ordet jo er, aldeles ubrugeligt, hvoraf Følgen nødvendig maatte blive, at vi nedsank i dorsk og dyrisk Ligegyldighed for alt Menneskeligt og alt Aandeligt, som et sig selv modsigende, nedrivende, tilintetgjørende Begreb. Nu gjør vi imidlertid netop det Samme, kun paa en skjult og derfor ene farlig Maade, naar vi indbilde et Menneske, at den Tro eller Vantro, han vedkjender sig, vel er saliggjørende, men ingenlunde udelukkende, og at det især slet ikke kommer an paa Bekjendelsen eller Udtrykket, da man godt kan troe eens, fordi man udtrykkelig modsiger og bestrider hinandens Tro; og kan vi først saaledes faae et Menneske indbildt, at hvad der gjendriver sig selv kan i aandelige Ting godt være sandt, skjøndt det ellers altid er aabenbar Løgn, eller at Sandhed og Løgn er i Guddoms-Begrebet meget gode Venner, skjøndt de i Menneske-Begrebet er uforsonlige Fjender; da maa han nødvendig nedsynke i en saadan dorsk og dyrisk Ligegyldighed for al muelig Tro og Vantroe, for den sig selv modsigende Gud, den med al muelig Løgn forenelige Sandhed, og den paa alle muelige Maader lige sikkre, og i Grunden ubetydelige

Saligheds Sag.

Vi kan ikke nægte, at var det lykkedes Fjenden, selv paa denne vederstyggelige Maade, at udrydde Troes-Bekjendelsen af Verden, da havde han dermed practisk viist, at Christendommen dog i Grunden maatte høre til Løgnens Rige, da *Sandheds* Tro nødvendig maatte gjøre sine troe Bekjendere baade for sandhedskjærlige og for oplyste til enten at fornægte den guddommelige Sandheds Tilværelse, eller at ringeagte Bekjendelsen, der er det Eneste, hvori Troen kan aabenbare sig, skille sig fra sine Fjender, og forplante sig mellem sine Venner. Men triumpherende sige vi til Fjenden: *derfor* lykkedes det ikke heller, derfor har ogsaa |A:235det historiske Beviis ɔ: Erfaringens Vidnesbyrd til Christendommens Ære nu vundet en mageløs Klarhed, som, i det Mindste for alle Boglærde, maa gjøre det indlysende, at Christendommens og Sandhedens Sag er een og den samme: maa nødvendig være det, siden de sidst aaben|US:578bar havde *fælles Fjender,* og det under den eneste Strid, hvori Christendommen syndes daglig at nærme sig sin Undergang; thi *er Ligegyldighed for* aandelig og evig *Sandhed,* er det *Christendommens farligste Fjende,* da maa den nødvendig være Sandheds Tro, og da opgaaer der et skinnende Lys over dens Krigs-Historie; thi at det *sande* Fredens Evangelium umuelig kan have Fred i Verden saa længe der er *Løgn* til, og at det umuelig kan mægle Fred mellem Sandhed og Løgn, er jo dog indlysende! Vel nødes vi til at indrømme, det røbede saare megen *Verdens-Klogskab* hos Christendommens Grund-Fjende, efterat den aabenbare Krig mod Fredens Evangelium havde gjort ham saamegen Skam, da at søge sin Æres Opreisning i Udbredelsen af et falsk Fredens Evangelium, og lade det Sande, om mueligt, tabe sig deri, men det var dog aabenbar et ligesaa fortvivlet som lumpent Krigs-Puds; thi overvandt endogsaa de tydske Keisere bestandig de falske Medbeilere til Kronen, som Paverne skaffede dem paa Halsen, saa maatte Seieren dog sagtens i Aandens Rige blive paa Sandheds Side, da Løgn og Falskhed der er aldeles død og magtesløs. Syndes derfor end det grove Bedragerie enstund at skulle lykkes, saa seer man dog nu klart, det kom kun af, at de Christne selv og især deres Skrift-Kloge fik Lyst til den falske Fred, som Verden giver, og arbeidede Fjenden af al Magt i Hænderne, for at det kunde blive soleklart, at *Jesus Christus* er Konge i *Sandhedens* Rige, hvor det i Grunden aldrig er Tjenerne, der forsvare Herren, men Ham, |A:236der forsvarer dem! Da de Skrift-Kloge udnævnede Constantin den Store til Ypperste-Præst og Kirke-Værger, da udnævnede de ham i Grunden til Christi Statholder paa Jorden, og anmeldte dermed *den Hellig-Aands* Afgang, som, saalænge man vil have ham dertil, aldrig overlader den ligesaa vanskelige, som ærefulde Post til nogen Anden; men Tingen var, at de Herrer Biskopper i den sidste Tid selv havde paataget sig at vicariere for

den Hellig-Aand, og dog under Forfølgelsen lært, det var en farlig Sag, naar man ikke havde Keiseren til Ven, og derved Fred med Verden, saa, efter deres Mening, skulde Keiseren blot være den verdslige Arm, de ikke kunde undvære, nu de havde mistet den Aandelige, som Aanden naturligviis havde taget med sig, da Bisperne fandt Ham overflødig. Saaledes holdt da Geistligheden, der havde opslugt Kirken, aabenbar Kjød for sin Arm, som kun skeer, naar *Hjertet* viger fra Herren, og hvad Følgen altid maa blive, naar Troen *blot* er en *Hoved-Sag,* naar Gejstligheden gjæl|US:579der for den skinbarlige Kirke, og indbilder Folk, man kan *pege* paa det *usynlige* Guds Rige, udbrede og forsvare det med *Hænderne,* det blev naturligviis ogsaa Følgen i *Øster-Leden,* hvor denne smukke Theologie havde udbredt sig fra den, i *ægyptisk* Forstand, udmærket *aandelige* Høi-Skole i Alexandrien! Man omvendte nu ligesaa nemt Hedninger med *Hænderne,* som man med dem forvandlede Afguds-Templer til christne Kirker, rensede *med dem* ligesaa let Kirken fra Kjættere, som fra andet Feie-Skarn, man fandt den *apostoliske Troes-Bekjendelse* utilstrækkelig til at bevare Enighed i Kirken, og gjorde selv en ny, der naturligviis kun gjorde Splid, og man indbildte Folk, at hvem der havde de fleste Bisper paa sin Side var Sandheden tro og Saligheden vis, hvoraf naturligviis fulgde, at Ingen kunde vide i |A:237Dag hvad der var Sandhed til Salighed i Morgen, og maatte da, naar han vilde være sin Salighed vis, beflitte sig paa slet *ingen Tro* at have, uden den, at Bisperne raadte for, hvad man skulde troe, og at det var den Hellig-Aand, der drev de fleste Bisper, skjøndt man saae for sine Øine, det var Keiseren i Constantinopel, eller hvem der igjen drev ham. Da nu denne Tvivlraadighed om Troen, og Ligegyldighed for Bekjendelsen, netop var Fjendens Triumph, saa er det klart, at han i Grunden havde de fleste Bisper paa sin Side, maatte altsaa gjælde for orthodox, og kunde ganske magelig, gjennem Bisperne, faae alt det Afguderie indført, hvori den christelige Guds-Dyrkelse efterhaanden blev begravet. Dette gik Altsammen meget naturlig til, men hvad der skulde kronet Værket, og syndes nu aldrig at kunne glippe, det slog dog feil; thi vel indtog den falske Prophets Efterfølgere hele Øster-Leden, og fik Bisperne i deres Hænder, men skjøndt de satte *Christus* hardtad ved Siden ad *Mahomed,* og skjøndt de ikke sparede paa Staalet, kunde de dog ligesaalidt faae de Døbtes Tunger omskaaret, som deres Slægt udryddet, og *Grækerne* er, især i vore Dage, ligesaa høirøstede Vidner om *Jesus Christus,* som Jøderne om *Moses,* dømte til, enten de vil eller ikke, at troe evindelig, fordi de have troet *Sandhed,* som er i Gaar og i Dag og evindelig den Samme. Visselig, det høie Vaaben-Gny under Kors-Banneret, og det himmelraabende Jammer-Skrig i *Jesu* Navn af Kvinder og Børn under *Mahomeds* Bøddel-Øxe, maa nødvendig drage alle oplyste Christnes Øine til Tyrkiet, ei for at see tyrkisk Grusomhed, og

Renegaters ɔ: Christen-Tyrkers Lumpenhed, thi for Sligt tilhylle de Christne helst deres Ansigt, naar de skal være *ørkesløse Tilskuere,* men for |US:580at see, hvilket svælgende Dyb der dog er imellem Sandhed og Løgn i *Grunden,* thi det sees |**A:238**bedst, hvor de paa Overfladen synes at flyde sammen, og er dog aabenbar uforenelige. Hist trælle og bløde nu *Jøder* og *Græker* gjennem Aarhundreder under det tyrkiske Jern-Aag: efter deres Adfærd at dømme gjør de Alt for verdslig Vinding, og tee sig tit lumpnere end Tyrkerne, nedsjunkne er de i aandelig Dorskhed og Vankundighed, overlæsset er deres Guds-Dyrkelse med Naragtigheder, og kan kun øves under Forhaanelse, tit med Livs-Fare, altid med Frygt; den tyrkiske Guds-Dyrkelse er simpel, Grækerne behøvede blot at lade sig omskjære, og Jøderne at velsigne Mahomed, saa var de gode Tyrker, og kunde tænke saameget paa Moses og Christus, som de vilde, ja endog ulastede berømme dem! At de desuagtet ikke gjør det, kommer da aabenbar kun af, at de *ikke kan,* uden at føle et Samvittigheds-Nag, der ei lader sig betale eller neddysse, men er utaaleligere end den haardeste Trældom og den piinagtigste Frygt, selv Tyrker kan bringe til Veie: alle Hedninger kan velsigne Mahomed, og gjør det naturligviis, saasnart de komme under tyrkisk Herredømme, kun Børnene af dem, der virkelig have annammet Tro paa *Mosis* Ord og *Christi* Person, de kan ikke, uden at føle sig *forbandede af Sandheden, velsigne den falske Prophet,* der, med hyklet Ærbødighed for *Moses* og *Jesus,* og under Skin af at rense Jøders og Christnes Tro, vitterlig forfalskede og bestreed den! Sandelig, vi Vester-Ledens Christne har Aarsag til ret nøie og alvorlig at betragte dette Vidunder, og takke Herren; thi selv har vi været paa Nippet til at blive ligedanne levende-døde i sig selv begravede Mumier: levende Vidner om Fædrenes Tro og Troens Sandhed, men døde fra Troens Kraft og Haabets Liv, Kaste-Bolde mellem dorsk Ligegyldighed og krampagtig Fortvivlelse, ja ved den levende Sandhed, der var kun et Haars-Bred mellem |**A:239**os og Afgrunden, hvori Jøder og Græker aandelig svæve, kan hverken synke eller stige: det jordiske Helvede ɔ: de Dødes Rige, hvor de ei græde for Guld, som ikke Guld eiede, men hvor de Sjæle, som mindes engang at have levet i Aanden, faae aldrig Ro, elske aldrig Verden saa høit, at de jo føle dens Tomhed, lee aldrig saa høit ad Aand, at de jo gyse for Dens Kæmpe-Skygge i dem selv. Saaledes er baade Jøder og Græker, som Korah, Dathan og Abiram, levende nedfarne til de Dødes Rige, som Vidner om deres egen Død, og om Troen og Bogen, hvis Velsignelse de have tabt, men hvis Dom de bære! Lige døde, |US:581visne Grene er de paa Egen i Mamre, paa det store *abrahamitiske* Stam-Træ, hvorover Velsignelsen svævede med Engle-Røst, og hvorunder Troen hvilede paa Forjættelsen, medens Haabet paa Længselens Vinger gjæstede Hjertets forlorne Paradis! Kvindens Sæd, som knuser Slangens Hoved, Abrahams Sæd, i hvem

alle Slægter skal velsignes, Spiret af Isais Stub, og den frugtbare Kvist af hans Rod, Kongen, hvis Thrones Dage skal være som Himlens, og hvis Sæde er hos Jehovahs høire Haand, til alle hans Fjender ligge under hans Fodskammel, denne med Glædens Olie salvede Konge og Præst af Melchisedeks Orden, *Christus, Messias,* Han, Israels Haab og Hedningers Længsel, *Urims* levende Kilde, der giver Maanen Sol-Skin, og skaber en vidunderlig Sabbat: en syvfoldig Hvile-Dag med syv Dages Lys, Han er, trods Apostlernes Ord, trods Opstandelsens Vidner, ligesaa steendød for *Græker,* som for *Jøder,* saa de kjende Ham ligelidt igjen hos os, deres Haabs Med-Arvinger til Livet, ansee ligedan *Jehovahs* Tempel, hvor det gjenlyder af Propheters og Apostlers, de store Jøders og Grækers, levende Ord, for et Afguds-Hus, eller dog for en Kjætter-Bolig! De Arme! sige vi med Rette, |A:240og ønske snart at see det Under-Værk med Israel, som *Liv af Døde,* Apostelen forkynder, og haabe vist, at Grækerne, som sank til Jøderne i Graven, skal ogsaa opstaae med dem, saa den *syv-tungede* Menighed kan holde Gylden-Aar og Jubel-Fest med Glæde; men vende vi Øinene mod Vesten, og til os selv, da skal vi see, det er ei vores Skyld, at det kan skee, men kun at det forsinkedes saa længe!

Ogsaa i Vester-Leden arbeidede nemlig Bisperne trolig paa at frembringe den samme Kulsvier-Tro, med den derfra uadskillelige Tvivlraadighed hos alle Levende, og Ligegyldighed hos de Døde, som i Østen, og *deres* Skyld var det da ikke, at det mindre lykkedes, men ene *Herrens,* som reiste *Klosteret* ved Siden ad *Kirken,* og skabde *Munke* af Jord-Klimpe, som heller vilde bære Korset end Bispe-Stolen, heller bære Frugt i Troen, end skrinlægges i Kirken! I Klosteret, som en aaben Begravelse, frelstes den levende Tro, og det dertil svarende sande Kirke-Begreb, der rummer baade Lærd og Læg: af Klosteret udgik de eneste ægte apostoliske Præster til Christne og Hedninger gjennem Middel-Alderen; af Klosteret udgik endelig den mest apostoliske Præst vel i tretten Aarhundreder, *Morten Luther,* og lukkede, som det syndes, Kloster-Porten i Bag-Laas efter sig, men gjorde det dog egenlig ikke; feiede kun Pa|US:582pisteriet ud, gjorde hele Klosteret til en Kirke, hvori Sellerne blev Stole, og som fik nye Vinduer, saa man kunde see at læse i hans velsignede lille Catechismus, og i de mageløs storstilede Bibler, *Herren* forærede ham! Evig Ære med den fromme, djærve, høitoplyste Munk, og med det Kloster-Liv, som baade avlede ham, og forplantedes gjennem ham i et lovligt Ægteskab til os; men det var ikke mindre *efter* Luthers Dage, *end før* hans Tid, Klosterets ulykkelige Skæbne bestandig at |A:241udarte, *Speners* Reformations-Forsøg mislykkedes, de theologiske Faculteter agerede Klosteret, som Bisperne havde ageret Kirken, og nu havde vi været forlorne, hvis ikke Herren havde opladt vore Øine, og viist os, at den *apostoliske Kirke,* over hvis Undergang vi havde sørget,

var ikke forgaaet, men at det nu beroede paa os selv, om den skulde styrte eller staae. Kloster-Livet forholder sig nemlig i sin Reenhed til Kirke-Livet, som *Eremiten* til en heel christelig Menighed: hin sidder troende over Bibelen, beder, læser, betænker sig, beder, læser atter, og forstaaer mere og mere af den dybe Viisdom, der ligger skjult i Herrens Bog, findes af dem som lede med den Hellig-Aand, og kaster et vidunderligt Lys paa alt det Oprindelige i os, saa vi med Forundring opdage Brud-Stykkerne af det Guds-Billede, hvori vi ere skabte; saa er det med den christelige Eremit eller Kloster-Broderen, og saa christelig kan han være, at han, som *Morten Luther,* modstaaer Fristelsen til at fordybe sig i Selv-Betragtningen, og kludre paa den gamle Adam, mens den Nye hendøer; men undgaaer han end denne *mystiske* Snare i Ørken, og føler sin Trang til det levende kirkelige Broderskab, glemmer han dog let, at alle Christne hverken kan eller skal være *Eremiter* de sex Dage om Ugen, kan ikke have den Skrift-Kundskab og aandelige Erfaring som han, og trænge derfor langt anderledes til Kirken. Selv er jeg en saadan Eremit af Augustins og Luthers Orden, og kjender af Erfaring saavel Faren som Fordelen ved at være det, og den Fare, man vanskeligst kan undgaae, er den Indbildning, at *Troen,* hvorom de Fleste har saa letfærdige Begreber, maatte blive hvad den er for os, naar Folk lærde, hvad Begreb vi efter Skriften og aandelig Erfaring gjør os om den ret levende, kjærlige, saliggjørende Tro, hvorved vi naturligviis glemme, at Folk lige|A:242saa letfærdig kan eftersnakke, eller dog ligesaa koldt eftertænke de Ord, hvormed vi udtrykke vort Kloster-Begreb, som de eftersnakke eller eftertænke de Ord, hvormed Apostlerne udtrykke deres Kirke-Begreb om Troen. Heri feilede *Luther,* |US:583med alle de christelige Eremiter og Munke, jeg kjender, og da ingenlunde hans levende Tro, men kun det døde Begreb derom, gik i Arv hos Theologerne i hans Kloster-Skole, saa glemde man de fleste Steder snart den kirkelige Troes-Bekjendelse over den klosterlige Synds-Bekjendelse og Afløsning. Naar Troen saaledes gaaer over fra Daaben til Skrifte-Stolen, da gaaer den med det Samme gjerne over fra den Hellig-Aand til Skrifte-Faderen, og naar Troen da er bedst, er den en Skygge af Præstens, hvad aldrig har meget, men som oftest slet intet at sige. Tager nu Vantro og Ligegyldighed Overhaand mellem Præsterne, da kunde Troes-Bekjendelsen ved Daaben, som er den sidste Levning af Kirke-Troens Liv, og gjør dog at vore Børn blive Christne, indtil Videre, da kunde den afskaffes og glemmes, uden at Nogen savnede den, eller tænkde paa, at Kirken og Daaben derved var blevet mindre christelige; men de var desuagtet blevet aldeles *u-christelige,* blevet hedenske Skygger af sig selv, uden Liv og Kraft, og vi var, hvad Græker og hvad Jøder ere; Livet hængde i os af Fædrenes Tro og Daab, men Døden herskede over os, ved vor egen Kulde og Tvivlraadighed. En Eremit, der var ordenlig døbt, kunde

maaskee endnu engang opstaae, og øiebliklig dele sit Liv med os; men Kilden var udtørret, *dødt* var een Gang for alle det kirkelige Troes-Begreb, og vore bittreste Taarer kunde ei græde det op af Graven, Kjæden var brusten, som levende forbandt os med *Apostlerne* og gjennem dem med den Korsfæstede, igjen Opstandne, og ingen Engel kunde sammenlodde den. Der havde vi da staaet med vor hel|A:243lige Skrift, og med den Tro, at der fandtes en guddommelig Kjerne i den Nød, vi ei kunde knække, og en himmelsk Perle i den kirkehistoriske Mødding, hvorpaa vi byggede, en Velsignelse til Grøde i den bladeløse Steen-Eeg, vi udgjorde, saaledes havde vi staaet, slingrende mellem kloge og dumme Skrift-Kloge, og i et Par Menneske-Aldre vilde vi været som Jøder og Græker! Saa nær var Ulykken os, og kunde ramt os hvilket Øieblik det skulde været, thi vi randsagede Skrifterne, og meende at have et evigt Liv i dem, Nogle af os troede hvad de vidnede om *Daaben* som det christelige Livs Kilde, men hvad de vidne om Bekjendelsen forstod vi ikke, og Ingen af os vidste, hvorfor Daaben nu virkede saa lidt, eller hvorpaa dens Virkning egenlig beroede, fordi vi hængde ved vort eget Troes-Begreb, og glemde Kirkens. Men Ulykken maatte ikke skee; thi den havde rammet *Kirken,* som Herren opholder, den havde sprængt Klippen, som skal være urokkelig |US:584indtil Dagenes Ende, den havde lukket Helvedes Porte over Troens aabne Begravelse, og medens Troes-Bekjendelsen endnu levede, saae vi, at det er *Kirke-Skibet,* som den *Hellig*-Aand styrer, selv naar, som det synes, *Herren* sover, og, Gud være lovet, nu ere vi frelste, saa mange som virkelig troe, at *Jesus* er troværdig, thi er han det, da er nødvendig ogsaa den Bekjendelse det, som er det eneste levende Grund-Begreb af Troen paa Ham, det Eneste, der kan skille den ægte Christendom fra den Selvgjorte, og det Eneste der kan lære baade Lærd og Læg, hvad der er uundværligt til Salighed, hvad det er at fortolke Skriften christelig, hvad der i Kirken er uforanderligt, og hvad en fri Sag, og endelig hvilke Vildfarelser der ere væsenlige, hvilke ikke, eller *hvorvidt* den christelige Kjærlighed kan og maa skjule Syndernes Mangfoldighed. Maatte vi nu kun troende tilegne os den le|A:244vende Bekjendelse, med Alt hvad den indslutter i sig, da skulde vort christelige Liv baade snart og klart bevise, at har Kirke-Troen været død, da er den seierrig opstanden!

(Fortsættes.)

|[A:1]

Om Christendommens Sandhed.

(Fortsættelse.)

Naar vi i et verdsligt Riges Historie fandt, der var en Grændse-Fæstning, som Rigets Fjender i ældre Dage uafladelig, baade med List og Vold, men altid forgjæves, havde stræbt at bemægtige sig og faae nedbrudt, da maatte vi, om vi end ikke selv havde taget Fæstningen i Øie-Syn, eller dog ei kunde begribe dens Vigtighed, dog nødvendig slutte, at hvad der havde været en saadan Torn i Fjendens Øine, rimeligviis var Nøglen til Riget. Mærkede vi nu tillige, at den samme fjendtlige Magt, der saa ofte, fnysende men beskjæmmet vendte denne Fæstning Ryggen, havde i den senere Tid kun bekæmpet den med Haan-Latter, og stræbt at indbilde hele Verden, at det var kun ved en latterlig Feiltagelse baade Venner og Fjender fordum havde lagt en saa urimelig Vægt paa den usle Skade-Rede, som ikke engang var værd at angribe, da Rigets Indbyggere selv, naar de fik Øinene op, maatte rive den ned, som en Skam for Landet, og da den desuden faldt af sig selv, naar Hoved-Staden var taget; mærkede vi det, da maatte vi være blottede for al Menneske-Kundskab, om vi ei kjendte Ræven paa Halen, og sluttede, at var Rigets Indbyggere kloge, eller havde de en Enevolds-Konge, som var klogere end de, da maatte den Fæstning baade paa det |US:585Omhyggeligste |A:2holdes vedlige, og, saavidt mueligt, sættes i let og levende Forbindelse med hele Riget. Her see vi i en Lignelse hvad sandt er om det christelige Guds-Rige paa Jorden, som, skjøndt det ikke er af denne Verden, dog nødvendig i sin Aabenbarelse maa være bundet til de samme Grund-Love, der gjælde for Verdens-Indretningen, da Verdens Skaber og Rigets Stifter er en og den samme Alvise og Alvidende, der ei kan nægte eller bestride sig selv, hvorfor ogsaa Herren fandt Guds Rige ligneligt ved alle naturlige Ting, og det er derfor i sin Orden, at skjøndt de Christne virkelig nys lod sig forlede af Fjenden til at tænke ringe om den ligesaa umistelige som i Strid utabelige Grændse-Fæstning, saa vaagede dog deres klarøiede Konge, *Jesus Christus,* og den *Hellig-Aand,* Hans ligesaa aarvaagne, og klarøiede Statholder, over den, baade Nat og Dag, og alle de Christne, der havde mindste Samfund i Aanden, og deraf udspringende levende Tro paa Jesum Christum, lagde i Livet al muelig Vægt paa *Troes-Bekjendelsen,* om de end, naar de vilde tale klogt og høitravende, var ubetænksomme nok til at nedsætte den. Uagtet derfor de lutherske Theologer sædvanlig kun udledte den apostoliske Troes-Bekjendelses Gyldighed af den Augsburgske Confession, eller, naar det kom høit, af dens forudsatte Skrift-Mæssighed, saa finde vi dog, at de lutherske Præster, i det Mindste hos os, bestandig byggede paa den, saa den vedblev at være Betingelse for Daaben, og det korte Begreb af Troen, der først og fremmest indprændtedes de christne

Børn, som en ufravigelig Troes-Regel, hvorefter Alt, hvad de i Skriften eller andre kirkelige Bøger læste, skulde forstaaes og bedømmes. Jeg kan her tale ikke blot efter Bøger, men af egen Erfaring; thi skjøndt jeg, da jeg blev Præst, var aldeles enig med de lutherske Theologer om, at Skriften skulde |A:3ansees for Christendommens *oprindelige,* og derfor i Grunden eneste, *Kundskabs-Kilde,* saa gik det dog mig, som Fader for mig, at jeg følde, den Skole-Viisdom var tilovers i Kirken, hvor man nødvendig maatte behandle Troes-Bekjendelsen som Christendommens *første Kundskabs-Kilde,* da man umuelig kunde bie med at øse af den, til Børnene vare saa bibelfaste, at de kunde udlede den af Skriften, ja da det var aabenbart, at Ingen, uden de Lærde kunde nogentid blive saa skriftklog, medens dog hele Menigheden trængde lige haardt til at vide, hvad der var den christelige Troes urokkelige og uforanderlige Grund-Begreb. Den samme Erfaring, er jeg sikker paa, maae alle mine præstelige Embeds-Brødre, hvem det i Sandhed laae paa Hjerte at |US:586indprænte de Unge uudslettelig den christne Tro, selv have gjort, og skulde det nu alligevel støde *dem,* at jeg forkaster min forrige theologiske Mening om Troes-Bekjendelsens Udledelse af Skriften, da betænke de, blandt Andet, at enhver Theorie om hvad man skal gjøre, nødvendig maa være falsk, naar man ikke practisk kan følge den, uden at gjøre Alting bagvendt, og at enhver videnskabelig Forklaring, der ikke skal være tom Skolastik, maa have et tilsvarende virkeligt Liv til sit Grund-Lag, og kan ingen Forandring gjøre i den naturlige Orden, dette Liv i sin virkelige Udvikling følger, uden derved at forvirre og fordunkle hvad den skulde oprede og oplyse. Saa vist, som det derfor er, at ingen forstandig, christelig Fader, som vil forplante sin Tro paa sine Børn, begynder med at lade dem læse i Bibelen, og der selv oplede Bestand-Delene af den christelige Tro, men vidner først mundtlig og levende for dem, hvad der er Hoved-Summen af hans og alle sande Christnes Tro, indprænter dem, naar de kan læse, boglig det Samme, og anfører dem derpaa efterhaanden til at læse |A:4deres Bibel christelig, med *Troen* for Øine; og saa vist som dette tillige altid har været den christelige Kirkes, ved alle Aarhundreders Erfaring anbefalede Fremgangsmaade, saa vist ligger enhver theologisk Speculation, der, istedenfor videnskabelig at oplyse denne Gangs Nødvendighed, gaaer ud paa, at det *Modsatte* dog i Grunden var det fornuftigste, i Strid med det christelige Liv, og svækker det nødvendigviis baade hos Læreren og Menigheden; thi naar, efter Præstens theologiske Mening, Skriften burde lægges til Grund, da gjør han naturligviis kun en Dyd af Nødvendighed, ved dog at grunde Menighedens Christendom paa Troes-Bekjendelsen, og naar Menigheden troer, man kun ved en Bibel-Granskning, som er den umuelig, kan overbevise sig om Troes-Bekjendelsens Gyldighed, da nedsynker den naturligviis enten i Tvivlraadighed og

Ligegyldighed, eller den bygger sin Tro paa Præstens Skrift-Klogskab og Ærlighed, hvad altid er en farlig Sag, og hvoraf aldrig noget levende ret Haab eller frimodigt Vidnesbyrd kan udspringe. Betænke vi derhos, at det nuomstunder vel endog hos os er sjeldent, at den christelige Troes-Bekjendelse virkelig lægges til Grund for Børne-Lærdommen, og at Menigheden let faaer en Præst, der udgiver noget ganske Andet for Christendommens Grund-Begreb og Skriftens Hoved-Sum, saa mener jeg, det var bedrøveligt for alle Christne, om den eneste Fremgangs-Maade, der duer til at forplante den christelige Tro reen og uforfalsket, var theologisk uforsvarlig, saa |US:587Grundene for dens Rigtighed burde være alle *Christne* velkomne, om de end ikke fandt dem vægtige nok for at frafalde den indgroede Mening, at, *hvis det lod sig gjøre,* var det bedst at grunde hele Menighedens til Bekjendelsen svarende Tro paa Skriften. At ogsaa denne Mening er forkastelig, saa at selv naar Boglærde, *paa fri Haand,* (uden Hensyn paa Troes-Bekjendelsen) |A:5kunde udlede de Christnes fælles Tro af Skriften, saa var dog denne Grundvold langt usikkrere og dødere, ja mod Fjenden aldeles uforsvarlig, det har jeg stræbt at vise; men da jeg selv kjender de videnskabelig nedarvede Fordommes Magt, bør jeg forudsætte, at mangen christelig Præst vil finde denne min Udvikling urimelig, og derfor bør jeg omhyggelig anmærke, at min Theorie i det Mindste kommer aldeles overeens med den gamle *lutherske Praxis,* som aldrig har trængt til varmere Anbefaling og djærvere Forsvar, end nu, da man, ved at henvise Menigheden til Skriften, som Christendommens første og eneste gyldige Kundskabs-Kilde, aabenbar henviser den til en Bog, hvis Omfang, Ægthed og rette Fortolkning, efter den herskende Tanke-Gang, er noget saa Tvivlsomt og Ubestemt, at ei engang de Lærde, end sige da Læg-Mand, derom kan sige Noget *for vist!* Er der nu endelig, som der jo er, et heelt Sæt Theologer, som vil aftrætte os den lutherske Christendoms Ægthed, eller dog besnakke Menigheden, saa den antager deres naturlige Religion for den ægte, skriftmæssige Christendom, da er det aabenbar abderitisk af os, at ville beraabe os *blot paa Skriften,* istedenfor først og fremmerst at gjøre den *uomtvistelige* Troes-Bekjendelse gjældende.

Sandelig, naar To trættedes om Eiendoms-Ret til en Kirke, og beraabde sig begge paa dens gamle Brevskaber, som hver udlagde til sin Fordeel, men den Ene tillige vel med hundrede levende Vidner kunde bevise, at han, og Fader for ham, over i halvtredsindstyve Aar, havde holdt Kirken ved Lige, upaatalt oppebaaret dens Indkomster, og kaldet Præsterne, samt at de ældste Mænd alle havde hørt af den forrige Slægt, at Kirken fra Arilds Tid var gaaet i Arv fra Fader til Søn; maatte man da ikke troe, den Mand havde en Skrue løs, eller vilde dog ende|A:6lig tabe sin Sag, naar han, istedenfor at bruge dette afgjørende Vidnesbyrd, blot fremlagde sin

Afskrift af de gamle Brevskaber, med sin Forklaring, i Retten, og det, skjøndt han vidste, at Modparten havde i Grunden Dommeren paa sin Side, og fremlagde en forskjellig Afskrift af de samme Brevskaber, med en aldeles modsat Forklaring! Hvad maae vi nu dømme om vor egen |US:588Klogskab, naar vi aandelig netop gjøre det Samme, og vil, for den herskende kjødelige Fornufts Dom-Stol, ene bevise vor Christendoms Ægthed af Bibelen, som vi dog af Erfaring veed, lader sig, med den kjødelige Fornufts Bifald, saaledes beskjære, dreie og voldtage, at samme høivise kjødelige Fornuft finder det meget uvist, om den i Grunden bekræfter eller bestrider vor christelige Tro, da den jo skal synes at gjøre begge Dele, hvad derimod ingen Fornuft, selv den allerkjødeligste, uden aabenlyst at lyve, kan sige om vor Troes-Bekjendelse, der, som et *Vidnesbyrd* om, hvad alle Christne skal troe og bekjende, tillige er saa *uimodsigelig,* at dens arrigste Fjender maae indrømme, det er gandske sandt, at den Tro, de Christne fra Arilds-Tid har bekjendt sig til, det og ingen anden er *den christelige Tro!* Denne Sandhed er saa soleklar, at dersom vi fandt for godt at aflægge eller afkorte den gamle Troes-Bekjendelse, da kunde enhver Modstander uigjendrivelig bevise, at vi ei længer var Christne, og, kunde man afbevise enten Lidt eller Meget i Troes-Bekjendelsen, da havde man dermed nedbrudt den christelige Tro, enten saa det, man afbeviste, stod i Skriften eller ikke; thi det var jo ikke paa hvad der stod i Skriften, de Christne ved Daaben bekjendte Tro, men unægtelig paa hvad de bekjendte, hvad de udtrykkelig nævnede som Gjenstande for deres Tro. Vilde vi derfor, naar Fjenden angreb et enkelt Led af vor Troes-Bekjendelse, enten |A:7undskylde os med, at det ikke fandtes i Skriften, eller at det var ubetydeligt, i Forhold til det Meget, han ei kunde angribe, da gjorde vi os kun til Latter; thi Fjenden kunde med al Ret svare os: naar jeg taler om den christelige Tro, da taler jeg naturligviis ikke om Skriften, der er en *Bog,* som kan være god nok for sig, naar den læses og bruges med Forsigtighed; og naar jeg benægter den christelige Troes Sandhed, da nægtes dermed ingenlunde, at der kan være adskilligt Sandt i dens Sætninger, men jeg benægter kun, hvad I paastaae, og maae paastaae, da I forkaste som Djævelskab Alt hvad der strider mod eders Tro: benægter kun, at den Tro, I bekjender eder til, heel og holden er eller kan være Sandheds Tro! Finder I nu, at jeg virkelig om Noget, Lidt eller Meget, af den Tro, I bekjende eder til, har beviist, at det er Løgn, da er det vist nok meget fornuftigt, at I lade det fare; men eders Tro er da aabenbar ikke længer den ægte christelige, og da hele Troen gaaer ud paa Ubegribeligheder, var I jo ogsaa store Narre, om I vilde troe en heel Hob Urimeligheder, af hvilke i det Mindste *een aabenbar* var *Løgn,* og saa ovenikjøbet, i den christelige |US:589Kirkes Historie, med Rette beskyldes for at have forfalsket Christendommen, ved, efter eders eget Hoved, at

forandre den christelige Troes-Bekjendelse! Betænke vi derhos, at Menighedens Sikkerhed paa sin Troes christelige Ægthed ene og alene beroer paa den nærværende Kirkes mundtlige Vidnesbyrd, og paa de Kirke-Skrifter, *hvis Ægthed man for den kan bevise,* hvad kun er Tilfældet med trykte Skrifter paa Moders-Maalet; saa indsees let, at Menigheden hverken har meer eller mindre Sikkerhed for Ægtheden af noget enkelt Led af Troes-Bekjendelsen, end for den Hele, og maa altsaa, fornuftigviis, tilegne sig Alt eller Intet; betænke |A:8vi det, da maae vi aabenbar enten aldeles opgive den christelige Troes Forsvar, eller forsvare Alt, og indrømme, at kan Fjenden afbevise et eneste Led af vor Troes-Bekjendelse, da nedlægge vi strax vort christelige Lære-Embede, og frasige os al Ret til at kaldes Christne!

Dette klinger vist nok i vore Dage forvovent, naar det siges af en Mand, der hidtil ikke har sat sin Ære i at fornægte og bestride, *men* i at bekjende og forsvare den christelige Tro; men det skal ogsaa *klinge forvovent* paa det Menigheden, som er blevet tvivlraadig, kan lære igjen at bygge sin Tro paa Bekjendelsen, som paa den urokkelige Klippe, der har trodset saamange Solhvervs-Storme, at den sagtens kan trodse en Modsigelse, der kun er et Munds-Veir; thi naar Menigheden seer, at uagtet vi saaledes udæske Fjenden til at komme frem med Beviserne, han har pralet af at være riig paa, og uagtet han kan føre dem, uden al borgerlig Ulæmpe, at han dog udebliver med dem; da er det jo vist, at den christelige Troes Fjende enten maa være aldeles hensovet, altsaa tilintetgjort af Troen, eller ogsaa det var kun idel Vind og Pral med Beviserne mod Troen! At nu Troens Fjende ei er aldeles hensovet, det lærer den daglige Erfaring, og at han snart, formedelst vor spottende Udfordring, vil nødes til at komme nærmere, og sige os i vore Øine, og for Menighedens Øren, hvad han dog egenlig har mod vor christelige Tro, som han saa ilde bagtaler, det er dog vel at formode. Desaarsag er det vor Pligt, forud at indskjærpe Menigheden, hvad der hører til et gyldigt Beviis, og at anmærke, hvilke fjendtlige Indvendinger vi alt have veiet og fundet for lette; thi Erfaring lærer, at Fjenden er trædsk, udgiver sædvanlig sine gamle, hundrede Gange gjendrevne Indvendinger, for splinternye, og kalder dem glatvæk allesammen soleklare, uigjendrive|A:9lige Beviser, hvorover de Unge og Uerfarne lettelig forfærdes, og glemme, at tomme Vogne rumle mest, og at hvem der |US:590mistvivler om at kunne overbevise sin Modstander, gjerne søger enten at gjøre ham latterlig, eller at overdøve ham. Uagtet jeg derfor finder alle de saakaldte Beviser mod den christelige Troes Sandhed, som er kommet mig for Øren, saa ynkelige, at en boglærd Mand knap kan være bekjendt at nævne dem, saa veed jeg dog, det er, desværre, ingenlunde Tilfældet med alle mine Med-Christne, og førend jeg derfor udvikler, hvorledes Kirken giver den christelige Tro, og Historien Kirken et ligesaa

priseligt som mageløst Vidnesbyrd, maa jeg bekvemme mig til at svare paa de saakaldte philosophiske Indvendinger imod Christendommen, for at gjøre det i Øine faldende, at det kun er af Armod paa Grunde Fjenden stræber at gjøre sig vittig paa Herrens og vores Bekostning, naar han skal bevise, at det kan *umuelig* være sandt, og maa altsaa nødvendig være Løgn, hvad de Christne troe, og hvorpaa de bygge deres Saligheds-Haab. Dette, tænker jeg, gaaer naturligst til, naar jeg vælger den dialogiske Form, der er saa gammel i Apologiens Historie, som Christendommens første i Literaturen berømte Apologet, *Justinus Martyr* selv, og Fjenden vil jeg kalde *Loke*.

Loke. Hvem vover at udæske Fornuftens Tilbedere, ja Fornuften selv, til at afbevise de Christnes Over-Tro, der gjendriver sig selv, og har alt længe, selv for halvvoxne Drenge, været til Spot?

Præsten. Hvem skulde det vel være, uden den *Christelige Kirke* selv i sine nærværende Tjenere, eller disse Tjenere i deres Herres og i Menighedens Navn, som jo nødvendig maae paastaae, at *den* Fornuft som er Troen fjendsk, er grund-falsk, og gjendriver kun sig selv, naar den vil gjendrive de Christne.

|A:10*Loke*. Ja det forstaaer sig, indrømmer man jer først, at Fornuften er grund-falsk, da lader man vel være at gjendrive jeres Ufornuft, thi naar det Ufornuftige skal være det Rette, maae I jo altid beholde Ret.

Præsten. Nu, saaledes at forstaae! du er altsaa ikke kommet for at føre det længe belovede unægtelige Beviis mod Sandheden af den christelige Tro, men kun for at vise din Styrke i Ord-Spil, og jeg har da ikke eet Ord mere at sige, førend du siger mig: *hvis Fornuft* det egenlig er, som, uden videre Beviis, skal kaldes ufornuftig, din eller min, eller ogsaa du kan lære mig, at *Fornuft* maaskee kun er et Binavn i din Familie, som for Resten Intet har at betyde, i hvilket Tilfælde jeg strax indrømmer, at den christelige Tro, der ikke hører til din Familie, er |US:591aldeles ufornuftig; men derfor kunde den jo dog ligefuldt være *sand,* naar du ikke kan bevise, at du og din Familie har forpagtet *Sandheden,* og at vor Tro strider imod den. Har du maaskee dine Grunde, hvorfor du heller vil tale om vor Troes Forhold til Fornuften, som Ingen rigtig veed, hvad er, end om dens Forhold til Sandheden, som Alle veed hvad er, eller har vi maaskee hidtil misforstaaet dig, saa du egenlig slet ikke vil nægte, at det muelig kan være sandt, hvad vi troe, men at du blot, efter din Tanke-Gang, finder det urimeligt?

Loke. Urimeligheden af jeres Over-Tro maatte vist nok allerede være Nok til at kyse alle fornuftige Folk langt bort, og at bevise om ufornuftige og urimelige Ting, at de aldeles umuelig kan være sande, er derfor ligesaa overflødigt, som det, efter de oversandselige Tings Natur, er vanskeligt, men naar I christelige Præster ikke enten var eller agerede saa umaadelig dumme, vilde det dog her være mig en

let Sag at føre de soleklareste Beviser!

|A:11*Præsten*. Saa lad vor Dumhed kun slet ikke genere dig! Soleklare Beviser, om de end ere spildte paa os, kan dog umuelig være det paa Alle, og bliver det først soleklart beviist, at Christendom er Løgn, vil der, i vore Tider, neppe ret længe blive christelige Præster enten at lee ad, eller at harme sig over, eller, som har været din tunge Skæbne, at manes, haanes og overvindes af, saa det er en besynderlig, om ikke selv mistænkelig, Langmodighed du har viist, ved ikke, for mange Tider siden, at gjøre Pinen kort, og Christendom til Løgn! Om Rimelighed er det en egen Sag at trættes, thi det kommer saare meget an paa Smag og Behag, hvad man finder enten rimeligt eller urimeligt, og i mine Øine er der saaledes ingen urimeligere Ting til, end en Fornuft, der ikke begriber sig selv, vil gjøre Alt, hvad den ikke begriber til Løgn, og dog gjøre sit eget ubegribelige Selv til Sandhed.

Loke. Ja, hvad er Sandhed!

Præsten. Sagde Pilatus, og svarede sig selv, ved at vidne om vor Mester: jeg finder ingen Skyld i dette Menneske, eller synes dig ikke, at naar man udsiger hvad man virkelig finder, da siger man Sandhed, og finder den, naar man finder Tingen, som den er? Veed du for Resten ikke, hvad Sandhed er, og veed dog at Christendom er Løgn, da er du rigtig nok meget for klog til at jeg kan tvistes med dig; thi da veed du ikke blot meer end jeg, men meer end du selv veed, og til saa gruelig en Klogskab har vi ikke engang et Ord paa Dansk, med mindre vi vil gjøre Aber-|US:592Witz til Over-Klogskab, ligesom man har gjort Aber-Glaube til Over-Tro!

Kort og godt altsaa: kan du bevise, at det er Løgn, hvad de Christne bekjende Tro paa, som urokkelig, saliggjørende Sandhed, saa gjør det; og kan du det ikke, |A:12men kalder kun vor Tro en slem, løgnagtig Over-Tro, fordi den ikke vil rime sig med din ubegribelige Fornuft, saa tilstaae, at det kommer an paa en Prøve, kun de Troende kan gjøre, om vor Tro er sand og saliggjørende, eller ikke! Eet af To! eller veed du noget Tredie, uden at tie, som en beskjæmmet Praler, der ei kan svare til sit Ord, og ei vil tage det tilbage?

Loke. Velan da, siden du dog endelig har fundet, at den verdslige Viisdom, som Sanct Povel kalder en Daarlighed, er værd at lægge sig efter, og da jeg mærker, du staaer i den fortvivlede Indbildning, eller vil dog indbilde Folk, at det ordenlig er fornuftigt at troe baade Løst og Fast, saa lad os engang høre *din* christelige Troes-Bekjendelse, som jeg da nok kan vide er sat anderledes paa Skruer, end de hellige athanasianske Fædres!

Præsten. *Min* Troesbekjendelse! Du husker altsaa ikke hvem du taler med, eller kjender du virkelig ikke den christelige Kirkes Troes-Bekjendelse, og har dog saa drabelig bestridt den christelige Tro, uden engang at vide, hvori den bestod! Det gaaer langt over

min Forstand, som at beleire en Stad, man ikke veed hvor ligger, eller at gjøre Ord, man ikke kjender, til Løgn; saa dertil hører ventelig den Viisdom, Sanct Povel kalder en Daarlighed, og som vi paa Dansk kalder Van-Vittighed.

Loke. Din megen Lærdom gjør dig rasende, eller er du maaskee ikke saa lærd, at du veed, det er dog ogsaa gaaet den hellige Moder Kirken efter Kvinders Viis, saa hun havde adskillige Sind over samme Dør-Tærskel, eller snakkede dog sine elskelige kjære Sønner, som den hellige Athanasius, den hellige Augustinus, den hellige Fader i Rom, i Vittenberg, i Zürich, i Genf og saa videre efter Munden! Jeg tænkde, du var klog nok til ogsaa at lægge din søde Moder Ordene i Munden, som de, efter den |A:13nærværende Tids Pinagtighed, maatte føies, for at klinge taalelig, men da jeg nu hører, du ikke vandrer i saa høie Ting, men holder dig til de nedrige, maa jeg da spørge, hvem du egenlig snakker efter Munden, eller hvis Ord paa den hellige Moders Tunge du gjør til dine?

Præsten. Du behager at skjemte, eller du maa aldrig have hørt, hvad *Kirken* ved *sin Dør-Tærskel,* forlanger af alle dem, |US:593der vil gaae ind, og hvile sig i hendes Skjød, opammes ved hendes Bryst, og oplæres i hendes Fri-Skole! Mener du kanskee, det er ikke den christelige Kirkes Tro, den som alle Christne maae bekjende, men den som de Fleste ikke kjende, og de Andre trættes om, eller kjender du meer end een Troes-Bekjendelse, som Kirken udgiver for *Apostolisk,* altsaa for oprindelig, og uforanderlig i det Samfund, der jo altid skal have *samme Tro* og *samme Daab?*

Loke. Nei, det er alt for galt, havde jeg troet, du var saa langt tilbage i Oplysningen, da havde jeg neppe indladt mig med dig! Den stakkels gamle, forældede, fattige Bekjendelse, der saa godt som ingen Ting siger, fik allerede sin Afsked paa det Nicæniske Concilium, blev gjort umyndig af Morten Luther, og fik kun Naadsens-Brød med hans lille Catechismus hos Rollinger i Puge-Skolen, den indbilder du dig virkelig kan gjælde for Kirkens Grund-Bekjendelse, og taale en philosophisk Undersøgelse; med den vil du indrømme, den christelige Kirke staaer og falder! Nei, saa let en Seier kan jeg ikke være bekjendt at vinde, mod Børn blotter ingen ærlig Kæmpe Sværd, og gaaer den christelige Kirke nu saaledes i Barndom, at den har glemt sin Bog, og mindes kun, hvad den lallede i Vuggen, da var det Synd at forstyrre den i sine søde Drømme, der spaae sandfærdig om et saligt Endeligt.

Præsten. Din Højmodighed forbauser mig, og var din Ironi lidt finere, eller gik Kirken virkelig i Barndom, |A:14saa den havde glemt Alt hvad den lærde ei blot af Bogen, men af Livet i sin lange Skole-Tid, da maatte jeg fristes til at tænke, du var i Grunden Kirkens gode Ven, og vilde kun for et Syns Skyld agere dens Fjende; thi du veed nok, at hverken skaanede Christi første Avindsmand, Herodes, Barnet i Vuggen, ikke heller fandt Jøder og Hedninger den

apostoliske Troes-Bekjendelse saa fattig, at jo en lille Deel deraf, om Tro paa Guds eenbaarne Søn, Jesum Christum *vor Herre,* var Nok til at bringe dem i Harnisk, og meer end de formaaede enten at tage Mælet fra eller gjendrive.

Dog, Ven eller Fjende! Den Sag er klar, at den Tro, vi som Christne bekjende, det er *vor christelige Tro,* og hvem der vil bestride den, maa holde sig til vores Bekjendelse, da han ellers paadigter os en Tro, som han naturligviis til Verdens Ende kan bestride og overvinde, uden at det paa mindste Maade rører end sige rokker *den* christelige *Tro, vi bekjende,* og selv om du kunde bevise, at de Christne havde fra Begyndel|US:594sen havt en anden Tro, da var det dog vel ikke den forgaaede, men den bestaaende Tro du vilde bestride, eller finder du ikke, det er Kæmpe-Æren endnu mere for nær at drage Sværd mod en Skygge end mod et levende Barn, især naar det er saa gammelt og forunderlig standhaftigt et Barn, som det Troens Ord paa vore Læber, der dog unægtelig i Tidens Løb har vadet over en Strøm, hvori mange Ord, høitravende som Kæmper og skryllende som Bjerge, fandt deres Undergang, ligesom Israels Børn gik tørskoede over det Hav, der opslugde Pharaos Kæmper.

Loke. Hillemænd, hvor du er poetisk! Man skal see, du bringer vel snart et Ægteskab istand mellem Mathematiken og Poesien, hvori, ved Kirkens Velsignelse, det lille Barn Tro, som flytter Bjerge, vidunderlig |**A:15**gjenfødes, til at herske med sit Jern-Spir over Folkene, og knuse Kongerne i Tankens Rige som Leer-Kar!

Præsten. Du siger Noget, sandere vist end du tænker; thi var vor Herre end ikke *den* Tømmer-Mands Søn, som boede i Nazareth, saa er Han, der lagde Blomster-Gulvet og Stjerne-Loftet, dog ogsaa en Slags Tømmer-Mand, eller Architect, i hvis Konst Poesien og Mathematiken venlig række hinanden Haand, og desuden var Tømmer-Manden i Nazareth jo virkelig Herrens Pleie-Fader, og den saare poetiske Moders Ægte-Fælle, saa jeg kan slet ikke finde det urimeligt, at Troen paa Christus kan gjenfødes i et poetisk Hjerte, og forsvares med betænksom Koldsindighed.

Men, for ikke at komme ind i noget ganske Andet, end her skal afgjøres: i en unødig Trætte om hvad vi finde smukt eller rimeligt, maa jeg udbede mig et bestemt Svar paa mit bestemte Spørgsmaal: om den christelige Tro, du saa ilde fortaler og erklærer for falsk og intetsigende, om det er en, som kun var til i gamle Dage, og som Ingen meer vil være bekjendt, eller det er den, vi alle vedkjende os, saamange som ved Daaben gjøre den apostoliske Troes-Bekjendelse til vores?

Loke. Hvor gammel var du vel, da du blev døbt?

Præsten. Ikke nær saa gammel, som da jeg døbde mine Børn, men hvad rager det dig, da jeg nu er gammel nok til at tale om min Børne-Lærdom, og lade min Personlighed tabe sig i Kirkens, hvis

Tro aabenbarer sig i alle dens Børns og høirøstet i alle dens Tjeneres Bekjendelse! Vil du tilstaae, at denne christelige Tro, som vor Bekjendelse udtrykker, ei indeholder det Mindste, som du med din Philosophie kan gjøre til Løgn, eller vil du nævne mig *hvad,* eller vil du tie beskjæmmet? Selv har du Kaaret, prøv dine Kræfter!

|A:16|US:595*Loke*. Du er den kjedsommeligste Præst jeg endnu har kjendt, skjøndt det er meget sagt, og hvad nytter det saa, at jeg river den Tro ned, hvis almindelige Bekjendelse jo dog kun er en barnagtig Ceremoni ved Barne-Daaben, og som kanskee intet Menneske i hele Christenheden, undtagen du, er saa eenfoldig at vedkjende sig! Lad os dog heller tale om Bibelen, som et Guds Ord; det er dog et videnskabeligt Spørgsmaal, man kan være bekjendt at drøfte, og, vel mueligt, jeg indrømmer dig, at det virkelig til Verdens Ende kan være en ret artig Tviste-Punkt, saa det vilde i det Mindste være inhumant derom at sige meer, end: rimeligviis er Bibelen en Bog som alle andre Bøger, men muelig kan den dog ogsaa være en Bog over alle Bøger!

Præsten. Meget forbunden paa Bibelens Vegne, men naar vi nu er enige om, at den Bogs Guddommelighed, som jeg paastaaer, og du ikke vil nægte, kan og maa til Verdens Ende være et Tvistens Æble mellem christelige, halvchristelige og hedenske Bog-Lærde, saa er vi jo ligefuldt uenige om den christelige Tro, som jeg bekjender og du fornægter, og om den ikke ogsaa nok *muelig* kan medføre Sandhed, det er Spørgsmaalet, som vor Tale skal dreie sig om, og som du kun forgjæves vil snoe dig fra. Du maatte jo da ogsaa være langt dummere, end du kan være bekjendt, naar du ikke indsaae, at havde du kun først faaet Bugt med den eneste Bekjendelse, Kirken udgiver for et Udtryk af den apostoliske Tro, da var al anden Tale om christelig Tro kun Udtryk for en Privat-Mening, og i Grunden kun Fjas, der ei var værdt at ændse; thi den Tro, vi gjør os selv, er jo aabenbar ligesaalidt *den* christelige *Tro,* hvis Liv og Idrætter Kirke-Historien beskriver, som Tyrke-Troen, der ogsaa paa en Maade hænger sig ved Christus og Bibelen, er den apostoliske Christendom, |A:17hvorimod den bestandig protesterede! Dit Smil siger mig, det er ikke noget Nyt jeg her fortæller dig, du veed det godt, at den Tro, vor Bekjendelse udtrykker, er den eneste christelige Tro, som har været dig til Anstød, og holdt Stand, i *Morten Luthers* Bryst og Tale saavelsom i *Polycarps,* og nægt derfor kun ikke, det var en videnskabelig Helte-Gjerning, der maatte gjøre dig udødelig, ja reise dig et Guddoms-Tempel paa Christi Kirkes Gruus, *dersom* du kunde soleklart bevise, at der var Løgn i den Tro, vor apostoliske Bekjendelse udtrykker!

Loke. Idelt Sværmerie, endskjøndt jeg ikke nægter, det vilde være et Skridt til Oplysning og bedre Overeenskomst, naar Kirken henlagde sin forældede Troes-Bekjendelse til de kirkehisto|US:596riske Acter, hvor den ene har hjemme, og da du saa

haardnakket paastaaer, jeg skal bevise, hvad egenlig dog ikke trænger til Beviis: at den Børne-Lærdom er Børne-Værk, som falder sammen eller opløser sig i ingen Ting ved mindste videnskabelige Berørelse, saa velan! hvor skal vi begynde?

Præsten. Vi Christne begynder altid med *Ham,* som har Begyndelsen i sig selv, den evige Fader; men da du rimeligviis har mindst at indvende mod Troen paa Ham, kunde vi, om du saa synes, maaskee begynde, hvor vi slap sidst: ved *Christi Nedfart til Helvede;* thi der er vist Intet, du troer klarere at kunne afbevise, og har du først afbeviist den, da forlanger jeg ikke meer, men rækker dig strax Broder-Haand som U-Christen.

Loke. Du er jo dog splittergal! Troer du at være Himmerig vis, ved Troen paa den Korsfæstede, som skal være staaet op igjen, og vil dog vove din Salighed paa en Nedfart til Helvede, som selv de stiveste Orthodoxer alt i mange Herrens Dage har betakket dem for, og som dog vel umuelig kan føre til Himlen, saa er du jo aabenbar |A:18vanvittig, og maa, ved din Doctor-Disputats om Nedfarten til Helvede som Christendommens Hoved-Sag, have dine beskikkede Opponenter fra Daare-Kisten!

Præsten. Og er saa dermed Umueligheden af Christi Nedfart til Helvede beviist, eller var Talen maaskee om at blive salig ved at fare til Helvede, som du saa vittig udtrykker dig, eller, om du engang kan være ærlig, saa sig mig dog, om du ikke vilde raabe Triumph, naar jeg kun indrømmede, at et af Leddene i vor Troes-Bekjendelse var Løgn, enten det saa var Nedfarten til Helvede eller Opfarten til Himmelen, og var jeg ikke ogsaa nødt til at opgive hele Troes-Bekjendelsen, naar du havde beviist, den i nogen Punkt var upaalidelig? Lad derfor min Daarlighed kun ikke hindre din Viisdoms Aabenbarelse, men indrøm heller smukt, at om det end skulde være dumt af mig at antage den christelige Tro, vilde det dog være klogt af mig at forkaste den, saasnart jeg i noget Stykke opdagede, at den var falsk! Indrømmer du ikke det?

Loke. Jo vist indrømmer jeg det, du er kjedsommelig paatrængende.

Præsten. Kom ikke ud af din gode Lune, fordi jeg drøfter dine Vittigheder lidt! Det er nødvendigt, naar du hovedkulds vil sætte mig i Daare-Kisten, fordi jeg, efter Tænkningens ubøielige Grund-Lov, erklærer den christelige Tro for falsk, naar den i Lidt eller Meget er Tro paa Løgn. Det skulde *du* jo netop rose mig for, naar Sandhed var dig kjær, og det maatte du jo glæde |US:597dig over, naar du havde mindste Haab om at kunne afbevise enten Nedfarten til Helvede, eller nogensomhelst Deel af vor Bekiendelse! Tør jeg altsaa antage din Vrantenhed for et Tegn paa, at Troen er dig for stærk?

Loke. Velan, det glæder mig ogsaa virkelig, at du dog ikke er slet saa dum, som jeg tænkde, og vi maa da |A:19snart blive enige,

thi du maa jo dog indrømme, at naar der intet Helvede er til, kan heller Ingen fare derned, og du veed jo desuden nok, at den Dumhed er kommet ind i Troes-Bekjendelsen, ved at hænge sig i et Par af Sanct Peders Ord, som han formodenlig ikke selv forstod.

Præsten. Nei, det er alt for kosteligt! Der kan altsaa, efter din Mening, Intet være sandt, uden hvad Sanct Peder forstod, saa du er dog i Grunden en overtroisk Papist, eller kan du virkelig bevise, der intet Helvede er til?

Loke. Ja, hvad er da Helvede, og hvor ligger det?

Præsten. At *Helvede* paa Dansk, saavelsom *Hades* paa Græsk, er de Dødes Rige, det veed du vel, men vil du vide, hvor det ligger, da siig mig først, *hvor Sjælen ligger* i Legemet, og naar vi da har gode Stunder, kan vi snakke om, hvor den ligger udenfor Legemet, naar vi er døde; men du seer nok det kommer ikke Troen ved, som kun gaaer ud paa, at Christi Sjæl, medens hans Legeme laae i Graven, gjæstede Sjælene af andre Afdøde, og mener du virkelig, det var umueligt?

Loke. Det vil jeg just ikke sige, men det er dog intetsigende.

Præsten. Nei det er ikke, thi sagdes dermed ikke Andet, saa sagdes der dog unægtelig, at *Christi Død* virkelig var en *Skilsmisse mellem Sjæl og Legeme,* og at altsaa den *selvgjorte* Christus, der kun skal være daanet, for at spille Gjenganger, slet ikke er den Christus, paa hvem vi troe og bygge vort Saligheds-Haab! Kan du nægte, at denne vigtige Omstændighed udtrykkes ved vor Bekjendelse af Christi Nedfart til Helvede?

Loke. I Grunden maa man vel kalde alt Sligt Sophisterie, men hos Kirkens Børn maa man allerede være glad ved at finde Noget, der ligner Grunde, og med |A:20en Tro, der i det Hele umuelig kan medføre Sandhed, bør man i det Enkelte ei tage det saa strængt. Jeg indrømmer derfor gjerne, om det kan fornøie dig, at naar de Christne endelig ikke vil levne Liv i deres Frelser, er det ret klogt af dem, at lade ham fare til *Hades,* men jo dødere han var, des vissere mener jeg dog det er, at han stod aldrig op igjen, og at han, hvis Sjæl foer til Helvede, endnu mindre baade med Sjæl og Krop foer til Himmels! Dog, du er maaskee fin |US:598nok til ogsaa at lade Opstandelsen og Himmelfarten være blot aandelig!

Præsten. Nei, seer du vel, hverken din latterlige Fornemhed eller din bedrøvelige Vittighed kan hindre Nogen fra at see, at du med al din Philosophie ligesaalidt kan spærre Helvede som Himmelen, ligesaalidt de Dødes Rige som de Levendes Land for den Herre, vi bekjende, og det maa da ene tilregnes din haardnakkede Overtro paa Præste-Dumhed, naar du tænker at kunne fange mig i saa plump en Snare, som den du spænder, ved at spørge: om Opstandelsen og Himmelfarten, som *Øien-Vidner* bekræfte, ikke ogsaa maae regnes til de *usynlige* Ting? At den Korsfæstede i *figurlig* Forstand brød Dødens Lænker og opsvang sig til

Himmelen, da Millioner, trods Had og Spot, ja trods hele Verdens-Magten, bøiede Knæ i hans Navn, og bekjendte at han er Herren til Gud Faders Ære, see, det er en *Kjends-Gjerning,* som ingen Spotter og ingen Anti-Christ kan nægte; og Troen paa denne Christi figurlige eller poetiske, billedlige, Opstandelse og Himmelfart, det er *Christi Fjenders* christelige Tro, ved hvilken de skjælve; men deels veed du vel, at det netop var Troen paa Christi Opstandelse og Himmel-Fart, med *Sjæl* og *Legeme,* der skaffede ham guddommelig Ære og Tilbedelse i Verden, og deels er det jo aabenbart, at Forgudelsen af den Korsfæstede |A:21vilde være et latterligt Afguderie, dersom han ikke, ved Opstandelsen fra de Døde var kraftig og klarlig beviist at være Guds Søn, hvem Alle skulde ære, ligesom de ære Faderen! Nægter du det?

Loke. Du veed jo nok, at Ingen maa sige Præsten imod, naar han er paa Stolen, og der tænker jeg mig ham immer, naar jeg hører Præke-Tonen, om end Capitel-Fæstningen udelades i det fri Fore-Drag paa Lykke og Fromme, efter Aandens Indskydelse!

Præsten. Det er da paa anden Dansk, at, ihvor nødig du end trækker dertil, maa du dog indrømme, at du ligesaalidt kan afbevise Christi legemlige Opstandelse og Himmel-Fart, som hans aandelige Nedfart til Helvede, og at altsaa Alt uden Undtagelse, hvad vi troende bekjende om Jesus Christus, *kan* muelig *være sandt!*

Loke. Du er jo dog en naragtig Patron for den hellige Kirke! Hvad i al Verden kan det dog nytte enten dig eller hendes høie Naade, om jeg nu ogsaa vilde indrømme, at alt det urimelige Tøi, I veed at fortælle om det lille Barn i Krybben lagt, kunde muelig være sandt, efterdi for Gud er ingen Ting umuelig; hvad |US:599nyttede det jer, naar jeg ligefuldt, med uomstødelige Grunde, beviser, det *er ikke sandt,* er, mildest talt, et Foster af en levende men barnagtig udsvævende Phantasi, der, naar det skal klinge taaleligt i fornuftige Folks Øren, nødvendig maa betragtes som en blot mythisk eller allegorisk Fremstilling af det fra Guddommen udsprungne, i Støvet fornedrede, og igjen til Himlen ved Fornuftens rette Brug ophøiede Menneske-Liv! Er du virkelig saa dum, at du ikke kan begribe saa simpel en Ting, eller er du et fortvivlet Stykke af en Poet, som vil nøde Erfaringen til at realisere dine sværmeriske Drømme, eller er du endelig en lumpen Hykler, som selv ikke troer et Ord af hvad du med Kirken |A:22bekjender, men vil kun prøve, om man dog ikke endnu en Gang, til Kirkens og hendes Sønners Bedste, kunde tage Menneske-Fornuften fangen under Kulsvier-Troens Lydighed.

Præsten. O! vee mit ene Knæ, den Indgang var saa lang, og din Catheder-Veltalenhed saa grumme triviel! Hvad Hykleriet angaaer, da veed du nok, det er ligesaa let som uforskammet at udskjælde alle dem for Hyklere, der sige hvad man ikke kan lide, ikke vil troe, og ei kan gjendrive, og man maa unægtelig have bidt Hovedet af Skam, før man yttrer den *kjærlige* Formodning, at en Præst, som

selv skjærer Fjenden for Tunge-Baand, og tilbyder sig at ville gjøre fælles Sag med Fjenden, saasnart han kan afbevise et eneste Stykke af Troen, at han dog skulde være en Hykler; men saadan Kjærlighed er den christelige Kirkes Tjenere alt gjennem mange Aarhundreder vant til at finde hos de Verdslig-Vise, som gjøre Profession af Sandheds-Kjærlighed, Menneske-Kjærlighed, Beskedenhed, Gru for at dømme haardt om anderledes Tænkende, o. s. v., og jeg vil derfor kun sige: sæt, at de var Dumrianer, Sværmere og Hyklere tilhobe, alle de Læge og Lærde, som, fra *Sanct Peder* til os, bekjendte Tro paa den Korsfæstede igjen Opstandne, som skal dømme Levende og Døde, saa tør du jo dog ikke nægte, at Alt hvad der ikke lader sig afbevise, det *kan være sandt,* og kan altsaa muelig troes, skjøndt det tykkes sært, netop af udmærket Sandheds-Kjærlighed og den fine Følelse for hvad sandt er, som deraf nødvendig følger!

Loke. Ja, hvad kan ikke være mueligt! Naar Himmelen falder ned, falder Fuglene med!

Præsten. Men selv naar Himmel og naar Jord forgaaer, bliver det dog aldrig sandt, som kan *umuelig* være det, skjøndt det vel da kan aabenbares, at der var |A:23megen Løgn som Verden |US:600kaldte Sandhed, og mange Sandheder, som den kaldte Løgn, og seer du nu: en af disse Sandheder, som Verden kalder Løgn, men som vi Christne troe, skal klarlig bevise sig selv, naar Himlen falder ned, og Menneskens Søn kommer i sin Herlighed, det er, efter Kirkens Bekjendelse, Ordet om den Guds eenbaarne Søn, som blev undfanget af den Hellig-Aand, født af en *Jomfru,* døde, opstod, opfoer, boer i Himlen som vor Herre, og kommer igjen som vor Saliggjører, og som al Verdens Dommer. Kan du nu hverken bevise, at Noget af dette i sig selv er Løgn, eller at det Ene strider mod det Andet, saa det Hele umuelig kan være sandt; kan du ikke det, saa lad kun ikke, som du blot af Føielighed indrømmer, hvad du ei, uden at gjøre dig selv til Løgner, kan nægte: *Mueligheden* af vor Christendoms Sandhed, og lad det kun være vores og vor Herres Sag, hvad det kan nytte at stoppe Munden paa den ublu Løgner, som har paastaaet, det kunde soleklart bevises, at vor Tro var Løgn!

Loke. Bie lidt, min frygtelige Modstander! vi har først nyelig begyndt paa den anden Artikel i Luthers lille Catechismus, og naar vi er færdig med den, har vi endda, som du vel veed, det Brede tilbage. Vær derfor kun ikke saa rask, men siig mig nu først, *hvor* det dog egenlig er, Christus sidder hos Guds høire Haand; thi foer han *legemlig* til Himmels, maa han jo ogsaa nødvendig være *legemlig* ensteds deroppe, med mindre han er faret ned igjen!

Præsten. Ja saa! du trøster dig altsaa, ligesom hin berømte vantro Astronom, dermed, at man endnu ikke, selv med de bedste Kikkerter, har seet vor Herre enten i Maanen eller i Stjernerne; men hvad om han nu sad i *Solen,* der unægtelig har saamegen Deel i de Guds Gjerninger, |A:24Verden seer, at den, efter verdslig Viisdom,

vel maa agtes for at være nær ved Guds høire Haand, see, saa var der jo en tilstrækkelig Grund, baade til at man ikke saae vor Herre i Maanen eller paa Melke-Veien, og til at man slet ikke saae ham, før man fik en Kikkert, hvori man kunde gjennemskue Solen! Den christelige Kirke vil vist nok ingen Troes-Artikel gjøre af saadanne Gjætninger, men Nemheden af at kunne gjøre saadanne Gjætninger i Tusind-Tal, burde dog vel lære Kirkens Fjender, at de umuelig kan afbevise Herrens legemlige Himmelfart med et næsvist Spørgsmaal, som Kirken aldrig har lovet, altsaa ei heller forbundet sig til at besvare, eller kan du virkelig bevise, at den legemlige Himmelfart er Løgn, naar vi ikke med geographisk Nøiagtighed kan betegne de himmelske Boliger? Ja eller Nei!

|US:601*Loke*. Nei, umuelige Beviser vil jeg naturligviis ikke paatage mig at føre, og det forstaaer sig, at kunde et virkeligt Menneske først undfanges af den Hellig-Aand, og fødes af *Jomfru* Maria, som Solen hun ganger igjennem et Glar, og vorder det ikke til Skade, saa, ja saa kan jo Ingen sige, hvad saadan en Umuelighedernes Søn var istand til!

Præsten. Du vover altsaa at kalde Herrens Undfangelse og Fødsel uden jordisk Fader en *Umuelighed,* og der fattes altsaa kun Beviset; da er vi enige om at vende Kirken Ryggen. Altsaa, maa jeg engang høre, *hvorfor* en saadan Undfangelse og Fødsel er umuelig: om det er, fordi Gud ikke, uden en god Medhjelper, kan skabe et Menneske, eller fordi det var ham vanskeligere at skabe Menneskens Søn i Moders Liv, end af Begyndelsen at skabe baade Fader og Moder, eller fordi alle Mennesker maaskee i Grunden kommer af slet ingen Ting, eller jeg veed ikke *hvorfor;* men det maa du da vide, siden du |A:25paastaaer, det var Gud umueligt at lade sin Aand komme over Maria og sin Kraft overskygge hende, saa hun undfik, og fødte ham, det aandelige Menneske, der ikke kunde fødes af Kjøds Villie eller af Mands Villie, men kun af en troende Kvinde, som vilde være Herrens Tjenerinde! Af Spot herover har selv Verden faaet Nok, lad den dog nu engang kunne rose sig af en tilstrækkelig Grund derimod!

Loke. Til Spot er jeg for Øieblikket ikke oplagt, skjøndt din Dumdristighed opfordrer mig dertil, ved at lægge Vægt paa en Fortælling, der dog unægtelig ligner Æventyrerne om Sønnerne af Zeus og Odin; heller vil jeg være føielig nok til at indrømme, at man kan lade den Sag, det er anstødeligt at røre ved, staae ved sit Værd, især da de første Capitler hos Matthæus og Lucas, hvorpaa jo dog det Hele beroer, kan muelig være uægte.

Præsten. Din Ædelmodighed kan jeg beundre, men ikke benytte, uden som et sikkert Tegn paa din Forlegenhed, og, om du vil, tillige paa din Snuhed; thi du veed ligesaa godt som jeg, og har selv nys sagt det, at naar vi blot frafalder den Paastand, at *Jesus* kom til Verden paa en overnaturlig Maade, da kunde du bevise, at

vor øvrige Bekjendelse om ham var et sig selv modsigende Æventyr, og det var desaarsag meget klogt af Fjenden, da man vilde udlede Troen af Skriften, at vække Tvivl om Ægtheden af Herrens Fødsels-Historie, men det er ogsaa klogt af os, aldrig, for nogen Priis, at adskille, hvad Herren i vor Troes-Bekjendelse har sammenføiet, og hvad der hænger saa guddommelig sammen, at ingen Djævel formaaer at sønderrive Kjæden. |US:602Altsaa, tænk aldrig, du narrer christelige Præster meer, som du, uden at det hjalp dig, men til vores Advarsel, narrede dem fordum til at thinge med dig, saalænge til du loe dem op i Øinene, og spurgde: |A:26hvor er nu eders Tro, eller hvor er Grændsen for dens Falskhed? Beviis, eller giv tabt!

Loke. Din yderst inhumane Tiltale fortjende ikkun taus Foragt, men da du vilde være uforskammet nok til at bagtale min Taushed, og der vel sagtens fandtes en raa Pøbel der raabde Triumph, saa maa jeg fortælle dig, at al den Præste-Snuhed, der i jeres Troes-Bekjendelse er kjendelig nok, dog kun er beregnet paa de mere fromme end forsvarlige Begreber om en Gud, der er saaledes over Naturen, at han kan forandre dens Love, som en Konge sine Forordninger, og saaledes Verdens Skaber, at han har gjort Alting af Intet eller af en ubekvem Materie, som I pleier ret morsomt at beskrive hvad intet fornuftigt Menneske kan tænke Noget ved.

Præsten. Altsaa indrømmer du, at den anden Troes-Artikel ei lader sig afbevise, uden tilligemed den Første, og forsaavidt ere vi aldeles enige; thi naar der først er en levende Gud, hvis aandelige Kraft alt Andet, baade Aandeligt og Legemligt, skylder sin Tilværelse, da er vist nok ingen Gjerning saa underlig eller vanskelig, at den *derfor* kan agtes at være ham enten uværdig eller umuelig; men var der ingen saadan alraadende Gud Fader, da var der naturligviis heller ingen Guds Søn, og var der ingen Guds Søn, da var en Saadan naturligviis heller ikke født af Jomfru Marie, piint under Pontius Pilatus, død, opstanden og himmelfaren. Naar du derfor meende at kunne afbevise Guds Tilværelse, er det en stor Skam, at du har opholdt os saalænge med Snak om lutter Ting, der falde bort af sig selv, naar Gud er borte.

Loke. Ja, det er gammel Præste-Snuhed, at gjøre alle dem til Guds-Fornægtere, der vover at have fornuftigere Begreber om Gud end de, men det er et Konst-Greb der altid hos mig skal møde den Foragt, det fortjener.

|A:27*Præsten*. Spar dine Declamationer, til du kommer, hvor de kan gjøre Virkning; thi paa mig ere de spildte, og siig mig blot, om du trøster dig til at bevise, at den alraadende Gud Fader, Himmelens og Jordens Skaber, som er Livs-Roden i de Christnes Tro, at Han *ikke er til!*

Loke. Du maa jo dog selv tilstaae, at en saadan Guds Tilværelse er ubeviislig.

Præsten. Nei, skjøndt jeg hverken er Doctor i Philosophien |US:603eller Theologien, vilde jeg dog skamme mig ved at sige den Dumhed, at Noget i Verden var beviisligere end Skaberens Tilværelse; men hvad kommer det for Resten denne Sag ved? de Christne sige jo ikke, de kan føre et videnskabeligt Beviis for Tilværelsen af deres og al Verdens Skaber, men at *de troe paa Ham,* og det har de jo unægtelig Lov til, med mindre du kan bevise, enten at Hans Tilværelse er *umuelig,* altsaa utroelig, eller at den alraadende Gud ei er værd at troe paa. Altsaa, beviis, eller tilstaae, at hverken vor første eller anden Troes-Artikel indeholder eller forudsætter Noget, som jo muelig kan være sandt, skjøndt du ikke troer det!

Loke. Kan nok være, at de aabenbare Umueligheder er gjemt til den tredie Artikel, som kroner Værket, men den vil du formodenlig kun forsvare det Halve af, som da ogsaa kan være meer end Nok!

Præsten. Hvor tit skal jeg dog sige dig, at Kirkens Troes-Bekjendelse er min i Eet og Alt, saa du fra Begyndelsen til Enden kan vælge hvad du vil at afbevise, sikker paa, at naar det lykkes, skal jeg være ligesaa conseqvent i Vantroen, som nu i Troen!

Loke. Synes du da virkelig, man behøver meer end blot at nævne den Hellig-Aands Guddom, Synds-Forladelse, og Legemets eller Kjødets Opstandelse, for at have taget |**A:28**Munden saa fuld som mueligt af de aabenbareste Umueligheder!

Præsten. Snarere vilde jeg kaldt det en Umuelighed, at du kunde gjøre saa fjantet et Spørgsmaal, eller anseer du det virkelig for Smaating at bevise: enten at Gud har ingen Aand, eller at Aanden er sig selv ubevidst; enten at der ingen Synd er til, eller at den kan aldrig forlades; enten at Legemet er i Grunden ingen Ting, eller bliver dog uundgaaelig til ingen Ting! Hidindtil har dog de Verdslig Vise fundet det for vanskeligt, og nøiedes med at paastaae, at disse Ting ikke lod sig bevise, saa, dersom du kan bevise, de lade sig ikke engang troe, uden at trodse en unægtelig Sandhed, da maa du have fundet de Vises Steen.

Loke. Ja, hvad er da vel egenlig Aand, og hvad er Synd?

Præsten. Det maa du jo nødvendig selv vide, før du paastaaer, at Aand ei kan være personlig, og Synd ei forlades, saa den grundige, uimodsigelige, philosophiske Bestemmelse af disse Begreber venter og fordrer jeg med Rette af dig; men vi Christne forstaae ved Guds Aand Hans personlige, levendegjørende Kraft, og ved Synd hvad der strider mod Guds |US:604Bud, og kan du bevise, der er ikke noget Saadant til, saa gjør det!

Loke. Nei, det vilde blive for vidtløftigt, men Synd kan jo dog umuelig forlades, naar Gud er retfærdig!

Præsten. Du er altsaa menneskekjærlig nok til at fordømme alle Syndere, og kan formodenlig bevise, at der i Guddommens Væsen maa være en tyrkisk Retfærdighed, som udelukker Kjærlighed; thi vi

paastaae jo ingenlunde, at vi kan begribe eller bevise, *hvorledes* Gud kan forlade os vore Synder, men vi sige kun hvad sandt er, at vi føle vor Trang til Synds-Forladelse, og troe, den findes i den christelige Kirke. Kan du nu bevise, den |A:29findes der ikke, saa gjør det; men kan du det ikke, maa du jo nødvendig indrømme, den *muelig* kan findes der, skjøndt du ikke troer det.

Loke. O ja, det er alle Skjelmers og Daarers Trøst, at Menneske-Forstanden selv hos de Viseste har sine Skranker, saa de tør haabe, det ei skal lykkes at overbevise dem om deres Dumhed eller Ondskab, og det er derfor intet Under, at denne Indskrænkning, som er de Godes og de Vises store Sorg, bestandig var de Christnes Triumph; men er det sandt, som I siger, at vi engang skal opstaae der, hvor alt det som er skjult i Mørket, kommer for Lyset, da vilde jeg fremfor alt ei være i eders Sted, I Nat-Ugler, som misbruger den Smule Forstand I har, til at besmykke Dumhed, og indbilde Folk, at Mørket, som I seer jeres Fordeel ved, er det vel dunkle, men velgjørende, og Alt i en salig Evighed forklarende Lys, der ved eder opgaaer for dem, som sidde i Dødens Skygge, og kjøbes ingenlunde for dyrt med Opoffrelse af kjødelig Fornuft, og alt Kjødeligt, som ikkun Præster uden Synd kan bruge.

Præsten. Det er naturligt, at Galden løber over hos Troens Fjender, naar deres Viisdom strander paa Hans Enemærker, hvis Daarskab er dem for klog, og det er netop christelige Præsters store Triumph, naar Fjenden hævner sig paa dem, fordi han ei kan naae sit Ønske, at faae Kirken revet ned; men da du nu dog omtaler Opstandelsen som muelig, har du, saavidt jeg veed, indrømmet Mueligheden af alle vore Troes-Sætninger, og det er da vel bedst at afbryde Samtalen, til du kan faae dit Sind sat i Rolighed, og muelig opdaget et i dine Øine svagt Sted paa Kirken, hvor dine metaphysiske Murbrækkere lod sig med Held anvende. At Troes-Bekjendelsen er *intetsigende,* vil du formodenlig ikke mere paastaae, og at den ikke siger mere, end dens |A:30Tjenere selv for en fjendtlig Dom-Stol kan forsvare, |US:605vil du have bemærket; men det var jo immer tænkeligt, at den sagde *mindre,* end man kunde bevise burde være Grund-Sætning for Sandheds Venner, og det er en af de Gienstande, jeg maa anbefale til din Overveielse! Et andet Spørgsmaal, som ogsaa maa tildrage sig al din fjendtlige Opmærksomhed, er, om der ikke i hvad Kirken, foruden Troen, fordrer af alle sine Børn, skulde findes Noget, som intet sandhedskjærligt og oplyst Menneske maatte underkaste sig, eller om den lover sine Med-Lemmer Noget, man kan bevise, den umuelig kan holde.

Loke. Ja, du har Ret, det er rigtig nok Spørgsmaal, som I ikke skal lystes ved at besvare; og som du helst maatte ønske, jeg kunde glemme.

Præsten. Ja, naar jeg var en Nat-Ugle, men da jeg nu hører til et

Samfund, hvis Lyst det er at svare til det store Navn af Lysets og af Dagens Børn, saa er det mig naturligviis magtpaaliggende, at det kan blive klart, baade for Venner og Fjender, at den Christelige Kirke har Intet at dølge, Intet at frygte, og kun Mørkets Rige at bestride. Vi veed det godt, at Fjendens Had just derved bliver bittrere, saa han vil vise os, at Haand hos ham er Hoveds fødte Værge, men hans haandgribelige Vaaben blev immer til Spot, og det bør sees, at ligesaavel philosophisk som historisk: theoretisk som practisk, skal de alle beskjæmmes, som hade Zion.

(Fortsættes).

|A:226

Om Christendommens Sandhed.

Maa trykkes.

I Kjøbenhavns Politieret den 20de Decbr. 1826.

P. Eberlin.

(Fortsættelse).

Selv for en af de hedenske Mythologier vilde det være en stor Triumph, hvis det maatte indrømmes, at den hverken laa i Strid med sig selv eller med nogen unægtelig Sandhed; thi vel var dermed dens Forestillingers Sandhed ingenlunde beviist, men den kunde dog gjøre sikker Regning paa hos alle Sandheds Venner at have *Formodningen* for sig, da det er en dyb og velgrundet Bemærkning, at hvem der vil lyve forsvarlig, skal have en særdeles god Hukommelse, og da det tillige er indlysende, at ingen Religions-Stifter i Old-Tiden kunde paa den philosophiske Vei vogte sig for Anstød mod en beviislig Sandhed, og altsaa kun undgaae dem ved en dyb Sandheds-Kiærlighed, der uvilkaarlig drev ham til at skye Vildfarelser. At vi derfor ligesaalidt kiende nogen Mythologie, som noget philosophisk System, der i Eet og Alt lader sig forsvare, er en |US:606mærkværdig Ting, som kan gjøre os Nødvendigheden af en *overordentlig* Aabenbaring anskuelig; men her vil vi dvæle ved den Sandhed, at det for *Christendommen* endnu er en langt større Triumph, end det kunde være for nogen Mythologie, naar man nødes til at indrømme, at *den* slet Intet indeholder, som jo *muelig*

kan være sandt; thi Christendommen har et historisk Vidnesbyrd om sin Troeværdighed, |A:227som sund Fornuft maa erklære for fuld-gyldigt, naar der kun Intet findes, som er aldeles *utroeligt,* fordi det strider mod unægtelig Sandhed, og derfor ikke ved nogetsomhelst Vidnesbyrd kunde blive troværdigt. Dette har Christendommens Fjender i det attende Aarhundrede indseet, og derfor gjort det til deres Grund-Paastand, at Christendommen indeholdt saadanne *Utroeligheder,* som intet Mirakel og intet Vidnesbyrd kunde gjøre troeværdige, og ved at spille med Ordene: *Fornuft, Utroelighed, Umuelighed, unægtelige Sandheder, Selv-Modsigelse* o. s. v. bragde de det virkelig dertil, at hardtad alle Boglærde meende, man enten maatte opgive en Deel af den christelige Tro, eller paastaae, at et guddommeligt Vidnesbyrd kunde ogsaa gjøre det der streed mod *sund* Fornuft troeværdigt; men det var grueligt; thi det lader sig unægtelig bevise, og er derfor en guddommelig Vished i ethvert sandhedskjærligt Hjerte, at hverken kan en Tro, hvori der findes mindste Gran af Vildfarelse, være guddommelig sand, ikke heller kan Gud gjøre Løgn til Sandhed, fordi Han derved nægtede og tilintetgjorde sig selv. Derfor, og *derfor ene og alene,* er det, vi maae føre den, i Øvrigt ufrugbare, Tvist med Christendommens Fjender om Umueligheden i philosophisk at afbevise den, og skjøndt det lettelig kan synes Lægmand i Menigheden et overflødigt Arbeide, fordi Christendommen hos enhver Troende, for ham selv, saa unægtelig beviser sin guddommelige Sandhed, at Indvendingerne, hvor spidsfindige de end maatte være, ei røre ham meer, end Tvivle-Mesternes Indvendinger mod Virkeligheden af vor Tilværelse; saa kan og skal dog enhver *Christen,* han være læg eller lærd, indsee, at Kirkens Tjenere bør afhandle denne Sag, baade for at ære den Sandheds-Tro, vi alle bekjende, og for, med Guds Hjelp, at bortrydde de Hindringer for Troens Udbredelse, som i vore Dage findes |A:228hos mangfoldige meer og mindre Boglærde, hos hvilke Følelsen er trængt tilbage, og Forstanden eensidig udviklet i en uchristelig Retning; thi disse kan virkelig ikke troe, før de see, at Bjergene, som de philosophiske Himmel-Stormere have opkastet, kun er Flyve-Sand, som, saa|US:607snart *sund* Fornuft blæser paa dem, ryge bort fra Kirke-Dørren, og begrave Hexe-Mesterne, som fremkoglede dem, under sig. Vist nok er der, under denne philosophiske Forhandling med Troens Fjender, en dobbelt Snare opstillet for os, som vi har ondt ved at undgaae, men som vi dog, om den end hilder os, lettelig, med Guds Hjelp, kan sønderrive. Det følger nemlig af sig selv, at, naar Fjenden seer, han ei kan afbevise den *christelige Tro,* han da vil friste os, at bygge den paa philosophiske Slutninger, og deels til at sammenblande hele vor *Theologi* med den for alle Christne, Lærde og Læge, fælles Tro, og det er ingen lille Fristelse, thi hvilken Skriftklog synes ikke, i *roelige*

Dage, at hans hele Theologi er ligesaa urokkelig som hans christelige Tro, og hvem kan vel opdage det Tomme i de philosophiske Indvendinger mod Christendommen, uden i Tanke-Verdenen at støde paa saare Meget, der for den *Troendes* Øine kaster et saa skinnende Lys selv paa de dybeste af Troens Hemmeligheder, at ham synes, de hardtad bevise dem! Intet Under derfor, at hverken jeg, eller, saavidt jeg veed, nogen boglærd Strids-Mand for Troen har ganske undgaaet den dobbelte Snare, som ingen Theolog, der vil udlede Troen af Skriften, kan undgaae; men vigtigt, ja nødvendigt er det, at Snaren sønderrives, da Apologien ellers bliver til et Chaos, og Knuderne ved enhver Trækning indvikles istedenfor at løses. Saasnart vi nemlig, i Striden om den christelige Troes Sandhed, beraabe os paa Ligheden mellem Troens Hemmeligheder og de naturlige Ting, enten i Legemets eller |A:229i Tankens Verden, da fordybe vi os derved ikke blot i en til Dommedag uendelig Tvist om Christendommens *philosophiske Rimelighed,* som de Troende, hvem den kan være ligegyldig, kun alt for gjerne, og Troens Fjender, som vi dog dermed vilde vinde eller slaae, aldrig enten kan eller vil indrømme; men vi bidrage derved ogsaa til at fordunkle Spørgsmaalet om Christendommens philosophiske Forsvarlighed, der jo ingenlunde bestaaer deri, at enten Christi overnaturlige Menneske-Liv, eller de aabenbarede Hemmeligheder, kan synes alle Tænkere rimelige, hvad der, efter Omstændighederne, endog er aabenbar umueligt; men *ene* og *alene* deri, at al Verdens Viisdom ei kan afbevise et eneste Træk i Jesu overnaturlige Liv, eller et eneste Ledd af de Christnes bekjendte Tro. Aldrig maae vi glemme, at ligesom vi Alle ere nemme til at finde rimeligt i alle Maader, ja til at finde uimodsigeligt, hvad vi i Forveien troe, og finde os lykkelige ved, saaledes maa et Menneske ogsaa let finde aldeles |US:608urimeligt, ja heel utroeligt, hvad han, langt fra at troe, skyer, som Noget, der, naar det er sandt, maa gjøre ham ulykkelig, og Billighed saavelsom Klogskab kræver da, at vi, under enhver *Tvist* om Troens Sandhed, lade det staae ved sit Værd, om den er philosophisk rimelig eller ikke, og indskrænke os til Paastanden om dens philosophiske Forsvarlighed. Hertil vil vi ogsaa stedse blive mere baade dygtige og tilbøielige, jo mere Blikket klarer sig for den store Forskjellighed, saavel imellem Menneske-Hoveder, som mellem de Retninger, Stoffet giver Videnskabeligheden; thi saaledes vil den Philosoph, der gaaer ud fra Natur-Betragtningen, altid, i Regelen, finde Christendommen philosophisk frastødende, medens den historiske Philosoph sædvanlig vil finde den tiltrækkende, og hvad en Tænker med poetisk Tanke-Gang finder høist rimeligt, finder nødvendigviis den |A:230prosaiske Tænker aldeles urimeligt; saa, naar Tvisten ikke skal blive en ligesaa uendelig som unyttig Ord-Strid, maa man holde sig til hvad der er eens for Alle: til *Tænkningens Grund-Love, og uomtvistelige*

Begivenheder i den udvortes Verden. Kun da kan vi naae vort Øiemed, der jo hverken skal være at glimre med philosophisk Skarpsindighed, eller at aftvinge dem christelig Tro, der ei skjøtte om den, men kun at gjendrive den skammelige Beskyldning, at vor Tro skulde aabenbar ligge i Strid med *Sandheden,* og at overbevise retsindige Tvivlere, som føle Trang til et Fredens Evangelium, om, at de ikke blot ulastelige kan, men ogsaa bør søge Hvile i den christelige Tro, og prøve, om ikke deres egen Erfaring vil stadfæste vores og Tidernes Vidnesbyrd, at Christi Evangelium, skjøndt det er Verden til Forargelse, dog er en Guds Kraft til Salighed for hver den som troer! Men skal vi naae dette dobbelte Øiemed, da maae vi ogsaa nødvendig skye, eller, om vi hildedes, sønderrive den anden Deel af en Snare, som her er spændt for vor Fod, i det vi paa det Skarpeste skjelne mellem den christelige Tro, og vor Theologi, som mellem det, for alle Christne, til alle Tider, Almeen-Gyldige, og det af hver enkelt Christens Sjæle-Evner, Tids-Alder, Levnets-Løb og andre Omstændigheder Betingede; thi deels vilde det være en Formastelse at tillægge Resultaterne af sin egen Skrift-Klogskab samme Ufeilbarhed som det guddommelig beseiglede Evangelium, da vi derved, blandt Andet, gav Fjenden Leilighed til, ved enhver Nykke paa vor Theologie, med Skin at bagtale Troen, og deels er det aldeles uforsvarligt, at fordre Tro af dem der ere eller vil blive Christne, paa Andet end hvad vi tør paa|US:609staae, har *guddommelig Beseigling,* og at paastaae det om hele sin egen Theologie og Skrift-Fortolkning, var jo en latterlig Hovmodighed, som derhos |**A:231**bød en uforsvarlig Stil-Stand paa den videnskabelige Bane, Mennesket i sit Inderste føler guddommeligt Kald til at vandre, og som Kirken netop ved Skriftens Dybde finder sig foreskrevet. Slet ingen grundet Tvivl kan der da være om, at vi, under Christendommens Forsvar mod dens Fjender, saavelsom i Fordringerne til dens Venner, skal, med *theologisk Selv-Fornægtelse,* saa skarpt *som mueligt,* indstrege det *Grund-Christelige,* Almeengyldige, Uforanderlige, som det Eneste, om hvilket vi paastaae, at *Det* skal Fjenden nu og altid nødes til at lade staae urokket, *Det* har Gud i Historien givet et for sandhedskjærlige Mennesker umiskjendeligt Vidnesbyrd, og *Det* skal *Alle* være *enige om,* som med Rette vil bære det christne Navn, da derimod alt Andet, hvor nødvendigt, klart og sikkert det end maatte synes eller være os, kun skal udgaae til Menigheden som Oplysning, Raad og Formaning, hvoraf Hver maa tage, hvad ham tækkes, og hvoraf vi skal være visse paa, at den *Hellig-Aand,* som alle Christnes guddommelige Formynder, vil oplyse og drive enhver sand Christen til at tage Saameget, som er værdt at annamme, eller som de kan bære. Denne, ligesaavel evangelisk-lutherske som apostoliske, Skilsmisse mellem Moders-Melken, og den haarde Mad, (der kræver Tænder, som Ingen fødes med) eller, mellem de christelige Grund-

Sandheder, enhver Troende maa bekjende, og den Guds Viisdom, hvortil vi, hver efter Troens og Gavernes Maal, skal kirkelig opdrages og opstige, denne, hvordan man saa vender sig, nødvendige Skilsmisse kan, efter min Overbeviisning, kun blive *forsvarlig,* naar vi agte paa, *hvad* det er, den christelige Kirke *ubetinget* fordrer af alle Dem, Den skal optage i sig, og deelagtiggjøre, som i sine *Naade-Midler,* saa i det af Troen ved dem udspringende, sikkre og levende Saligheds-Haab; efter |A:232denne Grund-Sætning er dette mit Christendoms-Forsvar affattet, og det bør derfor ikke undre Nogen, her ei at see forsvaret, hvad jeg maa henregne til min Theologi, og altsaa ei afhandle her, hvor det hverken er min eller nogen Andens Skrift-Klogskab, men alle Christnes Tro jeg vil forsvare: saavel Deres, der ei kjende Bogstaver, som Deres, der, trods Erfaringen, mene, at Bogstaverne er det *Ord,* som Fjenden nok skal lade staae. Jeg bør gjentage, at Ingen kan være skyldigere til hos Andre læmpfældig at behandle den indgroede Fordom, hvorefter Skjellet |US:610mellem Grund-Sandhederne og Tilbygningen, skulde lettest findes ved eensidig Stirren paa Skriftens Bogstav, Ingen skyldigere end jeg, som selv har arbeidet paa at befæste og forplante den; men derfor er det lige vist, at man ei maa tænke at have sagt Noget, der var værdt at høre, mod Opfattelsen af det Grund-Christelige i Kirkens levende Ord, ved blot at sige, man ikke synes om den; thi kan man ikke afbevise Forsvarligheden, maa man vel lade den gjælde, og kan man ikke angive en sikkrere Maale-Stok for det Almeen-Gyldige, maa man vel ogsaa indrømme, det er den Bedste. Hvad man i alt Fald vel skal nødes til at indsee, er, at paa denne Vei al den *Vilkaarlighed* undgaaes, som ellers selv for den retsindigste Theolog er uundgaaelig, og som gjennem mange Aarhundreder avlede ligesaa skadelig som usømmelig Skilsmisse, mellem dem, der havde *Herre, Tro* og *Daab* tilfælles, og som altsaa, ei mindre efter Skriftens end efter Ordets Bud, skulde bevaret Aandens Enighed i Fredens Baand. Hvorvidt Timen alt er kommen, da alle de Skillerum i Christi Kirke, som Blindhed eller hovmodig Stivhed har reist, skal falde, det er vist nok et Spørgsmaal, kun Tiden kan besvare, men at de skal nedbrydes, det er vist, og hvem der seer, hvorledes, maa |A:233nødvendig lægge Haand paa Værket, overladende til Herren, hvormeget det skal frugte, og sikker paa, at Arbeidet i Ham er ikke forfængeligt, at Kampen imod hvad der hindrer Christi aandelige Legems Vext og Udvikling skal være velsignet, og forberede hvad den ei kan fuldende.

Uagtet jeg derfor i Dag, med ligesaa god Samvittighed som for femten Aar siden, kunde underskrive den Augsburgske Confession, saa vilde jeg det dog ikke, naar jeg derved skulde agtes for at træde i *kirkelig* Mod-Sætning til Folk af den fælles Tro, som kan være saare uoplyste, eller endog hænge ved høist uforsvarlige theologiske

Griller, uden derfor at have tabt Retten til broderlig Betragtning og Behandling, da vi meget mere, om vi ere stærke, skal dybt føle Forpligtelsen til at bære de Afmægtiges Skrøbelighed, og, selv om de i Blindhed forkjættre os, kun irettesætte dem som uartige Børn, der skjælde deres ældre Brødre ud, fordi de laste den vedvarende Barnagtighed. Ligesaalidt derfor, som nogen retsindig luthersk Præst har forkjættret og bandsat Almuen, om han end saae, den hængde ved barnagtige Forestillinger om Nisser og Trolde, eller om Kirke-Bly og Alter-Vin, ligesaalidt gjør jeg det ved de store Samfund, hvor slige Barnagtigheder tages i Forsvar af |US:611Præsterne, og selv den uforsvarlige Skilsmisse af hvad Gud i Nadveren har sammenføiet, anseer jeg for langt mindre separatistisk, end Forvandlingen af Herrens Bord til et zwingelsk Skriver-Bord. Hvem der nægter det Mindste af den christelige Tro, eller nægter Daabens Nødvendighed, og Begges saliggjørende Kraft, han er mig en U-Christen, hvad Navn han saa end bærer, og til hvilket Samfund han saa end regner sig, og hvem der yttrer Ringe-Agt enten for Herrens Bord, Herrens Tjeneste eller den hellige Skrift, han er mig en Separatist, med hvem jeg ikke kan |A:234have broderligt Samfund; men hvem der vedkjender sig Troen, bøier sig for de grund-kirkelige Indretninger, som Herrens Bud, og fører et christeligt Levnet, maa i Øvrigt være saa særsindet, saa barnagtig eller saa selvklog: saa romersk-catholsk eller saa zwingel-reformert, som han vil, i ham seer jeg en Med-Christen, Medlem af den *eneste* christelige Kirke, og overlader til Hjerte-Kjenderen at bedømme, hvorvidt han i Grunden er hvad han synes at være, og hvorvidt hans Hjerte har Deel i den uforsvarlige Tanke-Gang jeg ei kan dele med ham. Som Theolog hylder jeg, efter min Overbeviisning, i det Hele taget de wittenbergske Grund-Sætninger for Skrift-Fortolkningen, og jeg erklærer *Pavedommet* under *alle Skikkelser,* hvad enten det udøves af *Een eller* af *Mange,* af *Concilier, Biskopper, theologiske Faculteter, Jurister* eller *Synoder,* aandelig Krig i Kirkens Navn; men jeg lader mig ei den christelige Frihed betage, at vælge og vrage mellem de Skrift-Kloges Bestemmelser og Paastande, enten de saa kaldte sig lutherske, græske, latinske, engelske eller armeniske; thi Theologien er ingen Troes-Artikel, men en fælles Løbe-Bane, for alle dem, der vil fortolke Skriften, *med den Hellig-Aands* Bistand, *efter Troens Regel.* Jeg lægger saaledes slet intet Dølgs-Maal paa, at, efter min theologiske Overbeviisning, er der, *uden Indvielse med Haands-Paalæggelse,* ingen christelig Lære-Stand, og at, hvor den bispelige Ordination ei er uafbrudt forplantet, der er, i kirkelig Forstand, *ingen Bisper,* men et stort *Bispe-Savn,* hvorpaa der kunde og burde raades Bod, da Gud har sørget for, at Bispe-Ordinationen er forplantet i den rettroende engelske Menighed; men derfor maa og vil jeg ingenlunde forkjættre de Theologer, som ere af anden Mening, eller paastaae, at Christendommen staaer og

|A:235falder selv med den Betragtning af Lære-Standen, som, efter Kirke-Historiens Vidnesbyrd, er den old-christelige, og, efter min Overbeviisning, den Eneste, der fuldelig stemmer med |US:612Skriften og svarer til Menighedens kirkelige Tarv! Ligeledes bekjender jeg, at skjøndt det egenlig er Rationalisterne, som, ved aldeles at tilsidesætte Troens Regel og den historiske Sammenhæng, have trukket Skriftens Bogstav ved Haarene, saa er dog den nyere Skriftfortolkning, *undtagen* hos den mageløs klarøiede *Luther* selv, sædvanlig saa stiv eller saa regelløs, saa vandet eller saa søgt, at den lidet huger mig, og staaer i mine Øine langt tilbage for den old-christelige, saaledes som den især tiltaler mig igennem *Irenæus;* men derfor kan og vil jeg kirkelig være lige gode Venner saavel med det ene som med det andet Slags Theologer, naar de *kun* er *christelige,* og ei vil gjøre deres Theologumena, enten til *Troes-Artikel* for Menigheden, eller til lovgivende Orakel-Sprog i den store kirkelige Fri-Skole, hvor vi skal gjøre vort Bedste uden al Storagtighed, og overlade til dem, der engang staae paa vore Skuldre, at bedømme, hvor drengeagtig eller hvor mesterlig vi færdedes, og læste Skrifterne. Vor *Tro* kan ikke være *Sandheds-Tro,* uden at være ligesaa *uforanderlig* som Sandhed selv, og den fuldkomne Sandheds-Erkjendelse maatte nødvendigviis være ligesaa uforanderlig, derfor er den hellige Skrift, som udsprunget af den Aands Erkjendelse, der randsager Guds Dybheder, ogsaa uforbederlig; men *vores Erkjendelse* af Troens og Skriftens Dybheder, som jo er hvad vi kalde vor Theologi, den maa enten vedblive at være barnagtig, eller den maa bestandig voxe, uden herneden at kunne blive fuldvoxen, saa hvem der roser sig af endnu at staae paa det samme Erkjendelses-Trin som for tyve Aar siden, roser sig aabenbar af hvad |A:236han burde skamme sig ved, hvorimod jeg takker Gud, fordi han har oplyst mig til at indsee og rette mine theologiske Feiltagelser, og jeg har det velgrundede Haab, at, bliver jeg tyve Aar ældre, skal jeg ogsaa voxe til en høiere Klarhed og en fastere Ligevægt, uden at vige et Haarsbred fra den uforanderlige christne Tro og Bekiendelse, som umuelig kunde være Sandhed, hvis vi ikke befæstedes deri, ved ethvert Fremskridt i Sandheds Erkjendelse, sammenvoxede inderligere dermed, ved enhver Vext i vor Herres Jesu Christi Naade og Kundskab!

Dette var, hvad jeg troede at burde sige christelige Læsere, for at angive den rigtige Synspunkt for min Præste-Samtale med Kirkens Fjende, hvis Slutning jeg her vil fremstille!

|US:613*Præsten*. Nu da! Du seer mig i Dag saa alvorlig og andægtig ud, at jeg kunde fristes til at troe, du kom, ei for at bespotte Daaben, men snarere for selv at døbes.

Loke. Langt fra mig er al Spot med saa hellig og høitidelig en Handling, som overalt med Christendommen, hvori jeg erkjender et stort, guddommeligt Opdragelses-Middel for Menneske-Slægten, hvis underfulde Oprindelse vel er mig en besynderlig Gaade, man ei skulde forkjættre Nogen for, men hvis Virkninger, under Forsynets Styrelse, have været saa velgjørende, at de vel kunde fortjene at henføres til den vidunderligste Aarsag, og berettige til den barnligste Tro!

Præsten. Ja saa! er det nu virkelig saaledes fat med dig, maa jeg jo sige, du er paa gode Veie, og ei langt fra Guds Rige, saa af dig kan jeg nu ligesaa lidet vente nogen Indsigelse mod den christelige Daab eller noget andet Christeligt, som imod vor Troes-Bekjendelse. |A:237Kun undrer det mig, i saa Fald, at du ved vor sidste Samtale om Troen saa ganske afgjort var den gamle Spotter; thi var Christendommen dig en saa guddommelig Gaade, da vilde du dog vel endnu mindre forhaane de Troende, end forkjættre de Vantroe, især da du synes at kalde det en Forkjættring, naar Præsten blot gjør, hvad han ei maa undlade, erklærende dem for U-Christne, der selv fralægge sig de Christnes Tro.

Loke. Vildfarelse og Misgreb er de Dødeliges sørgelige Kaar, og Erfaring lærer, at al egenlig Strid om aandelige Ting reiser sig af Misforstand, og næres af de menneskelige Lidenskaber, som uvilkaarlig bemægtige sig Undersøgelsen, og omtaage Blikket. Vel mueligt derfor, at jeg, under vor sidste Samtale, saavelsom du, kan have sagt Adskilligt, som deels ikke, strængt talt, lader sig philosophisk forsvare, og deels, fra Moralitetens Side, heller burde været usagt, omendskjøndt jeg var besjælet af den oprigtigste Sandheds-Kjærlighed, og agtede kun at laane Spotterens usømmelige Mine, for at vise dig, hvilken Miskjendelse Christendommen udsattes for, naar man lagde uforholdsmæssig Vægt paa dens historiske, vidunderlige Side, istedenfor at lade samme halv skjule sig bag den moralske Glorie, der unægtelig omstraaler Christendommens ophøiede Stifter, og det Under-Værk, han i Religionens himmelske Virkninger, har efterladt paa Jorden til sin Ihukommelse. At du, under din eensidige, poetiske Betragtning af den hellige Gjenstand, og under Følelsen af det, med store moralske Øiemed sammenknyttede, Vidunderliges Virkning paa barnlige og poetiske Ge|US:614mytter, aldeles misforstod mig, og at vi, i Stridens Hede, omsider paa begge Sider tabde den Ligevægt, Besindighed og Skaansel, der bør være uadskillelige fra en Samtale om saa dybe og vanskelige Ting, det var naturligt; men ligesom jeg, efter modent |A:238Overlæg, frivillig gjør denne Tilstaaelse, saaledes vil du vist ogsaa i Dag indrømme mig, at i Grunden er det dog Religionens moralske Virkninger, der godtgjøre Dens Guddommelighed, og afkræve os dyb Ærbødighed, selv hvor vi maae tvivle, og naar vi ret klart have forenet os om denne Grund-

Sætning, tør jeg haabe, vi ere nogenlunde sikkrede for de fjendtlig forstyrrende og fristende Elementer, som vore individuelle Anskuelser altid vil stræbe at indblande i den rene aandelige Materie, der skal være Gjenstanden for vor Undersøgelse.

Præsten. Bliv du kun ved! hvad du her siger, lader sig ikke blot høre, men klinger saa kjønt, at jeg gjerne laaner Øre dertil, og giver dig Leilighed til paa den ønskeligste Vei at indlede de Indvendinger mod den christelige Daab og Guds-Dyrkelse, hvortil din smukke Fortale dog ventelig skal være en vel beregnet Indledning! Skulde jeg imidlertid misforstaae dig, saa du virkelig i Grunden er en Christen, eller dog paa Vei til at blive det, da er det ogsaa bedst, jeg lader dig tale ud, før jeg svarer, efterdi mine Bemærkninger, som vor forrige Samtale viser, meget let bringe dit Sind ud af den rolige Ligevægt, der, som du meget rigtig anmærker, er den uundværlige Betingelse for en videnskabelig Samtale, der skal give noget ønskeligt Udbytte! Gjør altsaa kun, saa kort og klart som det er dig mueligt, Overgangen fra de almindelige Bemærkninger til Samtalens bestemte Gjenstand!

Loke. Vel tør jeg, efter dette undvigende Svar, neppe hos dig vente den Aabenhjertighed og menneskekjærlige Selv-Fornægtelse, hvormed jeg kom dig imøde; men desuagtet skal jeg stræbe at bevare Sagtmodighedens Aand, og med den høieste Billighed bedømme hvad der i de kirkelige Indretninger nødvendig maae støde Mange i vore Dage, og mishage den fri Gransker, uagtet det kan være |A:239opstaaet paa den uskyldigste Maade, og optænkt med de reneste, frommeste Hensigter. I det jeg derfor bevidner min dybe Ærbødighed for det Guddommelige i Kirkens Naade-Midler, vil jeg kun bemærke, at det Menneskelige, der naturligviis har blandet sig i den theologisk-speculative Opfattelse, saavelsom i den liturgiske Anvendelse deraf, unægtelig burde ombyttes med noget Nyt, der, om end |US:615ogsaa menneskeligt, dog renere og bedre udtrykde og befordrede de store aandelige Øiemed for hele den kirkelige Virksomhed, der, under de nærværende Former, vel ingenlunde nødvendig men dog lettelig tabes af Sigte, og blive sikkert den største Deel af Menigheden aldeles forborgne.

Præsten. Nu da! hvad mener du saa med den Forkvakling af Naade-Midlerne, du, i saa skaansomme men derfor kun desmere gjennemborende Udtryk, bebreider den christelige Kirke? Ikke sandt! *Barne*-Daaben er den første Anstøds-Steen paa din Kirke-Vei, som maatte ryddes af Veien før du gik ind!

Loke. Hvortil hjelper dog den Bitterhed, og hvorledes kan du fristes dertil, om jeg end maa tilstaae, at Barne-Daaben, under sin nærværende Indretning, med *Djævle-Forsagelse, Troes-Bekjendelse* og *Synds-Forladelse,* har saameget Upassende, Unyttigt og Urimeligt ved sig, at det ligesaa lidt bør undre dig som mig, at det synes Mange Gjøgleværk, og hartad Alle en barnagtig

forældet Kirke-Skik, som trængde høit til Forandring!

Præsten. Naar *Hedninger* tvinges til at lade deres Børn døbe, da undrer det mig vist nok ikke, at Barne-Daaben, for at tækkes dem, maatte skilles ved Alt hvad der giver den *christelig* Betydning, og gjøres til en aldeles ligegyldig Handling, hvorved Vandet var Hoved-Sagen, og Resten kun en stadselig Optagelse af den nye Verdens-Borger i *det* Samfund, hvoraf Fødselen, naar den ikke er |A:240skeet i Dølgs-Maal, aabenbar nok har gjort os til Med-Lemmer; men du veed jo nok, det er de *Christnes* uforanderlige *Tro,* at man, ved *deres Daab,* indtræder i et aldeles nyt, fra Verden adskildt Samfund: i *det christelige Troes-Samfund,* og mellem *Christne* kan det da aldrig være noget Spørgsmaal, om Daaben skal forrettes overeensstemmende med dens dybe Betydning, men kun, om det er passende at døbe de Spæde, der endnu ikke vide Forskjel paa Høire og Venstre, eller veed dog ikke Rede til den Tro, der forudsættes hos dem, og, under hvis Forudsætning de kun ved Daaben *gjenfødes* til Guds Børn i Christo og Borgere i det evige Rige. Siig mig derfor først, om det er Djævle-Forsagelsen, Troes-Bekjendelsen, og Synds-Forladelsen *i sig selv* der støder dig ved Daaben, eller om det *blot* er *Barne*-Daaben du misbilliger; thi det gjør, som du sagtens veed, en høist betydelig Forskjel!

Loke. Det, synes mig, kommer jo dog ud paa Eet, aldenstund Barne-Daaben er almindelig.

|US:616*Præsten*. Ingenlunde; thi deels er der endnu Mange, der, som Jøder, Tyrker og Hedninger, selv bekjende, de er ikke Christne, og deels var det jo tænkeligt, at *Barne*-Daaben kunde være en Uskik der havde indsneget sig i Kirken, og burde afskaffes, saa Hoved-Spørgsmaalet er aabenbar: om *den christelige Daab,* som vi forrette den, har Noget ved sig, der kan hindre et voxent, sandhedskjærligt Menneske fra at lade sig døbe, og blive en Christen, og først, naar det er besvaret med Nei, først da er det Tid at tale om, hvorvidt Daaben kan være et Naade-Middel for de Christnes spæde Børn, eller ikke. Kan du altsaa kun bevise, at intet voxent Menneske kan være bekjendt at underkaste sig Daaben i den nærværende Skikkelse, da falder jo Barne-Daaben bort af sig selv; thi at vi ikke har Ret til at gjøre Noget ved de Umyndige, |A:241som de, komne til Skjels Aar og Alder, nødvendig maatte misbillige, det er noksom indlysende. Veed du altsaa Noget ved Daaben, som bør afskrække en voxen, besindig Hedning fra Kirken, saa lad høre; men lad kun ikke, som du glemde, at dette maatte blive en Afbeviisning af den nærværende Christendom i det Hele; thi forlange de Christne Noget af den, der skal optages i deres Samfund, som intet sandhedskjærligt Menneske, uden i Forblindelse eller i de umyndige Aar, kan underkaste sig, da er jo det christelige Troes-Samfund uforsvarligt.

Loke. Velan da! uden at indrømme dine forvovne Slutninger: at

Christendommen skulde være falsk, fordi der havde indsneget sig en forkastelig Vildfarelse ved Daaben, og uden at ville nægte, at Endeel af det Anstødelige bortfalder, naar det er en Voxen, der, efter foregaaende Underviisning, og med velberaad Hug, lader sig døbe, maa jeg dog, Sandheden til Ære, bekjende, at intet samvittighedsfuldt og oplyst Menneske, naar Alt skal tages saa strængt, som du selv fordrer, kan troende eftersige og annamme, hvad I ved Daaben kræve og tilsige; men jeg lader gjerne den Undskyldning gjælde, at det er *tvivlsomt,* hvorvidt Daaben er indrettet ganske efter Christi Villie, at enhver Forandring i Saadant falder vanskelig, og at Kirken ikke mener det saa galt eller tager det saa strængt, som Formularen lyder.

Præsten. Du er en gammel Ræv, eller du er en meget ung Grønskolling i Tankens Verden; thi ethvert fornuftigt Menneske kan indsee, at forrette vi ikke Daaben i alle Maader efter Christi Indstiftelse, men sætte enten andre Vilkaar for Optagelsen i vort Troes-Samfund, end Han vilde, eller tillægge Daaben |US:617en anden Virkning, end Han har hjemlet, et andet Øiemed, end Han har givet Den, da ere vi falske Christne ɔ: Kjættere, men forrette vi |**A:242**Daaben efter Christi Indstiftelse, og fordre dog derved noget Utilbørligt af vore Proselyter, eller tilsige dem noget Umueligt, da er aabenbar Christendommen falsk! Kan du nægte det?

Loke. Man maa ligesaavel vogte sig for hvad man nægter, som for hvad man bekræfter, og da jeg nu ikke kan bevise, at din, den christelige Kirke yderst farlige, Paastand er aldeles ugrundet, maa jeg lade den staae ved sit Værd; men du agte vel, at det er ikke mig, men dig selv, som har gjort den, saa at, om mine Indvendinger mod enkelte Ting ved Daaben, under Forudsætning af din Paastands Rigtighed, skulde geraade det christelige Troes-Samfund til nogen Vanære, da var det ingenlunde *min* Hensigt, men kun en tilfældig Følge af din ubillige Strænghed mod dit eget Samfund, der saalidt som Noget, menneskelige Vilkaar undergivet, kan være feilfrit!

Præsten. Ret saa! naar du havde undergravet Kirken, saa den umuelig kunde staae, da vilde du toe dine Hænder, høitidelig forsikkre, at du gierne saae, den ligefuldt blev staaende, ved en ubegribelig Kraft, som et vidunderligt Mindesmærke om sin ophøiede Stifter, og naar den alligevel faldt, som den maatte, vilde du beklage det, som en sørgelig Følge af dens nærværende Tjeneres overdrevent strænge Grundsætninger, hvorefter de selv paastod, at en Kirke, der i *Grunden* havde mindste Feil, hverken kunde vare Verden ud, eller burde understøttes! See, du blev da Kirkens inderligste Ven, der i Grunden elskede den over alle Ting, *selv over Sandhed,* og vi, med vor *overdrevne Iver for Sandhed og Oplysning,* ja, vi blev da, som man siger, Kirkens og Christi Korses Fjender; men seer du vel, under disse Betingelser er vor Samtale ude; thi hører du til de fortvivlede Tvivlere, der lade *unægtelig*

|A:243Sandhed staae ved sit Værd, som noget Tvivlsomt, da lønner det aabenbar ikke Umagen at skifte Ord med et Utyske, hvis hele Tilværelse, altsaa *ogsaa hans Tvivlraadighed,* maa være ham *tvivlsom,* og som da i Grunden slet ikke veed, om han siger eller hører Noget, eller ikke. Altsaa, høistærede Hr. Sextus Empiricus den Yngste! Et af To: enten er vor Samtale ude, eller du indrømmer, uden al Forbeholdenhed, at hvem der erklærer sig imod vor Daab, erklærer sig derved imod vor Kirke, og maa da enten kunne afbevise dens Christelighed, eller finde sig i at behandles som den christelige Kirkes erklærede Fjende. |US:618Beviis derfor, om du kan, enten at Djævle-Forsagelsen, Troes-Bekjendelsen og Synds-Forladelsen *ei oprindelig* hører til den christelige Daab, eller tilstaae, at dit Angreb herpaa er et Angreb paa den *christelige* Kirke, som, hvis det lykkedes, nødvendig maatte drage dens Undergang efter sig, da Alt hvad der er bygget paa Vildfarelse, nødvendig maa falde, naar Sandhed vinder!

Loke. Din umaadelige Hidsighed, og dit, man maatte næsten sige, logiske Sværmeri gjør det vist nok saa ubehageligt at disputere med dig, at jeg heller end gjerne afbrød Samtalen, naar det lod sig gjøre, men vi er kommet for vidt til at staae stille, og hvor nødig jeg derfor end vil bryde Staven over et saa ærværdigt Institut, som det evangelisk-lutherske Kirke-Samfund, maa jeg dog aldeles uforbeholden indrømme, at *enten* er Daaben deri uchristelig, *eller* ogsaa er den christelige Daab uforsvarlig. Er du nu fornøiet!

Præsten. Som man kan være fornøiet paa en Valplads, hvor, som *Morten Luther* kvæder: Livet og Døden de føre en underlig Strid om hvem der skal tages af Dage, ja, *saa* fornøiet er jeg virkelig ved denne din Erklæring, det har holdt saa hardt at udpine af dig, som om |A:244de følde, dit Timeglas brast for det Mundsveir, men din Frygt var ugrundet; thi alt længe var dit gamle Timeglas hensmuldret, og det Ny maa du lære af Kirken at puste, saa, kunde den faldet, havde den aabenbar begravet dig, der kun er til som dens Modstander, saa dybt i Afgrunden, at du var aldrig mere staaet op! Kom nu kun frem med dine Indvendinger mod vor Daab, og glæd dig, naar jeg gjendriver dem; thi derved redder jeg dig øiensynlig, saavidt du kan reddes, fra Døden, i hvis Arme du stokblind har kastet dig!

Loke. Skjøndt mig synes, du raser lidt, ligger Grunden dertil dog maaskee kun i min aandelige Blindhed, og jeg vil da kort og godt spørge:

Om det er forsvarligt, høitidelig at besværge Tilværelsen af en Person, som ikke er til?

Om det er forsvarligt, høitidelig at love Folk Salighed for hvad der umuelig kan gjøre Nogen salig?

Og endelig, om det er forsvarligt, at erklære et Troes-Samfund for et Guds Rige, hvis Medlemmer ei engang forpligtes til

Nidkjærhed i Dydens Udøvelse?

Præsten. Hvor kan du dog spørge saa fjantet, eller troe mig saa umaadelig dum, at jeg, uagtet hvad du kalder mit logiske |US:619Sværmeri, ei aldeles ubesværget strax vilde indrømme, at Intet af alt Dette er paa nogen muelig Maade forsvarligt! Anvend du derfor kun dristig disse Sætninger paa vor Daab, og frygt aldrig for, jeg skal kalde dig til Regnskab for Andet *end for Anvendelsen!*

Loke. Ja, jeg veed nok, du troer at kunne bevise Djævelens Tilværelse, men gjør det, om du kan!

Præsten. Nei, jeg vil ikke; thi forgaaer han i Dag eller i Morgen, skal det være mig usigelig kjært, men jeg troer, med alle Christne, at han er ikke forgaaet endnu, og |A:245vil du erklære det for Løgn, da glem ikke Beviset for, at der enten aldrig har været en Djævel til, eller at han virkelig forgik, da hans Nærmeste i Adresse-Avisen kundgjorde hans Død for fraværende Slægt og Venner, frabedende sig al Condolence, som kun vilde forøge deres billige Sorg!

Loke. Naar jeg ikke spotter, skulde du dog vogte dig for at friste mig dertil, især hvor Leiligheden er saa indbydende, da det dog unægtelig er comisk nok, at man skal troe paa Djævelen, for at blive et Guds Barn.

Præsten. Spot kun du saameget du lyster, men bie helst, til du finder en Troesbekjendelse, hvor Djævelen regjerer i den *fjerde* Artikel, og glem for Alting over din Lystighed, ikke det strænge Beviis, du unægtelig skylder Kirken for, at den, ved at *forudsætte* Djævelens Tilværelse, forudsætter Noget, som ei kan være, altsaa heller ikke er til!

Loke. Ja, hvad er da vel Djævelen i Grunden?

Præsten. Du veed nok, der staaer skrevet: han er en Løgner af Begyndelsen; men hvad Grund-Løgneren i Grunden er, befatte vi os slet ikke med at udgrunde, og veed du ikke engang, hvad Kirken forstaaer ved Djævelen, da taler du jo i Taaget, naar du paastaaer, det kan umuelig være til, som du ikke veed hvad er. Det er aabenbar her slet ikke Spørgsmaalet, hvilken Forestilling denne eller hiin Christen gjør sig om Djævelen, men kun, hvad den christelige Kirke ved Daaben udsiger og fordrer udsagt om en saadan. Alt hvad der for hele Menigheden ligger i at forsage Djævelen, med alle hans Gjerninger og alt hans Væsen, det er jeg pligtig til at indrømme og vedstaae paa den christelige Kirkes Vegne; men meer ikke heller; thi Ordet *Djævel* har for den Ulærde ved Daaben |A:246ingen anden Mening, end en, aandelig talt, personlig Fjende ad den christelige Tro og det christelige Liv, hvem alle Christne skal erklære |US:620Krig, og undflye alt Samfund med; eller tør du paastaae, der ligger mere i Djævle-Undsigelsen ved Daaben?

Loke. Det vel ikke, men jeg mener, det er ogsaa allerede meer end Nok!

Præsten. Ja visselig, langt mere end Nok, *dersom* du virkelig

kan bevise, at den christelige Tro og det christelige Liv enten aldrig har havt, eller nu dog ei længer har en saadan aandelig, personlig Fjende; men, i modsat Fald, er Det, Kirken i denne Henseende fordrer, unægtelig saa lidt som mueligt, og egenlig kun en Paamindelse om hvad der ligger i Troes-Bekjendelsen; thi *er Jesus Christus* virkelig *vor* aandelige *Herre,* da skal hans aandelige Fjende unægtelig ogsaa være vores, og enhver Forbindelse med denne er et Forræderi, der gjør os til troløse Tjenere. Vil du nu angribe Kirken for Djævle-Undsigelsen, da maa du enten paastaae, at *Jesus* Christus, *som vor Herre og Konge,* ingen aandelig Fjende har, eller at der er en væsenlig Forskjel mellem Christi og Sandhedens Fjende, eller endelig, at Sandheden ingen Fjende har, og du maa nu selv afgjøre, hvilken af disse Sætninger du finder lettest eller dog ei aldeles umuelig at bevise.

Loke. Gid du sad paa Bloksbjerg med dit kjedsommelige Ordkløverie!

Præsten. At det maa være kjedsommeligt, forgjæves at lede om de Beviser, man har pralet af at have paa rede Haand, det indseer jeg fuldelig, og maa i den Henseende beklage dig, men du burde ogsaa være billig nok til at indrømme, at saavel jeg som Kirken kun i al Uskyldighed har foranlediget dit store Vanheld; thi hvorfor betænkde du ikke, at du, ved at nægte Tilværelsen af *den Djævel,* |A:247Kirken undsiger, i alt Fald aandelig tilintetgjorde dig selv; eller kan du ikke dog nok forstaae, at *er du,* aandelig talt, *Noget,* da har jo *Kirken* i det mindste *i dig en Djævel,* hvem den, for at bestaae, nødvendig maa forsage, med alle hans Gjerninger og alt hans Væsen! Om du altsaa ogsaa beviste, at Kirken *ingen anden* personlig, aandelig *Grund-Fjende* havde end dig, saa var dog den Djævels Tilværelse, vi undsige, lige vis, og naar du endvidere beviste, at det dog kun var en ussel Tilværelse, knap værd at nævne, da var det aabenbar kun dig selv og ei Kirken du dermed beskjæmmede; thi du beviste dermed kun, hvad vi gjerne indrømme, at du var en arm Djævel.

Loke. Kunde det da, elendige Sophist! ogsaa være mig, der foer i Genezareths Sviin?

|US:621*Præsten.* Vel mueligt, thi hans Navn var jo *Legio;* men det paastaaer Kirken ikke, da den blot vilde gjøre dig det paa en *fornuftig* Maade indlysende, at, saalænge den christelige Tro og Kirke aandelig bestrides af *en Person,* saalænge har de, og Christus i dem, unægtelig en Grund-Fjende ɔ: *en Djævel,* som skal undsiges, og som deres nærværende Modstandere maae finde sig i selv at udgjøre, naar de nægte Tilværelsen af Kirkens Grund-Fjende i en høiere Orden.

Loke. Og bevises saa herved i det Høieste meer, end at jeg har feilet i Udtrykket, og skulde spurgt, om man, overeensstemmende med Sandhed, kan tillægge Sandheden en Grund-Fjende, som den

ikke har, eller indrømmer du maaskee, at der er en væsenlig Forskjel mellem Kirkens og Sandhedens Grund-Fiende?

Præsten. Spørger du mig virkelig, om jeg ikke nok foreløbig vil indrømme, at Christendom er Løgn, som den jo maatte være, naar Christus ikke var den lyslevende Sandhed i egen guddommelige Person, eller naar den |A:248ubetinget adskildte sig fra Noget, der ei var Sandheden fiendsk? Nedstem dog endelig engang dine sværmeriske Forestillinger om christelig Præste-Dumhed, og glem for Alting ikke, at da du nu har maattet indrømme, at den Djævel, Kirken undsiger, virkelig er til, og maa nødvendig undsiges og bestrides, naar Kirken skal bestaae, da paaligger dig Beviset for, enten at Sandhed ingen Grund-Fjende har, eller at Sandhedens og Kirkens Grund-Fjende dog ikke er een og den Samme! Hvilken af Delene trøster du dig nu til videnskabelig strængt at bevise?

Loke. Da al Bestridelse af Sandhed nødvendig maa reise sig af Forblindelse og Misforstand, og Kirken jo paastaaer det Modsatte, maatte vel ogsaa begge Dele lade sig bevise; men det turde falde for vidtløftigt, og behøves ikke, før du har besvaret mine andre to vigtige Indvendinger mod den nærværende Kirkes Storpraleri og selvgjorte Guds Rige i Troen eller i Indbildningen.

Præsten. Nei, ikke saa! reen Fod at gaae saavelsom at staae paa! *Reiser* virkelig, i *Grunden,* al Strid mod Sandhed sig af Forblindelse og Misforstand, da er ikke alene Christendommen forkastelig, men al vor Tale om aandelig Sandhed latterlig; thi har Gud ikke havt mere Kjærlighed til Sandhed, end at han skabde Løgn til dens Plage, da er det jo latterligt, at vi vil være mere sandhedskjærlige end vor Skaber, og du er da en stor Nar, som vil bestride den christelige Kirke i Sandheds |US:622Navn, der jo, efter dine Grundsætninger, godt kunde være guddommelig, fordi den lod lidt Løgn løbe med.

Loke. Skammelig Fordreielse, som i det Høieste lader sig undskylde med Kirkens indskrænkede og anthropomorphistiske Begreber om Gud! Naar har jeg sagt, at Sandhed og Løgn er i Grunden Eet og det Samme?

|A:249*Præsten*. Enten ere de dog vel i *Grunden* Eet og det Samme, eller to med hinanden i al Evighed uforenelige Ting af modsat Oprindelse, og du maa jo da enten paastaae, at der i *Grunden,* ingen Løgn eller *vitterlig* Sandheds-Fornægtelse er til, eller at Gud er i Grunden ligesaavel Løgnens som Sandhedens Fader og Grundaarsag, og hvilket vælger du nu?

Loke. Naturligviis det Første.

Præsten. Saa er du jo moden til Daarekisten, og maa paastaae, at mellem alle de *Meenedere,* der har været i Verden, vidste ikke en Eneste selv at han løi, eller kan du nægte, at naar blot en Eneste har løiet *vitterlig,* da var han, om ingen Anden, Sandhedens Grund-Fjende?

Loke. Velan, du Ord-Kløver! saa indskrænker jeg min Paastand dertil, at Kirkens og Sandhedens Grund-Fjende er ikke Een og den Samme.

Præsten. Det takke vi dig ikke for, men bemærke, at du, ved at laste den christelige Kirke for sin, i Sandheds-Tjeneste nødvendige, Undsigelse af Sandheds Fjende, har beviist, at du enten staaer i Pagt med Sandheds Grund-Fjende, eller er dog saa rædsom behersket og forblindet af ham, at du trænger høit til Lys og Hjelp fra Kirken, istedenfor at du vil oplyse eller kuldkaste den.

Loke. Det leer jeg kun ad; thi, lad være, jeg nu indseer, det gaaer ikke an at nægte en Grund-Løgners aandelige Tilværelse, saa veed jeg dog, det var af reen Sandheds-Kjærlighed jeg faldt i den Vildfarelse, og er lige fuldt meget for fornuftig til at være et Klokke-Faar i den Hjord, der nuomstunder gnaver Lyng paa Kirke-Fælleden, og drømmer dog om at ligge i skjønne Græs-Gange.

|A:250*Præsten*. Ret saa! nu kjender jeg dig igjen, og vilde du lyde mit Raad, skulde du aldrig forlade den overgivne Lystighed, der falder dig saa naturlig; thi den alvorlige, philosophiske Mine klæder dig ligesaa flaut, som dit Bededags-Ansigt er modbydeligt. Da du imidlertid i Dag har paalagt dig den Bod, at synes alvorlig, faaer du vel lade Spasen fare, og bevise, om du |US:623kan, at Kirkens Grund-Fjende umuelig kan være den Samme som Sandhedens.

Loke. Det gjør jeg ogsaa, naar jeg beviser, at Kirken lover en Umuelighed, lover Salighed blot for Troen, og forpligter ei engang sine Medlemmer til et dydigt Levnet, hvad unægtelig er Tilfældet, saalænge den udraaber, at hvo som troer og bliver døbt, skal blive salig, men hvo som ikke troer skal fordømmes. Denne ligesaa ufornuftige, som menneskefjendske og moralsk fordærvelige Tale vil du dog vel ikke forsvare.

Præsten. Kirken vil jeg, med Guds Hjelp, forsvare, men ingenlunde den Daarskab og de Laster, dens Fjender falskelig tillægge den, heller ikke alle de Døbte, hvoriblandt der visselig er mange, som gjør sig de allerdaarligste og bespotteligste Tanker om Troen, og om Livet i Christi Samfund. *Hvad* er det altsaa egenlig, du vil angribe: *enten* den Mening, du og andre kan forbinde med Ordene, du lagde Kirken i Munden, skjøndt den ikke bruger dem *ved Daaben, eller* Kirkens stadige og nødvendige Paastand, at hvem der i Sandhed har den til Bekjendelsen svarende Tro, og vil forsage Djævelen, som Troens og Sandhedens Grund-Fjende, med alle hans Gjerninger og alt hans Væsen, at enhver saadan Troende gjenfødes ved Daaben til et Guds Barn, med Synds-Forladelse, og Arve-Ret til det evige Liv i Guds Rige? Kun det Sidste har Kirken at forsvare, og kan du nu virkelig bevise, at Daaben ei har |A:251denne guddommelige Kraft, eller at Kirken, ved denne sin Forsikkring, aabner sit Himmerigs Dørre for dem, der vil tjene Djævelen istedenfor Gud og hans Eenbaarne?

Loke. Jeg mener, at de saakaldte Gjenfødtes aabenbare Vandring i det gamle Skind er Beviis nok for, at Vandet ei kan udrette saa store Ting, som jo selv *Morten Luther* indrømmer, og i Øvrigt fattes der dog ved Daaben unægtelig den høitidelige Forpligtelse til Moralitet, som maa kræves i Sandhedens Troes-Samfund, ligesom ogsaa Troen tillægges en Trolddoms-Kraft, den, som en blot Mening, umuelig kan have.

Præsten. Nei, nu bliver du snart baade for grov til at lyve, og for dum at tale med; thi *Morten Luther* har dog vel ikke nægtet *Vandet* Trolddoms-Kraft, uden for at hævde Guds Aand og Ord ved Daaben Skaber-Magten, som dem tilkommer, og *naar* har Kirken enten sagt, at den kunde inddøbe Troen i Folk, som ikke havde den, eller at en Tro, som var et blot koldt Bifald, hvori Hjertet ei tog Deel, havde det Mindste at betyde?

|US:624Naar vi altsaa fraregne dine vitterlige Fordreielser, som du helst maatte ønske, vi vilde tie til, bliver blot den Indvending tilbage, at Kirken, efter din Mening, ikke forpligter sine Børn udtrykkelig til Moralitet; thi hvad Troen og Daaben kan virke, veed naturligviis Ingen, uden hvo som troer og bliver døbt, eller kan du virkelig bevise, enten at de ikke virke et levende Saligheds-Haab, eller at dette Haab er skuffeligt?

Loke. Strængt bevise lader det sig vel ikke, men det er dog høist rimeligt, og, i alt Fald, er det jo, efter din egen Bekjendelse, nok, naar der er *eet* Beviis paa, at eders christelige Kirke-Samfund ei falder aldeles sammen med hvad Sandhed maa fordre!

|**A:252***Præsten*. Ja *naar;* men det er Sagen, at naar du ikke kan afbevise *vor* nødvendige *Paastand,* at Kirkens og Sandhedens Fjende er een og den Samme, da sværge vi aabenbar, ved at forsage Djævelen, med alle hans Gjerninger og alt hans Væsen, høitidelig til *Sandheds* Banner, og hvem der uindskrænket hylder og følger Sandhed, uden al Forbindelse med Løgn og Ondskab, er dog vel moralsk, eller kunde dog godt, *hvis* Moralitet skulde betyde noget Andet, uden den indgaae i Guds Rige. Desuden veed du dog vel, at vi, i vor anden Troes-Artikel, erklære vor Herre Jesum Christum for al Jordens Dommer, altsaa for den *guddommelige Retfærdighed* i egen Person, og at vi, i vor tredie Artikel, bekjende Tro paa Guds Aand som den *personlige Hellighed,* der *helliggjør* vort *Kirke-Samfund,* og at Hellighed er moralsk Fuldkommenhed, veed du jo ogsaa, og en splittergalere Indvending mod vor christelige Kirke kunde du da umuelig gjøre, end den, at et Samfund, der høitidelig erklærer al Løgn og Ondskab Krig, og trøster sig ene ved sin levende, kjærlige Forbindelse med *Sønnen* og *Aanden,* som den guddommelige Retfærdighed og Hellighed i deres frikjendende og helliggjørende Kraft, at det Samfund ikke udtrykker Forpligtelsen til et helligt Liv og Levnet! Har du noget herimod at indvende, eller veed du meer?

Loke. Sæt, at jeg intet Andet havde herimod at indvende, end at det kun rimer sig slet med eders bekjendte Hoved-Lærdomme om Treenighed og Forsoning, saa var det dog vel Nok, da Sandhed jo ikke kan modsige sig selv, eller har den lutherske Kirke maaskee opgivet sine Grund-Dogmer?

Præsten. Theologien har Dogmer, (Lære-Sætninger) men Kirken har ingen, uden forsaavidt den har en theologisk Høi-|US:625Skole, i sig selv har Kirken, som et Troes-Samfund, |A:253og et aandeligt Guds Huus, kun Tro og Haab og Kjærlighed, med dertil svarende Naade-Midler, og staaer kun til Regnskab for hvad den i Troes-Bekjendelsen og ved Naade-Midlernes Brug levende udtrykker.

Loke. Hvad skal jeg vel lære af saadanne Udflugter?

Præsten. At undflye unyttig Kiv, uden at vige et Haars-Bred fra Sandhed; thi det er jo vist, at Spørgsmaalet om Treenighed og Forsoning kun vedkommer Kirken, *forsaavidt* den virkelig af sine Medlemmer fordrer Tro derpaa, det er jo ogsaa vist, at Kirken hverken i sin Troes-Bekjendelse bruger disse Ord, eller fordrer dem af de Christne ved Naade-Midlernes Annammelse, og det er jo endelig noksom vitterligt, at Theologerne herom til alle Tider have fordybet sig i dunkle og ufrugtbare Grublerier, som det maa blive deres egen Sag at forsvare. Hold dig derfor her smukt til hvad du kan bevise, Kirken vedkjender sig, og afgjør Resten med Theologerne, om du kan lokke eller true dem til at disputere med dig om Skriften og Dogmatiken! Vi bekjende Tro paa Gud Fader, Guds Søn Jesus Christus, og den Hellig-Aand, vi døbe i *Deres* Navn, og skal vedkjende os Alt hvad deri ligger, og deraf flyder; men med de theologiske Gjætninger eller Grublerier om det indbyrdes Forhold i den os ubegribelige Guddom, har Kirken Intet at gjøre, med mindre de aabenbar er uforenelige med dens Tro, i hvilket Tilfælde den høitidelig udelukker og forkaster dem. Mod Brugen af Ordet Tre-Enighed til at betegne den gaadefulde Trehed i Guddommen, kan Kirken saameget mindre have Noget at erindre, som den, i det Mindste hos os, selv i Forbigaaende bruger det, men af dets flere muelige Bemærkelser er aabenbar kun det den *kirkelige,* som svarer til Kirkens Bekjendelse ved Daaben. Af Skade bør man blive klog, og lade Theologien bære sin egen Byrde, men Alt hvad du kan bevise, enten |A:254ligger i vor Troes-Bekjendelse, eller forudsættes af den, det skal Kirken tilsvare, saa, dersom du kan bevise, at Sønnen og Aanden ei er *vitterlig* deelagtige i Faderens Guddom, eller værdige Gjenstande for vor Tilbedelse og Tillid, da har du visselig afbeviist den christelige Troes Sandhed.

Loke. Altsaa forkaster du den Athanasianske, og sagtens tillige den Nicæniske Troes-Bekjendelse?

Præsten. Hvad Athanasius og de Nicæniske Fædre troede, maatte de naturligviis selv bedst vide, og deres Bekjendelse deraf

var det latterligt at forkaste; men det er jo soleklart, at |US:626enten skal enhver Christens Troes-Bekjendelse aldeles sammensmelte med Kirkens Almindelige og Oprindelige, eller ogsaa det er aldeles en Privat-Sag; thi en enkelt Christen eller et Sæt Theologer har dog vel hverken Kald eller Ret til at fordre en anden christelig Tro af Menigheden, end den, Kirken, i Christi og Apostlernes Navn, forkynder! Enten er der altsaa slet ikke mere i den Athanasianske og Nicæniske, end i den Apostoliske Bekjendelse, eller ogsaa *det mere* er Kirken uvedkommende; den første Mening har i mange hundrede Aar været den herskende, og, under den Forudsætning, har man nævnet hine Privat-Bekjendelser, som skarpere Udtryk af hvad der unægtelig laae i den Apostoliske; men for Øieblikket hersker den Mening jo blandt Theologerne, at hine Bekjendelser udtrykke *meer* end den Apostoliske, og Kirken, der ei maa indlade sig i unyttig Tvist, indskrænker sig da naturligviis til den *Apostoliske* Bekjendelse, som den Eneste der har Fordring paa Almeen Gyldighed. Hvor enten den Nicæniske eller nogen anden Privat-Bekjendelse er blevet gjort til *Daabs-Vilkaar,* der har man unægtelig forpligtet sig til at bevise Sammes fuldkomne Overeensstemmelse med den Apostoliske, men hos os, veed du vel, det er saa langt fra, at end ikke |A:255nogen anden Bekjendelse end den Apostoliske er nævnet ved vor Guds-Tjeneste, og i vore Børne-Bøger, saa hos os er alle Privat-Bekjendelser, som det sig bør, henlagde til de kirkehistoriske Acter, hvor de er paa deres rette Hylde.

Loke. Jeg mener dog, at saavel den Augsburgske Confession, som Danske Lov lærer noget ganske Andet?

Præsten. Hvad siger du da om det Tridentinske Conciliums Acter, den Romerske Catechismus, og Bullen Unigenitus? Bevise de maaskee ogsaa, at den christelige Kirke skal tilsvare Alt hvad der staaer i dem, eller kan du ikke dog nok begribe, at en Christen har slet Intet med en Stats Lære-Forskrifter at gjøre, med mindre han vil være Lærer i Statens Tjeneste, eller dog sikker paa, som Lærer, at blive verdslig uanfægtet! Hvor enten geistlig eller verdslig Øvrighed har taget sig den Frihed at gjøre deres egne Meninger til *Troes-Artikler,* der er den christelige Kirke kun *modsigende* tilstæde; men uagtet jeg ikke troer, det kan besvære nogen Christens Samvittighed at underkaste sig Danske Lovs Lære-Forskrifter, turde jeg dog ligesaalidt erklære dem for christelige *Troes-Artikler,* som paastaae, at Nogen var slettere Christen end jeg, blot fordi han misbilligede Noget i disse eller andre Lære-Forskrifter, som intet |US:627Krav have enten paa Ufeilbarhed, eller christelig Almeen-Gyldighed. Vilde jeg paastaae, at der var ingen Christendom *udenfor* Danmark, eller at dog Ingen var Christen, uden hvem der i Eet og Alt tilegnede sig den Augsburgske Confessions Lærdom, da kunde du jo binde Munden paa mig, blot ved at spørge: om der da heller ikke var

Christne til, før Aar 1530, og du maa da naturligviis ogsaa, i Talen om Christendom, enten forudsætte, at vore symboliske Bøger ere et reent Udtryk af den Apostoliske Christendom, eller holde dig udelukkende til denne; thi om du ti Gange kunde bevise, at der stod noget |A:256Uforsvarligt i den Augsburgske Confession, eller i Danske Lov, saa havde du jo dermed paa ingen Maade beviist Noget mod den christelige Kirke, der er ældre end Begge, og som aldrig har udgivet dem enten for Herrens Ord eller for apostoliske Værker!

Hvad altsaa *Tre-Enigheden* angaaer, da hold dig smukt til hvad Kirken ved Daaben kræver og udsiger, og beviis, om du kan, enten at der *ikke* er Tre, som vidne i Himmelen ɔ: veed guddommelig af *sig selv* at sige, eller at *Sønnen* og *Aanden* ei har deres Guddoms-Kilde i *Faderen,* og er altsaa i *Grunden* Eet med Ham; beviis Eet af To, eller tilstaae, at du kan ikke afbevise den christelige Kirkes Udsagn om Guddommen!

Loke. Jeg gaber, som du seer, ved dit behagelige Selskab, og har naturligviis ikke hørt det Halve af din uforlignelige Distinction, men haaber dog, du indrømmer, at enten man tager det paa Langs eller Tværts med de Tre, der skal have guddommelig Selvbevidsthed, Rige, Magt og Ære, løber det dog ud paa en dygtig Urimelighed, og smager mærkelig ad det gamle Hedenskabs Fleerguderie, saa jeg kan sagtens indrømme, at vi kjende alt for lidt til Guddommens Væsen, til strængt at kunne afbevise enten den ene eller den anden urimelige Forestilling om et guddommeligt Fælledsskab, og en heel eller halv Udskiftning.

Præsten. Din Spot er, som du veed, aldeles spildt paa mig, som deri bestandig kun opdager og anmærker din Forlegenhed, og en mig kjær Stadfæstelse paa det apostoliske Ord, at vi kan slet Intet *imod* Sandhed; men tænker du, jeg vil indrømme dig, at den christelige Tro om Guddommen er *urimelig,* da tager du mærkelig Feil; thi vel gjør det her i Grunden slet intet til Sagen, hvad vi finde rimeligt; men det er jo dog aabenbart, at have alle |A:257Hedninger drømt om en Fleerhed i Guddommen, |US:628da beviser det netop, at en saadan Fleerhed ikke synes det naturlige Menneske *urimelig,* men *høist rimelig,* og naar man derfor kalder det urimeligt, at der er en *Tre-Foldighed* i Guddommen, maa det *rimeligviis* komme af, at det *sande* Forhold i Guddommen, som al Grund-Sandhed, nødvendig maa være dem, der elske Vildfarelsen, modbydelig. De selvgjorte Philosophers Fornemhed i denne Henseende er saameget latterligere, som alle deres Systemer, selv de *atheistiske,* forudsætte Fleerhed i Guddommen, og udmærke sig kun heri fra Christendommen, ved at gjendrive og nedrive sig selv, eller er det ikke ganske klart, at naar man erklærer Menneskene for *frie, selvstændige Personer,* da erklærer man dem for ligesaamange guddommelige Personer, som da enten maae være Sønner af en Gud-Fader, eller af en *Gud-Ingenting!*

Loke. Kun ikke saa høitravende! Lad længe nok saa være, at man, med Hensyn saavel paa den speculative Philosophies som paa Folke-Troens Historie, kunde tvistes i det Uendelige om, enten det var rimeligt eller urimeligt, at antage en Fleerhed i Guddommen, saa bliver det dog lige vist, at Urimeligheden forener sig med Umueligheden i jeres Præstesnak om Guds Søn, som blev *korsfæstet,* om den Hellig-Aand, der kom øiensynlig som en *Due,* og om *Tilregnelsen* af Guds Søns Straf og Fortjeneste til jeres Syndsforladelse og Salighed. Jeg mærker nok, du vilde gjerne dække dette ømme Sted med en høitravende Disputats om Vidnerne i Himmelen, men det er bedst, at blive ved Jorden, hvor vi veed bedst Beskeed, og siig mig derfor reent ud: om din christelige Kirke troer eller ikke troer, at nogle forvorpne Krabater slog Guds Søn ihjel, og at man kan blive salig ved at troe, det er ganske rigtigt, |A:258og skulde være saa, for at Gud Fader kunde blive forligt med Verden?

Præsten. Det skulde altsaa være Grundskuddet for Kirke-Skibet! Velan! lad os først see, *hvorvidt* det rammer, thi hvad der gaaer udenom, gjør naturligviis ingen Skade, men kun blind Allarm.

At Guds Søn, Jesus Christus, var et virkeligt Menneske, og kunde altsaa, *naar han selv vilde,* ligesaavel korsfæstes som halshugges, det troe og bekjende vi vist nok; men at det ikke lader sig afbevise, har du alt maattet indrømme, og dermed er den Sag afgjort, indtil du kan besinde dig paa et Beviis enten for Umueligheden deraf, eller for at Jesus blev korsfæstet *mod sin Villie.*

Om den Hellig Aands-Aabenbarelse, under en Dues, eller |US:629under glødende Tungers *Skikkelse*, er det jo latterligt at tvistes; thi naar der er en Hellig-Aand, som har alle Skikkelser i sin Magt, da kan Han naturligviis ogsaa paatage sig hvad Skikkelse Han vil, og det vilde nok blive dig ligesaa vanskeligt at bevise, at Due-Skikkelsen var Ham uværdig, naar Han *synlig* vilde neddale paa Frelseren, som at Tunge-Skikkelsen var det, naar Han vilde være en *Guddoms-Røst* paa Apostlernes Læber; men hvorvidt nu disse Aabenbarelser virkelig fortælles i Bibelen, det er, som du nok veed, et bogligt og videnskabeligt Spørgsmaal, som jeg rigtignok anseer for let, men som dog mange lærde Mænd erklære for uhyre vanskeligt, og Saameget er vist, at hverken den Apostoliske Troes-Bekjendelse, eller Døbe-Ordet afgjør Noget herom. Før du altsaa kunde anfægte disse Aabenbarelser, som noget Uforsvarligt i den christelige Kirke, maatte du først bevise, at de virkelig fortælles i Bibelen, og at Kirken, ved sit Udsagn om Bibelen, gjorde Troen derpaa til Saligheds-Vilkaar, og kan du ikke det, |A:259bliver din Spas herover en, den christelige Tro og Kirke uvedkommende Sag, mellem dig og os strænge lutherske Theologer, som paastaae, det er klogest at tage og troe Bibelen paa Ordet, hvorom jeg imidlertid ei vil tvistes med dig eller med nogen Vantroende; thi det følger af sig

selv, at var Bibelen kun en gammel Jøde-Bog, ligesom Talmud, da var det dumt, om end ikke at tage, saa dog at troe den paa Ordet.

Det Eneste *her* altsaa kan være Tale om, er Jesu Døds og Fortjenestes Virkning til Christnes Saliggjørelse, eller, med de sædvanlige Udtryk, om Jesu Forsonings-Død, og Retfærdiggjørelsen uforskyldt af Guds Naade, ved Troen derpaa, og i den Henseende er det dig, som, før du, paa Grund heraf, laster Christendommen, maa vise, at det virkelig er den christelige Kirkes Paastand; thi vel anseer jeg, for min Part, den Augsburgske Confessions Lærdom om Retfærdiggjørelsen baade for grund-bibelsk, ægte christelig, og, i det mindste paa denne Side Domme-Dag, *uigjendrivelig;* men min lutherske Overbeviisning er naturligviis ingen Rette-Snor for hele den christelige Kirke, og da jeg dog ikke godt kan skille Noget fra *min* Tro, som er sammensmeltet med den, seer jeg helst, at en Anden kundgjør, *hvorvidt* den christelige Kirke levende vedkjender sig Troen paa Christi Døds Kraft og Virkning.

Loke. Idel Udflugter, som røbe, at du selv føler, eders egenlige Tro er uforsvarlig; thi som Lærer i Menigheden maa du vel selv vide, hvad Kirken paastaaer.

|US:630*Præsten*. Vist nok veed *jeg* det, men du burde unægtelig ogsaa vide det, før du kalder Paastanden uforsvarlig, og siig mig nu, om du har hørt Kirken i denne Henseende fordre mere af de Christne end Tro paa det Christi Ord, at Han *hengav sit Legeme for dem,* og *udøste sit Blod til deres Synders Forladelse*, eller om |**A:260**det er disse Ords Sandhed du tiltroer dig at kunne afbevise?

Loke. Om det første kunde være meget at sige, naar jeg ikke var saa stor en Hader af Sophisteri og Vidtløftighed, men naar der skal skilles saa skarpt imellem hvad Kirken *siger* og *ikke siger,* maa den dog vel ogsaa svare til sine Ord i allerstrængeste Forstand, eller skal den maaskee have Lov til at fortolke dem efter eget Tykke?

Præsten. Kom til Andre med saadanne Spørgsmaal, og ei til mig, som her ovenikjøbet intet hellere ønsker, end at du maatte endnu finde mere udsagt i Ordene end jeg!

Loke. Velan! Naar det da skal have noget at betyde med Christi Død *for* dem der troe paa ham, og *hans Blods* Udgydelse til deres *Synders Forladelse,* da maa derved jo nødvendig menes, baade at de Christne skal betragte Christi Død som deres egen, og at han leed i Døden en Straf, de ved deres Synder havde fortjent, men nu, for hans Blods Udgydelses Skyld, skal undgaae. Tør du nægte det?

Præsten. Jeg *vil ikke* nægte det, og bekjender gjerne, at, efter min Overbeviisning, maae alle Christne komme til at finde denne Mening i Ordene; men derfor *tør* jeg *ikke* paastaae, at alle Christne, uden Undtagelse, *skal* finde meer deri, end, hvad der udtrykkelig siges, at det var *ikke for sin egen, men for sine Troendes Skyld,* vor Jesus døde, og at denne *Hans Død* var *Vilkaaret for* den *Synds-Forladelse,* vi i vor Troes-Bekjendelse ophøie, og i Daaben

annamme. Kan du derfor ikke godtgjøre, der udsiges meer i Ordene, maa du holde dig dertil, og hvorledes vil du nu kunne bevise, at det ikke er sandt: at Christi, Guds Søns, frivillige Død *ikke* kan udvirke hans Troende Synds-Forladelse! Dette, |A:261og intet Mindre, maatte du imidlertid bevise, naar du skulde indfrie din fjendtlige Paastand, at Kirken ved Korset farer med Usandhed.

Loke. Du tør altsaa ikke forsvare den evangelisk-lutherske Kirkes Grund-Lærdom om Fyldestgjørelsen og den indbyrdes Tilregnelse mellem Frelseren og hans Troende?

Præsten. Hvor tit skal jeg sige dig, at *Lærdom* og *Lære-Sætninger* har hjemme i Skolen og ei i Kirken! Er du virke|US:631lig saa tykhovedet, at du ikke kan begribe, at hvad Kirken siger, det siger den til Alle, og det maa kunne fattes eens af Alle, da det skal troes til et evigt Liv; men at hvad der udvikles i Skolen, det udvikles for dem, der kan nemme det, til timelig Oplysning og stykkeviis Erkjendelse, uden at Nogen bliver *derfor* enten bedre eller slettere *Christen,* da det om Lærdom og Indsigt altid maa hedde i Kirken, som de Gamle sagde: hvem der samler mest, haver Intet tilovers, og hvem der samler mindst, fattes ikke; Gaverne ere forskjellige, men Aanden er den samme: *een Herre,* een *Tro,* een *Daab,* een Gud og alles Fader, som er i, og med, og over Alle! Kan du virkelig ikke fatte Saameget, og begribe, at en ordenlig Præst maa skjelne skarpt imellem hvad han paa Kirkens og den hele Menigheds Vegne skal bekjende og uindskrænket forsvare, og hvad han, som *Skriftklog,* finder sig overbeviist om, og vedkjender sig, til man kan overbevise ham om Feiltagelse; kan du ikke begribe det, da er du, sandt at sige, for dum, til videnskabelig at tvistes med, og allermindst kan jeg da med dig afhandle saa fiint et philosophisk Spørgsmaal, som det, der bringes paa Bane, naar det skal undersøges, hvorvidt de lutherske Theologer kan forsvare deres Udvikling af Retfærdiggjørelsen for Jesu Skyld, en *Udvikling,* der, efter min Overbe|A:262viisning, er i det Hele mesterlig, men som jo kunde være saare mangelfuld, uden at man derfor med Føie kunde indvende eet Ord mod den Tro, at Synds-Forladelsen er en Virkning af Christi frivillige Død, som er Alt, hvad Kirken herom paastaaer. Er du imidlertid vis paa, at kunne afbevise den lutherske eller paulinske Lære-Sætning, saa siig mig nu først ret klart, hvorledes *Skabningens Personlighed* forholder sig til *Skaberens;* thi det, veed du nok, maa først grundig oplyses, før der kan gjøres nogen grundet Indvending mod den gjensidige Tilregnelse, som vi ganske rigtig lære i fuldeste Udstrækning, men, vel at mærke, som Noget, der kun kan finde Sted ved *frivillig* Bestemmelse paa *begge* Sider: paa Synderens saavelsom paa Frelserens, og *fuldkommes* først, naar Begge i Kjærlighed sammensmelte til een moralsk Person!

Loke. Slidder-Sladder tilhobe, eller bliver ikke dog Meningen, saavel i Kirken som i Skolen, at I Christne faaer Synds-Forladelse,

ikke *fordi* I forbedre jer, men *fordi* jeres Frelser lod sig korsfæste, og at I blive salige, ikke *fordi* I ved et dydigt Levnet har gjort jer værdige til Lyksalighed, men *ene og alene fordi* det skal behage Faderen at gjøre dem salige, som |US:632troe paa den Korsfæstedes igjen Opstandnes Navn, og er dette dog ikke ligesaa oprørende i moralsk som i philosophisk Henseende?

Præsten. Jo, ganske rigtigt: den christelige Kirke maatte jo gjøre sig selv til Løgner, om den først vilde forsikkre de Troende om, at de ved Daaben erholdt Synds-Forladelse og Børne-Ret til Guds Rige, og siden erklærede, at de selv skulde bøde for deres Synder, og skaffe sig Ret til Himmerig med deres gode Gjerninger, og Selv-Modsigelsen vilde være dobbelt, aldenstund, efter Christi Evangelium, et helligt og Gud behageligt Liv kun kan |A:263føres af dem, der ved Troen og Daaben ere blevne igjenfødte og fornyede, da kun de drives af Guds Aand og ere Hans Børn; thi maa man have Synds-Forladelse og Børne-Ret, før man kan begynde et helligt og christeligt Liv og Levnet, da er det indlysende, at man ikke ved et Saadant kan erhverve hvad Det i alle Maade forudsætter. Selv naar du siger, at denne Tro er *ligesaa* oprørende i moralsk, som i philosophisk Henseende, maa jeg jo paa en Maade give dig Ret; thi den er vist nok *ligelidt* oprørende i begge Henseender, undtagen for dem, hvis taabelige Stolthed oprøres ved den Tanke, at Syndere enten maae uforskyldt benaades, eller uundgaaelig fordømmes, en Tanke, jeg dog mener er saa strængt philosophisk rigtig og beviislig, som nogen det kan være.

Loke. Dog vel kun, naar man vil indrømme jer, at Synd er Andet end en nødvendig Følge af Sandselighedens Overvægt over Fornuften?

Præsten. Nei, det forstaaer sig selv; kan du bevise, at Gud er i Grunden den eneste Synder, som Han nødvendig maatte være, naar han havde skabt os saaledes, at vi nødvendig maatte synde, da er det naturligviis ikke os, men Ham, der trænger til Synds-Forladelse, og da er Christendommen afbeviist; men da Synd nu kun er hvad der strider mod Guds Villie, og Gud umuelig kan fristes til at stride mod sig selv, eller tage for godt hvad der strider mod Hans Villie, saa turde den Paastand være en Smule latterlig, og gik i Grunden ud paa, at Gud var en Djævel, og Himmerig et Helvede, hvor den indvortes Strid, som er vor Plage, ret egenlig havde hjemme. Desuden har du dog vel ikke allerede glemt, hvad jeg før anmærkede om Uforeneligheden af Sandhed og Løgn, der skaber det bundløse Svælg mellem Godt og Ondt, eller trø|A:264ster du dig maaskee nu til at bevise, at Sandhed og Løgn er i Grunden Eet og det Samme?

|US:633*Loke*. Kun ikke saa fornem, min umaadelig strænge Logiker, som dog ikke tager i Betænkning, paa den hellige Kirkes Vegne, at erklære Brødet for Kjød, og Vinen for Blod, og et Legeme for allestedsnærværende, hvad, efter min ringe Forstand, dog

forudsætter et temmelig venligt Forbund mellem Bekræftelsen og Benægtelsen af eet og det samme, altsaa, efter din egen plumpe Tale-Brug: mellem Sandhed og Løgn; eller er du maaskee, med al din lutherske Orthodoxi dog i Grunden Krypto-Kalvinist!

Præsten. Nu forstaaer jeg dig først: det er den hellige Nadver, du spotter med, og *Herrens* egne Ord ved dens Indstiftelse, du erklærer for løgnagtige! Men, naar saa er, naar Jesus Christus selv staaer for dig som en Løgner og Bedrager, hvortil da de mange Omsvøb, og de store Komplimenter, hvormed du overøser ham? Anseer du det virkelig for saa guddommeligt, at knytte sin levende Ihukommelse til en haandgribelig Løgn, eller kan du nægte, at Kirken, i Henseende til Nadveren, saa aldeles indskrænker sig til Herrens egne Ord, at, farer den i dette Stykke med nogen Usandhed, kommer det aabenbar af den Ærbødighed for Stifterens Ord og Vidnesbyrd, som nødvendig maa findes i det *christelige* Troes-Samfund?

Loke. Elendige Udflugter! Hvor tit har du ikke mindet mig om, at det er den *nærværende* christelige Kirke jeg har at bestride, og at, er *dens* Ord *uforsvarlige,* da er det i Grunden ligegyldigt, hvorfra den har dem, efterdi Sandheden umuelig, i noget Tilfælde, kan være Løgnens Hjemmel!

Præsten. Men du maa jo dog indrømme, at, har Jesus virkelig brugt de Ord, vi ved Nadveren i Hans Navn gjentage, da maatte de enten være Løgn i Hans |A:265Mund, eller kan i Kirken, *som Hans Mund,* endnu være sande, og at altsaa *den Jesus Christus,* hvis Stiftelse den christelige Kirke er, enten virkelig kan gjøre sine Troende, ved Brødet og Vinen, deelagtige i sit Legeme og Blod, eller ogsaa han er en Bedrager, som ingenlunde maa overøses med Lovtaler!

Loke. Det er ikke min Sag; thi naar jeg berømmer Jesus Christus, da forudsætter jeg naturligviis, at han var et guddommelig fornuftigt Menneske, der umuelig kunde paastaae noget aabenbar Ufornuftigt og Selvmodsigende, saa at enten har han ikke sagt, hvad Kirken lægger ham i Munden, eller ogsaa har han meent noget ganske Andet dermed.

Præsten. Ja saa! hvoraf, maa jeg spørge, uden af den christelige Kirke, kjender du da Jesus Christus, siden du forudsæt|US:634ter, han ikke har sagt, hvad Kirken vidner? Er det da maaskee kun et af dine egne Hjerne-Spind, du kalder Jesus Christus, og, som en reen Bedrager, stræber, til en Snare for enfoldige Christne, at sammenblande med den Christus, vi i Kirken bekjende.

Loke. Ordenlig oplyste Folk maatte nødvendig indsee, at, skal Kirkens Christus være Lyset og Sandheden, altsaa Fornuften selv, maa han ogsaa nødvendig sammensmelte med Fornuftens eget Ideal, og at man derfor ret godt kan sammenfatte Begge i eet Begreb.

Præsten. Men dog vel ikke, naar man erklærer Kirkens Christus for en Løgner og Bedrager, med mindre man vil sige, at Fornuftens Ideal, Lyset og Sandheden selv, kan ogsaa lyve og bedrage! Eet af To altsaa: enten maa du indrømme, at Alt hvad Christus i Kirken vidner og lover, virkelig kan medføre Sandhed, og være Fornuftens Ideal værdigt, eller du maa tilstaae, at baade du og dit Fornuft-Ideal staaer aldeles fjendtlig mod *Kirkens Christus,* |A:266der umuelig kan være noget Andet, end hvad Kirken udgiver ham for!

Loke. Velan! følger saa deraf, at I ikke kan misforstaae hans Ord?

Præsten. Det vel just ikke, men deraf følger nødvendig, at hvor Kirken strængt holder sig til Christi Ord, maa enten dens Christus lyve, eller den sige sandt, og paastod du ikke, at hvad Kirken ved Nadveren siger i *Christi Navn* kan umuelig være sandt, eller var det maaskee kun din Mening, at disse Ord, skjøndt i sig selv forsvarlige, muelig kunde misforstaaes?

Loke. Du forvilder mig med dine Sophisterier, som slet ikke komme Sagen ved.

Præsten. Hvad siger du, uredelige Mand! Naar du spotter med Kirkens Vidnesbyrd i Jesu Navn, at Brødet, som brydes, virkelig er hans Legems, og Velsignelsens Kalk hans Blods Samfund, kommer det da ikke Sagen ved, enten du kun gjør dig lystig over en selvgjort Forklaring, som f. Ex. Transsubstantiationen, *eller* det er Jesu Ord med Brødet: dette er mit Legeme, og med Vinen: dette er mit Blod, som du erklærer for en Modsigelse af haandgribelig Sandhed! Er det ikke soleklart, at i første Tilfælde kan den evangelisk-lutherske Bekjendelse godt medføre Sandhed, skjøndt Transsubstantiations-Læren er uforsvarlig, men at i sidste Tilfælde er det Kirkens Christus selv, du vil gjøre til Løgner? Her maa du altsaa enten holde Stand som *Christus-Fjende,* eller rømme Marken, som Kirkens |US:635Bagvasker, og saameget veed jeg, at Kirken kan det være ligegyldigt, hvilket du vælger; thi Herrens Nærværelse i Nadveren skal du vist bare dig for at *afbevise,* om saa end al Verdens Theologer og Jurister vil lægge deres Hoveder sammen med dit, og at det hemmelige Samfund med sin Christus, vor Kirke ved Nadveren |A:267priser, ei har nedrevet, men opholdt den, det kan, mener jeg, Historien bevise!

Loke. Jeg blæser ad Historien, og paastaaer lige fuldt, at intet Legeme kan være allestedsnærværende, og at Brød er ikke Kjød og Viin ikke Blod!

Præsten. Din Blæst er et Mundsveir, som af alle Historier nødvendig først maa tilintetgjøre din egen; men siden du er saa umaadelig klog paa *Legemligheden,* saa siig mig nu først, om du regner dit *Ord* til det Legemlige eller ikke?

Loke. Naar har jeg lovet at svare paa alle dine deels taabelige, deels næsvise, ondskabsfuld spidsfindige Spørgsmaal, der ikke paa

fjerneste Maade komme Sagen ved!

Præsten. Var du virkelig saa dum, at du ikke begreeb, det ret egenlig er *Ordet,* vi maae anatomere, før vi er istand til at afgjøre, enten hvor Skjellet gaaer mellem Aand og Legeme, eller hvad *Christi Ord* muelig kan føre med sig i Nadveren, da kunde jeg vist nok ikke tale med dig om den Spidsfindighed, ikke jeg, men du har bragt paa Bane; men fordi mit Ord blev dig lidt for høitravende, var det dog vel ikke afbeviist! Din Vrede siger mig imidlertid, du vel godt fatter, at man med sine grove Paastande, om *Haandgribeligheden* af *alt Legemligt,* sættes i en hæslig Forlegenhed, naar man spørges om *Ordet,* som der vil fine Fingre til ret at fatte, og som dog unægtelig baade i Røsten er sammensmeltet med noget Legemligt, og virker gjennem Øret paa vort Legeme, hvis vi ikke er stokdøve! Enten maa du altsaa bevise, at Kirken udgiver Nadveren, *uden Christi Ord,* for en Deelagtiggjørelse i Christi Legeme og Blod, og det kan du jo ikke, eller du maa bevise, at Christi Ord *ikke* er *guddommeligt;* thi at Guds Ord kan være: lyde og |A:268virke overalt, hvor Gud vil, tør du dog formodenlig ikke nægte!

Vi staaer altsaa, som du seer, ved Alteret, i Grunden ganske paa samme Plet som ved Daaben, saa det store Spørgsmaal bestandig bliver: var og er det Menneske *Jesus Christus* virkelig Guds eenbaarne Søn, undfanget af den Hellig-Aand, født af Jomfrue Marie, korsfæstet og død, opstanden og himmelfaren; var og er det saa, eller ikke?

|US:636*Loke.* Ja, vist nok var det dumt af mig, at indlade mig i en videnskabelig Samtale med en af Kirkens simple Vadmels-Vævere, hos hvem Rendegarn og Islet er hip som hap, det kjedsommelige Eet og det Samme; men, sæt nu ogsaa, Lykken hos jer i alle Maader har været bedre end Forstanden, saa den hellige Moder Kirken er slumpet til at udtrykke sine høie Hemmeligheder deels saa ubestemt, og deels saa indviklet, at hun ikke egenlig kan gribes i nogen Løgn, saa vedbliver det jo dog ligefuldt at være en urimelig og ufornuftig Snak hun fører, og, vil hun ikke tilstaae, hun lige fra Barns-Been har snakket hen i Taaget, maa hun jo dog forsvare Alt hvad der staaer i Bibelen, som et ufeilbart Guds Ord, indblæst af den Hellig-Aand selv; saa det var mig en smal Sag, naar jeg gad, at overbevise hendes Naade om hundrede Selv-Modsigelser, som jo dog efter din egen Paastand ei kan findes i Sandheds Ord!

Præsten. For det Første maa jeg nødvendig lykønske Kirken, med den mageløse Lovtale af Fjende-Mund, at Den, ved en Lykke, som overgaaer dens Forstand, er bevaret fra at modsige sig selv; thi den Lykke kan neppe times andre end *Sandheds* fortroelige Venner, som, drevne af Sandheds Aand, føre renere Taler end de kunde selv optænke. Dernæst maa jeg bede dig, enten at indrømme, |A:269at ogsaa Kirkens Udsagn om Skriften er forsvarlige, eller at angive

hvad der i dem er uforsvarligt? Altsaa: med hvilke Ord udtrykker Kirken sig egenlig om Skriften?

Loke. Er du en Lærer i Israel, og veed ikke det?

Præsten. Vist nok var jeg i saa Fald ei meget klogere end du, hvis du ikke veed hvad Kirken siger om Skriften, og dog fordømmer dens Udsagn; men jeg kunde derfor dog være meget bedre end den, der fordømmer uhørt, og jeg har grundet Formodning om, at du virkelig slet ikke veed, *hvad* Kirken *siger* om Skriften. Veed du det nu, saa siig frem, og veed du det ikke, saa bekjend, at jeg har besvaret alle dine Indvendinger mod *Kirkens Sanddruhed!* Nu rask: hvorledes lyder Formularen, hvormed vi affordre Menigheden Tro paa Skriften, og med hvilke Ord bestemme vi denne Bogs Størrelse og Indhold, saa den bliver kjendelig fra alle andre Bøger! Eller, veed du ikke det, saa siig mig dog i det Mindste, hvad derom staaer skrevet i den Augsburgske Confession og i Danske Lov!

Loke. Det kan man høre er en Papist, som saaledes vil undergrave Skriftens Myndighed!

Præsten. Du tog mærkelig feil; thi var jeg en Papist, kunde |US:637du jo foreholde mig det Tridentinske Conciliums Bestemmelse om hvilke Bøger Kirken, paa Papistisk, skal regne til Skriften, og for Resten skulde jeg dog mene, det gjælder ligesaavel blandt Protestanter som blandt Papister, at hvad Kirken tier med, det tier den med, og at hvad den tier om, det lader den ubestemt, og overlader Skolen til *christelig* Afgjørelse.

Loke. I raaber altsaa fra Prædikestolen hvert Øieblik: *der staaer skrevet,* uden enten selv at troe paa Skriften, eller fordre den Tro af Menigheden! Det, maa **|A:270**jeg bekjende, er en Adfærd, som ret mærkelig characteriserer Strængheden i din mageløse Præste-Logik!

Præsten. Stakkels Loke, som vilde rive Christi Kirke ned, og maa omsider nøies med at criticere vor Anstand paa Prædike-Stolen! Visselig, dersom Sandhed tillod det, kunde jeg unde dig den fattige Triumph, endelig hos Præsten at have fundet et Paaskud til at bagtale Kirken; men end ikke det maa jeg lade dig beholde; thi havde jeg sagt, at man kunde være Præst i vor Kirke, uden at erklære de prophetiske og apostoliske Skrifter for guddommelige, da var jeg jo, for min egen Person, en vitterlig Løgner, og hvad kan jeg gjøre ved, at du ikke kjender Kirkens Udsagn ved Præste-Indvielsen? Da du imidlertid er saa yderlig vankundig om de Ting, du rask bedømmer, bestrider og fordømmer, saa faaer jeg vel fortælle dig, at naar vi i *Jesu Navn* skal indvies til det hellige Lære-Embede, da maae vi, med *lydelig Røst* for alt Folket, love, at prædike *Guds Ord* reent og purt, *ligesom* det findes i de Prophetiske og Apostoliske Skrifter, hvad jo, hos *ærlige* Mænd, forudsætter den Tro, at Guds Ord virkelig findes i Skrifterne, og det synes mig virkelig høist fornuftigt af Kirken, ei at fordre nogen Bekjendelse om

en *Bog* af Andre, end dens *boglærde* Sønner, som vil være deres Brødres Lærere. At nu Kirken, ved at tage hint Løfte af alle sine Tjenere, udtrykkelig erklærer *Skriften* for en *guddommelig Bog,* er jo soleklart, og skulde det nu virkelig være urimeligt, at vi hos alle Kirke-Gjængere forudsætte Enighed med Kirken; eller kan du maaskee bevise, at Guds Ord *ikke* findes i de Prophetiske og Apostoliske Skrifter!

Loke. Lutter Ordkløveri, slet ikke Andet; thi det Hele løber jo dog ud paa, at naar I sige: der staaer skrevet, skal hele Menigheden tænke, det er vor Herre |A:271selv der taler; og ham maae de jo dog, om de vil blive salige, troe uindskrænket!

Præsten. At troe Herren aldeles uindskrænket, er vist nok |US:638det klogeste, som han selv sagde: salige ere de, som ikke have seet, og dog have troet; men han sagde dog ogsaa Ting, hvorom det lød: det fatte ikke Alle, hvo som kan fatte det, han gjøre saa, og dernæst er det i mine Øine et klart Beviis paa den christelige Kirkes Sandheds-Kjærlighed, at den selv om de Ting, den erkjender for guddommelige, ei fordrer nogen Erklæring af de Vankundige, men opstiller kun sine boglærde Tjenere til Vidner om hvad der findes i Skriften, overladende Virkningen deraf til den Hellig-Aand og Menigheden selv. De sidste Dage have ogsaa ret klarlig aabenbaret Rigtigheden af denne Fremgangs-Maade; thi bandt Kirken alle sine Medlemmer til Skriften, da bandt den derved de Fleste til Præsternes Vidnesbyrd om hvad der staaer og findes i Skriften, og da dette Vidnesbyrd, som vi veed, for Øieblikket er aabenbar selvmodsigende, altsaa paa en af Siderne falsk, maatte jo de Vankundige, hvis de var bundne til Skriften som en Saligheds Sag, fortvivle. Nu derimod, da alle Christne veed, hvad de skal troe og gjøre for at blive salige, saa veed de ogsaa, at hvad som strider derimod kan umuelig være Guds Ord, og skjøndt det altid maa forurolige dem, at høre et præsteligt Vidnesbyrd om, at der skal staae Noget i Skriften, som strider mod den christelige Tro, saa vil dog Aanden lettelig berolige dem ved den Tanke, at *Præsternes Prædiken* er *ingen Troes-Artikler,* og maa, naar den strider mod disse, og derved *mod Præstens egen Bekjendelse* ved Naade-Midlerne, enten være udsprunget af Misforstand, eller af det aandelige Fjendskab mod Troen, vi ved Daaben forsage.

|A:272*Loke.* Hvorfor siger du dog ikke heller, at Menigheden, ved selv at læse Bibelen, kan overbevise sig om Skriftens Overeensstemmelse med Troen?

Præsten. Naturligviis, fordi jeg i mit Kirke-Forsvar nødig vil sige eet Ord mere, end hvad der i allerstrængeste Forstand lader sig forsvare, thi havde jeg sagt, hvad du vil lægge mig i Munden, da kunde du ikke blot bestormet mig med utallige Spørgsmaal om Forholdet mellem den dybe, oversatte Bog, og de uboglærde Christne; men du kunde *gjendrevet* mig med den uomtvistelige

Anmærkning, at hvem der ikke *kjender Bogstaver* kan umuelig læse i Bog, thi hvad Slutningen heraf vilde blive, om Mueligheden for alle Christne, saavel i den *forbigangne* som i den nærværende Tid, ved Bibel-Læsning at overbevise sig om Skriftens Overeensstemmelse med Troen, behøver jeg vist ikke at fortælle dig.

|US:639Men, for dog engang at blive færdig: hvad er det nu egenlig i Kirkens Udsagn om Skriften, du trøster dig til at afbevise?

Loke. Naar I, som Erke-Jesuiter, ved Erklæringen om Skriftens Guddommelighed, har jer det forbeholdent, baade *hvormeget* der i den er *Guds Ord,* og *hvorledes* det findes, da kan jo ingen Djævel overbevise jer om anden Usandhed end den der ligger i Uærligheden.

Præsten. Deri sagde du vist nok sandt, at Kirkens Udsagn saavel om Skriften som om Troen ere saa vel veiede, at ingen *Djævel* kan rokke dem, men saa maatte det jo nødvendig være, naar, efter Herrens Løfte, Helvedes Porte aldrig skal faae Magt over den, og naar, som vi troe, Sandhedens Aand besjæler den, og hvad du snakker om Uærlighed er jo Vaas; thi naar Kirken ei gjør Tro paa Skriften til Saligheds-Vilkaar, har den jo Lov til at udtrykke sig saa ubestemt om dens Guddommelighed som |**A:273**den vil, især da det følger af sig selv, at den *Hellig-Aand* baade kjender sit Ord, vil vedkjende sig det, og vil saavel drive som oplyse dem Han styrer til dets rette Brug. *Saavidt* jeg imidlertid tør paatage mig at *udvikle* Kirkens Mening, *saavidt,* det er: som *enkelt* Theolog, tør jeg ogsaa paastaae, at dens Udsagn ere saa *bestemte,* som de, efter den strængeste Sandhed og Skriftens Bestemmelse, kunde være; thi du veed dog vel, deels, at Bibelen er en Bog af forskjelligt Indhold, der ei lader sig *bestemt* angive, uden ved at oplæse den heel og holden, og deels, at Guds Virke-Maade ved dens Oprindelse maa være ligesaa ubegribelig som Han er selv, saa om disse Ting kunde, synes mig, Kirken ei, i den nødvendige Korthed, udtrykke sig bestemtere end den gjør, ved at forpligte sine Tjenere til at prædike Guds Ord reent og purt, *ligesom* det findes i de Prophetiske og Apostoliske Skrifter. Tager jeg nemlig ikke meget Feil, da forudsættes herved, at Alt hvad der i Bibelen *udgiver* sig for prophetisk og apostolisk Skrift, virkelig er det, samt at Alt, hvad deri fremsættes som Guds Ord, er Guds Ord, reent og purt, hvilket vi forpligtes til at prædike, *ligesom* det findes, altsaa i sin ligefremme Mening og fuldstændige Sammenhæng. See, det er *min* Fortolkning, som jeg tør troe saa grundet i Ordene og Sagens Natur, at neppe nogen christelig Præst vil have synderligt derimod at indvende, men finder du, der ikke ligger saa meget i Kirkens Udsagn, da følger jo kun deraf, at du faaer saameget mindre at bestride, og du barer dig vist for at bevise, det var Kirkens Pligt, at sige mere om Skriften, end den virkelig siger. Det Eneste skulde da være, om du |US:640kunde bevise, enten at allerede Dette var formeget sagt, eller at Kirken fra Begyndelsen

havde sagt mere, som Den nu ikke længer tør vedstaae; men begge Dele vilde nok falde dig lidt for kjedsomme|A:274lige, hvad jeg mærker du helst vil kalde, hvad du inderlig gjerne gjorde, hvis du ikke var lovlig undskyldt.

Loke. Ja, lovlig undskyldt er jeg vist nok, naar jeg, uagtet al muelig Taalmodighed og Anstrængelse, dog omsider taber Opmærksomheden, og falder saaledes i Søvn over din ligesaa kjedsommelige som indbildske Præke-Tone, at jeg ikke længer veed, hvad det egenlig er du vrævler om.

Præsten. Du veed da altsaa ikke heller, hvad det egenlig var, du i *Sandheds Navn* vilde nedrive hos Kirken, og da jeg agter det for høist ubetydeligt hvad du kan sige og gjøre mod Christi Kirke i dit eget, i din egen ubegribelige Fornufts og sprænglærde Hjernes Navn, saa dimitterer jeg dig, uden videre Erklæring, som man ved Politi-Retten dimitterer dem, der, naar deres Selv-Modsigelse bliver unægtelig, undskylde sig med, at de ere trætte og søvnige, saa de ikke veed, hvad de sige.

Loke. Ja, spot kun du, paa din ligesaa kjedsommelige, som plumpe Maneer! Jeg er inderlig glad ved at kunne afbryde en af de flaueste og ærgerligste Samtaler, mit Kald, som Lysets og Fornuftens Talsmand, nødte mig til at føre med ligesaa lumske som tykhovdede, forbistrede Præster, uden at du, med mindste Skin, skal kunne sige, jeg stjal mig bort, eller tav beskjæmmet; thi at du prækede mig i Søvn, det maa du gjerne sige, og det vil selv dine andægtigste Tilhørere finde saa naturligt, at de neppe indfører det i Registeret over de Djævelens Gjerninger, alle sande Troende skal forsage.

Præsten. Deri kunde du dog maaskee forregne dig, men sæt nu ogsaa, det var en naturlig Følge af min ubehagelige Stemme, at du faldt i en magnetisk Søvn, hvori du ei havde Øre for Grunde, men kun Mund til Skjældsord, saa blev det jo dog lige vist, at du, indtil videre, fandt dig uskikket til at bevise din uforskammede Paastand, |A:275at den historisk-christelige Kirke farer med Løgn, og kun for at faae det gjort indlysende, var det naturligviis, jeg indlod mig i en Samtale, hvoraf jeg hverken kunde vente Tilvext for den christelige Menighed, eller anden Ære end at forhaanes for Christi Skyld! Gaae derfor nu kun hjem og læg dig, siden du er søvnig, og for mig maa du gjerne sove rolig til Dommedag, da din Mund har gjort mig al den Tjeneste, jeg forlanger af den, thi det var, hvad skedt er, at den, uden nogen udvortes Aarsag, gik i Baglaas af sig selv, da den |US:641skulde svare til sin Paastand, og bevise, at Kirke-Stormen var Andet end et tomt Munds-Veir, for hvilket vel et Bog-Blad kan vende sig, men ingen Mure styrter!

(Fortsættes).

|[A:223]

Om Christendommens Sandhed.

Maa trykkes.

I Kjøbenhavns Politieret den 3die April 1827.

P. Eberlin.

(Fortsættelse.)

Ved at gjennemgaae de forrige Stykker af denne Betragtning, som alvorlige Læsere med mig vil finde nødvendigt, har jeg seet, de er just ikke i den bedste Orden, skjøndt det var min Bestræbelse, saa klart som mueligt, at oplyse den theologiske Vildfarelse, der, uden et besynderligt Guds Forsyn, maatte voldt den christelige Kirkes Undergang, og truer endnu, hvor den findes, Troens Liv: den nedarvede Vildfarelse nemlig, at ikke Kirkens levende Troes-Bekjendelse, men Skriftens Bogstav var Christendommens første Kundskabs-Kilde, og det umiskjendelige Skillerum mellem den christelige Kirke og alle andre Kirker, disse være nu hedenske, jødiske, tyrkiske, eller kjætterske. Om nu Mangelen paa stræng Orden i denne Udvikling er en Feil eller ikke, maa jeg overlade til Klogeres Bedømmelse; thi vel veed jeg, at Sandhed, ved at udvikle sig i en stræng Tanke-Følge, hardtad aftvinger Forstanden sit Bifald, men jeg veed ogsaa, at fattes *Livet* i en saadan Udvikling, da er det Bifald, den aftvinger, dødt og magtesløst, og mig er det ikke givet at forene stræng Orden med Livet, men kun bagefter historisk at opfatte og angive, hvorledes man i Tankerne maa ordne dets Momenter, naar man vil klare sig den dunkle Sammenhæng. Mine Læsere maa derfor vænne sig til den Særhed hos mig, som jeg ikke maatte aflægge, om jeg |A:224end kunde, og ingenlunde troe, det er af Skjødesløshed eller Dovenskab, at jeg, efter at have rettet, ja vel endog revset min Uorden i tidligere Udviklinger, dog bestandig, om end vel lidt mindre, paa Ny gjør mig skyldig i den; thi jeg stræber snarere for meget end for lidet efter at udarbeide mine Tanker til Klarhed, før jeg yttrer dem, men til Lykke mærker jeg dog omsider, at jeg dermed piner Livet af dem, og saa bliver mit sidste Udkast sædvanlig dunklere end det Første, at jeg ikke skal tale om det Mellemste. Netop fordi det poetiske og videnskabelige Element hos mig er venlig og vel forligte om Materien, strides de bestandig om Formen, og naar jeg selv vil lægge mig derimellem, ophører vel

Striden, men naturligviis og|US:642saa den levende Vexel-Virkning, saa jeg, som her, bliver min egen Historie-Skriver, hvad Skribenten immer taber, og Læseren kun engang imellem vinder ved.

For nu imidlertid, saavidt mueligt, at skye den Snaksomhed, der, naar man skal tale om sig selv, vel er uundgaaelig, men er et kostbart Morskab for Skribenten, hvad enten han saa kjeder sine Læsere, eller morer dem paa sin Bekostning, vil jeg kortelig angive, hvorledes jeg finder Tanke-Gangen om den vigtige Materie, vi have for os, i sin Orden, uden at bryde mig om, i hvilken Følge Brud-Stykkerne findes.

Jeg har, baade som Præst i den Danske Stats-Kirke og som Dansk Skribent, i mange Aar givet denne Stats-Kirke det Vidnesbyrd, at Dens hele Indretning, som den i Ritual og Alter-Bog findes beskrevet, er ægte christelig, og den christelige Tro, hvorpaa vi er døbte, og som kortelig findes beskrevet og udlagt i Luthers lille Catechismus, levende udtrykt og lovsjunget i vore Fædres Psalmer, *denne christelige Tro* har jeg vedkjendt mig, som min egen Tro, hvormed og hvorpaa jeg, i aandeligt Sam|**A:225**fund med Herren og Hans Menighed, vilde leve og døe; fordi jeg var levende overbeviist om denne Troes guddommelige Sandhed og saliggjørende Kraft.

Dette mit christelige og præstelige Vidnesbyrd *bekræfter* jeg paa det Høitideligste, og vil ligesaalidt vide af nogen anden *christelig* Tro at sige, end den evangelisk-lutherske, som jeg har sporet hos mig selv mindste Tvivl om denne Troes guddommelige Sandhed og saliggjørende Kraft, saa med min Overbeviisning om Fæderne-Troens Ægthed og Herlighed er kun skedt den Forandring, at Den har mærkelig vundet saavel i Fasthed, som i Liv og Klarhed.

Før har jeg nemlig, med vore Fædres Skrift-Kloge, antaget, at man bedst kunde bevise den Troes christelige Ægthed, vi ved Daaben bekjende, af den Hellige Skrift og den christelige Kirkes skrevne Historie, og saa igjen bevise Christendommens Sandhed tilligemed Bibelens Guddommelighed af Kirkens vidunderlige Historie og vor egen Erfaring deri; men disse mine Tanker har jeg aldeles forandret, og Grundene forelægger jeg herved mine Med-Christne til saa moden Overveielse, som Sagens Vigtighed kræver, da det ingenlunde er ligegyldigt, om vi forsvare vor Tro godt eller slet, og endnu mindre, enten vi bygge vor Overbeviisning om Dens *ægte Christelighed* paa en vaklende eller paa en urokkelig, paa en død eller paa en levende Grundvold.

|US:643Det faldt mig nemlig ind, at naar vi kræve Bibelen og andre gamle Bøger til Vidne paa vor Fædrene-Troes ægte Christelighed, som i vore Dage er blevet hardt anfægtet, selv af mange, der kaldte sig christelige Bisper, Præster og Professorer, da beraabe vi os dermed paa Noget, vi ei engang selv kjende tilbunds, og som alle *ustudeerte* Christne kun kan læse i en Oversættelse, og tildeels slet ikke kjender. De skal altsaa troe os paa vort |**A:226**Ord,

hvad til Nød gik an, saalænge alle Præster talde eens, og Ingen maatte skrive imod Troen, men er nu hardtad umueligt, uden Overtro paa vores Lærdom og Skrift-Klogskab, saa de Fleste maae blive tvivlraadige, og slet ikke vide, hvad de som Christne skal troe.

Her synes gode Raad dyre, og er dog ved Haanden, saasnart vi huske, at *Troes-Bekjendelsen* ved Daaben er jo et fuldgyldigt Vidnesbyrd om, hvad alle de skal troe, der vil være Christne, saa, hvem der fornægter eller i mindste Maade vrager den Tro, som ikke alene Lutheranerne, men ogsaa Catholikerne bekjende, han er aabenbar ingen Christen, med mindre den christelige Tro har fra Arilds-Tid været forfalsket i Kirken, hvad han faaer see til om han kan bevise, men maa da først gaae ud af vor Kirke, hvor Ingen kan være, som aabenbar fornægter og forkaster sin *Daabs-Pagt*.

Nu kan vi da rolig overlade til Enhver: hvilken Forsikkring om den ægte Christendom, de helst vil troe, enten den hele christelige Kirkes og Menigheds høitidelige Vidnesbyrd ved Daaben gjennem mange Aarhundreder, eller nogle fra deres Daabs-Pagt affaldne Boglærdes Paastand, som ovenikjøbet vil indbilde os, at Christendommen var af Begyndelsen det rene Hedenskab.

Dog, det er langt fra at være det Eneste, vi vinder ved at holde os til den offenlige og almindelige Troes-Bekjendelse; thi den lærer os baade hvordan Skriften skal forstaaes christelig, og lærer os tillige at skille imellem den christelige Tro, som vi har tilfælles med alle dem, der har været Christne før vi, og dem, der skal være det efter os, og vor christelige Oplysning, der rimeligviis kan være større end vore Forfædres, og maa være ringere, end vore Efterkommeres kan blive, uden at det i Grunden gjør nogen Skilsmisse, da de christelige Skrift-Kloge jo altid |A:227skal være mere oplyste end den øvrige Menighed, og høre dog ligefuldt til den.

Nu behøver da Menigheden ikke at troe blindt paa sine Præster, men kan bedømme deres Tale om hvad der staaer i Skriften, |US:644efter *Troens Regel,* og christelige Præster har ikke alene den Glæde at kunne sige til deres Tilhørere med Apostelen: jeg taler som til Forstandige, dømmer selv, hvad jeg siger; men de vinde ogsaa for sig selv en glædelig Vished om, at den evangelisk-lutherske Bibel-Lærdom er grund-christelig, og de kan tage sig i Agt for at dømme haardt og ukjærlig om dem, der, uden dog at fornægte eller bestride den christelige Tro, i enkelte Lærdomme afviger fra dem, medens de paa den anden Side lære ei at vige et Haarsbred fra den *Troes-Grund,* hvorpaa Menighedens Sikkerhed er bygget, og som vi veed, er den Grundvold Herren selv har lagt, da denne ellers maatte være forsvundet, og Hans Kirke forgaaet.

Naar vi saaledes holde fast ved det *Troens Ord,* som er *Aandens levende Røst,* hvorefter Skriftens *Bogstav* skal udtydes og forklares, da kan vi ogsaa først med Held forsvare Troen mod Dens Fiender, og bestyrke den hos de Tvivlraadige; thi saalænge vi vilde

udlede Troen af Skriften, kunde Modstanderne trættes med os til Domme-Dag om hvad der var den christelige Tro, der skulde forsvares, og saalænge maatte Menigheden blive tvivlraadig ved enhver af de utallige og tildeels til Domme-Dag uopløselige Tvivl, der kan opkastes og opstaae ved en ældgammel Bog, der er gaaet igjennem saamange Hænder, og har saa mangfoldigt, saa dybt og derfor nødvendig mangensteds saa dunkelt et Indhold, som Bibelen.

Det *evangelisk-lutherske Præste-Vidnesbyrd* om den bekjendte christelige Troes Overeensstemmelse med Bibe|A:228len, og om denne mageløse Bogs Guddommelighed, dette Vidnesbyrd ei alene bekræfter jeg fremdeles, men erklærer det for uadskilleligt fra den christelige Lære-Stand, og Forskjellen er da kun, at jeg *ikke* vil *udlede* den christelige Tro af Bibelen, men tager den hvor jeg finder den klart udtrykt og nøie bestemt: i Kirken, og at jeg endnu mindre kan henvise Menigheden til Bibelen *for* der at finde Troen, som man nødvendig maa føre med sig til Skriften, for at have Samfund med den Aand, der ene kan forklare os Skriften, og gjøre dens Læsning frugtbar. Jeg er altsaa blevet enig med de nyere Theologer om, at man nødvendig maa føre Christendommens Grund-Begreb, som Udtrykket for Dens Aand, med sig til Skriften, for at forstaae den ret, men dette Grund-Begreb finder jeg naturligviis ikke som en Hedning i min egen Fornuft, men som en Christen, i den christelige Menigheds almindelige, uforanderlige *Troes-Bekjendelse*. Det Samme gjorde Luther og hans Disciple, men indbildte sig, |US:645at Troes-Bekjendelsen igjen maatte tænkes udledt af Skriften og grundet derpaa, hvorved deres Theologi kom i et videnskabeligt Vilderede, hvoraf de vantroe Skriftkloge have betjent sig til aldeles at forvirre Begreberne om Christendom.

Naar vi nu have indseet, at de Christnes Skriftkloge, der skal staae som et levende Baand mellem Troen og Skriften, og de bestandige Vidner om Begges Overeensstemmelse, have deels deres og hele Menighedens Tro, og deels deres eget særdeles Vidnesbyrd om Skriften at forsvare, saa indseer man let, at de ikke maae sammenblande, end sige forvexle disse to Embeds-Forretninger, da de ellers nødvendig udføre dem daarlig, give Modstanderne Leilighed til at forvirre Menigheden i sin Tro, og gjøre det næsten umueligt for Dem i Menigheden, der ængstes af Tvivl, at have Gavn af det Troes-Forsvar, der dog |A:229ret egenlig skal være beregnet paa dem; men saalænge vi vil udlede Troen af Skriften, maae vi nødvendig gjøre os skyldige i en saadan Sammenblanding, og, hvad der endda er det værste, saalænge arbeide vi, med al vor Kamp for Bibelens Guddommelighed, Modstanderne i Hænderne, da de blot behøve at indrømme den, men derhos paastaae, at den christelige Tro ei kan udledes deraf, blot behøver det, for at gjøre Menigheden tvivlraadig, og os videnskabelig fortvivlede.

Derfor skal vi, saa klart som mueligt, adskille *Troens Sag,* som

er hele Menighedens, fra Bibelens Sag, som kun er de christelige Læseres og aabenbar mest de christelige Boglærdes, for at Menigheden kan hvile trygt i Troen, medens vi trættes om Skriften, og i Bekjendelsen have en fast Regel at følge ved sit Skjøn om de uenige Skriftkloges Forhold til Christendommen.

Betænke vi derhos, at om end alle Boglærde var Christne, saa er der dog tusinde bibelske Spørgsmaal, hvorom de kan, og, naar de ei vil være Efter-Snakkere, maae, indtil videre, være uenige, hvoraf det er soleklart, at Troens Sag burde, saavidt mueligt, adskilles fra Bibelens, endogsaa blot for at den med Troen forenelige Menings-Forskjel kan yttre sig saa frit og aabenlyst, som den nødvendig maa, naar den guddommelige Bog skal efterhaanden blive klar for Lærd og Læg, og det præstelige Vidnesbyrd om Den derved aabenbar beseigles.

Saaledes er jeg da ogsaa blevet enig med de nyere Theologer om, at man nøie maa skjelne mellem *Christendom,* som er for Alle, og *Skrift-Klogskab,* som dog egenlig kun er for de Boglærde, og hører i alt Fald til *Skolen,* hvor man bestandig skal gaae videre, medens *Christendommen* har hjemme i |US:646Kirken, som skal staae fast til Dagenes Ende; men det er den mærkelige Forskjel, |**A:230**at jeg lader Kirkens Vidnesbyrd afgjøre, hvad der er Christendom, og paastaaer, at de Skrift-Kloge, der ikke kan finde sig i denne Afgjørelse, og vil i deres Skrift-Klogskab rette sig derefter, de udelukke sig derved selv af den christelige Kirke, og kan umuelig taales deri, da Kirken vel kan taale at have Fiender, men ei behandle dem som Venner, uden at vanære og nedbryde sig selv.

Om nu end baade Troen, Bibelen, og Begges Overeensstemmelse, ved den videnskabelige Adskillelse af Spørgsmaalene, blev os vanskeligere at forsvare, burde den desuagtet finde Sted, og vi kunde trøste os ved, at alle vore Forsvars-Skrifter dog jo kun er *Beskrivelser* af det Forsvar, der i de mange fremfarne Aldre, trods hele Verdens Magt, Viisdom og Tillokkelse, unægtelig har vedligeholdt *Troen,* i Forening med dyb Ærbødighed for Skriften, og med den Forvisning, at de er een og samme Aands Værk til Skabelse, Opfostring, Oplysning og Uddannelse af det nye Menneske i Christo.

Men det er dog aabenbar umueligt, at det skriftlige Værgemaal skulde blive vanskeligere, fordi vi lærde at betragte det fra den rette Side, og øve det paa den bedste Maade, og det er derhos klart, at har Troens og Skriftens Aand saa kraftig forsvaret Begge, uagtet de Skrift-Kloge bar sig saa ubehændig ad, og bildte sig ind, at det Døde skulde forsvare det Levende, saa kan det aldrig feile, at Forsvaret maa blive glimrende, naar de Skrift-Kloge, med Forstands oplyste Øine, betragte sig som den Aands Redskaber, og arbeide i deres Forsvars-Skrifter kun paa levende at afbilde Aandens og Ordets Helte-Gjerninger i Tidens Løb.

At, i Øvrigt, Bibelens Guddommelighed og Overeensstemmelse med de Christnes Tro bliver nemmere at forsvare, jo mindre man behøver enten at bryde sig om |A:231hvorvidt Udviklingen er Andre end Boglærde fattelig, eller at frygte for, Kampen skal rokke Menighedens Tro, det er vel alle Theologer indlysende, og Udviklingen af mine Tanker om et rigtigt Bibel-Forsvar maa jeg have mig forbeholden til en egen Betragtning; men det synes vist Mange, ved første Øiekast, som om *Troen* blev vanskeligere at forsvare, naar Dens Sag *videnskabelig* adskilles fra Bibelens, og derom maa jeg vel sige et Par Ord.

Det er en indgroet Fordom hos de christelige Skrift-Kloge, at Troen, om Den end ikke udledes af Skriften, dog skal forsvares dermed, og en saadan Fordom, der kan udregne sin Herkomst fra de videnskabelige Apologeters Stamfader: *Justinus Mar*|US:647*tyr* selv, vil man vel sige er farlig at angribe; men det vil jeg ikke heller, jeg vil kun sige, hvad jeg mener om den, lade den for Resten staae ved sit Værd, og gaae min egen Vei.

At Mesteren og hans Apostler, naar de talde med Jøder, og især naar de tvistede med deres Skrift-Kloge, beraabde sig paa Kjends-Gjerninger og Spaadomme i det Gamle Testamente, hvis Rigtighed Alle indrømmede, det var i sin Orden; men deraf følger ingenlunde, at det kan nytte, naar man taler med Hedninger, eller i det Hele med Folk, der ikke have den historiske Tro paa det Gamle Testamente, end sige da de gamle Rabbiners og vores Øie for Prophetierne. Her støder jeg da atter sammen med de nyere Theologer, og afviger kun fra dem deri, at jeg naturligviis hverken kan antage, at *Guds Søn* var en daarlig Exeget, eller at han benyttede sig af Rabbinernes Dumhed, for at tilsnige sig guddommelig Anseelse; thi *saadan* en Guds Søn maatte jeg dybt foragte. Jeg paastaaer derfor nu ligesaa kjækt, som nogensinde, at de Kjends-Gjerninger og Spaadomme, Herren og hans Apostler beraabde sig paa, er aldeles rigtige; men jeg kan ikke |A:232nægte, at denne Paastand trænger selv til et Forsvar, jeg ingenlunde tør love at bringe til Klarhed, og en Paastand, der ventelig til Verdens Ende selv trænger til Forsvar, duer naturligviis ikke til at *forsvare* sig med.

At Herren og hans Apostler fremdeles beraabde sig paa de Tegn og underlige Gjerninger, som Folk enten selv havde seet for deres Øine, eller hørde Vidnesbyrd om af *Øien-Vidner,* som tildeels selv kunde gjøre lignende Tegn, og viste, de vilde hellere døe end lyve, det er begribeligt nok; men deraf følger ingenlunde, at man med mindste Held kan nu beraabe sig paa Christi og Apostlernes Mirakler, til *Beviis* paa, at *Jesus* virkelig havde Guddoms-Magt, og udrustede sine Apostler med Almagts-Aanden, saa heri maa jeg atter give de nyere Theologer Ret. Det er naturligviis ikke saaledes at forstaae, at jeg kan have enten Lodd eller Deel i deres Theologi,

som vil gjøre *vor Herre* til en Taskenspiller, der endte med at lade sig levende begrave, og lod derpaa, som han stod op fra de Døde; thi hvem ville have den Skam at tjene slig en Herre, bøie Knæ i Hans Navn, og udraabe ham for *Herren* til *Gud Faders Ære;* nei, det er min christelige Tro, at denne *Jesus,* Guds eenbaarne Søn, som virkelig døde paa Korset, opstod af Graven, opfoer til Himmelen, og skal komme igjen som al Verdens Dommer, at Han havde og har al Magt i Himlen og paa Jorden, og det er mit præstelige Vidnesbyrd, at Alt hvad Skriften siger om Hans |US:648Ord og Gjerninger er baade Ham og Hans Fader værdigt; men jeg troer kun Miraklerne, *fordi* jeg *troer* paa Ham, som kunde gjøre dem, og maatte, synes mig, gjøre noget Saadant, naar Han kom til Verden, og hvorledes jeg nu skulde forsvare min Tro med de Gjerninger, jeg hverken selv har seet, eller hørt om af Øien-Vidner, men kun *læst* om i en Bog, jeg fandt troværdig, |**A:233**det er mig aldeles ubegribeligt. Alle de Indvendinger, jeg kjender mod Evangeliernes Ægthed, Apostlernes Troværdighed, Miraklernes Muelighed, og de *bibelske* Miraklers Beviis-Kraft *for Øien-Vidner,* finder jeg vist nok jammerlige, og tildeels latterlige, men at bygge sin Vidunder-Tro paa Noget, der kun er sikkert for hvem der har Vidunder-Troen, det finder jeg ogsaa galt, og om jeg selv kunde gjøre Mirakler, vilde jeg endda betænke mig vel, før jeg kaldte dem Beviis paa Andet, end paa den Kraft, som dertil hørde, og som gjerne kunde være overmenneskelig, uden derfor at være Guds Almagt. Det var derfor ingenlunde alle kraftige Gjerninger Herren og Hans Apostler beraabde sig paa, men kun saadanne, som Tegnet ved Brylluppet i Cana, med Brødene i Ørken, i Lazari Opvækkelse og Herrens Opstandelse, og det *Øien-Vidne,* som eet af disse *Tegn* ei var Beviis Nok paa en Troes Guddommelighed, der *muelig* kunde være sand, vilde jeg rigtig nok ikke spilde Ord paa, men jeg tør ikke paatage mig at dæmpe den allermindste Tvivl om Jesu Guddom, eller om Legemets Opstandelse, enten hos mig selv eller Andre, med hele Bibel-Historien, end sige da med Det deri, som falder vanskeligst at troe.

Var det nu desuagtet ene med Bibel-Historien, og især med det *Tvivlsomste* deri, som *Spaadommene* og *Miraklerne* unægtelig er, de ældre Skrift-Kloge vilde forsvare Troen, da mener jeg, det var intet Under, at Menigheden, som denne Tanke-Gang var indprænteet, blev tvivlraadig eller fortvivlet, da Troens Fiender netop slog Leir i Bibel-Historien, og legede med de Spaadomme og Mirakler, der var udraabt for Troens urokkelige Bolværk; men at det derimod er et øiensynlig stort Guds Under, at Troen ei alene overlevede denne Døds-Fare, men tør end|**A:234**ogsaa paatage sig at forsvare hele Bibel-Historien, med Spaadomme, Mirakler og Alt hvad man har beleet.

Nu var det dog, mener jeg, alt for galt, om vi Skrift-Kloge, efterat Troen har gjort Miraklet, og reddet Bibelen, vilde vende

tilbage til den Indbildning, at det dog i Grunden var den Bog, der aabenbar ikke kunde forsvare sig selv, som havde forsvaret Troen, og at de Skrift-Kloge, hvis Vaaben fældte dem selv, saa|US:649snart de fik Andet at fægte med end deres egen Skygge, skal fremdeles være vore Lærere i Krigs-Konsten.

Hvad derfor end Andre vil, saa vil jeg stræbe at opdage, hvad det dog egenlig var, der gav den fra Bibelen løsrevne, af de Skrift-Kloge deels bestridte, deels opgivne Tro Magt til at bestaae, forsvare sig selv, og tage Bibelen i kraftig Beskyttelse.

Paa denne Vei har jeg nu for det Første opdaget, at Troen havde Ryggen fri, da den, indsluttet i sit korte Kirke-Begreb, ei kunde angribes af Nogen, som vilde være i Kirken, saa det maatte Menigheden nødvendig føle, at hvem der vilde hedde Christen, skjøndt han fornægtede den christelige Tro, var i det Mindste en Vrævler, og at hvem der prækede imod den Tro, han selv ved Daaben gav Vidnesbyrd, maatte enten have Skade paa Forstanden eller paa Samvittigheden. Her seer man først ret, hvad det gjaldt, da Spørgsmaalet hos os var, om Troes-Bekjendelsen ved Daaben skulde aflægges; thi var det skedt, som det tegnede til 1806, uden at jeg kan huske, Nogen ansaae *det* for vigtigt, da havde den christelige Troes Grund-Begreb nu været steendødt for den yngre Slægt, og Tvivlraadigheden sagtens i det Hele ulægelig.

Dernæst fandt jeg, at Troen havde en reen Fod at staae paa, fordi Dens Grund-Begreb var nøie bestemt, nemt at oversee, og *umueligt* at afbevise, saa Fiendens |**A:235**dumdristige Paastande, snart at Ingen vidste hvad der var Christendom, og snart at den christelige Tro aabenbar streed mod de unægteligste Sandheder, disse Paastande maatte tørne matte af paa Menighedens Følelse, at de i Grunden meget godt vidste hvad der var den christelige Tro, og at hvem der ikke var saa gammel som Jerusalems Skomager og havde oplevet Domme-Dag, skulde nok bare sig for at *bevise,* den foer med Løgn, og at Sligt kunde de allermindst have nogen Stemme om, som sagde, de ikke vidste, hvad der i Grunden var Christendom.

Heri fandt jeg Betingelserne for et aandeligt og levende *Forsvar;* thi en ubekjendt Tro maatte man først udbrede, før man kunde tænke paa at forsvare den uden for sig selv, og en Tro, der enten var selvmodsigende, stridende mod en unægtelig Sandhed, eller *ubestemt,* lod sig slet ikke videnskabelig forsvare.

Endelig fandt jeg, at hvad den christelige Tro nu og altid maatte takke, som for sin Udbredelse, saa for alle sine Seier-Vindinger, det var et mageløst Vidnesbyrd, som alle Sandheds-Venner maatte kjende gyldigt, og som derfor maatte |US:650være ligesaa uigjendriveligt og uovervindeligt, som *Sandhed* er selv.

Dette *Vidnesbyrd* er det nu jeg gjerne vilde beskrive saa levende og dog saa klart som mueligt; men da det først ved Dagenes Ende kan naae sin fulde Klarhed, og selv hos mig er i Udvikling, tør

jeg ikke love for, at jo Beskrivelsen kan falde Mange meget dunkel, og virkelig være langt dunklere end jeg selv troer, kun er det min Trøst, at Vidnesbyrdet, da det blev langt dunklere beskrevet, ligefuldt har gjort sin Virkning, og vil selv ført i Pennen ei forfeile den, saasandt Troen er levende i mig, og jeg ikke selv svækker Vidnesbyrdets Kraft, ved at ville forklare hvad jeg dog i Grunden slet ikke begriber. At |A:236jeg priser Skriften, som Kilden til al min Oplysning, og udtrykker mig gjerne med Dens Ord, skjøndt jeg ikke tør gjøre Den til Troens Kilde eller Formynder, det indseer man vel, følger af sig selv, naar Troens og Skriftens Aand virkelig er Een og den Samme.

Der tales ensteds i *Aabenbaringen* om *to Vidner,* som efter et langt og daadfuldt Liv skulde fældes af Dyret fra Afgrunden, men hvis Lig dog nogle Folke-Færd ei vilde lade begrave, og som virkelig, efter nogle Dages Forløb, igjen kom til Live, og foer aabenlyst til Himmels!

Hvorvidt nu dette, som jeg tænker, kan gjælde for en Spaadom, der er ifærd med at opfyldes, og overalt, hvorvidt Aabenbaringen, som jeg paastaaer, er en guddommelig, prophetisk Bog, derom vil jeg her, hvor Talen er om den *fælles Tro,* ikke tvistes med Nogen; men vist er det, at denne Lignelse udtrykker hvad jeg tænker om *Vidnesbyrdet* for den christelige Troes Sandhed.

Jeg finder nemlig, at der baade er og har altid været *to Vidner,* som eenstemmig anbefalede og forsvarede den christelige Tro, og at disse Vidner, efter enstund at have været aandelig døde, nu atter vise Livs-Tegn, og stræbe at give deres Vidnesbyrd en Klarhed, som, naar den kan naaes, med Rette maa kaldes en aandelig Himmel-Fart, da Vidnesbyrdet, skjøndt det er givet paa menneskelig Viis, derved afhjemles, som et dog i Grunden *guddommeligt,* som den guddommelige *Sand|US:651heds* og *Kjerligheds* aandelige Vidnesbyrd om deres Forhold til troende Christne, og deres vidunderlige Samfund med dem.

Disse *to Vidner,* som gjøre aandelig Eet i det levende Vidnesbyrd, danne med Samme en himmelsk Tre-Enighed paa Jorden, hvorom jeg finder talt, naar Aposte|A:237len siger: der ere Tre som vidne i Himmelen, *Faderen, Ordet* og den *Hellig-Aand,* og disse Tre ere Eet. *Tre* ere ogsaa Vidnerne paa Jorden, *Aanden* og *Vandet* og *Blodet,* og disse Tre gjøre Eet, og tage vi et menneskeligt Vidnesbyrd for gyldigt, hvor meget mere da ikke Guds eget Vidnesbyrd om Hans Søn, som den der troer paa Guds Søn finder hos sig selv, og maa da vel troe Gud, og ei ville gjøre Ham til en Løgner, ved at mistroe det Vidnesbyrd, Gud haver givet sin Søn. Og *Vidnesbyrdet* er dette, at *Gud haver skjænket os det evige Liv,* og at

dette Liv er i Hans Søn, saa hvem der haver Sønnen, haver ogsaa Livet, men hvem der ikke haver Guds Søn, haver heller ikke Livet!

Man mærke det vel, at det her slet ikke kommer derpaa an, om de *tre Vidner i Himmelen,* som der staaer i vort nyeste ny Testamente, virkelig fattes i *alle gamle Haandskrifter,* hvad man selv maatte have seet dem *alle* for at vide, og hvad jeg derfor, indtil videre, tager mig den Frihed at erklære for en aldeles *uforsvarlig* Paastand, som jeg, naar Talen bliver om *Skriften,* nærmere skal vise, men vil kun her berøre, fordi, hvad enten det staaer i Bibelen eller ikke, skal de *Christne* dog altid troe paa *Faderen* og *Sønnen* og den *Hellig-Aand,* som Tre i Tal og Bevidsthed, skjøndt Eet i Grunden, fordi de ere sig een og den samme Guddommelighed bevidste!

Ligesaalidt kommer det her Sagen ved, om jeg rigtig har fattet og udtrykt Apostelens Mening om de *tre Vidner paa Jorden;* thi jeg anfører ikke hans Ord til *Beviis* paa Noget, men laaner dem kun til dermed at sige, hvad jeg har bemærket om det Vidnesbyrd som har avlet, næret og beskyttet den christelige Tro paa Jorden, og naar jeg finder Ord i Skriften, som, for mine Øine, udtrykke en christelig Sandhed, da er det ikke blot min Ret, men |**A:238**min Pligt, som christelig Skrift-Klog, at bruge dem dertil, da jeg ikke maa indbilde mig, at kunne optænke saa rene og levende Udtryk for Sandheden, som de, Apostlerne med langt klarere Oplysning førde i Pennen.

Disse Skriftens Ord, om det mageløse *Vidnesbyrd* Troen baade haver og giver paa Jorden, sväve da her kun for mig |US:652som et *levende Stjerne-Billede,* jeg troer, kan gjøre mine christelige Læsere samme Tjeneste, som Det gjør mig, ved ikke blot at vise mig Veien, men virkelig veilede mig: holde paa mig, naar jeg snubler, kalde mig tilbage, naar jeg forvildes fra Sporet, og oplive mig, naar jeg udmattes. Saaledes har jeg i alle mine Præste-Dage baade betragtet og fundet det i Bibelen *beskrevne* Guds Ord, og i denne Mening har jeg prist det, som den store prophetiske Nat-Lampe, der vandrer for christelige Bibel-Læsere, som Ild-Støtten for Israels Børn, paa Veien til det forjættede Land, men jeg vidste ei at gjøre mig det selv, derfor ei heller mine Læsere tydeligt, og kunde da, naar man sagde, jeg tog Bogstaven for Aanden, kun med en *aandelig* Protest bevise, det var ikke sandt. Saaledes, har jeg fundet, det gik ogsaa *Morten Luther,* og jeg tænkde derfor længe, det maatte nødvendig saa være, fordi Aand og Bogstav var i Skriften sammensmeltede, og maatte prises under Eet, skjøndt det var tungt, at de fleste Skrift-Kloge, der holdt sig til Bogstaven, tog ikke Aanden med; men jeg har nu opdaget, det var en Mis-Forstand; thi ikke i Skriften, men kun hos de hellige Skribenter var Aand og Bogstav dunkelt sammenføiede i *Ordet,* og kun hos troende Bibel-Læsere, og da især hos de Skrift-Kloge iblandt dem, stræbe de efterhaanden at sammensmelte, i det forklarede Ord, hvad dog paa Jorden ei fuldelig kan skee, men giver

sig kun i det præstelige Vidnesbyrd om Begges Grund-Eenhed |A:239prophetisk tilkjende, ikke som Resultatet af en fuldendt Skrift-Granskning, men som en Vished i Troen, der ved Bibel-Læsningens Frugter daglig stadfæstes. *Kirkelig* udgjør dette Vidnesbyrd om Ordets Aabenbarelse i Skrift, og Skriftens deraf flydende Aandelighed, eller om Grund-Eenheden af Skriften og det Troens Ord, vi prædike, *kirkelig* udgjør det Eet med Vidnesbyrdet saavel om Troens Ægthed som om Dens Sandhed, men *videnskabelig* maae disse Vidnesbyrd nødvendig adskilles, naar Sagen ikke, ved hvad der kalder sig Forklaring, skal fordunkles, istedenfor at oplyses, og ved at undlade denne Skilsmisse, har jeg feilet med *Luther,* skjøndt jeg ligesaalidt som han enten har taget Bogstaven for Aanden, eller bundet mig til Bogstaven i *den Betydning,* kun en aandløs Skolastik, Ingen meer forhadt end *Luther,* under Raab paa ham udklækkede. Ei maae vi, som nu leve, heller Andet vente, end at vildt Sværmeri, der altid kæmper med tom Spidsfindighed om Riget og Magten og Æren i Aandens jordiske Verden, ei Andet vente, end at Det vil misbruge Skilsmissen |US:653vi gjør, som Skolastiken misbrugde Sammenblandingen; men den troende Menighed, om hvis Tarv det gjælder, og som ved Sammenblandingen nedsank og hensov i Tvivlraadighed, vil ved Skilsmissen vaagne, ja, opstaae af Døde, og lade *Christus* lyse for sig medens de troende Skrift-Kloge daglig kige dybere i Ordets dunkle Speil, som Skriften er, og fristes da sikkerlig ikke til at ophøie sig over den, eller finde de Lovtaler for store, som Aanden har givet den, skjøndt de nødvendig maae finde *dem* latterlige, som Aandløsheden holdt, da den forgudede en Bog, der, *som Bogstav-Skrift,* unægtelig er et Værk af Menneske-Hænder, og det ei blot af de hellige Skribenters, men ogsaa af Efter-Skrivernes, saa Dens Beskaffenhed er et videnskabeligt Spørgsmaal, *Kirken* kan |A:240og skal rolig overlade *Skolen,* uden derfor at vakle i sin Tro om Skriften, for hvis Rigtighed Aanden borger, ei blot med Troes-Bekjendelsen, men især med *Livet* og *Kraften,* som følger det med Skriften enige Ord paa *Præste-Tungen,* som driver alle troende Hørere til, saavidt mueligt, at vorde *Bibel-Læsere,* og som indstrømmer i de Troende med hvert Bibel-Ord, de *levende* tilegne sig.

Dog, dette kun i Forbigaaende, for, saavidt mueligt, at hindre Misforstand, og de to Vidner om Christendommens Sandhed, som videnskabelig maae adskilles, skjøndt deres eenstemmige Vidnesbyrd aandelig forener dem, det er da netop *Kirken* og *Skolen,* hvis Forhold bliver mig klarest, naar jeg sammenligner det med Forholdet mellem *Tunge* og *Pen,* mellem *Ord* og *Skrift,* men svarer dog egenlig kun til det dybe Grund-Forhold i Mennesket mellem *Hjerte* og *Hoved,* der begge kan yttre sig med Tunge og Pen, i Ord og Skrift, skjøndt det er ikke tænkeligt paa Jorden, at man ei skulde

tale bedst af *Hjertet,* og *skrive* klarest udaf *Hovedet,* saa naar Aanden er tilstæde, vil *Kirken* altid bære sit *Vidnesbyrd* paa *Tungen* og *Skolen* føre sit i *Pennen,* uagtet de aldrig vil være for stolte til at laane og at lære af hinanden hvad der kan befordre Menighedens Vext i vor Herre *Jesu* Christi *Naade* og *Kundskab!*

Dog, hvad Redskab end Vidnerne bruge, og til hvilken Part af Mennesket de end nærmest vende sig, saa er dog Forskjellen altid den, at *Kirken* vidner *faderlig,* og *Skolen sønlig* til Faderens Ære, saa vi bestandig mindes om hvad Herren sagde: Der staaer jo skrevet i Loven, at to Menneskers Vidnesbyrd er sandt, og nu vidner baade Jeg, og Faderen, som mig udsendte. Ligheden er ogsaa gjennemgribende, thi betragte vi den pro|US:654phetiske og |A:241apostoliske Skrift, da finde vi det samme Forhold, saavidt det i Skrift kan aabenbare sig, da det Gamle Testamente hvælver sig som et levende Salomons-Tempel, medens det Ny udspringer deraf, som en beskeden Synagoge, hvor det kommer for Dagen, hvad der omspaaedes i Templet, og udviklede sig af Dets hellige, levende Dunkelhed, som en Søn af Moders-Livet hos en hellig Jomfru. Derfor er det intet Under, at den kiødelige Følelse fordum skabde sig Afguds-Billeder af denne aandelige Lignelse, saa man bøiede sig i Støvet for en selvgjort Guds-Moder, og stræbde *haandgribelig* at bygge en Christ-Kirke, som en verdslig Helligdom, efter Templets Lignelse, med en Ypperste-Præst, indsat af Mennesker, og et hemmelig indskudt Guds Ord, som, levende forplantet, kunde gjøre Skriften, om ikke ganske saa dog hardtad overflødig. Det er heller intet Under, at kiødelig Fornuft har taget Skyggen for Legemet, og den levende historiske Udvikling, som Skriften afbilder, for en æventyrlig Digtning, der blot skulde dramatisere Ideen til et kirkeligt Skue-Spil. Begge Forvanskninger af Christendommen: den luftige saavelsom den haandfaste, den fine saavelsom den grove, ere lige naturlige, og lade sig derfor med kiødelig Indbildnings-Kraft lettelig forbinde, som Skik er i vore Dage hos de natur-philosophiske Theologer.

Men det er, til Lykke, ikke blot i den hellige Skrift vi finde det dobbelte Vidnesbyrd om, at Gud haver skiænket os det evige Liv, og at dette Liv er i Hans Søn, saa at ligesom Døden er Syndens Sold, saa er det evige Liv en Guds Naade-Gave i Christo Jesu, vor Herre; thi hvor vi finde den christelige Kirke og Skole, der finde vi nødvendig ogsaa Vidnesbyrdene, det være sig *levende* eller *døde,* da det ene er paa disse Vidnesbyrd vi kiende den christelige Menighed i Verden.

|A:242*Det evige Liv,* see, det er da, som almindelig bekjendt og dog sædvanlig glemt, den store Axel, hvorom det christelige Vidnesbyrd og hele den christelige Kirke-Historie dreier sig, saa med *Lysten* til det evige Liv maa den christelige Kirke nødvendig staae og falde, stige og dale, straale og fordunkles, og paa

Virkeligheden, saavel af det evige Liv, som af Dets Skiænkelse i *Christo Jesu,* derpaa beroer det øiensynlig, om Christendommen skuffer sine Bekiendere, eller er i Stand til at giøre dem over al Maade lykkelige, hvad aabenbar er det Samme, som: om Christendommen medfører Sandhed eller ikke.

Saa høit elskede Gud Verden, at Han hengav sin eenbaarne |US:655Søn, paa det hver den som troer paa Ham, ei skal gaae tabt, men have *det evige Liv*, det er, som vi alle veed, i et vidunderlig kort og dog Alt omfattende Begreb, det Evangelium, det store Jule-Bud, hvormed Kirkens Christus har udsendt sine Tjenere til alle Folk, Stammer og Tungemaal; og Troen derpaa, Troen paa, at Jesus Christus var den levende Guds Søn og havde det evige Livs Ord, denne Tro er det da unægtelig, som har grebet alle dem, der godvillig gik ind i Herrens Huus, som i en For-Stue til de evige Boliger, til Faderens Huus i det Skjulte.

Hermed stemmer da ogsaa hele den kirkelige Indretning overeens; thi ved Kirke-Dørren (om ikke i haandgribelig saa dog i aandelig Forstand) staaer *Døbe-Funten,* hvor den Indtrædende maa bekiende sig til Tro paa *det evige Liv,* som Maalet for det timelige, og som den *Hellig-Aands* Gave i det Samfund, der troer paa *Jesus Christus,* som den alraadende Gud Faders og Jomfru Marias Søn, den Korsfæstede men igjen Opstandne, hvem al Magt tilhører over *Liv* og *Død;* denne Tro maa den Indtrædende vedkiende sig, og annammer derfor |**A:243**med Daaben det kirkelige Vidnesbyrd, at saasandt han var en ærlig Mand, der ikke sagde Andet, end hvad han troede, da er han nu *gienfødt* til et *Guds Barn,* med Arve-Ret til det *evige Liv*. Med dette Vidnesbyrd henvises den Nyfødte til Kirke-Skolen, som nødvendig danner Midten i Herrens Huus, hvor Barnet skal oplæres og optugtes, saa han voxer, som i Alder, saa i Viisdom og i Naade for Gud og alt Folket, lærer, ved Hørelse og Læsning, eller dog ved en af Delene, at kiende Guds Huusholdning paa Jorden og Hans Førelser med Menneske-Slægten, fra Begyndelsen til Tidens Fylde, og fra den til Enden, lærer det bedre og maadeligere, hurtigere og senere, alt som han dertil har Evner og Stunder, men dog i Grunden godt, som han gjør sig Flid med at overveie de aandelige Ting i sit Hjerte, og retter sig baade indvortes og udvortes efter Herrens Bud. Endelig staaer Alteret, som *Herrens Bord,* i Choret, som det Allerhelligste, og dertil indbyder Kirken de Voxne, som have lært i Skolen, hvad det vil sige paa *Aandens* Sprog, at sidde tilbords med Abraham, Isak og Jakob i Himmeriges Rige, og ere blevne fortroelige med den Tanke-Gang, at det evige Liv, som Gud skiænker dem, der troe paa Hans eenbaarne Søn, *dette Liv er i Sønnen,* som er baade Veien, Sandheden og Livet, er Eet med sin Fader, og vil være Eet med sine Troende, de i Ham og Han i dem, ligesom Han |US:656er i Faderen og Faderen i Ham, og her, siger Kirken, her, hvor I broderlig klynge Eder om Bordet, at vorde

deelagtige i det eneste Brød, som kom ned af Himmelen at give Verden Liv, og at skiænkes med den eneste Aand, som gjør levende, her skal I smage hvor god Herren er, og jo inderligere I elske Ham igjen, som har elsket os først, og satte Livet til for os, des gladeligere skal I føle, at dette Liv er Eder skiænket og givet, saa I er vir|A:244kelige Lemmer paa det i Støvet usynlige men dog i Ordet og Kraften nærværende Kirke-Legeme, som vi alle udgjøre, med Christus til Hoved, faderlig elskede af Ham, i Hvem Livets Kilde er, og besjælede, beboede, som levende Stene i Hans hellige Tempel af Hans Aand, som gjør levende, og vil engang forvandle selv vort fornedrede, jordiske Legeme til Lighed med vor opstandne, himmelfarne Herres klare Skikkelse, som allerede i Aanden er Vores, naar vi ere Christi, naar vi ere Hans, som siger: tager, æder! dette er mit Legeme, som gives for Eder; drikker alle af det Ny Testamentes Kalk i mit Blod, som udgydes for Eder til Syndernes Forladelse!

Dette er Vidnesbyrdet, jeg som Christen har annammet, fundet troværdigt, og som den christelige Kirkes indviede Tjener baaret paa Tungen, aflagt for Menigheden, med saameget Liv og saamegen Kraft, som Vidnesbyrdet enten havde i mig eller randt dog paa mine Læber, og det veed jeg, at naar jeg ikke brød mig om det evige Liv, eller naar jeg ikke troede at det var en Guds Naade-Gave i *Christo Jesu,* da gad jeg ikke hedt Christen, end sige da jeg skulde overtale Andre til at troe paa Christus; men da var jeg heller ikke Christen, om jeg saa end af lumpne Grunde vilde skride derfor; og havde Vidnesbyrdet om Christi Guddom og Hans Venners evige Glæde desuagtet noget Liv og nogen Kraft paa mine Læber, da maatte det unægtelig ene tilskrives en christelig *Aand i Kirken,* der oplivede og bekræftede alle dens Tjeneres Ord, naar de, selv kun af verdslige Grunde, *virkelig* vilde være hvad de høitidelig indviedes til: den Herre Jesu Christi og Hans Kirkes, Hans Evangeliums Tjenere. Men er det nu end sandt, hvad jeg som ærlig Mand vidner, at jeg kun talede fordi jeg troede, saa var det jo dog ikke mig, men *Troen* selv, som skabde mit Vidnesbyrd om Troen, og var dette |A:245Vidnesbyrd levende og kraftigt, da skabdes det aabenbar af Troens *Aand,* thi Aand er jo den usynlige Kraft, som gjør Ordet levende, enten umiddelbar paa Tungen, eller middelbar, ved at oplive Hjertet hvoraf Ordet udstrømmer. Var mit Vidnesbyrd derimod dødt og magtesløst, |US:657da kom det naturligviis af, at jeg enten ikke troede hvad jeg sagde, eller at min Tro var død, var kun et Samtykke jeg gav Evangeliet, enten tankeløs, eller fordi jeg af udvortes Grunde sluttede mig til, at det maatte være sandt, men havde kun en død Hjemmel, Slutnings-Hjemmel af Bøger eller andre døde Ting derfor, og dertil maatte Grunden nødvendig ligge hos mig og ei hos Troen, som, da saamange Millioner blot for dens Skyld har gjort en ny Tids-Regning, og fortsat den gjennem *atten*

Aarhundreder, umuelig kan være udbredt og vedligeholdt ved et *dødt* og *magtesløst* Vidnesbyrd.

Ved at grunde herpaa, er det, vi komme efter, at Kirke-Skolen har et eget Vidnesbyrd at aflægge, som maa kaldes det *kirke-historiske,* da det udspringer af Kirkens Begivenheder i Tidens Løb, og gaaer ud paa, at det kirkelige Vidnesbyrd, der har udbredt og vedligeholdt den christelige Tro, maa nødvendig have været *sandt,* da det ellers umuelig kunde havt det Liv og den Kraft, som Erfaring lærer det maatte have, for at udrette, hvad det *virkelig* har udrettet.

Om dette Skole-Vidnesbyrd er det jeg siger, det føres bedst i Pennen, og Grunden er jo indlysende, da det skal være bygget paa sikkre Kjends-Gjerninger, og afhjemles ved en klar Tanke-Række, som forbinder den skjulte *Aarsag* med den aabenbare *Virkning,* hvortil hører et videnskabeligt Arbeide, der ligesaalidt kan nøie prøves og gyldig bedømmes, uden at haves fast for Øine, som det kan lykkes uden ved Hjelp af Bøger og boglig Konst.

|A:246Ogsaa i denne Henseende er Kirkens hellige Skrift ei blot et For-Billede paa det klare Skole-Vidnesbyrd, der skulde udvikle sig af Kirkens Historie, men et sagtens paa Jorden uopnaaeligt Mønster, saa de *Lutherske* Skrift-Kloge har ingenlunde feilet i bestandig at forudsætte dette Vidnesbyrd, som troet i Kirken, og med al muelig Flid oplyst og udviklet i Skolen, men kun deri, at de søgde den Levende hos de Døde, og vilde beseigle det bibelske Vidnesbyrd ved en død Oplysning og Udvikling, hvorved de aabenbar forvexlede *Opløsning,* som er Dødens, med *Forklaring,* som er Livets Værk. At ogsaa denne Skæbne, som Evangeliets Vidner aandelig havde tilfælleds med hele Menneske-Slægten, og med den Guds Eenbaarne, som ogsaa var Menneskens Søn, ja, at baade Kirken og Skolen engang maatte aandelig korsfæstes, døe og begraves, og nedfare til Helvede, d. e., de Dødes Rige, for at en vidunderlig Opstandelse kunde bevise, at Helvedes Porte ei kunde faae Magt med Her|US:658rens Menighed, Helgen-Benene ei see Forraadnelse, og Dødens Lænker ei holde de Vidner, som kun døde for at kunne gyldig afhjemle Vidnesbyrdet om det evige Liv i Christo Jesu, det er vist nok min Tanke, og udgjør Kjernen af Skole-Vidnesbyrdet, saaledes som jeg har stræbt og stræber fremdeles at føre det i Pennen; men det er klart, at denne Stræben forudsætter en ny Betragtning af det videnskabelige saavelsom af det kirkelige Vidnesbyrd, og dog tillige en uafbrudt Kiæde-Gang, der vel syndes afbrudt, men var det dog i Grunden ikke, hvad jeg ikke bedre veed at udtrykke end ved den billedlige Tale, at Vidnerne vare ihjelslagne, men fandt dog selv i Døden Venner, som ei tillod deres Legemer at jordes, og traadte altsaa, efter Evne, i deres Sted, saa Vidnesbyrdet uddøde ikke, men blev kun, som en Gjenlyd af de døde Vid|A:247ners Røst, for mat til at udbrede, neppe stærkt nok til at forplante sig.

Det forekommer mig nemlig, som om man meget passende kunde kalde *Ordet* ved Sacramenterne Kirke-Vidnets, og Kirke-Historien Skole-Vidnets *Legeme,* og har jeg deri poetisk Ret, vil jeg med faa Ord kunne skildre Læseren, hvad skedt er i det sidste kirkelige Tids-Rum, ved at sige: i *Morten Luther* skildte Kirke-Vidnet, som er *Troens Aand,* sig fra sit Legeme, og svævede i Luther over Skole-Vidnets derved ogsaa afsjælede Legeme, uden at kunne, som Luther meende, skabe sig et nyt Legeme af Kirke-Historiens Hoved-Stykke: den hellige Skrift; hvoraf da Følgen blev, at Kirke-Historien standsede, og Skole-Vidnesbyrdet, som kun lever af Kirke-Historiens Fortsættelse, blev i det Hele dødt og magtesløst. Hvor man imidlertid elskede Vidnernes Ihukommelse, og skrinlagde eller canoniserede deres Been, der vedblev Kirke-Vidnet at svæve i det poetiske Legeme, Han hos Luther havde skabt sig af Bibel-Ordet paa Folke-Tungen, og dette poetiske Legeme er *Kirke-Psalmen* paa Moders-Maalet, hvori det *aandelig* balsomerede Vidnesbyrd virkelig har gjort Mirakler, men kun prophetiske, som i det Gamle Testamente, kun til biographisk ei til universal-historisk Fortsættelse af det christelige Folke-Liv.

Men tager jeg enten heri poetisk feil, eller er denne Skildring mine Læsere for poetisk, gjør det dog i Grunden her liden eller ingen Forskjel, da hvad jeg egenlig dermed vil sige, er yderst simpelt og fatteligt, at nemlig Christendommen i det sidste Tids-Rum kun har ført et i Sammenligning mat og sygeligt Liv, da den hardtad slet ikke har udbredt sig, og var omsider nær ved at uddøe i sine gamle Lande-Mærker, hvad Kirke-Historien |US:659ingenlunde tillader at forklare af Mathed eller Alderdoms-Svaghed hos *Aanden,* **|A:248**da Sligt, som vi veed, kun finder Sted hos Legemer, og som da nødvendig enten maa være kommet af Ulyst til det evige Liv, eller af Mis-Tro til Evangeliet derom, eller af en fiendtlig Aands Over-Magt.

Yderst mærkeligt er det i denne Henseende, at de eneste *Aander,* som trøstede Menneskene med et evigt Liv, og stødte i Tidens Løb sammen med den Christelige, var *Østens* og *Nordens* Kæmpe-Aand, blandt hvilke den Sidste bøiede sig for Christendommens Aand, og den Første var aabenbar en falsk Aand, der udgav sig for Jøders og Christnes Aand, som den bestreed, vandt alle sine Seire med verdslige Vaaben, og har ikke engang med Sværdet over Hovedet kunnet indtage de aandløse Ruiner af Kirken og Synagogen, som vel er det rette Navn til *Jøder* og *Græker* under *Mahomeds* Aag, saa den aandelige Magt, for hvilken Christendommens Aand syndes at vige, var En, som nægtede det evige Liv, og bespottede al Tro derpaa, med al Lyst dertil, og det var altsaa i Grunden en sig selv modsigende U-Aand; thi hvad der kalder sig selv Aand, hæver sig dermed over det Timelige, og paastaaer evigt Liv, som altsaa ingen Aand kan nægte og bespotte, uden at gjendrive og spotte sig selv. Denne Beskrivelse passer da

ikke paa nogen aandelig Magt, der *virkelig* har kundgjort sig, uden paa *Dødens* Aand, der unægtelig er en saadan U-Aand, som man dog maa kalde Aand, fordi det er alle usynlig virkende Kræfters Fælles-Navn, men den christelige Kirke kalder den U-Aand, som hersker over de døde Kræfter, Djævelen eller Satan, og betegner ham derved som sin Avinds-Mand, hvad ogsaa Historien klarlig har aabenbaret, han er; thi denne Dødens og Bespottelsens Aand var det øiensynlig, som med det bitterste Had og den heldigste Fremgang bekæmpede den christelige Kirke og Skole i det sidste Tids-Rum. Den livløse Kundskab og |A:249tomme Spidsfindighed, som i Middel-Alderens Historie er bekjendt under Navnet *Skolastik,* syndes alt at have seiret, da *Luther* reiste sig i Aandens Kraft, og viste, den var aandelig død og magtesløs, men før endnu Luther døde, havde den, blot i en anden Dragt, bemægtiget sig det videnskabelige Scepter, saa mig synes, det gik her, som i Gethsemane, hvor Herren vel blot behøvede at vise sig, for at styrte alle sine stridbare Fjender baglængs til Jorden, men lod sig dog binde og korsfæste af dem, fordi Hans Time var kommet, eller, som Han ogsaa sagde, *deres* Time med Mørkets Magt. Her griber den ene Lighed |US:660den anden, saa *Morten Luthers aandelige* Levnets-Løb bliver mig et Billede af hvad jeg læser i Evangelierne om Herren, som opvakde *Lazarus,* holdt sit Indtog i Jerusalem under Folke-Jubel, nød Nadveren med sine Disciple, og gik saa, efterat have sunget Lov-Sangen, til sin Lidelse, hvor den Ene af Hans Discipler forraadte, den Anden fornægtede og Alle forlod Ham, til Korsfæstelse mellem to Røvere, og, skjøndt jeg ikke tør borge for, at Alle vil finde Ligheden saa gjennemgribende som jeg, vil dog sikkert hvem der kjender det sidste Tidsrums Historie finde Lighed nok at dvæle og at studse ved, og Bespottelsen skal man i det Mindste ikke savne, da den unægtelig gjennem det attende Aarhundrede overdøver Klage-Lyden under Korset, og forstummer kun ved Jord-Skiælvet, og ved Klippe-Revningen i Revolutionen.

Hvem der har poetisk Sands, eller endog kun nogen virkelig Ærbødighed for Aand, vil sikkert indrømme mig, at *Luthers* Kæmpe-Liv med sine Virkninger skaber en historisk Tragoedie, man ei let skal finde Magen til; thi man seer en christelig Kæmpe-Aand i Kamp med den store europæiske Kirke-Stat, som, i Grunden aldeles verdslig, dog har gjort sig gjældende som en synlig Aande-Verden, |A:250og Kampen maa han føre i et Forbund med den aabenbare Verdslighed og den aandløse Kundskab, som piner ham langt meer end Fienden, og truer med at opsluge hele Frugten af hans dyrekjøbte Seier, saa Følgen kun skal blive, at den kjødelige Kirke-Verden afløses af et bibelsk Skygge-Rige, hvori hans Skygge bærer Pave-Kronen, medens verdslig Magt og pedantisk Skolastik dele Scepteret eller tvistes om det.

Her mindes vi imidlertid om, hvad her er Hoved-Sagen, at til de

to Vidner for Troen, det kirkelige og videnskabelige, kommer endnu et Tredie, nemlig det *personlige;* thi der har, i det Mindste siden Apostlernes Dage, neppe været nogen Kirke-Tjener eller Skole-Mester, hos hvem Personen var saa kraftig og dog saa christelig fremtrædende, som hos *Morten Luther,* hvem jeg derfor ikke betænker mig paa at kalde *Martyren* over alle Martyrer i den christelige Kirkes Historie, der har fortjent at canoniseres og skrinlægges som en *Skyts-Helgen, forsaavidt* dette Ord kan have en *christelig* Betydning, og at det virkelig kan have en saadan, seer man især paa vort *Norden,* hvor man over i to hundrede Aar, uden mindste Afguderi, kirkelig ærede Luther som en Skyts-Helgen, hvem man havde Troen at takke, og hvis *Testament,* i Catechismussen |US:661til Folket, og i Confessionen til de Lærde, var en ligesaa ufravigelig Rette-Snor som Bibelen.

Han er i denne Henseende den Eneste i sit Slags, den eneste christelige Præst, som af Nødvendighed blev Parti-Stifter, og dog en uplettet Martyr for Kirke-Troen, men som *personligt* Vidne hører han til den apostoliske Vidne-Skare, som uden at ændse Livet i denne Verden, aabenbar trodsede Verdens-Magten med sin Tro paa det evige Liv i Christo. Denne Skare, der vel ingenlunde er saa talrig, som man af Martyrologierne skulde slutte, men dog |A:251forbausende stor, udmærker sig ved en frimodig Beraabelse paa egen Erfaring af Troens guddommelige Kraft, og ved et dertil svarende daadfuldt Liv, og agte det ei for et Offer de bringe, men for en Lykke der times dem, naar de, ved Enden af deres Løbe-Bane, kan ære Herren i Ilden, beseigle Vidnesbyrdet med deres *Blod.* Om dette virkelig skeer, derpaa kommer det, som *Rimbert* meget rigtig anmærker om *Ansgar,* lidet eller intet an; thi Tusinde kan blive halshuggede for en Tro, uden at det, i og for sig selv betragtet, giver Troen noget Vidnesbyrd, medens Vidnesbyrdet af en eneste ærlig, betænksom Alvors-Mand, hvis Kæmpe-Liv beviser, at Troen var ham kjærere end hele Verden, og gav ham Kraft og Mod til at prøve Styrke med den, et eneste saadant Vidnesbyrd nødvendig indgyder hver Alvors-Mand Høiagtelse for denne besynderlige Tro, og vækker en god Formodning om Dens guddommelige Udspring.

Her see vi da det trefoldige Vidnesbyrd, hvoraf Christendommen med Rette er stolt: det Kirkelige, som bæres af alle Troens Bekjendere, det Videnskabelige, som bæres af Lære-Standen, og det Personlige, som man, ved at betragte Arilds-Kirken, vel maa kalde det Bispelige, og som i alt Fald er det Hyrdelige, da det ret egenlig minder om den gode Hyrde, som satte Livet til for Hjorden, og vil aldrig fattes Tjenere, som træde i Hans Fodspor. Det Sidste er unægtelig det frugtbareste og mest forbausende, fordi det er derved Troen *triumpherer;* det kan ikke være dødt og det er fatteligt for Alle, men det maa dog nødvendig sees i sin Forbindelse med de andre Vidnesbyrd, hvoraf det udspringer, for at virke

velgrundet Overbeviisning.

(Fortsættes).

|[A:30]

Om Christendommens Sandhed.

Maa trykkes.

I Kjøbenhavns Politieret den 17de April 1827.

P. Eberlin.

(Fortsættelse.)

|US:662Naar Herren sagde, han havde et større Vidnesbyrd end Johannes den Døbers, i de Gjerninger, Faderen havde givet ham at udføre, og hvorved Faderen da selv vidnede for ham, da tør jeg vist nok ikke afgjøre, om han nærmest havde de Tegn for Øie, med hvilke han personlig kundgjorde sin Almagt; men for os vilde Ordene være ørkesløse, dersom de ikke passede paa hele det store Værk af Kirkens Christus, som han vel paa sin Menneske-Bane først lagde Haand paa, men har siden fortsat ved sin Aand, og vil ved Ham udføre til Dagenes Ende. For os som nu leve er nemlig en *Johannes* den *Døber,* en *Prophet* i *Tiberii* Dage, et langt større Vidne end alle Miraklerne, blot som saadanne, og det er derfor sært, at man ikke langt heller har beraabt sig paa Herrens Ord end paa Hans Tegn, til Vidnesbyrd om hans Guddom; thi at Mirakler lade sig digte i Skokke-Tal selv af høist upoetiske Naturer, det lærer Middel-Alderens Historie; men jo flere Taler af de Ypperste man sammenligner med Herrens, des dybere føler man, at som han haver intet Menneske talet, saa han maatte vel sige: vidner jeg end om mig selv, saa er dog mit Vidnesbyrd sandt; thi jeg veed, hvad Ingen af eder veed, *hvorfra* jeg kom og *hvorhen* jeg gaaer. Tænke vi os nu en lyslevende Johannes den Døber, det vil sige en dyb christelig Natur, der levende havde optaget Fæderne-Troen og Kirke-Historien i sig, og paa hvis Tunge |A:31den hellige Skrift blev ved Aanden et levende Ord, og et kraftigt Vidnesbyrd om den Korsfæstede, igjen Opstandne, tænke vi os en saadan christelig Døber, og en saadan var netop *Morten Luther,* da fristes vi let til at tvivle om, hvorvidt der, før Dagenes Ende, kan sees et større

Vidnesbyrd i det vel længe fortsatte, men dog ufuldendte Værk, som Kirke-Bygningen og Sammes Historie nødvendig maa udgjøre, naar Evangelium skal prædikes for alle Folk, dem til et *Vidnesbyrd,* og naar Maalet i alle Maader staaer ved Verdens Ende; thi Banen kan jo ikke endes og endnu mindre overskues og beskrives, før Maalet er naaet. Lægge vi nu hertil, at denne de christnede Hedningers store Prophet forkyndte Christi Dag som nær for Haanden, uden at dog enten *Bekjendelsen* eller *Historien* havde noget synderligt Liv, da er det intet Under, at Fædrene dvælede ved Luthers Vidnesbyrd, og forvexlede ham med de Propheter og Apostler, hvis Tolk han var, saa de Spaadomme |US:663og Mirakler, hvis Rigtighed han *levende* havde bevidnet, gjaldt dem for Beviis Nok paa den Troes Guddommelighed, han havde prædiket; *det* er intet Under, men *det* er et mageløst historisk Jær-Tegn, at dette enkelte Vidnesbyrd endnu efter Heltens Død i hele tre Aarhundreder kunde blive betragtet omtrent med samme Øine, og opholde den døende Tro. Dette strider saa ganske imod Tingenes sædvanlige Gang, at netop det Lutherske Tidsrum, trods Bekjendelsens Afmagt og Kirke-Historiens Krykke-Gang, vidner baade høiest og klarest om Troens Kraft og Sandhed. Det var derfor ingenlunde noget Mis-Greb, at jeg i min Kamp for den ældgamle Tro slog Leir i de sidste Aarhundreder; thi om man end, hvad dog er umueligt, kunde give de første tre Aarhundreders Kirke-Historie *samme* Sikkerhed og Klarhed, som Bogtrykker-Konsten har givet de Sidstes, saa vilde |A:32dog, naar Talen var om Vidne-Førsel, Ephraims Efter-Samling være bedre end Abiesers Vin-Høst.

Tør jeg end ikke haabe, at kunne gjøre alle Læsere dette indlysende, maa jeg dog stræbe at udvikle denne ligesaa vigtige, som mellem Kyndige beviislige Sag, og kun foreløbig anmærke, at hvad der hidtil har givet min lutherske Vidne-Førsel vel ingen skjæv, men dog en skraa og dunkel Retning, var, at jeg kun efter Følelsen henførde Vidnesbyrdet til det Grund-Christelige i den evangelisk-lutherske Menighed, saa det lod, som jeg vilde afvinde Historien *samme* Vidnesbyrd for hele den lutherske Theologi, hvad dog aldrig var min Hensigt, uden forsaavidt den stemmede overeens med *Luthers* aandelige Brug af de siden forstenede Grund-Sætninger. Dog selv dette var et videnskabeligt Mis-Greb, fordi Luthers levende Aand, barnlige Tro, og store indvortes Erfaring vel gjorde hans Pukken paa Skriften hardtad uskadelig, hvor man, som i vort Norden, ei kløvede Haar, men knyttede sig kjærlig til hans Aand, men kunde dog ikke gjøre det Krogede lige, eller det Dunkle klart, endsige da forhindre Skrift-Grundsætningen fra at blive Basis for et aandsfortærende Bogstav-Rytteri paa Høi-Skolerne, der maatte ende med, at man, som i den sidste Tid, reed paa sine egne Bogstaver lukt over Skriftens, og kaldte det den theologiske Frihed, som Luthers Aand havde forhvervet os. Uagtet jeg derfor, nu som

før, seer det sidste Tidsrum mærkelig stadfæste den lutherske Grund-Sætning for Skrift-Fortolkningen, skiller jeg dog ei blot *denne* skarpt fra hans Tanker om Skrift-Brugen, men skiller ligeledes Historiens Vidnesbyrd om Skriften, saavidt |US:664mueligt, fra Vidnesbyrdet om Troen, da Sammenblandingen deraf kun svækker det Ene og fordunkler Begge. *Troen* havde man nemlig tilfælles i alle Tids-Rum og i alle Kirke-Sogne, men *Skriften* havde det Lutherske Tids-|A:33Rum egenlig kun tilfælles med det Ældste, og selv i disse kjendte dog de Fleste kun Lidet til den, uden af Hørelsen, der var ligesaa forskjellig som Talen, og desaarsag forvirrer man kun Historiens Vidnesbyrd om Troen, naar man vil føre det til den *gjennem* Skriften. Hertil kommer, at Skriften, selv med rigtige Grund-Sætninger for Dens videnskabelige Fortolkning, dog nødvendig i en aandløs Tid maatte behandles saa bagvendt, og anvendes saa urimelig, at det var uforsvarligt at lade Troen lide under Theologernes Synder. Vist nok er de velsignede Frugter, Bibel-Læsningen *desuagtet* bar, netop et stærkt Vidnesbyrd om Skriftens Guddommelighed, men det hører ikke hid, og er desuden, saavelsom Historiens hele *umiddelbare* Vidne-Førsel om Skriften, egenlig kun slaaende for Bog-Lærde.

Naar vi nu skal indsee, hvad der gjør det Lutherske Tidsrums Vidnesbyrd om Troen saa mærkeligt, da maae vi vide, hvad der med Folk og Riger er Verdens sædvanlige Løb, og vi Bog-Lærde veed det jo Alle, at naar Folke-Aanden, eller den usynlige Kraft som gjør et Folks naturlige Følelse og Tanke-Gang stærk og levende, naar den engang er saagodt som uddød, da optræder sædvanlig en Kæmpe, enten for Aanden, eller dog for den Folke-Stilling og Stats-Indretning, som var dens Værk, og han begeistrer gjerne i større eller mindre Grad Endeel af Folket; men lykkes det ham end øiebliklig at fornye Folke-Glandsen, er det dog kun som et Stjerne-Skud, og haver ingen Varighed. Saaledes kjende vi alle de sidste *Græker* og *Romere,* og er Britternes *Arthur* fabelagtig, saa er Angel-Sachsernes *Alfred,* og, for at blive snart færdig, Polakkernes *Koziuzky* og Schweitsernes *Reding* det saameget desmindre; men dog vil jeg oplyse det med nordiske Exempler, som jeg tør forudsætte, er alle ordenlige Læsere bekjendte, eller vil dog snart blive det.

|A:34Efter en dunkel Oldtid, med store Sagn om straalende Bedrifter, har Danmark endnu under Knud den Store et glimrende Navn, men nedsynker i det følgende Aarhundrede til en saadan Vanmagt, at Rygboer og Pommerinker ei blot raade paa Rigets Strømme, men husere i Landet omtrent som de lyster. Da reiser Folke-Aanden sig med *Valdemarerne,* med de store Tvilling-Brødre og deres Følge-Svende, men endnu |US:665under Valdemar Seier synker Folket atter sammen, og reiser sig først efter *tre Aarhundreder* ved Bibel-Staven med *Morten Luther,* hvad netop

udgjør en Deel af det historiske Jær-Tegn, vi have for os.

Gaae vi til Norge, da er det ligedan, thi der see vi Helte-Aanden øve sine Bedrifter uafbrudt til Harald Haardraades Fald, og vi spore den selv midt i den følgende Forvirring, men da det synes, som *Hakon* den *Gamle* skal fornye Rigets Glands, er Alt forbi med hans Død, og der reiste Riget sig ei engang ved Bibel-Staven, saa vi kan aldrig ønske os et klarere Exempel paa, hvilken underlig Ting det er med den Aand, der vel kommer og farer usynlig som Vinden, men vender sig ikke med den, og erstattes ei selv ved ædel Følelse og sindrig Kløgt, end sige af reen Luft og haardføre Kroppe.

Betragte vi endelig den europæiske Christenhed, som den i Middel-Alderen betragtede sig selv, som et *verdsligt Christus-Rige,* da havde Den ogsaa en Daads-Tid i det ottende, niende og tiende Aarhundrede, men da Kors-Togene, i Slutningen af det Ellevte og i det Tolvte, syndes at skulle fornye den ret glimrende, var ogsaa det forbi, saa end ikke Tyrkernes Indtog i Constantinopel kunde vække et levende Minde derom.

Saaledes i Aandens verdslige Retning, og nu i dens eiendommelige, som er det *levende* Troes-Forhold mellem Himmel og Jord, mellem det Synlige og det Usynlige, |A:35da veed man nok, det finder kun Sted, saalænge Guddommen i Skjaldene selv kalder Præster, ligesom det ikke er Sommer en Dag længer end Fuglene de synge; men naar jeg undtager Norden, som har sin egen Skik, og hvor *Eivind Skaldaspiller* rigtignok sang ganske smukt om Aserne ved *Hakon Adelsteens Grav,* da veed jeg intet Hedenskab, hvor Ilden paa Alteret, naar den een Gang var slukket, tændtes igjen, og selv i Norden var Eivind kun en Svale, som gjorde ingen Sommer. Hvor nu Lov-Sangen forstummer, der synker enten Templet i Gruus, eller Folket synker i Støvet derinde, mens Konsten stiger, ja stiger saa høit, at man gjør Guder af Stok og Steen, og begge Dele smile da sædvanlig de Klogeste ad, men pleie dog gjerne at rose Skjaldenes Kvad, hvis man har dem opskrevet, beklagende kun, at de spildte saamegen Roes paa Indbildnings-Kraftens Fostre, som mange skikkelige Folk kunde havt Godt af, naar den var blevet anvendt paa dem, eller dog paa Agerdyrkning, Haandværker, Handel og Søfart, Oversvømmelser og Veir-Skifte, og andre saadanne sublime Ideer af den virkelige Verden.

|US:666Kun det Gamle og det Ny Testamentes, ved Christus og Apostlerne paa een Gang forunderlig adskildte og dog sammenhængende, Folk gjør herfra en mærkelig Undtagelse, thi tør man fæste historisk Tro til Jødernes hellige Bøger, og det maa man vel, naar man ikke vil slaae en grov Streg over hele den gamle Historie, da *levede* den *ældgamle Tro* vidunderlig op hos dem, efter den babyloniske Udlændighed, uden anden optænkelig Grund, end den, at *Jehovah* var virkelig den Guders Gud, deres Skjalde havde lovsjunget, og at Begivenhederne maae øiensynlig have beseiglet de

Skjaldes Frem-Syn, som i Øvrigt var saa haarde mod deres eget Folk, at der hørde meget til at canonisere dem. Denne forunderlige Høst-Vaar og Efter-|A:36Sommer i Vinter-Tiden, som vi kjende af *Josephus* og de *apokryphiske* Bøger, og hvis Uger vi er nær ved at kunne udregne med *Romer-Tal,* den er aabenbar langt vanskeligere at komme videnskabelig fra, end alle de Mirakler baade *Moses* og *Elias* gjorde; thi om dem kan man dog sige, at noget Lignende har ogsaa andre Folks Digtere vidst at fortælle om Gudernes og Halv-Gudernes Alder, men med *Makkabæer*-Tiden, *Serubabels*-Templet, *Syrachs* Viisdom, *Rabbin*-Exegesen, og alt Saadant, der, i Sammenligning med Propheternes Taler og Old-Historiens Indhold, neppe synes værdt at nævne, dermed gaaer det Israels boglærde Fiender, som det gik de ægyptiske Koglere med *Krybet,* hvori de maatte kjende den *Almægtiges* Finger. Saaledes mener jeg, er det ogsaa med det *Lutherske* Tids-Rum i Kirken og Skolen, der heller ikke taaler at sammenlignes med *den* christelige Old-Tid, som *Eusebius* beskriver, og hvoraf ikke blot *Troen* og *Sacramenterne* sikkert er en Levning, men hvor dog upaatvivlelig ogsaa det *Ny Testamente,* og mangen anden besynderlig, dermed nøie sammenhængende Skrift har hjemme; thi dette, i aandelig Henseende saa fattige og matte, Tidsrum har ikke alene ført sine Tanker og Begivenheder til Bogs, men indprænteet dem saa dybt i Historiens Hukommelse, at de hverken lade sig glemme, forbigaae eller omsætte, og den christelige Troes Fiender kan da ikke nægte, at det Tids-Rum, hvori den christelige Tro, som vi bekjende, og det Ny Testamente har hjemme, er virkelig blevet fortsat i det Lutherske, med et Liv og en Kraft, der vel er ubetydelig mod det Liv og den Kraft de vidne om, men dog saa himmelvidt forskjellige fra hvad der efter Døden timedes andre Religioner, som en Vandring paa Krykker er fra et Leie i Graven, med Orme under og Madiker over sig. Medens |US:667det kun for boglærde Folk med Aand er indlysende om de Skrift-Kloge |A:37i Makkabæer-Tiden, at de umuelig selv kan have gjort de Skrifter, de øse deres Klogskab af, eller digtet de Psalmer og Prophetier, der ligesaa øiensynlig forudsætte Liv og Aand, som Paraphraserne det Modsatte; saa er det derimod en tør, for alle tænkende Læsere strængt beviislig, historisk Sandhed, at de Lutherske Skrift-Kloge ligesaalidt har skrevet det Ny, som det Gamle Testamente, og at de heller ingenlunde har gjort enten de tre Troes-Artikler, der staae i *Pavens* Catechismus saavelsom i *Luthers,* eller Noget af hvad vi *med* Catholikerne i Kirken lægge *Herrens Navn* til; og at vore Skrift-Kloge heller ikke har gjort de Skrifter, hvormed man bestreed dem, og som tillægges de gamle Kirke-Fædre, det tør man dog ogsaa dristig forudsætte. *Morten Luther* var altsaa aabenbar en Kæmpe for den gamle christelige Tro, hvis *Hellige Skrift,* paa Ebraisk og ebraiserende Græsk, noksom beviser, at den virkelig er kommet fra

Øster-Leden, hvor vi har gyldige Vidnesbyrd for, at *Jøderne,* som have det Gamle Testamente tilfælles med os, indtil for *halvattende* Aarhundrede siden, udgjorde et eget monotheistisk og monobibelsk Folk. For denne ældgamle Tro, som vi, af Love og Strids-Skrifter *imod* den, klarlig see var vidt udbredt i Romer-Riget, længe før dets Undergang, og som ei alene indtog Dets senere Beherskere, men ogsaa Dets Ødelæggere, for denne Tro var Luther en Kæmpe, og vandt en mageløs glimrende Seier, som er aldeles uforklarlig, naar man ikke forudsætter, at denne Tro, som han paastod, havde *Sandhedens* Aand til Stifter, og den guddommelige *Kjærligheds almægtige Aand* til sit *Livs-Princip!*

Vi finde nemlig ved Bogtrykker-Konstens Begyndelse, paa Over-Gangen mellem det femtende og sextende Aarhundrede, en kolossalsk Christus-Kirke i Ruiner, hvorom vi kun have en lyslevende Forestilling, da det kun var Brud-|A:38Stykker deraf Reformatorerne bemægtigede sig, og restaurerede til Smaa-Kirker, efter deres Begreb om den forfaldne Christ-Kirkes oprindelige Skikkelse, medens Hoved-Stykket endnu ligger i Ruiner for vore Øine, under Navn af den Latinske eller Romersk-Catholske, den Græske, og den Engelske Kirke. Det nærværende Øieblik er endogsaa langt mere skikket til at afbilde Stillingen ved Reformationens Ophav, end noget Øieblik i Mellem-Tiden, fordi den nærværende kirkelige Tilstand er et næsten fuldstændigt *Skygge-Billede* af Tilstanden i det sextende Aarhundredes Begyndelse. Da som nu kæmpede Korset og Halv-Maanen |US:668om Grækenland; da som nu sad Paven paa Capitoliet med Jupiters-Fagter til en Alt sønderknusende Torden, hvis Lyn man dog kun saae paa Papiret; da som nu bøiede Konger og Fyrster sig theatralsk for Christi Statholder, som et Phantom, man deels for Pøbelens Skyld maatte skaane, deels til Pøbelens Ave med Held kunde bruge; da som nu var der en høirøstet tydsk og gallicansk Opposition mod den Romerske Curie; da som nu vilde Kongen af Engeland selv være Pave i sit Rige og trættedes med ham i Rom om Bispe-Stolene; da som nu udgjorde Europas store Stater ligesom Brudstykker af en stor Kirke-Stat, der vel ved verdslige Midler stræbde at afrunde sig til uafhængige Riger, med en passende Stats-Kirke, men stødte derved paa saa mange uovervindelige Hindringer, at man godt seer, det maa være sandt, hvad Historien melder, at disse Stater udgjøre Brud-Stykker af et gammelt Verdens-Rige, hvor Folkene med Flid var sammenblandede, overvældedes af Barbarer, og vandt kun ved Christendommens Hjelp en nogenlunde statsmæssig Forfatning, som truer med at opløse sig, saasnart man rører ved Kirke-Baandet. Christelige Skrift-Kloge maae herved nødvendig tænke paa de underlige Ord i Daniels Bog, om et saadant opløst Verdens-Rige, der lignes |A:39ved et sønderknuset Billede af alskens Malm, paa Been af *Leer,* i hvis Chaos *Jernet* og *Leret* forgjæves stræber at forene sig;

thi det være nu Spaadom eller ikke, saa er det et levende Billed-Udtryk for en klar historisk Sandhed.

Vi maae da gaae ud fra den velgrundede Forudsætning, at, naar man undtager vort *Norden,* var Hierarchiet det fælles Stats-Grundlag i Europa, vi maae huske, at *Pave-Magten* ene hvilede paa *Christus-Troen,* da Paven kun havde Magt *saavidt* og *saalænge* han ansaaes for *Christi* Statholder, og vi kan da skjønne, at dette besynderlige Christus-Rige stod for trehundrede Aar siden paa Randen af en Undergang, der, efter al *menneskelig,* historisk, Regning, var uundgaaelig. Folke-Troen paa *Christus* havde vel engang været levende, hvad vi blandt Andet kan see af de old-christelige Digte paa de ny-europæiske Tunge-Maal, men det var næsten ganske forbi, endog i *Spanien* og *Italien,* hvor dog Kampen med Maurer og Saracener længst havde vedligeholdt den christelige Begeistring, saa den almindelige Christendom var død Kirke-Tjeneste, hvorved det Synlige traadte i Steden for det Usynlige, Pave og Geistlighed i Steden for *Christus* og alle *Helgene.* Hvorledes Geistligheden maatte være, *før* det kunde skee, end sige |US:669da, naar det var skedt, maatte man nu vel kunne gjætte sig til, men det behøves ikke, thi hvad den catholske Geistlighed, trods Reformationen, er endnu, borger os for, at de lutherske Beskrivelser maae være træffende, og den Tids Geistlighed har desuden i Reformations-Kampen selv indprændet os, hvad den var. At der, under saadanne Omstændigheder endnu er en *Theologi,* kan vel forundre os, men betænke vi, hvilken aandelig Kraft Christendommen engang maa have havt, for at tæmme og civilisere de raae, bomstærke Barbarer, som knuste Romer-Riget, og kjende vi Noget til de Christnes hellige Skrift, samt til den old-christelige, |**A:40**saavel latinske som græske Litteratur, der nødvendig maa forskrive sig fra Romer-Rigets Dage, da undrer det os ikke; thi vi finde, at hiin Theologi aldeles svarer til Kirke-Statens forfaldne Tilstand. *Troen* er sædvanlig saa godt som glemt: er ei sjelden paa en lidt forblommet Maade nægtet, og betragtes i det Hele, som de gamle Philosopher betragtede hver sit Lands *Hedenskab,* der enten ganske maatte overlades til Præsterne og Pøbelen, eller afvindes en figurlig Side, som et mythisk, eller poetisk Udtryk for en eller anden moralsk eller philosophisk Sætning; Skriftens Grund-Sprog var hardtad ubekjendte, dens historiske Deel ringeagtet, og den Dogmatiske en Tumleplads for tom Spidsfindighed, medens Theologernes Hoved-Sag var, at vise hinanden, hvor kloge man ogsaa *uden Tro* og *Bibel* kunde være, og hvad der, skiøndt det klang paradox eller selvmodsigende, dog, naar man forstod sin Dialectik, lod sig forsvare. Vel sad der nogle Boglærde hist og her i Krogene, i Kloster-Cellerne, som af ganske Hjerte hadede denne hedenske og tomme Skolastik, havde selv erfaret Christendommens aandelige Kraft, og fundet dens Virkninger paa det troende Menneske

guddommelig beskrevne i Bibelen, ja, selv paa Høiskolerne træffer man Enkelte af Disse, der havde Hoved og Skarpsindighed nok til at holde Dialectikerne Stangen; men da de fandt Theologiens Grund-Princip i deres egen uendelige Erfaring, kaldte man dem Mystiker, og gjorde med Rette Indvendinger mod et saa vilkaarligt Grund-Lag for en stræng videnskabelig Udvikling, ligesom ogsaa deres Munke-Moral var uforenelig med et kraftigt Borger-Liv. Denne mystisk-bibelske Opposition, saavel mod den skolastiske Theologi, som mod Geistlighedens Verdslighed og Guds-Dyrkelsens Mechanisme, var, under Christus-Rigets Forfald ganske i sin historiske Orden, og havde længe før Luthers Dage havt større Virkninger end man skulde formodet, thi |A:41*Valdenser* og |US:670*Hussiter* er unægtelig store kirkehistoriske Phænomener; men selv Hussiterne, som dog aandelig havde bemægtiget sig hele det bøhmiske Folk med Høiskolen i *Prag,* nedsank dog, i et halvt Aarhundredes Løb, til et halv taalt, halv undertrykt pietistisk Parti, uden Aands-Kraft og Videnskabelighed. At nu den *lutherske* Opposition kom til at overgaae den Hussitiske, ligesaameget i Kraft og Varighed, som den Hussitiske overgik den Valdensiske, det vilde være urimeligt, hvis Christus-Riget virkelig havde bestaaet af eensartede Dele, thi da maatte, efter Regelen, hver følgende Opposition blive mattere end den foregaaende; men uagtet det her omvendte Forhold altid vil blive et Særsyn, lader det sig dog nogenlunde tilfredsstillende forklare af en dybere Natur med større Aands-Kræfter, hos den bøhmiske end hos den franske, og atter hos den sachsiske end hos den bøhmiske Reformator, og af en lignende Forskjel mellem deres Landsmænd. De Omstændigheder, under hvilke Luther reiste *Aandens* og *Skriftens* Banner mod Kirkens Hedenskab og Verdslighed, og da i det Hele mod det aandløse Hierarchies uchristelige Aag, de var virkelig i visse Henseender gunstige, da de verdslige Fyrster syndes aldeles kiede af Paven, da man overalt knurrede over de Romerske Udsuelser, klagede over Geistlighedens Lumpenhed og smilede eller loe høit ad dens Uvidenhed, der var saameget mere afstikkende, da Constantinopolitanske Lærde havde udbredt nogen græsk Sprog-Kundskab paa Høiskolerne, og da Bogtrykker-Konsten lettede Ideernes Omløb. Intet af alt dette vil vi fortie eller lade være uændset, thi det er unægtelig Omstændigheder, som staae i allernøieste Forbindelse med Reformationen, men de forstærke snarere Vidnesbyrdet, end de svække det, da ethvert heldigt Sammenstød af Omstændigheder, hvorved Udførelsen lettes af noget *langt Andet* og *Større,* end de kunde avle, vist |A:42nok hentyder paa et begunstigende Forsyn. Det vilde nemlig slet ikke undre os, om alle Verdens-Fyrsterne havde benyttet sig af Luthers kraftige til *Borger-Livet* fast knyttede Opposition til at styrte Paven, inddrage Kirke-Godserne, og ordne en dem behagelig Stats-Kirke, og ei meget burde det undre os, om

Sprog-Kundskaben, tilligemed de gamle hedenske, græske og romerske Skrifter, havde, ved Bogtrykker-Konsten og den tilbagevundne Troes-Frihed, hurtig udbredt sig, og virket en *hedensk-classisk* Oplysning hos alle Bog-Lærde, Ligegyldighed for Christ-Kirken i hele det ny Europa; thi det var, hvad man kunde vente; men at Pave-Thronen netop ved Opposi|US:671tionen befæstedes, at de naturlige Følger af den indbrudte Vantro og Romer-Bøgernes Forgudelse forsinkedes i hele tre Aarhundreder, at der i *Jesuiterne* reiste sig en ny, *aandelig* Støtte for den pavelige Steen-Kirke, og at der midt i Pavedommet udviklede sig en *kirkehistorisk* Theologi og en *borgerlig* Moral, der, om ikke opslugde, saa dog fordunklede Skolastiken, see, det er, for en Historiker, et forbausende Vidnesbyrd om, at den jordede Christus-Tro virkelig opstod som en *Lazarus* af Graven, og kundgjorde for Venner og Fiender, at denne Sygdom, skjøndt aabenbar en Forraadnelses-Feber der lagde sit Bytte i Graven, var dog ikke til Døden, men skulde kun aabenbare den Eenbaarnes Herlighed. Dog, skjøndt jeg ikke maa fortie, at Reformationens Virkning paa Pavedommet, ei til at nedbryde men til at styrke det, er netop det umistænkeligste og gyldigste Vidnesbyrd om *Christus* som *Livets* og *Dødens Herre,* saa maa jeg dog heller ikke glemme, at denne Syns-Maade er saa afvigende fra den sædvanlige, og saa stridende mod en dybt indgroet videnskabelig Fordom, at den vil have ondt ved at vinde netop de alvorlige Læsere, før en ordenlig *Kirke-Historie,* der forholdt sig til dem vi har, som Luthers tydske Bibel til dens Forløbere, |A:43før den gjør Udslaget. Til Lykke behøver vi imidlertid ikke at regne det saa nøie med Stadet, hvor det kun gjælder om at see den christelige Troes Glands og Kraften af dens Virkninger; thi det gaaer dermed, som med Solen, hvis Virkninger midt i de koldeste, mørkeste Skove vistnok grundigst bevise Dens Magt, men hvis Mirakler paa den aabne, frugtbare Mark, dog er store nok til at undres over, og har den Fordeel at være frydelige. Det *Sidste* er og Grunden, hvi jeg beder Læseren, som sædvanlig, at tage sit Stade i *Danmark,* hvorved man baade undgaaer en besværlig Udenlands-Reise, og kan fra de grønne Høie glæde sig ved, at der ogsaa voxer Korn paa Heden, uden dog at ønske sig did, for klarligere at spore den Kraft fra Oven, hvis Uundværlighed selv den frugtbareste Mark tilstrækkelig bevidner.

Uagtet derfor den i og ved Luther oplivede Tro, for mine Øine, klarest aabenbarer sin Guddoms-Kraft i *Pavedommet,* dernæst i *Zürich* og *Genf,* hvor man igjen piinde Livet af Den, og hudflettede Kæmpen, ved hvis Seier man havde vundet Frihed til at følge sit eget Hoved, og dernæst i *Sachsen,* hvor man stræbde, saavidt mueligt, endnu før Luther døde, at komme ud af det *levende* Samfund med ham; desuagtet vælger jeg helst at betragte Mirakelet, hvor det for menneskelige Øine er |US:672mindst, nemlig i *Danmark,* fordi

Vidnesbyrdet der, efter min Følelse, vinder mere i Liv end det taber i Glands!

Ingenlunde kan det dog hermed være min Mening, at oversee de to forbausende Kæmpe-Værker af *Troens Aand* i Luther, hans *tydske* Bibel nemlig og hans *tydske* Psalme-Bog; thi hvem der har mindste Forstand paa, hvad det vil sige at skabe et levende Bog-Sprog, hvor man har et dødt, og deri at oversætte en ældgammel Bog fra fremmede, døde og kun lidt bekjendte Tungemaal, hvem |A:44der har mindste Forstand paa Sligt, maa bøie sig dybt for en Aand som Luthers, og naar man hører ham i de lifligste Toner lovsynge den glemte Herre og hans Helte-Gjerninger, og naar man seer ham trodse Verdens-Magten, og trøste sig over et pinefuldt Levnet, ja smile over det, ved *Troen,* den, som det syndes, døde eller dog forældede Tro paa *Galilæeren,* da hører der vist meget til, ei at slaae sig for sit Bryst, og som Høvedsmanden under Korset, bekjende, det maa dog nok have været *Guds Søn,* der, efter fjorten, femten Aarhundreders Forløb, fik et saadant *Efter-Mæle, ikke* ved *Jordans* Flod, men ved *Elben,* hvor Karl den Store reiste Korset over Been-Husene, til et Vidnesbyrd, at det var i den Korsfæstedes Navn og til Hans Ære, han havde slaaet Sachser, som Bønder slaae Korn, og gjort deres gamle Kongerige til et frankisk Hertugdom. Sandelig, det var alt store, forunderlige Ting, at man i Middel-Alderens Dunkelhed kunde drømme sødt ved Elben om Daaben i Jordan til et evigt Liv, og opstod der nu efter Drømme-Tiden en klarøiet, kraftig, patriotisk Skjald og Boglærd, da maatte han, efter al Rimelighed, snarere stræbt at udslette end at opfriske den Tro, der havde grundet de Fremmedes Herredømme, og lænkede endnu Tydskland til det forhadte Rom. Her sammensmelter hos Luther det personlige Vidnesbyrd med det Kirkelige og Videnskabelige, han laande sin Pen og sin Tunge, og vil, jo klogere man bliver paa det forunderlige Menneske-Liv, des høiere tale for den Tro, der maatte overvinde en Kæmpe som Luther, før den ved ham kunde seire; men man er i vore Dage saa vant til at ansee slige Mirakler for ingen Ting, og alle poetiske Naturer for Fusentaster, som kan blive til hvad det skal være, og gjøre de vidunderligste Ting, uden at den dertil hørende *Kraft* beviser det Mindste, man er saa vant dertil, at |A:45det for Øieblikket neppe nytter, at beraabe sig paa Luthers *Opvækkelse,* end sige da paa Christi *Opstandelse!*

Sæt derfor, det gik naturligt til, at den vidunderlige, i Kirke-|US:673Ruinerne og Kloster-Cellerne begravne Tro, opstod saa lyslevende og kraftig i *Luther,* for dog at tugte sin lumske Avinds-Mand, den selvgjorte Christi Stat-Holder, og vise Verden, hvad det var for et Liv, man havde mistet, hvad det var for en Kraft, man trodsede, saa er det dog tvertimod alle historiske Regler, at denne Kæmpe for det Udlevede, der ovenikjøbet henviste til en *Bogstav-Skrift,* som det store guddommelige Vidne, at han kunde begeistre

Andre, end sine nærmeste Paarørende (sin egen Folke-Stamme) for den gamle Tro, eller selv dem meer end øiebliklig, saa naar Tydskland, ved Hjelp af Keiseren, havde faaet en af Rom uafhængig Stats-Kirke, hvor man lod Messen fare, Munkene gifte sig, Billederne falde, og Theologerne trættes om Bibelen, medens man seculariserede Kirke-Godserne, ombyttede den ny Romer-Ret med den Gamle og Legenderne med de classiske Skrifter, da havde det alt været store Ting, og vilde Fyrsterne i andre Lande gjort Keiseren det Mester-Stykke efter, maatte det rimeligviis gaaet dem, som det i vore Dage gik *Joseph den Anden,* der vilde efterligne Churfyrsten af Sachsen. Nu derimod var alle de store kronede Hoveder, i Tydskland, Frankrig og Spanien, enten for bange eller for blinde til at holde med *Luther,* selv Schweitserne sluttede sig kun halvveis til ham, og blev ham siden værre end Paven, og knap var Luther død, før hans tydske Venner overvældedes af Keiseren, saa at der endnu hundrede Aar efter hans Død skulde sluttes en Vestphalsk Fred, hvorved *Luthers* aandelige Legeme (Corpus Evangelicorum) efter en Trediveaars-Krig hævdede sig Sæde og Stemme paa Fyrste-Bænken i Regensborg, det var alt for urimeligt, |A:46til at det ikke skulde kundgjøre en høiere Kraft i Luthers Tro, end han besad. Men for at dette kunde skee, maatte da og *Kongerne* i *Norden* udbyde Leding for *Luthers* Tro, hvad neppe kunde skedt i det syttende Aarhundrede, hvis den i det Sextende kun var brugt herinde til at gjøre Guld af Kirke-Jord, mynte Penge af vasa sacra, gjøre Bispe-Tiende til Konge-Tiende og Kirke-Patroner til Kirke-Eiere. Men at Luthers Tro i det sextende Aarhundrede havde gjort ganske anderledes Mirakler i Norden, det er ogsaa, trods al hedensk Rimelighed, ganske vist, og, hvem der ellers ikke vidste det, maatte dog allerede kunne slutte det deraf, at der endnu i det *nittende* Aarhundrede har været Folk *herinde,* som ikke blot for ramme Alvor berømde Luthers lille Catechismus, men bekjendte og besang endog temmelig levende den deri beskrevne Tro. Om det Sidste, som, *efter* det *attende* Aarhundrede, er reent af |US:674Lave, skal vi siden tales ved; men her maa jeg bemærke, at Luthers Tro selv herinde, med meget skrøbelige Redskaber, fremtryllede et Dansk Bog-Sprog, hvori det vel, da vi ingen Luther havde, naturligviis ikke lykkedes at frembringe en Dansk Bibel, der kunde maale sig med hans den Tydske, men som man dog alt i Christian den Tredies Bibel maa høilig forundre sig over, naar man lægger den *ældre* Fordanskning, (som nu prøntes) ved Siden, og som man kun behøver at kjende af de *apokryphiske* Bøger i vore nærværende Oversættelser og af Anders Vedels Saxo, for at see, at ikke blot Luthers Skrifter, men ogsaa hans Aand reiste udenlands og gjorde Mirakler. At *Hans Tausen,* og hvem det ellers var, kun maadelig oversatte og efterlignede Luthers Psalmer, det følger af sig selv, da de ikke *var Skjalde,* men at de vilde gjøre sig den Uleilighed, og at

Folket takkede dem derfor, og sang i et Par Aarhundreder de maadelige Psal|A:47mer med Fryd og Gammen, det er høist mærkeligt, og vidner, om jeg ikke tager meget feil, netop høirøstet om, at Folk herinde havde Luthers Tro forunderlig kjær, saa om den vilde de gjerne baade læse og sjunge, hvor tung saa end Bogen faldt at nemme, og hvor fattig saa end Rimet klang. Men see, om de ikke dog fik *Lutherske Psalmer* i Danmark, der klang nok saa høit, og rørde nok saa dybt, som de af Tydskernes store Mester-Sanger, og fik dem, hvad der er det allerurimeligste, da man i Sachsen var nær ved at lægge de Lutherske Psalmer af, fik dem sidst i det syttende og hen i det attende Aarhundrede, saa en klog Hedning, der ikke vilde være Christen, maatte fortvivle over *Kingos* og *Brorsons* lutherske Psalmer, som unægtelig vidne om, at endnu tohundrede Aar efter Luthers Død kunde hans Tro begeistre Folk i Danmark. Troen har saameget mere Ære af dette Vidunder, som baade *Kingos* Riim om andre Ting, og hele den Danske Literatur i det syttende Aarhundrede klarlig viser, at *Den* var det *Eneste,* der kunde begeistre Folk herinde, saa man behøver neppe at huske, at *Holberg,* i vor Digte-Konsts Historie, skulde danne Overgangen fra *Kingo* til *Brorson,* for at see, at den Danske Kirke-Klokke ligesaalidt som Holmens gik med Verdens gode Klokker, men snarere efter Viseren paa den gamle Jøde-Konges Sol-Skive, som man vel husker, skal være gaaet endeel Streger baglængs, hvad vist nok klinger æventyrlig, men hvad man dog neppe loe ad, da *Holbergs* Landsmand, *Nordahl Bruun,* i det *nittende* Aarhundrede prækede vældelig derom i vor Frue-Kirke! Dette, at Luthers Tro endnu i det nittende |US:675Aarhundrede fandt levende Prædikanter i Norden, saa Den i *Nordahl Bruun* var en sand kirkelig *Stærk-Odder,* der, paa Lidet nær, fyldte sine *trehundrede* Aar, det er vist nok *ikke* det *klareste* |A:48Vidnesbyrd om denne Troes guddommelige Sandhed, men dog det *kraftigste,* især da Præste-Rækken i Luthers *Aand* ikke engang, som det tegnede til, sluttedes med Biskop *Magne Thors-Søn* den *Anden* i Bergen (som man vel maa kalde *Brun,* naar man kjender Magne den Første i Kong Sigurd Jorsalafars Tid) men gjenfødtes til hans store Glæde i en Dansk Præste-Søn, der, efter et kort *Hedenskab,* vendte *tilbage* til *Luthers* Tro, trodsede med den hele sin Tidsalders modsatte Oplysning, og beviste derved unægtelig, at den for steendød udraabde Tro endnu i det nittende Aarhundrede havde baade Liv og Kraft Nok til at begynde et nyt Levnets-Løb, og fatte Haab om en levende Virksomhed, ei mindre eller kortere end den, det Lutherske Tids-Rum i Historien aabenbarede. At jeg nu ikke engang behøver at nævne den Danske Capellan i det nittende Aarhundrede, der ei blot slog Harpen til Luthers Ihukommelse, og rørde Tungen til den gamle Troes Opvækkelse, men stræbde virkelig paa en Maade med sin lille Finger at dreie Viseren paa den store Sol-Skive tre Streger tilbage,

efter Kirke-Klokken i Vittenberg, at jeg ei behøver at nævne ham, for at være vis paa, den nordiske Læse-Verden veed hvem jeg mener, det beviser vel ingenlunde, at han havde Ret, men dog unægtelig at han havde Kraft, og man vil udentvivl engang finde, han beviiste ikke ilde, at *Sandhed* nødvendig maa have mest Kraft i *Aandens* Rige, saa *der* maa det stærkeste Ord altid være det sandeste, da Sandhed i sit Grund-Begreb hverken er meer eller mindre end Udtrykket af den *ægte* Virkelighed, i Modsætning til Løgnen som kun aabenbarer en *falsk* Virkelighed, et tomt Hjerne-Spind, hvori der slet intet Virkeligt er, undtagen den til det tomme Hjerne-Spind og Sammes Aabenbarelse *misbrugte* Kraft, der nødvendig maa have sin Drot i Sandhed, og kan da |A:49umuelig i Grunden være uafhængig deraf, end sige overgaae den Kraft, hvormed Sandheden virker. At saadanne Ord, skjøndt de høre til de klareste hvormed vi kan beskrive aandelige Ting, synes de fleste mørke, det har sin naturlige Grund deri, at man maa være oplagt til Grublen, og øvet deri, for ret at kunne skille Ordene, som betegne de evige Grund-Begreber, fra den Betydning de i Livs-Gjæringen, i det daglige Liv, nødvendig har, og hvem der ikke kan det, men tager Ordene: *Sandhed* og |US:676*Løgn, Kraft* og *Virkelighed,* i deres dagligdags Betydning, maa saameget lettere tage feil af Meningen, som *Kraft* og *Virkelighed* sædvanlig tænkes i uadskillelig Forening med *haandgribelige* Ting; men skjøndt dette skal lære os, ei at vente store Virkninger af vor Grublen og Tanke-Drøftning (Speculation og Abstraction) maae vi dog hverken opgive dem, eller opgive Haabet om, ved Hjelp af *Ordet,* ei blot efterhaanden at gjøre os forstaaelige i den boglærde Kreds men ogsaa at bringe dem i Forbindelse med det aandelige Liv, hvorfra de vel ere *udspringende* Betragtninger, som let kan komme dødfødte til Verden, men maae dog nødvendig i *Sandheds* Tjeneste ved Sammes Kraft kunne føres tilbage til det *Liv,* hvoraf de *udsprang* og er i *Grunden* ogsaa *levende* knyttede til. Det er nemlig vist, at *Ordet* er Moder til al ægte Speculation, og saasnart vi har besindet os paa, at *Ordet,* skjøndt *usynligt* og *uhaandgribeligt,* dog ei alene er noget *Virkeligt,* men det vidunderlige *Kraft-Redskab* for hele den høiere menneskelige Virksomhed, ligesaavel i Tingenes som i Begrebernes, ligesaavel i Følelsens som i Tankens, ligesaavel i Livets som i Dødens Verden; har vi først besindet os herpaa, saa *Ordet svæver* for os som det *Levende* der ligger os paa Tungen, og hvis *Død-Tegn* det kun er vi *see* i *Bog-Staven,* da har vi i *Skriver-Pennen* |A:50fundet Nøglen til den underlige Dør mellem de Levendes Land og de Dødes Rige, og kan, om vi fik Magt til at bruge den, dermed aabne en Forbindelse, der vel seent eller aldrig herneden kan blive som en Lande-Vei, men dog en banet Gang-Sti, alle Boglærde, ved Hjelp af gode Førere, maae kunne lære til Gavn og Glæde at benytte sig af.

Er nemlig *Ordet* i sit Grund-Begreb ei blot det store Tanke-

Redskab, men ogsaa det kraftige Livs-Organ, som vi kalde *aandeligt,* naar det *levende* udtrykker usynlige, *aandelige* Ting, (Ideer) da kan ogsaa enhver sand Idee udtrykkes levende i Ordet, naar vi i vort Moders-Maal kan finde et Ord, som, taget i sin Grund-Betydning, svarer dertil, thi uagtet ei Alle kan i Tankerne adskille Grund-Betydningen fra den Gjængse, vil de dog omtrent fatte Meningen, fordi begge Betydninger i Grunden er Eet. Her kommer *Bibelen* ei blot de christelige Boglærde til Hjelp, men har, i Forening med *Troens* levende Ord, al Æren for den store Opdagelse; thi deels er det jo af Skriften vi har lært, at *Ordet* er ligesaavel den guddommelige Kilde til Menneske-*Livet,* som til Lyset i vor Tanke-Gang, og at *Sand*|US:677*hed, Kraft, Kjærlighed, Frihed,* og alle Ideer, maae tænkes levende, uhaandgribelige, grundenige, i *Guddommen,* for at opfattes saavel i deres *Fylde* som i deres *Reenhed,* og deels har netop de *ængstelige* Bibel-Oversættere, naar de *ikke* tillige vare *aandløse,* uden at tænke derpaa, skabt et *Bog-Sprog* om de aandelige Ting, som vore Dages Philosopher kun har vraget, fordi det enten var dem for dybt, eller ei kunde tages i sin bibelske Betydning, uden at nedbryde deres anti-christelige Systemer. Den bibelske Philosophie har derved vundet det usigelig store Fortrin at kunne levende knytte sig til alle Bibel-Læseres Tanke-Gang, og da i Grunden til alle dannede Læseres, i den Lutherske Menighed, hvor Bi|A:51bel-Læsningen har været saa almindelig, at den bibelske Tanke-Gang, enten den saa vælges eller vrages, er tusind Gange fatteligere end enhver anden, og staaer i kjærlig Pagt med det ved Samme uddannede Moders-Maal.

Her knytter sig en ny Betragtning naturlig til den Foregaaende, i det vi dristig tør paastaae, at, har Luthers Tro end ved sin aandelige Kraft øiensynlig overvældet os, og i det Mindste i tre Aarhundreder forsinket den vantro Philosophies og hedensk-classiske Humanitets Triumph, som, ved Bogtrykker-Konstens Indførelse, aabenbar stod for Dørren, saa har den Tro dog ingenlunde kastet os tilbage i Barbariet, men tvertimod udviklet os deraf, og selv skabt saavel det Bog-Sprog, *hvori,* som den Masse af Kundskaber, *hvormed* Den i det attende Aarhundrede bekæmpedes, og beskyldtes for at være Moder til al muelig Over-Tro, Vankundighed, Dorskhed, Sløvhed, og hvad den hele Løgnens og Dumhedens Børne-Flok monne kaldes. *Denne* Beskyldning var altsaa aabenbar falsk, og skal Oprøret mod den kraftige Fædrene-Tro, som vi skylde al vor poetiske og videnskabelige Udvikling gjennem tre Aarhundreder, skal det dog være forsvarligt, da maa man ogsaa *soleklart* kunne bevise, enten at Troen strider mod *unægtelig* Sandhed, eller at den dog er fordærvelig for *Menneske-Livet* i høiere Forstand, moralsk betragtet, som en værdig Forberedelse til et i *Sandhed* og *Kjærlighed* evigt Liv. Begge Dele har man nu vist nok paastaaet, men hvad er en *ubeviist* Paastand,

mod tre Aarhundreders, i en klar Historie sammensmeltede, Vidnesbyrd om, at denne Tro, der unægtelig dreier sig om Menneskets Kald til Hellighed, og Bestemmelse til et evigt Liv i de Retfærdiges Boeliger, at denne Tro ogsaa virkelig, i samme Grad som den var levende og kraftig tilstæde, skabde et dydigt, elskeligt |US:678og velgjørende Menneske-Liv, og fremfor Alt en dyb |A:52Ærbødighed for aandelig Sandhed, der aabenbarede sig i en hele Livet gestaltende *Ærlighed,* hvad umueligt kunde været Tilfældet, dersom denne kraftige Tro i Grunden havde begunstiget *Løgn* og *Last*. Om man derfor end havde beviist, hvad man dog kun forgjæves prøvede paa, at den christelige Tro efter al *philosophisk* Rimelighed maatte gjøre sine Tilhængere til menneskefiendske Sværmere, sikkre Syndere, og lysskye Barbarer, saa vilde det dog kun have beviist, enten at Philosopherne ganske havde forglemt at adspørge Historien om hvad der i Menneske-Slægten er rimeligt, eller at de dog havde overseet, hvad Historien lærer om Forskjellen mellem Christendommens og andre Religioners Virkning, og i alle Tilfælde er det klart, at naar man nødes til at indrømme, at Luther og hans Discipler var i det Mindste ligesaa moralsk gode Mennesker, som deres Hudflettere, da har disse kun Skam af at ville afbevise deres Tro med deres Levnet.

Dog, der er vist Ingen af os, som i Grunden tvivler om, at vore lutherske Fædre jo, langt alvorligere end den nærværende Slægt, havde Domme-Dag og Evigheden for Øie, eller om, at de jo, i det Hele taget, var kydskere, sanddruere, trofastere, ærligere, gavmildere, hjelpsommere, og overalt mere samvittighedsfulde, end Folk er flest i vore Dage, saa, skulde deres Tro været vildfarende, maatte det sikkert kun været, fordi det *evige Liv,* hvorefter de tragtede, kun var et tomt Hjerne-Spind, der gjorde dem blinde for Menneskets rette Bestemmelse.

Her er *Knuden;* thi det følger af sig selv, at var der for Mennesker *intet evigt Liv* at faae, da var det et falsk Vidnesbyrd, at Gud har skjænket os det evige Liv, og at dette Liv er i Hans Søn, og var der vel et evigt Liv, men som ei fortjende at kjøbes paa det Timeliges Be|A:53kostning, da var de Christne forblindede Daarer, som opoffrede det Større for det Mindre.

Ingen af Delene vil imidlertid vore Verdslig-Vise være bekjendt, hvoraf vi dristig kan slutte, at det *evige Liv* maa være en naturlig Gjenstand for Menneskets *Lyst* og *Haab,* men hvem veed det ikke, at Folk nuomstunder sædvanlig enten nægte det evige Liv, eller tale dog saa nødig, saa tvivlsom og saa koldt derom, at det er klart, de enten maae trøste sig med, det er vel kun en Grille, eller haabe dog ei Stort deraf, saa hvis alligevel, som de Verdslig-Vise sædvanlig indrømme, Lysten til det evige Liv, og Haabet derom, er baade Stor-Seiglet paa Men|US:679neskets Adelskab, og Kilden til den ædelste Deel af Menneske-Livet, da gjør vor Tids-Alders Protest mod den

christelige Tro ingenlunde Tids-Alderen, men netop Troen Ære!

Her maae vi da, som Alvors-Mænd, nødvendig standse, adspørge os selv, om vi har Lyst til at *leve evindelig,* og, hvis saa er, belure de forbigangne Dage, for at høre, hvad de tale om, høre, hvorvidt de bebude eller fornægte det evige Liv.

At der nu, blandt alle Menneske-Millionerne, skulde findes en eneste Skabning, sig selv bevidst, der slet ikke ønskede at leve og see gode Dage *evindelig,* det kan jeg umuelig troe, da det vilde være den latterligste Selv-Modsigelse man kan tænke sig, og forudsætte, at Personen ei engang havde nogen Forestilling om et behageligt Liv, altsaa slet ingen kjærlig Tilbøielighed enten til sig selv eller til noget Andet. Spørgs-Maalet er nemlig ikke, om vi ønske at kunne leve evig, *som* vi for Øieblikket leve, men om vi ikke i noget Øieblik have smagt en Livs-Nydelse, eller dog øiebliklig havt Forestilling om en Saadan, som vi ønskede at kunne give *Evighed,* og da nu Menneskene *sædvanlig* foretrække selv det elendigste Liv for Døden, |A:54kan der jo ingen Tvivl være om, at vi alle hjertensgjerne vilde evig nyde Livet i den høieste Fylde og under den behageligste Skikkelse, vi enten af Erfaring kjende, eller i Indbildningen tænke os det, frit for al Plage, al Indskrænkning og *Kjedsommelighed,* udstyret med Alt, hvad vi finde Favert og Frydeligt.

Naar altsaa et Menneske ringeagter, end sige da bespotter, Lysten til et evigt Liv og Løftet derom, da er det ingenlunde, fordi han jo selv føler Lysten, men enten fordi han, beruset af den øiebliklige Livs-Nydelse, slet ikke ændser Forskjellen mellem Liv og Død, mellem Timeligt og Evigt, eller fordi han mistvivler om, at der kan være nogen *Evighed* for *det Liv* han lyster at føre, hvilken Mistvivl da igjen udspringer enten af dette Livs kjødelige Beskaffenhed, eller af en Aands-Lamhed, der hindrer *Ønsket* fra at avle det tilsvarende *Haab*.

Heraf kan vi lettelig forklare os, hvi Haabet om et evigt Liv falder Barnet, og alle kraftige Folke-Færd i Barndoms-Alderen, naturlig, medens Oldinger sædvanlig enten skjælve for Døden eller trøste sig med den; thi i Barne-Sjælen leger Haabet altid paa Ønskets Moder-Skjød, og i Barne-Øiet er Livet baade saa naturligt og saa uskyldigt, at dets Ophør synes urimeligt, da Oldingen derimod baade har tabt Modet og Kraften til at hæve sig over den Mistro til det Evige, der naturlig udvikler sig af |US:680hans bittre Erfaring, saavel om Haabets Upaalidelighed, som om Jord-Livets Uværdighed til Evighedens Krone!

Medens vi derfor hos alle historisk berømte Folk, der blev det fordi de kundgjorde Kraft i tilsvarende Bedrift, spore i Barndoms-Alderen Tro paa et evigt Gude-Liv, hvori Mennesket kan blive deelagtig, saa finde vi ogsaa, at denne Tro hendøer med Slægterne i Tidens Løb, indtil den omsider kun svæver for dem som en Barne-Drøm, |A:55hvormed man vel et Øieblik veemodig smilende kan

lege, men som man dog, naar den tages alvorlig, maa med bitter Spot forkaste.

Jeg veed det nok, man i det attende Aarhundrede haardnakket paastod, at det gik *tvertimod,* saa Folkene i deres Barndom slet ikke tænkde paa Aand og Evighed, men hævede sig først som Oldinger til denne Høide; men Historien lader sig nu engang ikke omgjøre, og man gjør sig kun latterlig ved at paastaae, at Menneske-Slægten i sin Udvikling hverken har fulgt Menneske-Naturen eller en overnaturlig Magt. At endog *Romerne,* hvis bekjendte Tænke-Maade dog vel maa frikjende dem, om ellers nogen Kraft-Deel af Menneske-Slægten, for Hang til Sværmeri, at endog de i deres Barndom har drømt om et evigt Menneske-Liv, lærer Sagnet om *Romuli* Himmelfart; thi de, der gjorde den Fortælling, kunde umuelig gjort den, dersom de ikke havde havt nogen Forestilling om et evigt Gude-Liv, hvori Mennesket kunde blive deelagtig, og skulde denne Digtning gjøre mindste Virkning paa Folket, maatte slige Forestillinger ei blot være almindelig bekjendte, men ogsaa antagne.

Men, man meende kanskee blot, at Folkene i Barndommen ei kunde tænke sig noget Liv, enten for Guder eller Mennesker, uden at gjøre sig en *sandselig* Forestilling derom, saa det var først i deres videnskabelige Alder, hvis de naaede en saadan, de kunde hæve sig til Forestillingen om Guderne, som rene Intelligentser, og om Menneskets Anlæg til heri at ligne dem.

Upaatvivlelig var det saa med vore Verdslig-Vise, og deri havde de aabenbar Ret, men ligesaa aabenbar Uret i at kalde Evigheds-Begrebet *levende,* naar de tænkde Alt hvad der levende opfylder og bevæger Mennesket *skildt* derfra, og det gjør de jo, naar de tænke alt *Sandseligt* |A:56bort, og forstaae ved Sandseligt *ei blot* det jordiske *Haandgribelige,* men ogsaa al *synlig* Skikkelse, indvortes *Følelse,* og *lydelig* Røst. En saadan Evighed maatte længe nok være guddomme|US:681lig, saa lader den sig dog kun male med Dødens sorte Farve: beskrive med Blæk, og Pennen maa nu understrege denne *Bogstav-Udødelighed* saa tykt som den vil, der udvikler sig dog aldrig i Evighed et evigt Liv deraf, som kan blive Gjenstand selv for *Penne-Førerens* Lyst og Haab; thi Pen og Bogstav er jo ogsaa sandselige Ting, Pennen kræver Haand, Bogstaverne Papir, og *Hjertet* kan umuelig føle andet end Gru for en Evighed, hvori *det* skal tilintetgjøres. Viis-Mændene, som sjelden er stærke i Moders-Maalet, og beklage sædvanlig, at ingen Tunge kan udsige hvad de vilde beskrive, hvis de kunde, de har da aabenbar taget Feil af Ordene, og kaldt *Liv* hvad der unægtelig er *Død* i aandelig Forstand, som Skilsmisse mellem Sjælen ɔ: Selv-Bevidstheden, og Livs-Kraften ɔ: Aand og Hjerte, og da denne Følelse nødvendig ved Beskrivelsen maatte paatrænge sig alle dem, der ikke over Beskrivelsen glemde hvad Talen var om, saa var det naturligt, at jo meer man grublede over den døde Evighed, desmindre Lyst følde

man til at tænke derpaa, og des høiere skattede man det nærværende Øieblik, som med al sin Korthed og Flygtighed dog havde *Livets* uerstattelige Fortrin, og hvis største *Kjedsommelighed* forsvandt som en Draabe i Verdens-Havet, naar man tænkde paa Den, en evig, *Sjælen vitterlig* Død nødvendig maatte medføre. Vel var Viismændene sædvanlig betænkte paa lidt *Tids-Fordriv* i den uendelig lange Evighed, men hvad kunde dog det forslaae, og hvad skal man heller have enten *Lyst* eller *Kraft* til at fordrive Tiden, end sige Evigheden, med, naar man fattes begge Dele. Og nu, hvilken Tids-Fordriv maatte saa ikke det blive, der beskreves, som en *uen*|A:57*delig* Kamp mellem Fornuften og dens sandselige Tilbøieligheder, som jo er dens Lyst til Livet, altsaa, naar Gjenstanden savnes, et grueligt Helvede, der, naar Kampen er uendelig, ikke engang kan faae Ende, men avler den Smerte, de Gamle saa levende skildrede hos den bundne Prometheus, hvis *Lever* bestandig udvoxer saa meget, at den kan hakkes. Sandelig, det var intet Under, at alle Folk, der ikke havde en egen Lyst til at svæve mellem Himmel og Jord som Edderkopper i deres eget Hjerne-Spind, fik Nag og Lede til dette evige Dødning-Liv, og trøstede sig med, at man vel kunde undgaae det, ved ei som blinde Fluer at gjæste Spindel-Vævene (de metaphysiske Systemer) hvor det ene havde hjemme, trøstede sig med, at jo mindre man fordybede sig i sig selv, des sikkrere var man paa en *evig Død uden Bevidsthed,* der, i Sammenligning med |US:682*det evige Liv,* der skulde være en evig magtesløs *Døds-Kamp,* vel maatte kaldes en salig Hvile.

Saaledes er da den herskende Ringeagt for det evige Liv aldeles i sin historiske Orden, men at den ikke kan gjøre uden de tankeløseste og de ulykkeligste Mennesker ligegyldige ved Døden, det kommer aabenbar deels af det *Lystelige,* Livet selv under sin skrøbelige og dunkle Skikkelse har, og deels af den dybe Følelse, at hvor Livet er blevet sig bevidst, med Længsel efter evig og fuldkommen Nydelse, der er Døden *unaturlig,* og turde derfor vel være forbundet med en uforgjængelig Bevidsthed, vel ikke som en Lykke, men som en Straf og Plage.

I vor Tids-Alders Spot med Evigheden, Trods paa Døden, og hemmelige Gru for begge, er der da ligesaalidt noget Forbausende, som i Grublernes atheistiske, pantheistiske, materialistiske, og idealistiske Systemer; thi disse Alderdoms-Tegn er os velbekjendte fra Grækenlands og Roms |A:58Historie, og er tillige saa psychologisk forklarlige, at vi maae finde dem naturlige.

Derimod er det forbausende, af de *apokryphiske* Bøger, at see, det maa være gaaet anderledes i Palæstina; thi vel kommer det sikkerlig af Skade paa Øinene, naar man i Jødernes hellige Skrift ei kan finde Spor af et evigt Livs Haab, hos dem, der roste sig af den *levende Guds Venskab,* hvis Miskundhed varer *evindelig,* men

Vidunderet blev netop aldeles uforklarligt, naar man, med de nymodens Theologer, antog, at et Folk, der i sin Ungdom end ikke drømde om et evigt Liv, dog i sin høie Alderdom troede saa fast derpaa, at de heller vilde døe, end fornægte den Tro, og gik i Døden med frydeligt Haab om *legemlig* Opstandelse til et *evigt Liv!* Dette maatte vi reentud kalde psychologisk umuligt, og lod det sig derfor bevise, at *Jøderne* i deres Barndom ei, som Græker og Romere, ahnede og haabede et evigt Liv, da maatte ligesaavel Syrachs og Tobias som Makkabæernes Bøger være uægte, skjøndt det var en høist urimelig Paastand. Antage vi derimod Jødernes hellige Skrift for sand, saa *Elias* virkelig foer til Himmels, og de Propheters Spaadomme øiensynlig opfyldtes som havde forkyndt Israels døde Been en ærefuld Opstandelse, da bliver Vidunderet forklarligt; thi ved guddommelig Beseigling og Stadfæstelse kan jo vel Menneskets naturlige Livs-Haab vinde en Kraft og et Liv, der trodser Døden, under alle Omskiftelser i Tidens Løb.

|US:683Ligedan er det med de Christne; thi vel kan man, naar man *indrømmer* Guddommeligheden af det Gamle Testamente, til Nød forklare sig en Opblusning af den hellige Ild i en *Johannes* den *Døber,* og, naar man vil nægte Evangeliernes Troværdighed, tænke sig Christus blot som Døberens kjødelige Sydskende-Barn, men Christendommens Udbredelse blandt Grækerne, Romerne, og andre |**A:59***gamle* Hedninger, bliver netop derved aldeles uforklarlig; thi hos dem kunde det evige Livs Haab, der var forsvundet under Tidens Løb og deres egne Viismænds Hænder, ja var selv til Leeg og Spot for deres sidste *Digtere,* der kunde det umuelig opblomstre, uden ved en overnaturlig Kraft, og at mene, en Saadan vel aabenbarede sig i *Apostlernes* Ord og Gjerninger, men *ei* i *Mesterens,* det var jo Daarskab. Enten maae vi derfor tage Christus for den omspaaede Messias, der virkelig aabenbarede en Herlighed som den Eenbaarnes, fuld af Naade og Sandhed, eller vi maae antage, at Historien om hele den christelige Old-Tid er forfalsket, baade af *Venner* og *Fiender,* saa det kun var hos de adspredte Jøder den christelige Tro, som en Forklaring af Patriarchernes, i Sandhed oplivede Haabet og gjorde moralske Under-Værker. Nu er dette vel umuligt, fordi Christendommen, ligesom Mosaismen, har havt den underlige Skik at balsamere sine døde Bekjendere, ikke blot med Pennen i en historisk Lignelse, men ligesom med Hænderne i en urokkelig Steen-Kirke, saa dens Mumier, beskrevne fra Øverst til Nederst, vandre legemlig for vore Øine overalt hvor Historien vidner, dens Aand har gjort Mirakler, og hvor vi reise hen med Paulus i Apostlernes Gjerninger, der finde vi Folk i Tusind-Tal, som bekjende sig til de Christnes Tro, og vi finde sædvanlig, for at gjøre Vidnesbyrdet fuldstændigt, *Jøder* ved Siden, som nægte og bespotte den. Derfor maa det nødvendig være sandt, at Apostlerne har gjort det utrolige Mirakel, at indaande *gamle* vantroe *Hedninger* det

evige Livs uforkrænkelige Haab; men hvem der nu ikke engang har den Smule historisk Kundskab, der gjør dette Vidnesbyrd bindende, veed dog nok, det var 1517, *Luther* begyndte at reformere: at oplive hos de gamle Christne den hardtad glemte, hensovne Tro paa det evige Liv i *Christo Jesu,* og man tvivler |A:60dog vel neppe paa, at mange Tusinde har siden med det deraf udspringende Haab budt Døden Trods, paa Sotte-Sengen saavelsom paa Val-Pladsen og paa Retter-Stedet, saa her er skedt en underlig Ting med de Døde, ligesom i Palæstina, og jo bedre man kjender saavel den Tid, da Luther |US:684opstod, som Forholdet mellem aandeligt Liv og Virksomhed hos Folkene efter den Tid, des klarere seer man et Vidunder, som kun bliver forklarligt under den Forudsætning, at det *evige Livs* Haab, som Christendommen avler, virkelig er beseiglet ved Herrens Opstandelse og Himmel-Fart, og kun virker eens til alle Tider, fordi denne Herre er i sin Guddoms Kraft dem alle nær, som troende paakalde ham, staaer altid midt iblandt dem, hans *Navn* i Tro og Kjærlighed forener, aander paa dem og siger saa himmelsk: Fred være med eder! at Hjertet glemmer med Dødens Frygt alle verdslige Sorger, og føler sig overgaaet med den Opstandne fra Døden til Livet: det evige Liv!

At nu de Christne anderledes end Verdens Vise veed at gjøre Forskjel paa det *evige Liv* og den *evige Død,* saa det er ikke en evig *Døds-Kamp,* men en evig *Livs-Fylde* de trøste sig ved, ikke en uendelig Logarithme-Regning, men et saligt Alt i Alt, hvortil de glæde sig, det har man dog vel hørt, saa det er unægtelig *Barne-Himmelen* de stile efter, kun med den Forskjel, at de ingenlunde troe, den naaes paa en naturlig Maade, uden af Guddoms-Manden, der blev et Barn paa Jorden, for at gjøre alle dem, der som Børn vil indgaae i Himlen, til Konger og Præster med sig i det Høie.

Man siger, det er *sandselige* Forestillinger, og man har Ret; thi vi troe jo paa Grund-Eenheden af Gud og Menneske, af Aand og Legeme, af Synligt og Usynligt, Timeligt og Evigt, troe jo paa denne Grund-Eenhed som Gud og Mand i een Person, i den Guds Eenbaarne, født af |A:61Jomfru Maria, korsfæstet, død og begravet, opstanden og himmelfaren, og dog *aandelig* nærværende, og det er jo vort Haab, at blive som *han* er, og see ham, *som* han er; og vi spørge frimodig Verdens Vise: hvorledes de vel mene, Mennesket har faaet *Hjerte,* dersom Gud intet havde, og *hvoraf* de mene den legemlige Verden er blevet, dersom den ikke bar sin virkelige Grund i den Aandelige, og hvorledes de mene, at nogen Gjerning af Gud skulde være til for at tilintetgjøres, eller om ikke *Ordet* paa vor Tunge (efter Skriften vor Frelsers Billede) bevidner Grund-Eenheden af Sandseligt og Over-Sandseligt, der har jordisk gestaltet sig i det hele Menneske, som jo unægtelig er et Heelt, bestaaende af Synligt og Usynligt, Sandseligt og Over-Sandseligt, sammensmeltet i vor menneskelige Følelse og Bevidsthed?

Men, i det vi trøstig vedkjende os *sandselige* Forestillinger om det *evige Liv* i Guds eenbaarne Søn, med hvem vort Sam|US:685fund er og skal evindelig være, da protestere vi kraftig mod Forvexlingen af *sandselig* og *kjødelig, himmelsk* og *jordisk,* og adskille derved kjendelig vort Paradiis fra *Mahomeds,* hvor der ventes et evigt Krop-Liv og Jord-Liv, som er baade umuligt og gudsbespotteligt. At Verden altid sammenblander Sligt, maa aldrig undre os, og kan ei heller skade os, naar vi kun klarlig adskille dem, ei blot med Pennen, thi det kan man lee ad, men i *Hjertet* og paa *Tungen,* i det vi daglig dræbe de kjødelige Begjæringer, som ere udelukte af vort sandselige Paradis, og føre det *aandeligste* Ord, der er hørt i Verden, skjøndt vi erklære *Legemets* Opstandelse for nødvendig til det evige Liv, der skal tilfredstille os! Saaledes gjør unægtelig Historien Skjel som et svælgende Dyb mellem Christi og Mahomeds *sandselige* Paradis, og vi spørge trøstig, om Ordet er kjødeligt, fordi det kan høres, og om Lyset er |**A:62**haandgribeligt, fordi det kan sees, men kun naar vort Ord rører sandhedskjærlige Hjerter til at føle, at dette er i Sandhed det evige Livs Ord, og naar vort Levnet skinner som Lys i Verden, kun da bevise vi vort Samfund med *Ordet,* som var i Begyndelsen, og havde Livet i sig, kun da bevise vi den Aands Nærværelse, hvis Frugt er Lys i al Godhed, Retfærdighed og Sandhed; og Matheden af denne Aandens og Kraftens klare Beviisning i de sidste Aarhundreder vilde derfor være en stærk Indvending mod Sandheden af vor Tro paa det evige Liv i Christo Jesu, dersom ikke selv de mindste og matteste Glimt deraf, i saa upoetiske, kjedsommelig skriftkloge, aandsfortærende Dage var et historisk Vidunder, som høit forkyndte, at *han* er visseligen Herre til sin Faders Ære, der saaledes kan opvække Abraham Børn af Stene, skabe sig Undersaatter af gamle, udlevede Folke-Færd, der, i *Sammenligning* med alle *andre end* deres egne Troes-Forvandte, aabenbar skinne som Lys i Verden, og forbinde med barnlig Tro en Manddoms-Kraft i Ord og Daad, og en Vext i Kundskab og Indsigt, der bliver mere utrolig og forbausende, jo længere det varer, jo mere Alderdoms-Afmagt, syndig Bevidsthed, og hjertelig Kulde avler, udbreder, nærer og styrker Ringe-Agt for det evige Liv, og Mistro til Løftet derom, ja Modbydelighed for de Christnes Paradiis, hvor kun Retfærdighed boer og kjender ei syndige Glæder, hvor Kjærligheden vel i hele sin levende Fylde er Alt i Alt, men himmelvidere forskjellig fra Brynde, end Soel fra ildsprudende Bjerge, kort sagt, hvor Legemet som Lyset er ligelangt fra Krop og Skygge!

(Fortsættes.)

|**[A:97]**

Om Christendommens Sandhed.

Maa trykkes.

I Kjøbenhavns Politieret den 22de Mai 1827.

P. Eberlin.

(Slutning.)

|US:686I randsage Skrifterne, fordi I mene i *dem* at have det evige Liv, men, uagtet de vidne om mig, vil I dog ikke komme til mig og finde Livet!

Denne *Herrens* Bebreidelse til de gamle jødiske Rabbiner, som ogsaa ramde Mangfoldige af de Christnes Skrift-Kloge, skal være den Regel, hvorefter vi vurdere alle *skriftlige* Vidnesbyrd om Herren, og om vor Tro paa Ham, saa vi ingenlunde ringeagte dem, men heller aldrig indbilde os i *dem* at have *det evige Liv,* der kun findes hos *Herren,* i det *Troens Ord* som *Aanden* fører. Om dette Aandens levende, lydelige Ord skriver Apostelen: siig ikke i dit Hjerte: hvem vil fare op til Himmelen at hente Christus ned, eller, hvem vil fare ned til Afgrunden, at hente Christus op fra de Døde, thi *Ordet* er dig nær, i din *Mund* og i dit Hjerte, det er det *Troens Ord,* som vi prædike! Hvorledes skulde de *troe,* som *ikke* have *hørt*! *Troen* kommer ved *Hørelsen,* og Hørelsen ved Guds Ord. Det maa ikke forvirre os, at Ordet paa mange Læber synes dødere end paa Papiret; thi det er kun et Blænd-Værk, som kommer af, at Mange misbruger deres Tunge til at eftersige Ord som Papegøier, og da er Ordet naturligviis kun et Munds-Veir, men det er om *Troens Ord* vi tale, og skjøndt det vistnok ei i *samme Grad* er levende paa alle *Christnes* Tunger, saa er det |A:98dog *levende* paa dem alle, og dødt i alle Bøger, om de saa bogstavelig var skrevne med Guds Finger. Papiret er nemlig dødt, og har ingen Tro, og Bogstaverne er døde, og har ingen Kraft, og kan vi ikke engang ret lære at forstaae Meningen af den tydeligste Bog, uden at kjende Ordet af Hørelsen, da kan vi endnu mindre enten forstaae den christelige Aabenbaring, eller overtales til at troe den, dersom vi ikke have hørt noget levende Menneske vidne om den, men selv om vi kunde begge Dele, saa maatte vor Tro dog blive død og magtesløs, thi den *levende Christus* er ikke Sort paa Hvidt, og Ham maatte vi da søge enten i Himlen eller i Afgrunden, indtil vi hørde Aanden tale til Menigheden, og følde, at *Christus* var os nær i Troens levende Ord. Vi som i Barndommen have troet, og lært at læse *troende* i Skriften, ja, er som Spæde ved Daaben indviede til den Hellig-Aands Tempel, vi

kan, ved Skriftens Virkning paa os i en senere Alder, let komme paa de Tanker, at den Bog er levende, og gjør Mirakler, men er der ved dens Læsning skedt noget Underligt med os, |US:687saa skedte det dog sikkert *ikke, uden* at vi enten før eller ved Læsningen kom vor Barne-Tro ihu, saa det var den, og Troens Aand, som baade oplod og oplivede Skriften for os. Saaledes mindes jeg grandt, naar jeg besinder mig derpaa, at baade troede jeg i min Barndom paa Christus, længe før jeg stavede til et Ord i Bibelen, og ligeledes var det kun den oplevende Barne-Tro der førde mig til Skriften, og aandede Liv i det døde Bogstav, saa jeg fristes ikke til at mistroe eller mistyde Herrens Ord om Skriften, og Apostelens om Hørelsen; men vel maa jeg forundres over den Magt en nedarvet Fordom, trods min egen Erfaring, har udøvet over mig. Vel har jeg aldrig tænkt, at Skriften kunde gjøre Nogen til Christen, uden Præsten fulgde med, saa det |**A:99**engelske Bibel-Selskabs modsatte Indbildning var mig kun et sørgeligt Vidnesbyrd om Dødheden af Sammes Troes-Begreb og kirkehistoriske Kundskab; men deels har jeg dog indbildt mig, at en dannet hedensk Læser kunde klarlig see af Skriften, hvad Christendom var, og deels maa jeg have havt en dunkel æventyrlig Forestilling om *Præsten* og *Skriften,* som en sammenvoxet Tvilling, skabt saaledes af Aanden med et fælles Livs-Princip, at Intet uden Døden kunde skille dem ad; thi jeg har bestandig forudsat, som en afgjort Sag, at Præsten ligesaavel var død uden Skriften, som Skriften uden Præsten. Saaledes var det ogsaa, *Morten Luther* vilde have sin Trods paa Skriften udlagt; thi han var alt for levende en Præst til at troe, det stumme Bogstav *førde Ordet,* og hans Skrift-Fortolkning blev aldrig død, fordi han, som Apostelen i Synet, havde ædt Bogen, og propheterede af den, men han laae dog bestandig i Strid med Fyrsten i de Dødes Rige, med Djævelen, saavel *om Troen,* som om Bogen, og hverken kunde en heel Menighed føre Striden saa *poetisk* som han, heller ikke var den mindre *tragisk,* fordi Beskrivelsen var *comisk.* Denne underlige Strid, hvorom Luther deilig propheterer, at Livet i den tog Døden af Dage, havde desværre tit det modsatte Udfald, og hvor man sporer Liv, der seer man Striden afbildet i det besynderlige Forhold mellem *Kingos* Psalmer og *Bartholins* Theses, eller i det Hele mellem Psalmen og Dogmatiken, der virkelig svare til den gamle Hedning-Drøm om Tvilling-Brødrene, som deelde Livets Lyst og Dødens Kvide med hinanden.

Det vilde føre for langt, om det end kunde lykkes, her at udvikle, hvorledes denne Strid nærmest udsprang af Kloster-Begrebet om Troen og Kirken, der var et Billede af den Troendes |US:688Kloster-Liv; og vanskeligt, skjøndt høist tiltrækkende, vilde det være at oprede, hvorledes dette Kors-|**A:100**Tog, som Christi figurlige Nedfart til Hades, maatte finde Sted, for at *Patriarcherne* kunde naae de Levendes Land, og Skriften paa en Maade blive

Ordets Legeme, som Ordet er Aandens; men bemærkes bør det, at *Luther* satte Skriften *mellem* Aanden og Ordet, som er dens rette Skole-Plads, naar kun i Kirken Ordet, som den *rette Midler, levende* forbinder Skriften med Aanden.

Hvor nu dette Skole-Begreb om Kirken hersker, der bliver nødvendig hele Theologien Troes-Artikel, og hver Troende, som ikke er død, gaaer med Livet i sin Haand, hvad hos alvorlige Folk nødvendig gjør Livet surt, og Gangen besværlig, saa det er intet Under, at de Lutherske Missionairer kun har gjort smaae Erobringer; men baade er det stor Ære for den Lutherske Menighed, at den dog nok er Moder til alle *christelige* Missioner i sidste Tidsrum, selv til de Methodistiske, og endnu langt større Ære for de Christnes *Tro* og *Haab,* at de, selv i den sygeligste, døende Tilstand, kunde overvinde Verden, trøste og seire over Død og Grav! At dette virkelig var Tilfældet med Enkelte i Tusind-Tal, derom lader Historien os ikke tvivle, med mindre Tvivlen er vor Skjøde-Lyst; men om det med Menigheden, som et Heelt, vil være Tilfældet, det maa vist nok synes tvivlsomt for alle dem, der ikke af egen Erfaring veed, at denne store Seier er vundet, saa det kun er Spørgsmaalet, hvormange der vil høre til den i Christi almindelige Kirke opstandne Lutherske Menighed. Det gjaldt nemlig vel i vore Dage først om, selv at blive levende igjen, men dernæst om at finde *Kjæden,* som *ordenlig* forbinder den troende Menighed til alle Tider med den Apostoliske, der har Forjættelsen, at Christus vil være med den alle Dage til Verdens Ende, og at den skal kunne trodse Helvedes Porte. Denne Kjæde søgde man i Middel-Alderen paa Pave-Stolen, og i et Virvar af skrift|A:101lig og mundtlig Tradition, hvad, tilligemed Sværd-Omvendelserne, Kirke-Tvangen, og i det Hele Verdsligheden, frembragde et forvirret Chaos, hvori Troen maatte gaaet til Grunde, hvis ikke Herren havde opvakt en *Luther,* som gik frem i *Elias* Aand og Kraft, og skildte, med en til Dagenes Ende uforklarlig Sikkerhed, Alt (undtagen vel Bispe-Vielsen) hvad der virkelig forbandt den *hele* Menighed med Christus, fra hvad der kun havde lænket den til Pave-Geistlighed, Fabler og Dødninge-Been; men i *Kirken* fandt han Alting *dødt,* i *Klosteret* havde han fundet Livet, han stræbde at meddele Folket, og derfor ordnede han |US:689Alt efter sin *aandelige* Kloster-Regel, saa hvad der skulde staae sidst, den troende Skrift-Kloges Individualitet, kom til at staae først, og skulde udgjøre det *levende* Baand, der da *historisk* umuelig kunde naae til Apostlerne uden ved Skriften. Nu er Skriften imidlertid, som Bog betragtet, kun en *Reliqvie* med et paategnet Navn, hvis Ægthed og Grund-Betydning enten maa være sikkret ved et levende historisk Vidnesbyrd i Kirken, hvor den ene Slægt vidner for den Anden, eller skal, om mueligt, sikkres ved et dødt historisk Vidnesbyrd i Skolen, hvor den ene Bog, ved at forudsætte den Anden, paa en Maade vidner *om* den. Saalænge nu det kirkelige Vidnesbyrd kan

forudsættes, da kan man vist nok dristig beraabe sig paa det Videnskabelige, som *Luther* beraabde sig paa den *skriftlige* Kirke-Historie, men taber hint derved fordunklede Vidnesbyrd sin Kraft, da er *Tvivl-Raadighed* den nødvendige Følge, og angribes nu det *skriftlige* Vidnesbyrd, da seer Menigheden sig afskaaret fra den apostoliske Kirke, og maa, om den vil blive ved at troe, enten troe paa sin egen dunkle Følelse, eller paa sine Skrift-Kloges skrøbelige Vidnesbyrd. Saaledes gik det, som vi veed, tidlig i de andre protestantiske Samfund, og omsider selv i det Lutherske, hvor dog |A:102Alt stødte sammen for at gjøre Feiltagelsen uskadelig; thi baade skabdes her, ved *Psalmen,* et *poetisk* Baand, og ved Luthers Catechismus et halv-kirkeligt Vidnesbyrd, der ikke udledte sin Gyldighed af Skriften, medens paa den anden Side den borgerlige Sammenblanding af Kirke og Stat værnede om Skole-Vidnesbyrdet, som, hvor den Augsburgske Confession fik Enevolds-Magt, aabenbar forudsatte det Kirkelige. Det var da her i alle Maader den dunkle grund-christelige Følelse, som baade udgjorde det *levende* Kirke-Baand, og værgede om det Døde, ja indaandede Dette et Slags Drømme-Liv, der vel var svagt, men ingenlunde Blænd-Værk, da det prophetisk omsvævede en død historisk Sandhed, der skulde opvækkes, og levede da alt i de *Troendes Haab*. Denne historiske Sandhed som, for de *Troende,* er det sande kirkelige *Liv-Baand,* byder Confessionen dem uforbederlig ene at søge i *Ordet* og i *Sacramenterne* forrettede efter *Christi Indstiftelse,* kun Skade, at der ikke staaer: *hvor* dette *Troens* og *Indstiftelsens Ord* er *sikkert* og *levende* at finde. Da nu imidlertid Luther, og hans ægte Discipler, havde sørget for og vaaget over, at dette Ord var saaledes i *Kirken at finde,* laae Feilen kun deri, at man, ved at sætte Skriften *mellem* Ordet og Apost|US:690lerne, erklærede Ordet for dødt og usikkert, og kunde lettelig gjort det dertil, hvis ikke et stort Guds Forsyn og en dunkel Følelse havde forhindret det; thi var dette *Ord* forstummet i *Kirken,* saa vi skulde søgt det i den *skrevne* Kirke-Historie, da kunde vi vel poetisk men aldrig historisk oplivet det igjen. Dog, naar Døden ikke skulde faae Magt over Herrens Legeme, da maatte den levende historiske Forbindelse med ham *ei* heller *afbrydes,* og derfor maatte Kjæden opdages i den Lutherske Menighed, hvor den vel, som *allevegne,* var blevet svag, og derfor videnskabelig miskjendt, men dog elsket og bevaret.

|A:103Vist nok er det *kun Aanden,* der kan gjøre Ordet *aandelig levende,* saa man kan vel kalde Ordet dødt, naar det er magtesløst, hvor høit det saa end lyder, men da taler man *figurlig,* thi et *naturligt* Liv har Ordet dog altid, hvor det høres *lydelig,* og det gjælder her, hvad Apostelen i det Hele indskjærper os om Mennesket, at det *Naturlige* er altid det *Første,* netop fordi det *Aandelige* er det *Ypperste:* vi maae bære den Jordiskes Lignelse før vi kan bære den Himmelskes, og Alt hvad der synes at hentyde paa

et omvendt Forhold, er kun *prophetiske* Phænomener, der vel vidne om *over-naturlige Kræfter,* og kan forrykke den naturlige Orden, men aldrig enten ophæve eller erstatte den. Det gaaer med saadanne prophetiske Indgreb i Kirkens, som med de Poetiske i Statens Indretning: de kan stundom være nødvendige, og redde fra Undergang, som i *Elias* og i *Luthers* Dage, men de er altid farlige, da Spændingen i Grunden slapper, og indtræder ikke snart igjen den *naturlige Orden,* hvorigjennem Livet og Kræfterne stille udvikle sig, da er en fuldkommen Udmattelse og Forvirring uundgaaelig. Jeg kan ikke forstaae, hvorledes Kirken i *Luthers* Dage skulde blevet reddet, og den nødvendige Skilsmisse iværksat, uden paa den Maade, det skedte, og ligesaalidt veed jeg, hvorledes jeg skulde været christelig Præst og Skribent, uden at overhugge den Knude, jeg ei kunde løse; men derfor er det lige vist, at om vi nu end kunde øge hele Kirke-Historien til Skriften, dermed dæmpe Menighedens Tvivl-Raadighed, og poetisk begeistre den for det deraf udspringende, af en dyb men dunkel Følelse beseiglede Resultat, saa var dette dog en *Over-Spænding,* der endnu langt snarere end den Lutherske vilde, i vore koldere Dage, afløses af en, uden Tvivl, uhelbredelig Svaghed. Rette vi derimod Feilen, saa det folkelige Vidnesbyrd om Troen, og det |**A:104**|US:691præstelige om Skriften, paa Ny træde i Kraft, uden at sammenblandes, end sige da at udledes af en *Bogstav-Skrift,* da vil, hvor Troen findes, Alt være og virke i sin naturlige Orden, Fristelserne staae i rigtigt Forhold til Kræfterne, Tvivlene til Rustningen, og Skolen til Kirken. Da først kan ogsaa baade *Kirken* og *Skolen* gjøre ordenlige, levende Fremskridt, hin ved Troens Udbredelse, og denne ved det dermed sammenhængende historiske Vidnesbyrd; thi kun naar Troen vedbliver at gjøre *aandelige,* aabenbare *Mirakler,* kun da er det kirkelige Vidnesbyrd om Dens Guddommelighed *ret levende,* og kun saalænge er Kirkens Historie en *levende Spaadom* om Dens Varighed til Verdens Ende, og et Vidnesbyrd om de Christnes Gjenfødelse til et evigt Liv, hvoraf hvert sandhedskjærligt Menneske maa slutte, at Kirkens *Christus* virkelig er den levende Guds Søn, og haver det evige Livs Ord.

Saaledes bliver det ganske sandt, at den christelige Tro forsvares ved *Spaadomme* og *Mirakler,* blandt hvilke de Bibelske, langt fra at udelukkes, staae i Spidsen, men bruges ingenlunde til Beviis, da de tvertimod stedse bevises af det i Liv og Aand Nærværende, som opliver og oplyser dem.

At det nu er *Lære-Standen,* som *ordenligviis* skal bære det store Vidnesbyrd, men bæres igjen af hele Menigheden og den fælles Tro, det følger af sig selv, men ogsaa her har det prophetiske Indgreb i det Mindste *videnskabelig* forrykket Ordenen, den historiske Orden, som i Kirken er den naturlige. Naar nemlig Alting er opfyldt, Christi Legeme opvoxet til Hovedet, og Kirke-Bygningen

færdig, da er vi alle Præster, alle Bisper, og hvad Stort eller Godt man vil nævne; thi naar vi ere Christi, er i *Grunden* alle Ting vores, og da nu alle *Propheter* i |A:105Menigheden er Herrens Forkyndere og Forbilleder, for hvem Hans anden Tilkommelse svæver nær og levende, ligesom Hans Aabenbarelse i Kjødet svævede for Israels Propheter, saa er det *dem* naturligt at miskjende den *Orden,* der vidner om det Ufuldkomne, og synes ringe ved Siden ad det *Over-Ordenlige,* hvis levende Udtryk Propheten er. Optræder nu En af de store Propheter, hvad vel altid maa være Tilfældet, paa en Tid, da Lære-Standen er vanslægtet, og skal reformeres, da kan Propheten, hvis Kald det er, let føres til at gjøre Pinen kort, ved at afskaffe *Lære-Standen,* og sætte en Prophet-Skole isteden, og det gjorde baade *Elias* og *Luther,* Hin med fuld Føie, da Baals-Præsterne var af en syndig *Rod,* Bethels Præsteskab kun skabt ved *Jeroboams* Velsignelse, men Luther med |US:692Uret, da Pave-Præsterne nedstammede fra Apostlerne, og havde *Herrens Velsignelse,* skjøndt de foragtede den. Ligesaalidt derfor, som nogen Prophet i *Juda* gjorde Brudd paa den *levitiske* Orden, hvor fordærvede end Levis og Aarons Børn vare, ligesaalidt maa nogen Reformator i Christenheden afskaffe det ordenlige Lære-Embede, eller, hvad der *næsten* er det Samme, ringeagte og for Menigheden nedsætte *Indvielsen* dertil, som en unødvendig og ubetydelig Ceremoni; thi ligesaalidt som alle ere *Propheter,* ligesaalidt kan alle være *Hyrder* og *Lærere,* dertil hører *en egen Naade-Gave,* som man alt kunde gjætte sig til, Herren i en vis Orden vilde skjænke, da den maa være ligesaa *almindelig* og *eensartet* hos *alle* Lærere, som *Daabs-Naaden* hos alle Troende, for at svare til Menighedens Tarv. Dog, Herren havde sørget for, at *Luther* selv havde *Indvielsen,* kun af den dermed fulgte Naade-Gave kan man vel forklare sig hans Nænsomhed over Kirkens Inventarium, og hans faderlige Omhug for de *Smaae* som troede paa Herren, da ingen af Delene |A:106godt lader sig forene med, end sige udlede af hans prophetiske Dristighed og skriftkloge Stivhed. Vel talde han med Ringe-Agt om sin præstelige Indvielse, men Herren saae, det var kun de vantroe, tankeløse Papisters opus operatum, *ei Naade-Gaven* han foragtede, og vel erklærede han Indvielsen blot for et Ledd i den *borgerlige* Ordens-Kjæde, men han vilde dog have den forrettet i *Christi Navn,* og hvor man, som i Norden, havde Hjerte Nok til at troe, hvad selv en *Luther* fandt urimeligt, der sørgede Herren for, at den *borgerlige* Tanke-Gang, ved at antage en underløbende, figurlig Betydning, ingen synderlig Skade gjorde Kirken. Luther maatte derfor sige hvad han vilde, saa kunde man dog herinde ikke forstaae, at en *Kirke uden Biskopper* var i sin rette *Orden,* og da man ikke vidste bedre Raad, vilde man heller, skjøndt det syndes latterligt, *fordobble Præste-Vielsen,* end troe, at et Konge-Brev kunde have meer end borgerlig, kunde have *kirkelig,* altsaa *aandelig* Virkning. Om denne

besynderlige Nød-Hjelp har udrettet mere, end hvad den af psychologiske Grunde maatte virke, til Beroligelse for Menigheden, og til en høiere Nidkjærhed og Tillid hos de *troende Dobbelt-Præster,* det tør jeg vist nok ikke afgjøre; men Nød-Hjelpen er mig et mærkeligt Vidnesbyrd om, at det christne Hjerte savnede Biskoppen, og selv savner jeg ham ogsaa, ei blot som kirke-historisk Læser, men tillige som kirke-historisk Skribent, da jeg i det sidste Tidsrum for|US:693gjæves leder om det *hyrdelige* Vidnesbyrd, hvori det almindelige og det præstelige skulde sammensmelte, forgjæves søger det *udenfor England,* naar jeg ikke, hvad Skriften, Kirke-Historien og Følelsen neppe tillader, poetisk sammenblander det med det Prophetiske, der overflyver dem, i hvilket Tilfælde dog ogsaa *Morten Luther* vel blev den *eneste Hyrde* i hele trehundrede Aar.

|**A:107**At beskrive denne Deel, eller rettere denne Skikkelse af det store Vidnesbyrd, er derfor os umueligt, uden at gaae langt tilbage, da vi selv i England kun spore det, naar vi alt forud kjende det, og møde det hverken der, eller i den største Deel af Middel-Alderen, i sin elskelige, himmelsk rørende Skikkelse. Den nyeste Hyrde, der har tiltalt mig i Historien, er gamle *Ansgar,* og selv han er mig dog kun en *døende* Hyrde, saa jeg maa gaae til Arilds-Kirken, før jeg, i *Irenæus, Polykarp* og *Ignatius,* kan finde *levende* Hyrder, *kirkelige Older-Mænd,* hos hvem Kraften ei er fortæret, men vidunderlig udsmeltet til en sagte rislende Guld-Strøm fra Livets Kilde, som ikke henriver, men indtager med Kjærligheds Almagt. *Da* siger jeg, med historisk Tro paa Vidnesbyrdet om disse Mænds daadfulde Liv, og selv af Hedninger beundrede, retskafne Vandel: ja saaledes bør det sig en *Biskop* at være, da er han den Discipels rette Efter-Mand, som har det Navn, at han døer ikke, fordi Herren elskede ham: den apostoliske Older-Mand, som, med Døden for Øine, siger smilende: vi vide, at vi *ere overgangne fra Døden til Livet,* thi vi elske Brødrene! Saadanne *Presbytere* ere de *ordenlige Martyrer,* eller *personlige Vidner,* hvis Ord udtrykke, hvad deres Levnet bevidner, at *den Herre,* vi tilbede, bortkaster ikke sine Tjenere i Alderdommens Tid, den *Aand, vi* drives af, forlader os ikke, naar vor naturlige Kraft forgaaer, men er netop kraftigst i vor Afmagt; saadanne Oldinger, som øiensynlig have fundet de graae Haars Krone paa Retfærdigheds Vei, fundet Livets Sølv-Krone, de ræddes saalidt for Døden, som for Guld-Kronen, der straaler dem imøde fra Guds Alter, og, øiensynlig opløftede over den lige til Kirke-Dørren herskende *Naturens Orden,* tale de *levende* om de Christnes Deelagtighed i den *guddommelige Natur,* og vandre virkelig |**A:108**som Halv-Guder paa Jorden, for hvilke selv de Vantroe uvilkaarlig bøie sig! At selv de viltreste Verdens-Børn et Øieblik standse, naar de kaldes fra den brede Vei af en saadan christelig *Nestor,* og kan ikke andet end de maae lytte til den baade

klare og levende Røst, hvori |US:694Kjærligheden skjuler sin Kraft, og smelter Sandheden, saa man seer ikke den som Kæmpen med Lyn-Blikket vendt til sine Fiender, men som Barnet i Faderens Favn, der inddrikker Livet af Hans Fylde, og vinker alle til at see og til at dele sin Glæde; det er *naturligt,* og om nu end Troens bittre Fiende i det Skjulte tvinger sine Trælle til hvad de kun nødig vil: til at øve *unaturlig* Grusomhed mod den ærværdige, tilbedede, vennesalige, sødtsmilende Olding, fordi han kjærlig vinker, og hardtad uimodstaaelig drager alle sine Kyndinger, hele sin Kreds til den Himmel, han bærer i sit Bryst, og hvis lønlige Soel forklarer hans Aasyn, og virker velsignet i hans Ord som i hans Levnet; om det end skeer, som det skedte omsider med *Johannes-Barnet* i Smyrna, med den gamle *Polykarp,* da kan det, synes mig, ei anderledes være, end jeg læser i Historien, at *Luerne* ogsaa blive *unaturlige,* og aabne sig for Halv-Guden, som Bølgerne for Israel, og vist er det, at en Kirke med saadanne Bisper maa enten gaae uskadt gjennem Ilden, eller opstaae forklaret af sin Aske!

Men, man kan jo sige: det er ikke sandt, Historien om *Polykarp* er kun et Æventyr, hans apostoliske Lærers himmelske *Hyrde-Brev,* og hans bispelige Discipels (Irenæi) Kirke-Bog er *uægte,* saavelsom *Ignatii* Breve, Johannes Evangelium, og Alt hvad der saa vidunderlig sanddru og rørende vidner om, at Gud var i Christo, og Christus med sin Menighed, at den Eenbaarne, som tog en Tjeners Skikkelse paa sig, virkelig gav sine Troende Magt |**A:109**til at være Guds Børn, gav sine gamle, troe Tjenere alt herneden Deel i sin Herlighed!

Ja, desværre, det kan man sige dristig, *fordi* vi ingen lyslevende *Polykarper* har, som vi kan pege paa, og sige: mener I da, Aanden var mattere i sine første Redskaber, end i de sidste, og *fordi* vi har kirkeligt Fællesskab med *aabenbare Hedninger,* der dog vil hedde Christne, saa vi kan hverken følges eller forfølges, hverken elskes eller hades, hverken leve eller døe *øiensynlig som Christne,* kan hardtad slet ikke aabenbar stride, lide og seire, uden for vor Person, kan, om vi end havde Sind til Selv-Fornægtelsen, og Hjerte til Kjærlighedens Fylde, dog umuelig skjænke Menigheden i Verdens-Vrimmelen vor hele aandelige Personlighed, og i Liv og Død opoffre os for den!

Under saadanne Omstændigheder vil Gud ikke skjænke os *Hyrder* efter sit *Hjerte,* og skjøndt vi *for hinanden* klarlig kan bevise, at det er *ikke Christi* Skyld, og rokker ei i mindste |US:695Maade det gyldige, historiske Vidnesbyrd om Hans guddommelige Menneske-Liv, og det første Tempels Herlighed, der desuden er for *mageløse* Ting til at kunne opdigtes, saa maae vi dog tilstaae, at dette Vidnesbyrd hverken for os eller for Troens Fiender har et Gran mere *Liv* og *Kraft,* end vi med *Ord* og *Daad* kan give det; thi var der ikke længer *levende Spor* hos os af hvad Bøgerne

enten melde om de gamle Christnes Helte-Liv, eller udtrykke deraf, da maatte Bøgerne være saa ægte, saa sanddrue, ja selv saa guddommelig mageløse, som man kan tænke sig, det var dog intet Vidnesbyrd om *vores Tro,* thi vi var da ikke Christne i Aand og Sandhed, men i det Høieste aldeles vanartede Børn af herlige Fædre. At vi virkelig var det Sidste, kunde vi vel historisk bevise, med de gyldigste Vidnesbyrd, men deels var det kun at udskumme vor egen Skam, da en ærløs, fordærvet Usling langt |A:110heller maa ønske at være af Trælle-Sæd, end af Konge-Æt, og deels er det vist, at naar *Ordet* og *Livet ingensteds* i Christenheden havde mindste Lighed med hvad der i Arilds-Kirken udmærker begge, da kunde Troens Fiende med Rette sige: jeg vil ikke nægte, at Vidnesbyrdet om denne Troes Guddommelighed er forbausende, og jeg vil ikke nægte, at den har virket med overnaturlige Kræfter; men baade staaer der jo i Bibelen, at Troen skulde vare Verden ud, og tillige kan jeg forstaae, at det maatte saa være med *Sandheds Tro* og et *evigt Livs* Ord, saa det maa dog i Grunden have været Blænd-Værk, skjøndt jeg ei kan forklare den vidunderlige Sammenhæng. Kunde vi derfor end, hvad vi vist nok kan, historisk opvise Sporene af den old-christelige Aand og et grund-christeligt Sind, lige til vore nærmeste Fædres Grave, saa var dog Troen værgeløs og vanæret hos os, naar vi ei havde Sind og Kraft til, som Fædrenes ægte, aandelige Børn, at gjøre Fædrenes Gjerninger, saa det maae vi først og fremmerst bevise, naar vi vil kæmpe for Fædrenes Tro; men til Lykke er det allerede beviist, naar vi stille os under *Kors-Banneret;* thi det kunde vi umuelig, dersom der ikke var i det Mindste en *Levning* i os af det Liv og den Kraft, som gjorde Banneret berømt i gamle Dage, og jo større Skam det da i vore Dage agtes for at stride under det, og jo dristigere man paastaaer, at Troens Virkning fordum var kun Blænd-Værk, des vissere er det, at den Tro, der alligevel kan drive os i Marken for sig, saa vi dristig gaae Fienden under Øine, *den Tro er ikke død,* og er end Kraften ringe, hvormed vi stride for den, da kan det maaskee vel gjøre Fiendens Seier |US:696let, men *ogsaa os* skal han dog overvinde, før han triumpherer!

Naar vi kun veed og føle, at vor Skrift, selv naar den kjendelig vidner om, det er alvorlig meent med Kam|A:111pen, dog kun udgjør en ringe Deel deraf, med mindre vi maaskee personlig vove meer ved at skrive frit imod Fienden, end ved i Ord og Levnet at bekæmpe ham, naar vi kun veed og føle det, da kan ogsaa vor Skrift, især *saalænge* vi er levende, bekjendte Personer, være et *sikkert* Vidnesbyrd om vor Tro, sikkrere, jo mindre Verden ynder den, og paa en Maade *levende* i samme Grad, som Ordet er levende i os, og som vi mægte at føre det i Pennen.

Her maae vi et Øieblik staae stille, og, saa godt vi kan, besinde os paa Forholdet mellem *Ord* og *Skrift,* som Erfaring lærer os, er

heel besynderligt, og lader sig endnu ingenlunde klart *beskrive,* saa det er slet intet Under, at Reformatorerne *videnskabelig* tog Feil derad; men netop i vor *skriftkloge* Tid maa dette Forhold dog nødvendig opredes, hvis det ikke snart skal komme saavidt, at ogsaa vor aandelige Rigdom: vor Tro, vor Kraft, vort Haab, vor Kjærlighed, vort Liv og vort Lys, er *kun til paa Papiret!* Under saadanne Omstændigheder, da det har vel ingen Nød, at *Bøgerne* skal tabe deres Værd og Vigtighed i *Læsernes* Øine, maatte man vel heller gjøre Skriften end Ordet Uret, men da det netop hører til vor Tids Pinagtighed, at de flittige Læsere sætte en Ære i at tale *som Bøger,* maa Skribenten dog ogsaa frygte for, at hans *Skrift* om Ordet, netop hvor den vandt Bifald, kunde, ved en ikke mindre sørgelig end latterlig Misbrug, blive *Kilden til* et *foragteligt* Ord *om Skriften*. Her, som allevegne, er det da kun en smal Gang-Sti, baade stenet og tornet, som fører til *de Levendes Land,* medens Af-Veiene paa begge Sider, til *de Dødes Rige,* ere baade banede og brede, og selv naar vi gaae allerforsigtigst tilværks med Beskrivelsen, maae vi ikke vente Andet, end at vor Skrift om det levende Ords Herlighed vil blive ligesaa |A:112misbrugt, mistydet og fordreiet, som *Luthers* Skrift om det mundtlige Ords Brøst, og om Skriftens Guddommelighed; saa det gjælder kun om, at vi selv nogenlunde holde vore Hænder rene for Deelagtighed i fremmede Synder. Her er det ingenlunde nok, at vi selv baade med al Flid benytte Skrifterne, og anstrænge os for at føre Ordet i Pennen saa levende som mueligt; thi hvem brugde bedre sin *Mund* i Kirken, hvem beviste praktisk øiensynligere Magten af den levende Røst, hvem spot|US:697tede drøiere over de Prædikanter, som, hvad enten de læste indenad eller udenad, dog kun *læste høit* i Kirken, istedenfor at tale af Aandens Drift og af Hjertets Fylde, hvem i mange Aarhundreder, meer end *Morten Luther;* og dog var han langt uskyldigere i deres Brøde, der traadte deres Prækener op under Fødderne, end i deres, der vilde gjøre dem med Hænderne, og føre Pennen i Munden; thi Hine vidste godt, de rettede sig ikke efter Luther, men efter deres egen Magelighed, medens Disse virkelig gjorde, hvad der conseqvent maatte følge af hans Paastand om *Skriften,* som *Ordets* urokkelige Grundvold og levende *Kilde*.

Vil vi derfor være uskyldige i den Ringe-Agt for *Bibelen,* der i vore Dage er saa umaadelig stor, at den, saa snart den føler Trang til Undskyldning, nødvendig paa det Ivrigste vil stræbe at besmykke sig med christelige Præsters Udvikling af den store Sandhed om *Ordets* naturlige, uomtvistelige Ret til at svæve høit over alle Bogstaver; vil vi være uskyldige i, hvad vi forudsee, og umuelig kan forebygge, da maae vi ikke blot *mundtlig* aabenbare Skriftens Rigdom, og, saavidt mueligt, skabe flittige Læsere af vore Tilhørere, men ogsaa *skriftlig* paa det Alvorligste advare alle christelige Læsere for *Slangen,* som altid lurer ved *Kundskabs-Træet,* og

stræber især at forgifte den sande |A:113Vidskab, saa den skal ikke føre til Liv, men til Død, ei til Kjærligheds Tempel, men til Hovmods Grav.

Først maae vi da bemærke, hvad alle Læsere, naar de besinde sig derpaa, maae vide, at skjøndt *Ordet* ligger *Liig* i alle Bøger, er der dog en himmelhøi Forskjel, saa det gaaer med Bog-Staver, som med alle Stave, at de vel i sig selv er døde, men kan dog, naar de kastes paa Jorden, ved et *Vidunder* blive levende, som Stavene, vi læse om i anden Mose-Bog, der blev til Slanger, og Graden af dette Liv beroer, ligesom hist, paa *Aanden* som gjør Vidunderet, men den Aand, der i *Ordet* svæver over Bibelen, maa jo nødvendig være alle Aanders Høvding, Guds *egen* Aand, hvis det er sandt, hvad *Præsten* vidner i den christelige Kirke, at de hellige Skribenters Aand er den *Hellig-Aand,* hvem alle Christne troende bekjende og paakalde, tilligemed *Faderen* og *Sønnen!* Uagtet vi derfor alvorlig maae indskjærpe, at *Bibelen,* som *Bog,* ingenlunde er *væsenlig* forskjellig fra andre Bøger, eller undtaget fra den Dødhed og Af-Magt, der er tilfælles for al Bogstav-Skrift, som Ordets blotte *Tegn* og *Skygge,* saa maae vi dog ligesaa alvor|US:698lig indskjærpe, at *Bibelen,* som et Værk af Aanden over alle Aander, ogsaa er en Bog over alle Bøger, og det *saavel* i Henseende til *Liv* og *Kraft,* som til *Lys* og *Viisdom,* saa at Alt hvad der er sandt om *Guds eget Ord,* gjælder uindskrænket om *det Ord,* vi i Bibelen finde *beskrevet,* og at Bibel-Bogen har alle de Egenskaber i høieste Grad, hvilke en Skrift til Menneskets aandelige Tarv kunde faae ved Mennesker, som overordenlig dreves af Guds Aand, og lod ham ligesaavel raade for deres Pen, som for deres Tunge. Laae det nu end ikke i Sagens Natur, at Bibelen umuelig uden troende Læsere, og ved Hjelp af særdeles udrustede Tolke, kunde blive det store Redskab den skulde være, til Livs Næ|A:114ring og fremskridende Oplysning i den christelige Menighed, saa var det dog ingen Ufuldkommenhed, at den trænger til begge Dele, da den aabenbar er *derpaa beregnet,* vidner selv derom, og findes, i Kirken, baaret af Troens levende Ord, og overantvordet en Lære-Stand med Forjættelse om Oplysning og om kraftig Bistand af den samme Aand, der drev de hellige Skribenter.

At nu den christelige Menigheds Fiender ligesaavel kan paastaae, at Bibelen er galt indrettet, og at Præste-Vidnesbyrdet er falsk, som de kan paastaae, at vor Tro er Tant, og at alle Christne enten er aandløse, eller drives af en ond Aand, det er ligefrem, og maa aldrig forfærde eller forundre os, da de, der kaldte vor Husbonde Beelzebub, aldrig kan tale saa ilde og foragtelig om os, vor Tro og vor Bibel, at vi jo maae agte det for en Ære; men bevise maae vi kunne, det er Løgn og Snak, hvad man siger til Troens og Skriftens Vanære, bevise det *levende,* med Aands og Krafts uomtvistelige Klarhed. Medens derfor hele den christelige Kirke og

Menighed skal skinne som et Lys i Verden, og være som Staden paa Bjerget, der ei kan skjules, ja, kundgjøre levende hans Dyder, som kaldte os fra Mørket til sit *underlige* Lys; da skal vore skriftkloge Lærere ogsaa bevise Bibelens christelige Ypperlighed, ved at føre Pennen, til Troens og Bibelens Ære, bedre end alle deres Fiender. Da skeer i Grunden det Samme som hist i Ægypten, hvor Koglerne vel ogsaa kunde gjøre deres Stave til Slanger, men ei hindre Aarons-Staven fra at opsluge dem, og anderledes kan *Bibelen ei kraftig forsvares;* thi netop fordi den beskriver overnaturlige Ting, og saadanne Ord, som ikke Mande-Vid, men kun den Hellig-Aand *begriber,* derfor er den, i det naturlige Menneskes Øine, og for hans Følelse, langt dunklere og dødere, end mange andre Bøger, og da nu desuden dens Grund-Sprog er saa |US:699godt som |**A:115**døde, ja, da Bibel-Ordet ligger for de fleste Læsere som en stinkende *Lazarus* i Bogstav-Graven, saa er det unægtelig et stort Guds Under, at de Skrift-Kloge, ved at ville forsvare Troen med Bibelen, og den Hellig-Aand med *Bogstav*-Skriften, ikke har begravet baade Tro og Bibel i evig Forglemmelse.

Men har nu *Bibelen,* netop i det Tids-Rum, den brugdes saa bagvendt, og forsvaredes saa aandløst, virket usigelig meget til Troens Bestyrkelse og de Troendes Oplysning, da har den derved unægtelig selv paa det Klarligste bevidnet, at den hører *Herren* til, og er et Mester-Værk af *Hans* Aand, *hvis* Tanker og Veie er saa høit over vore, som Himlen er over Jorden, og hvis Spørgsmaal det alle Dage er til Støvets Børn: om det er underligt for eders Øine, skal det da ogsaa være underligt for Mine! Vist nok var Bibel-Læsningen og den kapitelfaste Prædiken kun frugtbar og velsignet, naar Menigheden gjemde Troens Ord i sit Hjerte, og naar de skriftkloge Præster betragtede sig som den *Hellig-Aands levende* Redskaber; men begge Dele maatte jo været uforenelige med Bogstav-Troen og Kapitel-Fæstningen, dersom ikke *Bibel-Staven* havde staaet i et mageløst Forhold til *Troens Aand,* og til det *levende Ord,* som den vist nok *ikke er,* men dog usvigelig *betegner,* og vækker, naar den gribes og føres med Troens Haand, vidunderlig paa Præste-Tungen, og overalt hvor den falder, som Ordets Sæd, paa frugtbar Jord. Saa vist derfor, som Bibel-Staven kun da gjør store, forbausende Jær-Tegn, naar den sees i sit rette Lys, og man ei tilskriver den, men Guds Aand og Guds Ord, de Blomster og Frugter, som udspringe paa den i Tabernaklet, ligesaa vist er selv den stiveste Tro paa Bibelens Bog-Stav langt foreneligere med levende Tro og med Menighedens Tarv, end den mystiske Selv-Klogskab, der fornemt hæver sig over |**A:116**Skriften, og lader den enten ubenyttet, eller stræber, halv formastelig og halv barnagtig, at gjøre den Hellig-Aands Gjerning, men smitter kun Menigheden, som den vil oplive, med sin hidsige Feber, og stiller sin forvirrede Dunkelhed til Skue, ved pralende at sætte den i *Herrens Lyse-Stage,* hvori kun det Lys

passer, for hvilket Maanen blegner og Solen rødmer!

Saa lidt det derfor er os tilladt, at dølge og fortie nogen *aandelig* Sandhed, fordi vi forudsee, den vil vorde saare misbrugt, saa nødvendig maae vi paa det Stærkeste advare de Troende for Snaren, og derfor vil jeg, saavidt det staaer til mig, |US:700gjøre det *døde* Vidnesbyrd, om Bibel-Stavens Sikkerhed og Krav paa vor Ærefrygt, *levende,* i det jeg vidner, at netop ved denne Ærefrygt, og faste Overbeviisning om Skriftens mageløs venlige Forbindelse med Troens Aand, netop derved er Bogstav-Skriften blevet alt mere og mere levende for mig, saa jeg tør og maa ophøie Skriften som en *Bog-Stav,* der i *Troens* Haand ei blot understøttede min Gang, men ledte mig vidunderlig, som Staven leder den Blinde, indtil omsider Øiet oplodes, da jeg saae, det var naturligviis ikke Staven, men den lille Engel: *Barne-Troen,* der ledte os saa sikkert, som det kun var muligt, naar vi holdt fast paa Staven, som Engelen var bundet til. Nu var det vist nok Synd at binde *Menighedens Engel* til *Staven,* thi han skal, som de smaa Børns Engle, altid see Faderens Ansigt, og følge Børnene ved *Haanden,* saa de *føle,* længe før de see det, at de har en *levende,* himmelsk *Ledsager,* og saa de ei besværes med Kæmpe-Staven, de ei kan bære, men understøttes paa den anden Side af en Barne-Stav, der er en Kvist, vidunderlig udsprunget af den Store, og voxer *efter Haanden;* men under den nødvendige Indskjærpning heraf, som jeg skylder Barne-Engelen, de velsignede Smaae, |**A:117**og deres guddommelige Ven, den *levende* Sandhed, *Jesus Christus,* der strængelig forbyder os med *Staven* at spærre de Smaae, Guds Rige tilhører, den fri og levende Adgang til ham, under denne Indskjærpning maa jeg hverken glemme eller dølge det Vidnesbyrd jeg skylder *Staven* og *Aanden,* og dermed ei blot *Lære-Standen,* men hele Menigheden, som Aanden i Samme har laant sit *Øie,* og *Herren* sin *Tunge. Vi bindes til Staven,* vi ei *selv* kan bære, naar vi indvies til den store Gjerning at føde Herrens Folk, og rettelig at dele Sandheds Ord, hvad vist nok er umueligt, dersom vi ikke med Apostelen føle, at *selv* er vi udygtige dertil, saa al vor Dygtighed maa komme fra Gud, der ene kan gjøre os dygtige til at være det Ny Testamentes Tjenere, ei Bogstavens, som ihjelslaaer, men Aandens, som gjør levende; men vi annamme aldrig denne Dygtighed, dersom vi enten løsrive os fra Bibel-Staven, eller tænke, vi selv kan bruge den, som en Mand sin Vandrings-Stav; thi det kan kun Herren og hvem der føler sig forenet med ham; men da han fæstede os til sine Tjenere, og rakde os Kæmpe-Staven, da gav han os sin Haand derpaa, at hans *Aand,* naar vi vilde troe det, skulde være kraftig i vor Skrøbelighed, veilede os til al Sandhed, og føre os til det forjættede Land, og *paa hans Ord* skal vi dri|US:701stig gribe Staven, aldrig slippe, men trøstig føre den, i *Herrens Navn* og *Aandens Kraft,* da lykkes det, og Smaa-Stavene, som *levende* udspringe af den Store, og som vi *paa en Maade* selv kan føre, lære

da baade os og Menigheden, ja tildeels endogsaa Verden, at i *Herrens* Haand er Bibel-Staven ikke død, *der* er den rodfast i al Frugtbarheds evige Grundvold, og grønnes ved Livets Kilde, som en Pil ved Bækkens Bredd, ja som Træerne ved Livets klare Flod, der aldrig fælde deres Blade, men bære, hver i sin Maaned, deres velbehagelige Frugt. Da, men |A:118ogsaa *kun da,* bliver det ved os et levende Vidnesbyrd, hvad Historie-Bøgerne vidne sikkert nok, men dødt, at selv *Bibel-Bladene* var til Lægedom for Hedningerne, at selv forrykket fra sit rette Stade, bar Bibel-Staven Blomster og vederkvægende Frugter, *ligesom* Jorden *bar* Manna i Ørken!

Man kalde det derfor længe nok en *blind* og en *død Tro,* den Tro paa Bibel-Staven, jeg kræver, ei af hele Menigheden, men af alle dens Lærere, som vil gjøre deres Embede fyldest; intet Barn fødtes til Verden, hvis det ei havde været til i Moders-Liv, før det blev levende, og intet Barn blev klarøiet, hvis det ei havde havt Øine, før det kunde see, saa det er ingen Skam for Christi Kirke, at den kræver en *død og blind Tro* af dem, der vil gjenfødes og oplyses i den, naar den kun virkelig gjør dem denne usigelig store Tjeneste; thi de aandelig Døde og Blinde kan den nu engang ikke give Liv og Syn, med mindre de *troe* den dertil, og den kan, ved at aabenbare sit Lys og sit Liv, kun give dem en død og dunkel Formodning om, at de i dens Skjød vil finde, hvad dem fattes, og ligesaalidt er det en Skam for *Aanden,* som den store Skole-Mester, at han, af Menighedens bedste Hoveder, som slaae sig til Bogen, for at blive skriftkloge, forlanger blind og død Tro paa Bibel-Stavens Ypperlighed, da Bog-Staver nu engang ere *døde* Ting, hvori man umuelig kan *see* Aanden, uden med Aandens: med et poetisk *Øie* thi en saadan Tro kræve vi jo af alle dem vi skal lære Bogstaver, end sige af dem vi skal lære døde Sprogs Grammatik, og forbigangne Tiders Historie. Imidlertid er den Bibel-Tro, Aanden kræver af de theologiske Studenter, som vil gaae Skolen igjennem hos ham, og blive Lærde i Guds Rige, som Herren kalder dem, der har baade Gammelt og Nyt i Beredskab til levende Brug, den Tro er kun hvad Aan|A:119den, ei hvad Verden kan kalde død og blind; thi baade er Historiens Vidnesbyrd om Livet og Lyset, der udviklede sig i Menigheden |US:702med den stiveste Bibel-Tro, i *Morten Luthers,* baade er det sikkert nok, og tillige kan vi nu, *naar vi er Christne* (og hvad har vi ellers i *Kirken* at gjøre) indsee, at ogsaa i vort Bibel-Studium maae vi nødvendig troe hvad end ei er tilsyne, om vi vil see Guds Herlighed.

For at oplyse dette, vil det være nødvendigt at sammenligne *Bibelen* med Bøger i det Hele, og betænke, at i den christne Menighed skal Bibelen altid være baade *Kirke-Bog* og *Skole-Bog,* thi hvis den virkelig duer dertil, maa den nødvendig forene *de* boglige *Egenskaber,* som ellers pleie at udelukke hinanden, saa den er lige skikket til at nære og udvikle baade *Liv* og *Lys*. At nu Bibelen

virkelig er en saadan *Soel-Bog,* det vidner vist nok dens Historie, men den *historiske Tro* er, som *Luther* meget rigtig indskjærpede, i Følge sin Natur *død,* og saalidet man med Luther deraf maa lade sig forlede til, enten i Kirken eller i Skolen, at slaae Vrag paa den, saa maa den dog nødvendig begge Steder *blive levende,* før den kan være en *Kilde* til et evigt Liv i os. At det nu er *Aanden* alene, som gjør levende, det er, ei blot den christelige Kirkes, men ogsaa den christelige Skoles Grund-Sætning, og at *Kundskaben* om *aandelige Ting,* ligesaavel som Troen derpaa, kan være *levende,* det er netop den store videnskabelige Hemmelighed, som den christelige Kirkes Høi-Skole med sin *bibelske Theologi* skal aabenbare og bevise. Hvor der altsaa paa den historiske Vei, som er den eneste muelige, er opkommet Tro paa Christus, og paa Bibelens Guddommelighed, der findes ogsaa det christelige *Haab,* som er grundet paa Herrens Forjættelse, at hans *Troendes* Barm skal, *ved* den *Hellig-Aand,* vorde et *levende* Vand-Spring, men dette Haab er *dødt,* saavelsom |A:120Troen, indtil *Aanden* skjænkes, og indtil *Livet,* ved at føles og virke, for den Troende beviser sig selv, og giver Troen Vidnesbyrd. Nu vidner Kirke-Historien, at *Aanden* og *Livet* skjænkes i Christi Menighed, almindelig i en *vis Orden,* og kun ved en Undtagelse, tillige som *overordenlig* Naade-Gave, saa at ordenligviis annamme *alle* Troende Aanden og Livet ved *Daaben* og *Nadveren,* og alle troende Skrift-Kloge *aandelig Dygtighed* til Lære-Embedet ved *Haands-Paalæggelsen;* medens *Herren* og *Aanden* have forbeholdt sig at skjænke og uddele overordenlige Naade-Gaver, efter Troens Maal og Menighedens Tarv, til hvem de vil. Mellem disse overordenlige Naade-Gaver er Ingen blevet meer berømt end den *Prophetiske,* deels fordi det synes at være |US:703den Eneste, man kan spore gjennem hele Kirkens Historie, og deels fordi den i Skrift har efterladt sig varige Mindes-Mærker, og jeg vil her slet ikke indlade mig paa Forskjellen mellem *Poetisk* og *Prophetisk,* men heller, efter Bibelens Exempel, lade begge Begreber sammensmelte, da det er ganske vist, at hvad Kirken kalder Prophetisk, kalder Verden Poetisk, ligesom da ogsaa Apostelen udtrykkelig nævner *Kirke-Psalmen* som et prophetisk Værk. Uagtet jeg derfor ogsaa i denne Henseende troende forudsætter Apostel-Tiden som mageløs, saa flyder dog christelig Poesie og Prophetie for mig altid sammen, thi alt det Poetiske i Christenheden, der slet ikke har noget christelig Prophetisk i sig, udleder jeg af Hedenskabet, og Alt hvad der udgiver sig for prophetisk, uden at have en poetisk Character, regner jeg til Daare-Kisten, eller til den sorte Skole, hvor det saakaldte *Divinatoriske* er mig en Pest.

Det kan da ikke forundre Nogen, at jeg finder *Morten Luther* blandt Propheterne; thi efter mit Begreb derom, maa jeg nødvendig finde, at mellem alle de Kvinde-Fødte i Ny-|A:121Kirken er ingen Større opstanden, og er det poetiske Element det Overveiende i

hans *Psalmer,* da er det Prophetiske det unægtelig i hele hans Reformations-Værk, Bibel-Oversættelse og Skrift-Brug. For en saadan propheterende Præst bliver Skriften nødvendig strax en Guld-Grube, et Lys-Hav, en Livs-Kilde, et Orakel over Cherubim, og Alt, hvad *Aand, Ord* og *Skrift* sammensmeltede kan være; thi for Seer-Øiet sammensmelter det Synlige med det Usynlige, det Forbigangne og det Tilkommende med det Nærværende, og det af Synet udspringende Ord er dunkelt, men levende og kraftigt, skarpt mod Fienden som et tveegget Sværd, og som en Hammer, der knuser Klipper, som en Lue der fortærer Skovene; men skjøndt en saadan prophetisk Skrift-Fortolkning og Skrift-Brug, naar den, som hos *Luther,* er ægte christelig, opvækker den sovende Menighed, og opliver den dybe Ærbødighed for Bibelen, som er Grund-Vilkaaret for Dens rette Brug og Studium, saa er det dog dermed, som med *Poesien* i det Hele, der vel i Sandheds Tjeneste kan og skal oplive og anspore til videnskabelig Granskning, kan og skal i et levende Speil foreholde os Veien og Maalet, men er slet ikke skjænket eller skikket til at være et videnskabeligt Grund-Lag, og lader sig ligesaalidt systematisere, som med Flid efterligne, uden at skabe et aandeligt Skygge-Rige, hvori vel Solen skinner, men uden Varme, hvor Livet mindes, men kun med Savn, hvor Døden vel, som |US:704en klog, lovbundet Tyran, maa lade sig spotte, men hersker dog.

Sandelig, jeg har selv erfaret det, hvorledes Bibel-Historien, fra Skabelsen til Himmel-Farten, kan hos poetiske Naturer vække en *levende Anskuelse* af Christendommens Sandhed, og af Bibelens guddommelige Oprindelse, samt hvorledes den indvortes Erfaring kan kaste Lys paa Skriftens Dunkelheder, og aande Liv i Dens Bog-Stav; men **|A:122**skjøndt de Christnes Børn, i deres Paradis-Tid, kan og skal ligesom gestaltes ved den levende Opfattelse af Bibel-Historien, og skjøndt denne Historie, især ved Paralelismen mellem den og de Christnes indvortes Liv, er en uudtømmelig Guld-Grube for den Christelige Skjald, og derved for hele Menigheden, saa kan Sligt dog hverken være en sikker Grund-Vold for Menighedens Tro, eller et forsvarligt Grund-Lag for en fremskridende og frugtbar Bibel-Granskning.

Vi maae nemlig gjøre samme Forskjel mellem *ordenlige* og *overordenlige* Læsere, som mellem ordenlige og overordenlige Talere og Skribenter, og aldrig glemme, at ogsaa hos de Christne er det *Naturlige* det *Første*, der ligesaalidt ved et Trylle-Slag aandelig omskabes, som Daaben gjør nogen kjendelig Forandring paa den Spæde, saa vi maae endelig vænne os til i hele det christelige Levnets-Løb at skjelne, ligesaa skarpt som i Nadveren, mellem Trans-Substantiationen og den virkelige Nærværelse, mellem et unaturligt Hexeri og et overnaturligt Jær-Tegn.

Nu lærer Erfaringen os, at i den naturlige Tilstand, d. e. i *Hedenskabet,* er det langt fra at alle Læsere, skjøndt de har en og

samme Bog for sig, og de samme boglige For-Kundskaber, dog finde det Samme deri, eller have samme Fornøielse og Gavn deraf; men at der fremforalt er himmelhøi Forskjel mellem en *Poets* og en *Grammatikers* Bog-Læsning, samme Forskjel nemlig som mellem deres hele aandelige Beskaffenhed, der bliver anskuelig, naar man lægger et levende Digt ved Siden ad en lexikalsk Been-Rad, som Begge bestaaer af samme Ord, saavidt de ved Bog-Staver lade sig betegne. Disse Yderligheder begrændse den saakaldte Læse-Verden, thi paa hin Side Poesien ligger de stumme Theosophers, og paa hin Side Grammatiken de grændseløse Tvivleres *ubeskrivelige* |A:123Afgrund, saa der er ikke større Forskjellighed i det menneskelige Aasyn, end paa de Øine, hvormed man læser Bøger, som for Poeten er en vidunderlig Organisme af talende Hieroglypher, og for Gram|US:705matikeren en Skatte-Grav fuld af mærkelige Forsteninger, der, naar de ordnes efter Konstens Regler, kan betegne hvilken Tanke-Række, man vil. Med jo mere lexikalsk Bestemthed nu Udtrykkene er valgte, og med jo mere logisk Strænghed Tanke-Rækken er ordnet, des tydeligere og mere *oplysende* bliver Bogen for øvede Tænkere, som er hjemme i deres Lexikon, eller har det ved Haanden, og gider brugt det, men des dødere, kjedsommeligere, og selv uforstaaeligere bliver Bogen for de fleste Læsere, med mindre det er en Historie-Bog, hvori Udtrykket falder sammen med den virkelige Gjenstand, den logiske Orden med den krono-logiske, og hele Fortællingen med den levende opfattede Begivenhed; thi da mødes Poesien og Grammatiken venlig i Bogen, som Poeten og Grammatikeren ogsaa kan mødes i Livet, og den sandfærdige, jævne, livlige Historie er derfor ligesaavel et bogligt Konst-Værk, som et poetisk Natur-Produkt, der vel ei virker eens paa alle Læsere, men oplyser dem dog alle, og tækkes de Fleste. *Levende* opfattes imidlertid Begivenheden kun af de temmelig poetiske Læsere, med mindre den enten er meget hverdags, eller meget levende skildret, og medens Poeten fører Livet med sig til Bogen, og hører paa en Maade gjennem Øiet, trænge de fleste Læsere til at oplives, og til den levende Røst, som er den ordenlige Thors-Kerre, hvori Ordet ager under Sky, og indlyner gjennem *Øret* saavel til Asgaard som til Jette-Verden, eller: saavel til de Levendes Land, som til de Dødes Rige. Nu vil vist alle Læsere have bemærket, at hvor de i en Bog støde paa glimrende Skildringer, fyndige Taler, træffende Lignelser, flydende Rim, og Deslige, der bliver det dem hardtad en |A:124Trang at høre hvorledes det kan lyde, og Sligt gjør dem dobbelt Fornøielse, naar det enten paa deres egne eller Andres Læber kan finde sit tilsvarende, levende Udtryk, saa det gaaer her virkelig med Skribentens Aand, som de gamle Hedninger drømde om de Ubegravedes Skygger, der svævede sukkende over deres Lig, og kunde ei naae Elysium, før en medlidende Vandrings-Mand lod sig røre til en Jords-Paakastelse, som frigav Aanden. Denne

Beskrivelse falder vist nok dunkel, men hvem kan beskrive klart hvad han kun dunkelt føler, og hvem af os har vel Andet end en dunkel Følelse af det vidunderlige Forhold mellem *Aand* og *Bog-Stav:* mellem Aand, som kan være alt Andet, kun *ikke synlig,* og Bog-Staven, som synes slet ikke at kunne være Andet end et *synligt* Tegn ved den store Ubekjendtes Grav, som den stumme Bauta-Steen paa Kæmpe-Høien! Naar |US:706man imidlertid forudsætter de *to,* alt for tit glemte, altsaa ei noksom bekjendte, skjøndt upaatvivlelige Vid-Under, at hvert Menneske-Sprog har Noget, man kalder Dets *Aand,* som behersker Folke-Tungen, og at det er *Ordet* paa denne, i hele sin Rigdom, der af Penne-Førere lader sig med en Snees Smaa-Tegn binde i Bøger, skikke Verden rundt, og gjemme i Aar-Tusinder, da synes mig, det vinder *en vis Klarhed,* at denne Sprogets Aand virkelig svæver over al Skrift, som Den selv har ført i Pennen, og lægger behændig det *Ord* paa *Læserens* Tunge, som Den tog af *Skriverens,* og gjemde kun i Bogen, som hin nordiske *Foster-Fader* liden Aslaug i Harpen, for at føre det lønligt, uskadt, saa *vidt* over Hav, som ingen levende Røst uden Tordnerens kan aabenbar vandre. Det er derfor vel et stort Vidunder, at en Bog fra Arilds-Tid kan lægge et levende Ord paa vor Tunge, som vi med Glæde give Røst, røres af selv, og røre Andre med, men naar vi har *Tunge-Maal til*|A:125*fælles* med *Skribenten,* maae vi dog kalde det et *naturligt* Mirakel, fordi det aabenbar har sin Grund i den *vidunderlige* Menneske-Natur, da jo Ingen tvivler om, at Rhapsoden hos Plato, og Skjalden paa Stiklestad, kunde været omtrent lige begeistrede, hver for sit *Bjarke-Maal,* enten de saa havde lært det af en Mund eller af en Bog. Naar derimod Læseren ikke naturlig har Tunge-Maal tilfælles med Skribenten, da falder det urimeligt, at Bogen kan blive levende for ham, og er Bogen en Reliqvie fra et legemlig eller aandelig uddødt Folk, da synes det aldeles umueligt.

Her er Stadet, hvorfra vi skal betragte *Bibelen,* som en Bog, hvorom de Christne sige, at den har over-naturlig Oprindelse, og skal til Verdens Ende, *gjennem* Dens Tolke, virke mægtig og levende paa Folk af alle Stammer og Tunge-Maal paa Jorden; thi kan Den det virkelig, da er det vist nok et guddommeligt Vidnesbyrd om Dens mageløse Beskaffenhed, men dog især om den christelige Kirkes *Aand,* som *allevegne* kan *levende* betjene sig af en Bog, hvis Skribenters Tunge-Maal endog er *døde Sprog,* der konstig maae læres ved Hjelp af Grammatik og Lexikon, læres *naturligviis* selv af de Letnemmeste, som gjør sig Flid, kun i en meget indskrænket Grad, og er hidtil kun stavede paa af det lærdeste Præste-Kuld, som jo er det, der udgik af Reformatorernes Skole. Har nu desuagtet Bibel-Ordet været levende paa utallige Præste-Tunger, og havt endog langt større Virkninger end noget Ord der naturlig oprandt i Folkene, førdes levende af deres vel|US:707talende, og førdes i Pennen af deres skriftkloge Mænd, da er det aabenbar et stort

Vidunder, hvad enten det saa er skedt udelukkende ved overnaturlige Kræfter, eller ved en vidunderlig Sammen-Virkning af naturlige og over-naturlige, som naar den *ene* finder Sted i Christi |A:126Menighed, er et gyldigt *Vidnesbyrd* om, at *Jesus Christus* regjerer midt iblandt sine Fiender, og at Hans Aand er alle Aanders Mester.

Naar vi nu læse i Bibelen, at alle Mennesker udgjør i Grunden kun een eneste Menneske-Slægt, som i Begyndelsen naturligviis havde eens Tunge-Maal, da farer derved et underligt Lys-Glimt os forbi, saa vi see, det er vidunderligt men ikke unaturligt, at Mennesker, ved et levende Samfund med det oprindelige *Grund-Sprogs Aand,* kunde paa en Maade faae alle de deraf udsprungne Tunge-Maal i sin Magt, og er det sandt, hvad der ogsaa staaer i Bibelen, at da Christus, efter sin Himmel-Fart, udgjød sin Aand over Apostlerne, eller vore første naturlige Kirke-Fædre, da fik de derved, blandt andet, Magt til at tale med alskens Tunge-Maal, er det sandt, da bevistes dermed aabenbar, at Christi Aand var enten det oprindelige Grund-Sprogs, altsaa Menneske-Slægtens, eller ogsaa en endnu høiere Aand. Saa lidt vi nu imidlertid kan beraabe os paa denne Kjends-Gjerning, som Beviis enten for Christi Aands eller for Bibelens Guddommelighed, da Talen derved ikke er om et nærværende, men om et beskrevet Vidunder, der selv trænger til Beviis, saa vist maa Fortællingen lynslaae os, naar vi indsee, at en saadan Magt over alle Tunge-Maal maatte Christi Aand nødvendig have, for at gjøre hvad beviislig er skedt, da Bibel-Ordet lagdes levende ligesaavel paa Tydskeres og Nordmænds, som paa Jøders og Grækers Tunge; men *levende* er desuagtet dette Vidnesbyrd ei et Øieblik længer, end *Bibel-Ordet* vedbliver at være *levende* paa den christelige Præste-Tunge.

Her staae vi da atter ved den glemte, men dog indlysende Sandhed, at vil vi gjøre det store Vidnesbyrd om Christendommens Sandhed gjældende, da maae vi have optaget |A:127det *levende* i os, og *saaledes fremføre* det, saa det viser sig, at *Troens Ord* i Kirken er som Christen-Folkets, saa den aandelig fornyede Menneske-Slægts levende forplantede Tunge-Maal, hvormed Bibelen, i Troens *Aand,* har samme levende Sammenhæng, som den der naturlig finder Sted imellem et Folks Moders-Maal og Dets egne gamle Bøger!

At saa overnaturlig en Ting nu ei kan udrettes blot ved na|US:708turlige Midler, maa vel være os alle indlysende, og Kirken lærer derfor ogsaa, at kun ved de overnaturlige Midler: *Daaben, Nadveren* og *Indvielsen,* kan saavel Troen som Bibel-Ordet blive levende i Menigheden; men hvorvidt en *naturlig* Kraft-Anstrængelse derhos var nødvendig, ja selv hvorvidt den var tilladelig, kunde snarere synes tvivlsomt, og har virkelig, som Historien viser, været endnu langt mere omtvivlet end omtvistet i Christenheden.

Her staae vi da ved en af de mange Snevringer, som, efter Skriftens Oplysning, gjør den christelige Vei til de Levendes Land kjendelig fra alle de Veie, Hedninger faldt paa at vandre, eller Mande-Vid stræbde at udforske, og som gjør Beskrivelsen ei mindre vanskelig end Vandringen; men dog er det klart af Historien, at denne Snevring, overnaturlig skabt til en Kirke-Sti mellem et uoverkommeligt Bjerg og en bundløs Afgrund, maa gjennemgaaes, om det kirkelige, og det deraf udspringende boglige Liv skal blive mere end en dunkel Anelse, eller i det Høieste, en overgaaende, aldeles uforklarlig poetisk Begeistring. Man skulde vel synes, at hvor man kjender og troer den bibelske Historie om Menneskets Skabelse i Guds Billede, der kunde man ikke fristes til at udelukke Menneskets naturlige Med-Virkning til *Fornyelsen,* og, hvor man troede paa Samfundet med Guddoms-Manden, som uundværligt til Liv og Salighed, heller ikke fristes til at |A:128ansee den naturlige Med-Virkning enten for muelig eller frugtbar, uden i og ved dette overnaturlige Samfund, men dog er begge Dele hyppig skedt, og skee dagligdags endnu, saa, skiøndt det kun er ved Tro og Kjærlighed Aanden kan udrydde disse gjængse Vildfarelser, maa dog Alt hvad der staaer i Aandens Tjeneste, altsaa ogsaa Præste-Pennen, stræbe at betegne den snevre Sti mellem begge de brede Af-Veie. Dette skeer udentvivl bedst, ved at gjøre opmærksom paa den store *Natur-Forskjel* mellem Menigheden i Arilds-Kirken og den i Ny-Kirken, der vel aandelig kan og skal udgjøre eet Folk og Broderskab, men forholde sig dog *naturlig* til hinanden, som den bedagede, afkræftede Olding til den vilde, blomstrende Yngling. Kom nu to saadanne *Hedninger* til mig og vilde være Christne, da vilde jeg ingenlunde behandle dem eens, om de end var af samme Slægt og Stamme, men var nu det Modsatte Tilfældet, og forholdt de sig i alle Maader til hinanden som en gammel Verdens-Mand til en ung Barbar, da var det mig et stort Vidunder, at de kunde enes om at have *Herre, Tro* og *Daab* tilfælles, og jeg vilde i Øvrigt, saavidt |US:709det stod til mig, give deres christelige Udvikling en høist forskjellig Gang: hjelpe Verdens-Manden til at glemme sin forgiftede Natur og forvirrende Kløgt, over Guds Kraft og Guds Viisdom i Christo, medens jeg ansporede den raa og vankundige, men kraftfulde, langt mindre fordærvede Yngling til med Guds Hjelp at overvinde sig selv, og hellige sine Kræfter til Herrens Tjeneste. Dette, mener jeg, maatte selv Verdens-Vise tilstaae, var det Klogeste jeg kunde gjøre, naar ikke den gamle Verdens-Mand skulde snart igjen falde fra Troen, eller fortvivle over sin Afmagt, og naar ikke den unge Barbar, fristende Troens Almagt, skulde, før han vidste det, henrives og fortæres af sine stærke naturlige Drifter; men at det ogsaa var i *Christendommens* |A:129*Aand,* bevidner Kirke-Historien, og det følger derfor af sig selv, at *vi* maae tale anderledes om Menneske-Naturen, end Lærerne i den gamle Menighed,

undtagen forsaavidt vi levende opfatte Bibel-Ordet, der, som guddommeligt, baade maa forudsætte denne betingede Forskjel, og den, trods samme, bestaaende Grund-Eenhed.

At udvikle dette med Hensyn paa hele det christelige Levnets-Løb, vilde her føre for vidt, men dvæle vi nu ved den levende Opfattelse af Bibel-Ordet, da var den vel *Jøder* og *Græker,* naar de beherskedes af Christi Aand, langt nemmere end os, da Skriften knyttede sig til deres Moders-Maal, men *Grækerne* havde dog en stor Fristelse at overvinde, nemlig Fristelsen til at opfatte det Ny Testamente meer eller mindre *hedensk,* naar de benyttede sig af deres naturlige Hjelpe-Midler til Skrift-Granskning, og den *Alexandrinske* Skole giver os derfor rig Anledning til at beundre Huus-Holdningen baade i det gamle og i det ny, baade i det prophetiske og det evangeliske Guds-Rige. Her see vi nemlig, baade hvor nødvendig en særegen Gave til at udlægge Tungemaal var i den ældste Kirke, og tillige, hvor viselig betænkt det var af Aanden, at lade de Tunge-Maal uddøe, hvortil Skriftens Grund-Sprog knyttede sig, naar han kun havde Magt til at gjøre Bibel-Ordet levende paa fremmede Tunger; men vist nok maatte dette store Værk langsom forberedes og fremmes, naar det ikke blot skulde være et personligt Jær-Tegn, men en kirke-historisk Begivenhed, og naar ikke Barbarernes Natur-Kraft skulde tilintetgjøres, men udvikles og benyttes i christelig Retning.

Hvorvidt nu dette Værk er fremrykket, det maa vel, med Øie for Sligt, kunne sees af vor christelige Poesie, og spores i vore |US:710Bibel-Oversættelser, men det skal dog især *høres* paa vor bibelske Prædiken, da Opgaven unægtelig |**A:130**er, at de hellige *Skribenter* skal *tale* Guds store og underlige Ting *med vore Tunger*. Vel kunde det, uden al Skam for Christi Aand, være Tilfældet, at vi havde glemt, hvad vore Fædre lærde, og tabt igjen hvad de havde fundet; men enten maatte da vore Børn desuagtet komme til at staae paa Fædrenes Skuldre, eller ogsaa maatte det hos os afbrudte Værk fortsættes i et andet Folk, som jævnsides dertil var modnet; thi hvis ikke, havde jo Aanden taget Feil ad sine Redskaber, eller havde dog begyndt en Bygning, han fattedes Evne til at fuldføre, hvad der, efter Bibelen selv, er Daarskabs-Tegn, og kan jo umuelig hændes den Aand, som kan gjøre levende, virker Alt i Alle, og raader for at tildele Enhver især, hvad han vil.

Det er i denne Henseende glædeligt, for boglærde Christne, at overskue de sidste tolv Aarhundredes Kirke-Historie, som ellers i mange Maader kan synes baade Troen og Bibelen uværdig; thi fra den Dag, da *Angel-Sachserne* blev den første Grøde af Ordets Sæd i Ørken, de første Kirke-Gjængere med barbariske Tunger, som skulde arve Grækers og Latiners Efterladenskab, fra den Dag til Nu, lignede vel Bibel-Staven oftere en udbrændt Kjerte, og Bibel-Ordet en bundfrossen Kilde, men aldrig udslukdes dog den rygende

Tande, og aldrig hentørredes det piblende Væld; og før man vidste det, opblussede Kjerten igjen, med klaret og forlænget Flamme, gjennembrød Kilden sit Iis-Lag, og udsmeltede det til nye, vederkvægende Bække.

Ingenlunde vil vi, for at ophøie Troen og Bibelen, skildre de *aandelige* Barbarer, Kirken optog i sit Skjød, som Kannibaler, Grønlændere eller Huroner; thi kunde slige Horder end været Redskaber til det historiske Mester-Værk, Aanden, som vi nu klarlig see, i og ved dem vilde udføre, saa viser dog Historien, det er *ikke sandt*. Deels |A:131har vi nemlig Sagn og Kvad, der aabenbare, at Germaners og Nordboers Hedenskab var ingenlunde mindre *aandeligt* end Grækers og Romeres, skjøndt det endnu ei havde udviklet en tilsvarende borgerlig Orden, og forfinet Leve-Maade, og deels fremlyser det Samme af Neophyternes og deres Tungemaals Bekvemhed til boglig Konst. Meget mere indrømme vi, at der i det Mindste paa Island laae en heel poetisk-historisk Literatur paa Læberne, der kun trængde til en Fødsels-Hjelp, den *maaskee* ogsaa uden Christendom kunde faaet, og jævnsides dermed vilde sikkert ogsaa Borger-|US:711Samfundet og det daglige Liv paa en egen Maade udviklet, beroliget og gestaltet sig i Norden; men netop ved ret at overveie disse Ting, opdage vi den vidunderlige Sammen-Virkning af Folkenes Natur-Kræfter med Christendommens overnaturlige Kraft, som aabenbarer Aandens mesterlige Styrelse. Hvad enten vi nemlig læse *Cædmons* og *Otfrieds* Paraphraser, eller de gamle islandske Bøger, da see vi strax, at det var i det Høieste Bibel-*Historien,* der opfattedes med noget Liv, og vi kan tænke os til, at ligesom det ebraiske Sprog, ligefra Folkets Barndom, var med Flid udviklet til Propheternes Tjeneste, og ligesom det hedensk udviklede græske Sprog maatte undergaae en egen Bøining og tildeels Opløsning, for at Apostlerne kunde bruge det, saaledes maatte ogsaa her den af hedensk Rod udsprungne Udvikling tidlig afbrydes, for at Tunge-Maalene, under Troens og den christelige Tanke-Gangs Virkning paa Folkene, kunde faae en til Udtryk for Bibel-Ordet bedre svarende Bøielighed. Dog, hvad enten vi gjøre os denne Betænkning eller ikke, og hvad enten vi finde Omsmeltningen sørgelig eller glædelig, saa er det lige vist, at i *Engeland og Tydskland,* hvor den beviislig fandt Sted, var Sproget i sin ny Skikkelse langt bekvemmere til at udtrykke Bibel-Ordet end i den Gamle, og naar man betrag|A:132ter *Islænderne,* som ogsaa i denne Henseende foretrak Selvstændighed for Sammensmeltning, maa det vel ogsaa her falde os paa Sinde, at hvem der i Kirken holder paa sit eget Liv, han mister det, men hvem der laaner Herren det, han faaer det med Renter igjen; thi dyrekjøbt er selv den mest glimrende Barne-Skrift, naar Mandens kun bliver en Efter-Ligning og Oldingens kun en Skygge deraf.

Nu lod det vel enstund, som de *gjenfødte* Tunge-Maal endnu

skulde optaget mindre af Bibel-Ordet i sig end de *Oprindelige;* thi de fødtes under *Latinens* Jern-Aag, som neppe undte dem at yttre mindste Livs-Tegn i Kirken, men hvor Aanden, trods alt Papisteri, skaber saadanne Toner, som de der henrive os i Middel-Alderens Sange, der kan han umuelig lade dem hendøe ubrugte, om det end et Øieblik kan synes saa, og hvad der gjennem Aarhundreder i Løn var forberedet, det satte Reformationen pludselig i Lys; thi da udgik de aandelige Millioner, som fødtes og opvoxde under Aaget, løsladte ved Herrens Arm, som Israels Børn af Ægypten, anførte af *Moses* den Anden, af *Morten Luther,* hvis Stav beviser, at Propheters og Apostlers Ord var paa hans *Tunge* blevet levende, medens Værket han udførde vidner om, at det var |US:712skedt ved den samme Kraftens Aand, som skabde Arilds-Kirken, og som drev Skribenterne, hvis Bøger Luther oversatte, hardtad som om deres Grund-Sprog kun havde været Angel-Sachsisk.

Nu var det vist nok tungt, at *Luthers* Bibel blev en *aandelig* Stereotyp, saa Meldingen om Bibel-Ordets *Gjenfødelse* toges for dets sluttede *Levnets-Beskrivelse,* det var saare tungt, da hermed tillige fulgde den Vildfarelse, at *Ordet* skulde *laane* sit *Liv af Beskrivelsen,* men dog skal vi ikke blot mærke, at begge Dele var, *efter Omstændighederne,* det Bedste, der kunde skee, vi skal ogsaa |**A:133**lære, at *Morten Luther,* som en prophetisk Ypperste-Præst, er det store *Forbillede,* Ordets Tjenere aldrig, uden Skade, kan tabe af Sigte, end sige overflyve, før *Han-Selv* aabenbares, hvem vi skal møde i Skyen! Det attende Aarhundrede har klarlig viist, at den tydske Theologi ei kunde overstige Luthers Bibel, uden at blive enten mystisk-sværmende, eller anti-christelig, og det nittende Aarhundrede vil udentvivl vise, at Luthers Bibel endnu, med hans Psalmer, kan omtrent gjøre hans christelige Lands-Mænd samme Tjeneste, som Mose-Loven og den dertil knyttede Svane-Sang gjorde Israel, fordi det vist vil gjælde om Luther i Tydskland, hvad Herren sagde om Moses, i *Sammenligning* med de følgende Propheter, at med ham talede Herren ikke i Syner og Drømme, men som en Mand taler med sin Næste. Saaledes kan og skal det ikke være med hele Herrens Menighed; thi den kan og skal ikke oversættes paa *Tydsk,* hvad den dog i *alle* Henseender maatte, for at have *saaledes* Gavn af Luther; men alle christelige Skrift-Kloge skal Luther svæve *levende* for Øine, som den store Prophet, der forkynder Herrens Død, indtil *Han-Selv* kommer, og som den store Tugte-Mester til Christum, der, prøvet i Fristelse, luttret i Kamp, og kronet ved Maalet, taler af *Erfaring, taler* endnu efter Døden, og lærer os bedre end nogen Anden, at kjende Dødens Magt over Ordet i Skriften, og at overvinde den, med Bøn og Flid og Selv-Fornægtelse, i *Troens Kraft!* Bog-Staven i et dødt og fremmed Sprog er nemlig, som Drengen, de *Skrift-Kloge* førde til Herrens Discipler for at friste og beskjæmme dem, *maalløs* fra Barns-Been, og ligesom

besat af en *død* Aand, der kun farer ud ved Bøn og Faste, og haver ynkelig kastet den baade i *Ilden* og i *Vandet* for at fordærve den. I Morten Luther viste Herren os, at Han kunde og vilde lade den *Stumme* synge |A:134med Fryd; men skal det nytte os, da maae |US:713vi gjøre Luthers Gjerninger: tage den Maalløse kjærlig i vor Favn, bære den til Herren, og sige *tilbedende:* kan Du noget, saa hjelp! og naar Han svarer: ja, *kan* Du troe? da maae vi *kunne* svare grædende: Herre! jeg troer at Du kan afhjelpe min Vantro! Det var derfor ingenlunde Feilen hos de lutherske Præster, at de lærde *deres* Bibel, saavidt mueligt, *udenad,* thi deri fulgde de Luthers herlige Exempel, og benyttede den store Fordeel at have en til Moders-Maalet *knyttet* Vulgata, langt lettere at lære, og langt livligere end den Latinske, som Luther maatte fordøie; men deri stak Feilen, at Lutheranerne, i Henseende til Bibel-Ordet, var nær ved at glemme Christus over Luther, og Luther selv over hans Bogstaver, og kunde ei engang den levende Luther selv gjøre Skriften levende i sig, da kunde den Døde naturligviis endnu mindre gjøre den store Almagts-Gjerning i sine Discipler. Det er da Sagen, vi maae ingenlunde troe *paa* Luther, eller tænke, at hans *Reliqvier,* skjøndt der er skedt saa store Mirakler ved dem, at de bør skrinlægges under Alteret, kan opvække en *Lazarus;* men det er vor egen Skade, hvis vi *ikke troe ham,* den Guds Tjener, som var en tro Hus-Holder, troe hans Vidnesbyrd om Bibel-Stavens vidunderlige Opvækkelse, ved Herrens Aand, i den troende Skrift-Kloges *Hjerte* og paa hans *Tunge;* thi *Bibel-Ordet* siger sikkert om ham, som Herren om Døberen: han vidnede for Sandhed, og skjøndt jeg ikke trænger til nogen Mands Vidnesbyrd, fordi jeg har et større i Daaden, som Faderen lod mig udrette, saa trænge I dog høilig til at vide, at han var et luende og skinnende Lys! Vist nok skal hver Stamme med et eget Moders-Maal bede Herren om en bedre Bibel til daglig Brug, end *Skyggerne* af Luthers, og sikkerlig vil Han høre vor Bøn, naar den kommer fra Hjertet, og visselig |A:135var derved en stor Steen lettet baade for Præster og Menigheder; men dog maae vi aldrig glemme, at hvad der gjælder om al Skrift, gjælder dobbelt, ja vel tredobbelt om en god *Bibel-Oversættelse:* at den er langt meer til Oplysning og Veiledning, end til Oplivelse eller egenlig Opbyggelse, og det blev altid kun en daarlig Præst, der ei vilde bruge meer af sin Bibel, end han fandt livlig udtrykt i den bedste Oversættelse, ligesom det da ogsaa kun er et mat og sygeligt Liv der, hos Andre end *Poeter,* følger et Ord, vi ei have begravet i vort *Hjerte,* til en ærefuld Opstandelse i *Herren!* Naar vi i vort Moders-Maal kan finde en Tale-Maade, der, efter vort Skjøn, udtrykker den Bibelske baade fyndig, smukt og nøiagtig, da maae vi nødvendigviis glæde os |US:714derover, som over et stort Bytte, men hverken maae vi i Bogen, der især skal være til Oplysning, for nogen Priis opoffre *Nøiagtigheden,* ei heller maae vi, i den *poetiske* og *dogmatiske*

Deel, hvorom Talen egenlig er, stole videre paa vort Skjøn, end som paa en Sikkerhed for, at hvad vi fandt var *indtil videre* det Bedste; thi med dybere Indsigt i Grund-Sproget, eller med mere Styrke i Moders-Maalet, kunde det maaskee dog opdages, at Bibel-Ordet lod sig oversætte enten mere nøiagtig, eller, Nøiagtigheden uskadt, mere levende. Hertil kommer endelig, at selv naar vi havde en *fuldkommen* Bibel-Oversættelse, hvis Muelighed jeg ingenlunde tør nægte, da jeg meget mere tænker, at en Saadan sikkert ensteds vil engang udvikle sig af Aandens og Menighedens vidunderlige Sammen-Virkning, selv da vilde Bibelens *naturlige* Livlighed være langt mindre end mange andre Bøgers, fordi den aabenbar er indrettet til at læses med en egen Vidunder-Tro, og da at være Redskabet til en langt større Livs-Udvikling, hos den *christelige* Læser, end noget enkelt Ord af vores kan levende udtrykke, eller noget Bogstav *naturlig* |A:136betegne. Naar vi nemlig undtage *Herrens* egne Taler, især hos Johannes, og denne Discipels Tale, der ogsaa som Skribent bør have det Navn, at han døer ikke, da er det dog nok kun mindre Brud-Stykker af Skriften, der, selv i en uforbederlig Oversættelse, lod sig læse med den Velbehagelighed, der *naturlig* driver Andre end de meget poetiske Læsere, til at tage Skrift-Ordet levende i Munden, og uudslettelig indprente sig en Bogstav-Række; thi det er igjennem de skjønne, vellydende *Tale-Former* Aanden i Skrift paa en Maade *naturlig* tiltaler os, og disse Tale-Former (hvorpaa desuden Sprogenes Forskjellighed har stor Indflydelse) ere i Bibelen for det Meste med Flid sønderbrudte. Selv den historiske Form har, især i det Ny Testamente, lidt meget, deels for Korthedens og deels for Tydelighedens Skyld, saa det er kun de mageløse Begivenheder, den fremlysende Sanddruhed, og de himmelske Taler, som desuagtet gjør Johannes-Evangeliet til et bogligt Vidunder selv for dannede U-Christne; men dog er det især Psalmerne, Seer-Talerne, og Apostel-Brevene, hvor Læseren næsten uophørlig maa savne de tilsvarende Tale-Former, saa det aabenbar kun er *Troens Aand,* der kan gjøre denne uundværlige Deel af Skriften til en kjær og daglig Læsning, kun Troens Aand, som kan sammenføie og oplive disse Reliqvier, der vel maae lignes ved Israels fortørrede, i Dalen adspredte Been, om hvilke Herren sagde til Propheten: du Men|US:715neske-Søn, mon disse Been kan blive *levende?* Hvem der kjender Luthers Forhold til Skriften, og har Øie for Lignelser, vil udentvivl selv bemærke, at der ved hans prophetiske Ord virkelig kom Liv i Vulgata-Dalens fortørrede Been, saa de *rørde sig* og nærmede sig hinanden til Sammenføining, ja gestaltede sig virkelig med Liv og Aand, men kun *prophetisk,* for Luthers Øine, saa det store Vidunder, hvorved de aabenbar, med Kjød og Sener, og |A:137med Aand i sig, skal opreises, og staae paa deres Fødder, mangfoldige i Tal, det er hvad vi ufortrøden, som Herrens Med-Arbeidere, skal arbeide paa, i det vi trykke Benene til

vort Hjerte, hvor de skal beklædes, sammenføies og levendegjøres af Aanden.

Naar vi fra dette Stade betragte Skrift-Brugen i den lutherske Menighed, da see vi paa den ene Side de Skrift-Kloge i deres *Systemer* med Staal-Traad sammensætte en Been-Rad af et vidunderligt Kæmpe-Legeme, medens paa den anden Side de poetiske Naturer enten sammentvang de Been, der laae dem nærmest, i en regelløs poetisk Form, eller stræbde mystisk at sammenpine dem til et himmelsk Billede af deres egen chaotiske Mikro-Kosmos. Med Rette have det attende Aarhundredes Læsere og Lærde lastet begge Dele, lastet de gamle Dogmatiker for deres Dødhed, de fleste gamle Psalmer og Prædikener for Smagløshed, og det mystiske Uvæsen som Gjøgleri og Blænd-Værk; men hvad de krævede og gav isteden, var dødt og aandløst Hedenskab, i Efterligning af stive romerske, eller flydende franske Former, hvori Bibelen skulde finde og tabe sig, og det var den *sorte Død* i Christenheden.

Nu skal vi da have lært, at den organiske Sammen-Føining af de bibelske Brud-Stykker til et fuldendt theologisk System, *i Tidens Løb,* ligesaalidt kan finde Sted uden i et prophetisk Forbillede og i et livløst Skygge-Værk, som *Menigheden* anderledes, før Herren kommer, kan gestalte sig til Hans Legeme, eller i nogen Henseende christelig *Fuldkommenhed* opnaaes; men at det prophetiske Forbillede desuagtet skal svæve os stadig for Øie, og ved *Livet,* som dets Bestand-Dele har i den kjærlig sammensmeltende Menighed, bevares fra at blive Skygge-Værk. Kun da, naar de enkelte Christne *hjertelig* i Troen tilegne sig Christus heel som han er, kun da er de le|A:138vende Lemmer paa Christi Legeme, og kun naar vi betragte Bibel-*Ordet* som et Billede af *Ordet selv,* der var i Begyndelsen hos Gud, havde Livet i sig, og gjorde det til Menneskens Lys, blev Kjød, og boede iblandt os med en Herlighed, som den |US:716Eenbaarnes af Faderen, fuld af Naade og Sandhed, *kun da* blive Ordene i de brudte Tale-Former, der maatte briste for den himmelske Fylde, baade Smaa-Billeder af det Hele, og organiske Ledd i den store Bygning, vi kaldtes og udrustedes til at arbeide paa.

Her skulde vi nu kunne see, hvorledes Prophetien, der vel kan findes i Lære-Standen, men er ei bundet til den, skal svæve over hele Menigheden, og gribe sine Redskaber, hvor Aanden finder dem, samt hvorledes Lære-Standen, ved sin dobbelte Virksomhed, henvises til at dele sine Kræfter, hvorved Menigheden med det samme Bibel-Ord skal baade *næres* og *oplyses,* uden at disse Afdelinger maae udgjøre nogen Mod-Sætning, da Liv uden Lys er dyrisk, og Lys uden Liv kun Skin, medens i Christenheden Alt skal sammenvirke med Aanden til det store Værk, som er de Helliges fulde Uddannelse og Christi Legems Opbyggelse.

Dermed passer ogsaa Indretningen i det *lutherske* Kirke-Sogn,

hvor Troen og Psalmen skal, med de ordenlige Naade-Midler, forbinde Lærd og Læg i Aandens Enighed med Fredens Baand, og hvor de theologiske Professorer ingenlunde skal være videnskabelige Orakler, men bundne Skole-Mestere for de vordende Præster, saa det gjælder kun om, at dette ikke er en livløs Form, men en levende Organisme; thi at de theologiske Professorer maae selv være Præster, vil da følge af sig selv, som man seer hos os, hvor Hjertet, saalænge Troen var levende, ogsaa i denne Henseende bødede paa Hovedets Mangler.

|A:139Det er derfor ingenlunde nogen Feil ved vore gamle Psalmer og Prædikener, at de tit er *dunkle;* thi i vidtløftig Forstand maa al Støv-Tungens Tale om aandelige Ting nødvendig være det, vor Prædiken meer end vor Forelæsning, og vor *Psalme* mest af Alt, da den skal *poetisk* levende udtrykke hvad først hisset kan aabenbares; men derimod er *Livløsheden,* som end ikke maatte findes i de strængest videnskabelige Arbeider af Christne, i en Prædiken utaalelig, og i en Psalme oprørende, saa vore Fædre kan dristig sige til os: var vort *Liv i Aanden* end langt fra som det burde været, saa var det dog mod eders som Dag mod Nat, thi det er selv det sygeligste og ubehageligste Liv i Sammenligning med Døden, om saa end Lig-Kisten er af Chrystal, og Dødninge-Hovedet et Mester-Stykke af parisk Marmor, ja, om saa end Orgelet mechanisk gik saa deilig, at Serapher lyttede!

Men, uagtet vi saaledes med Rette besvare den sorte Døds |US:717Udsættelser paa vore Fædres Liv, maae vi dog hverken være blinde for dets Feil og Mangler, eller haardnakket holde paa dem, saa, medens vi bestride Døden under alle Skikkelser, maae vi ogsaa stræbe at helbrede de Bræk og Saar, der vel ikke i sig selv er dødelige, men er dog Virkninger af en fiendtlig Magt, som staaer i Dødens Tjeneste, forbittrer Livet, og fortærer Kræfterne. Det gjælder her som overalt, at den blotte Kundskab opblæser, kun Kjærlighed opbygger, saa det nytter os slet ikke, om vi tusindgange bedre end Fædrene kunde *beskrive* den rette Skrift-Brug, med samt hele det christelige Liv og Levnet, naar vi ikke have den levende Kilde i vort Inderste, uden hvilken vi selv med prophetisk Gave, og med alle Tunge-Maal i vor Magt, kun var lydende Malme og klingende Bjelder; men derfor er det dog ingenlunde det Samme, om vi bruge Skriften hensigtsmæssig eller ikke, ingenlunde Smaating, |A:140*hvorledes* vi dele, overantvorde og bearbeide det store Sandheds-Ord, der i alle Maader skal ophøie Zions Børn over Grækenlands, og uddanne os til Alt hvad der i Sandhed er smukt og yndeligt, er Priis og Ære værdt. Ligesaalidt derfor, som Apostel-Brevene skal indgyde os Ringe-Agt for de videnskabelige Tale-Former, ligesaalidt maae Psalmerne eller Prophet-Bøgerne avle en saadan for de poetiske, da Form-Bruddet i Skriften ingenlunde er et Stav-Brud over de skjønne og klare Former, men kun, ligesom den

legemlige Død og Opløsning, en nødvendig Følge af Menneskets Synde-Fald, der gjør Alt hvad der hos Mennesket *naturlig* udvikler sig, uskikket til en reen-menneskelig Opfattelse af det Guddommelige. Ligesom Solen formørkedes, Jorden skjalv, og Klipperne revnede, da Herren hensov og stædtes til Jorde, saaledes maatte ogsaa Klarheden vige og Tale-Formerne briste, da det guddommelige Sandheds-Ord lod sig korsfæste for os paa Hedninge-Maal, og lod sig jorde i en Skrift-Grav, der vel var udhugget til en Rig i Jerusalem, men var dog ingenlunde de Helgen-Been værdig, der ei skulde see Forraadnelse. Deraf følger imidlertid ingenlunde, at jo *Bibel-Ordet* i Tidens Fylde kan aabenbare sin Herlighed i klare og deilige Former, som Aanden skaber paa dannelige Støv-Tunger; thi det er jo dog kun et Billede af det store Vid-Under, at Gud sendte os sin Søn, *født af en Kvinde,* og Loven underdanig; og det svarer saa ganske til den store Plan, Stat-Holderen i Christi Rige, som er Hans Aand, øiensynlig har iværksat, at oplyste Christne ei kan tvivle om, det jo vil lykkes. Hvorvidt de ebraiske Tale-Former ere brudte i Skriften, eller hvorvidt |US:718de, naar det tilsvarende Tunge-Maal *levende* tilhørde os, vilde findes saa klare og skjønne, som de store prophetiske Grund-Former kunde være, det er et videnskabeligt Spørgsmaal, der vil |**A:141**meget til at besvare grundig, men øiensynligt er det, at hvor Troens og Bibelens *Aand* har omsmeltet Sprogene, der er disse ei blot blevet bøieligere efter Bibelen, men ogsaa danneligere til allehaande klare og yndige Former, saa Christi Aand har i Gjerning og Sandhed beviist, det er hans Alvor med Budet, at vor Tale skal være yndig, blomstrende, fyndig, og viselig beregnet paa dem den gjælder. Tilvisse er dette Bud, og Menneskets naturlige dertil svarende Fordring, tit paa den urimeligste Maade blevet mistydet eller misbrugt, og aldrig grovere end i den sidste Tid, da det Naturliges, det Skjønnes, det Yndiges og Klares Tals-Mænd syndes reent at have glemt, at *Ordet* maa *fremfor Alt* være *levende,* og de *Christnes* Tale *fremfor Alt* være *christelig;* men ingen Mis-Tydning eller Mis-Brug maa gjøre os bange for at følge og indskjærpe Sandhed, skal kun gjøre os varsomme i Udviklingen, saa vi altid lægge *Over-Vægt* paa Hoved-Sagen, og advare de Christne med Ord og Exempel for den Daarskab at uddanne Formen paa Aandens Bekostning, eller at ville give sin Tale mere Klarhed og Ynde, end der paa vort Tunge-Maal eller dog paa *vore Læber* lader sig forene med Ordets Kraft og christelige Liv. Det var derfor i sin rette Orden, at *Morten Luther,* uden at ændse andre Regler end Aandens og Livets i ham selv, udtrykde sig, i Sang, i Prædiken og Skrift, saa levende, som han det mægtede, men deels skal vi ogsaa finde, at der i hans som i alle store Poeters Tale er en dyb og mægtig Grund-Tone, der behersker Formen, saa den, trods alle Smaa-Bræk, dog i det Hele bliver yndelig, og deels skal vi have den Forstand, at de prophetiske

Anførere i Tunge-Maalenes aandelige Udvikling bære saa at sige et heelt følgende Tids-Rum i sig, der kun dunkelt og spirende kan gestalte, ingenlunde udfolde og uddanne sig i deres *levende* Ord, der er en |A:142Kraft-Sæd paa Jorden, hvoraf mangfoldige og høist forskjellige, kun i Aanden forenelige Vexter skal, i Tidens Løb og i Slægternes Følge, udspringe og udvikle sig. Men deri stikker Feilen, at ligesaalidt som de *ordenlige* Redskaber have de *Over-Ordenliges* Kald, Kraft og Livs-Fylde, ligesaalidt skal de stræbe at efterligne hvad de kaldtes og udrustedes til at bearbeide, og naar derfor hos Morten Luthers Discipler det aandelige Ord blev langt mindre yndigt, klart og ordenligt, end det var hos ham, da var det, fordi Di|US:719scipelen vilde være over sin Mester, ligesom det paa den anden Side var en Frugt af Aandløshed, naar Ordet kun blev en Skygge, eller dog kun en Gjenlyd af Luthers. Det er derfor yderst mærkeligt, at i *Norden,* hvor man længst og inderligst knyttede sig til Luther, finder man mindst slavisk Efterligning, og mest levende Bearbeidelse og Udvikling af hans Ord, i Forening med Bibel-Ordet, som Grund-Sæden for den hele Jord, og Hoved-Kilden for al den ganske Christenhed! Hos os fattes vi derfor ingenlunde Exempler paa den *ordenlige* Skrift-Brug, hvorved et enkelt sammenhængende Brud-Stykke, enten af den hellige Historie, af Prophetien eller af Lærdommen, er blevet levende for Ordets Tjener, og enten gestalter sig til en Psalme, eller udvikler sig til en Prædiken i Tunge-Maalets Aand, yndelige selv for dem, som ikke ynde Troen. Kun Skade, at hvad der skulde være den ordenlige, sædvanlige Præste-Brug af Bibel-Ordet, maatte selv hos os snarere kaldes sjelden og over-ordenlig, saa den maa mærkelig udbrede sig, før det kirkelige Ord igjen kan blive et for Menigheden og selv for Verden høirøstet og slaaende *Vidnesbyrd* om Troens og Bibel-Ordets mageløse Liv og Kraft, og dermed *om Christendommens Sandhed!*

Naar disse Ting begynde at skee, da vil Menigheden vaagne, reise Hovedet i Veiret, og føle, at Forløsningen af |A:143Dødens Lænker stunder til, og først da, naar Ordets Liv og Menighedens Levnet vidner kraftelig om *Herrens* Nærværelse, og om Hans *Aands* Magt over alt Kjød, Magt over Verdens Væsen, og over alle Omskiftelser i Tidens Løb, *først da* kan vi hjemle og tilegne os *det historiske Vidnesbyrd* om Troen, vi bekjende, om dens vidunderlige Kraft til at herske midt imellem sine Fiender, til at knuse Klipper som Leer-Kar, skabe Kæmper af Rør, og Abraham Børn af Stene, ja Kraft til at skabe det evige Livs uforkrænkelige Haab i fortvivlede Sjæle, Kjærligheds levende, himmelske Væld i frosne, udtørrede Aarer; *først da* kan ogsaa dette store og gyldige, men i sig selv døde Vidnesbyrd, af det *Forbigangne* om sig selv, oplives, oplyses, udvikles og forklares, til Menighedens Gavn og Glæde, til Overveielse for alle Sandheds Venner, og til Beskjæmmelse for dem, som hade Zion, og som forarges over Korset, skjøndt de maae

bekjende, at Zions Sang er liflig over Grækenlands, og Korsets Høvding en Helt, hvis Navn og Bedrifter vidt overstraale Alt hvad kæmpeligt kaldes, fra Østen til Vesten, fra Syd og til Nord!

|US:720At nemlig Christi Evangelium lyder *kjærlig,* naar det i Kirken lyder som en Tidende om det store Kjærlighedens Jær-Tegn, at Gud hengav sin eenbaarne Søn, og at den Eenbaarne godvillig fornedrede og opoffrede sig selv, for at den syndige, under Lovens Aag trællende, under Dødens Dom sukkende, for det yderste Mørke skjælvende Menneske-Slægt kunde, ved Troen paa den Eenbaarne, renses, opreises, forløses, frigjøres, gjenfødes og fornyes til et levende, venligt, evigt og frydefuldt Samfund med den Gud, hvis rette Navn er Fader, og hvis Grund-Væsen er Kjærligheden selv, at dette Evangelium, der kalder alle Mennesker, og udelukker Ingen, som vil komme at kjøbe uden Penge, og drikke uforskyldt af Livets Væld, see, det er soleklart, |**A:144**og dette er *Troens kirkelige Vidnesbyrd,* som, naar det er *levende og kraftigt,* nødvendig maa gjøre et dybt Indtryk paa alle dem, der føle, at det naturlige Menneskes Vilkaar virkelig ere saa bange og beklagelige, som *Evangeliet* forudsætter.

Om nu Christi Evangelium virkelig er den Guds Kraft til Salighed, for de Troende, som Det udgiver sig for, altsaa, om Det farer med *Sandhed,* eller skuffer kun de Lettroende med falske Løfter, det, seer man strax, er et Spørgsmaal, *Erfaringen* alene kan besvare, med mindre Nogen kan *uimodsigelig* bevise, at Evangeliet enten forudsætter en aabenbar Løgn, eller lover *aldeles umuelige Ting;* men denne *Erfaring* kan kun hos de *Troende* være indvortes, da de, som ikke troe, vel, ved at høre Evangeliet, kan *indvortes erfare* Dets *Kraft,* men maae nødvendig blive troende, for selv at erfare, hvad Troen formaaer. Hvor imidlertid Evangeliet finder Indgang, annammes og bekjendes, der blive de Troende, som en christelig Menighed, Gjenstand for den *udvortes Erfaring,* saa man, uden at være Christen, kan slutte fra Troens øiensynlige Virkninger til deres usynlige Aarsag, ligesom man slutter fra Verden til Skaberen.

Denne Erfaring kan nu igjen være enten den *daglige,* som er fælles for alle dem, der omgaaes med Christne, eller betragte dog deres Levnet, eller den *egenlig historiske,* der er særegen for hvem der kjender den christelige Menigheds Historie.

Denne Historie er det nu aabenbar, de Christne *videnskabelig* maae beraabe sig paa, som gyldigt Vidnesbyrd om, at Evangeliet ingenlunde skuffede de Troende, men yttrede en guddommelig Kraft til at gjøre dem usigelig bedre og lykke|US:721ligere, end det naturlige Menneske er, samt at den Kraft, der indførde, udbredte og vedligeholdt Troen |**A:145**i en fiendtlig Verden, aabenbar er den samme guddommelige Al-Magt, som Verden skabdes ved og beherskes af, og som umuelig kunde fulgt og fremmet Troen, hvis

det ikke havde været *Sandheds-Tro*. Ved denne *Vidne-Førsel* maatte der i Kirkens Old-Tid nødvendig lægges Over-Vægt paa den *evangeliske* Historie, maa der i vor Tid ligesaa nødvendig lægges Over-Vægt paa det Lutherske Tids-Rums Historie, der kan sikkres mod alle Indvendinger, og naar Troen ikke anfægtes af Jøder, Tyrker eller udøbte Hedninger, men, som i vore Dage, af Folk i Christenheden, der aabenbar have Troens Virkninger at takke for al den Oplysning og Udvikling, hvormed de bestride den, da er den første Deel af dette Vidnesbyrd uigjendriveligt, og den anden Deel lod sig kun afvæbne ved at opvise en *modsat Betragtning* af Forholdet mellem Gud og Menneske, der havde virket med ligesaa stor Kraft, ligesaa vidt og ligesaa længe som Christendommen.

Det er imidlertid indlysende, deels at denne Vidne-Førsel er en Skole-Sag, hvorom de uchristelige Bog-Lærde, til Verdens Ende, kan tvistes med de Christelige, og at der hører mere Kundskab og Indsigt, end Mængden kan have, til at bedømme Tvisten, deels det, og deels at Evangeliet maa ogsaa have Liv og Kraft paa *vore Læber,* Troen ogsaa virke kraftig og velgjørende gjennem sine *nærværende* Bekjendere, dersom det historiske Vidnesbyrd skal have noget *Liv,* og klarlig knytte sig til den Tro *vi bekjende,* og derfor er alle Christne, men især deres Lærere, kaldte til at være *personlige Vidner,* i Ord og Gjerning, om Troens Sandhed og guddommelig saliggjørende Kraft! At nemlig den christelige Tro skjænker Mennesket en overnaturlig Kraft til at overvinde sig selv og Verden, og til kjærlig Opoffrelse for Gud og Næsten, det skal hele Menighedens Levnet *bevise,* og at denne over-naturlige Kraft |A:146er *Sandheds* og *Kjærligheds* Aand, det skal *Sanddruheden* og *Hjerteligheden* i al vor Tale om Ting, som Verden kjender, gyldig *bevidne;* thi kun da afhjemles ved os det Vidnesbyrd, de forbigangne Slægter i Liv og Død have givet de Christnes Tro paa hvad intet Øie saae, og intet Øre hørde!

Her er det i Øine faldende, at Enhver, hvem det er om Sandhed og om Menneske-Vel at gjøre, han være saa Christen, Tyrk eller Hedning, maa inderlig ønske, at de, der godvillig bekjende sig til den christelige Tro, kom igjen til at staae adskildte, som et |US:722eget Samfund, fra dem der, skjøndt de kaldes Christne, aabenbar forkaste eller dog ringeagte Troen; thi før kan *Erfaringens Vidnesbyrd* om Troen *umuelig klare sig,* da den ligesaalidt bør bære sine Fienders og Foragteres Brøde, som den har mindste Krav paa deres Dyd og Oplysning, der dog ogsaa umuelig kan hævde sig, som Natur-Phænomener, før de, udtrædende af det christelige Kirke-Samfund, langt fra at tabe sig, kjendelig voxe og fordunkle de Christnes! Føie vi hertil, at oplyste U-Christne umuelig uden U-Ærlighed kan blive i et Samfund, hvor de skal bekjende en Tro, de ikke har, og at Sandheds Venner umuelig kan kalde dem Brødre i Aand, der fornægte den Tro, de selv bekjende, da maa ethvert

fornuftigt Menneske indsee, at vel gjør det den christelige Tro en besynderlig Ære, at dens Fiender vil hedde *Christne;* men dog maae de Troende, baade for at bevise deres egen Sandheds-Kjærlighed, og for at klare det Vidnesbyrd de skylde Troen, saa skarpt som det er dem muligt, skille sig fra Troens aabenbare Fiender og Fornægtere, om det saa end ikke var mueligt, uden at gaae i de gamle Vidners Spor, som ved Maalet saae Himlen aaben, og Menneskens Søn staae ved Guds høire Haand!

|A:147Her vil vi standse, med *Ham* for Øie, det sanddru og trofaste Vidne om *Sandheden, Veien* og *Livet,* fuldgyldigt, skjøndt han vidnede *om sig selv,* fordi han sagde kun hvad han *vidste,* og vidnede hvad han havde seet, og fordi han var ikke ene, men *Faderen* var med ham, og *Aanden,* den Sandhedens Aand, der udgaaer fra Faderen som Kjærligheds Almagt, hvilede paa ham, saa hans *Ord* var *Liv* og *Aand,* hans Gjerninger den almægtige Kjærligheds øiensynlige Værk, hans Død paa Korset en menneskelig Beseigling, men hans Opstandelse og Himmel-Fart en guddommelig Forklaring af hans Vidnesbyrd om *Brødet,* der i ham nedsteg fra Himmelen at give Verden Liv, om Hvede-Kornet, som jordede og opløste sig selv, for at fylde Jorderig med Grøde!

Ja, *Han* staae os lyslevende for Øine, som *Broder* til de *Mindste* i Guds Rige, og dog langt større end Engelen, der gik for hans Ansigt, som sin egen og Guds Riges store *Prophet,* som *Ypperste-Præsten* evindelig, af Melchisedeks Orden, og som *den gode Hyrde,* der satte Livet til for Hjorden, og er selv den *levende Dør,* udenom hvilken der, selv for Over-Engle, end sige da for Støvets Børn og Dødens Fanger, er ingen Adgang til Faderen, eller Indgang i de liflige Værelser, hvor de Forklarede skal hvile med Fryde-Sang fra deres |US:723Arbeide, medens Kjærligheden evig gestalter sig i dem, ved det ubeskrivelige Jær-Tegn, der skal forklare *Ham,* den evige Fader, som *er af sig selv,* og af Hvem alle Ting ere!

Jesus Christus, Gud og Mand, Herren og Hovedet, i hvem vi have Fred med Gud, og Børne-Ret til Riget, Barne-Deel i det evige Liv, Han være med os, og af Ham, af *Ordet,* som levende begriber sig selv i Faderens Skjød, og hvis Liv er Menneskets Lys, af Ham være *Bibel-Ordet, i og med Aanden,* os et *levende Billede!* |A:148Da vil Han gjennem dette Ord ogsaa gestalte sig, efter Troens Maal og sin himmelske Viisdom, i vore *Evangelister* og *Propheter, Hyrder* og *Lærere,* og i den ganske Menighed, som var, som er, og som skal daglig klarere vorde hans udtrykte Billede, hans virkelige Aande-Legeme, *hans* kjærlige Fylde, som opfylder alle Ting i Alle, ja, i hvem det behagede Faderen, at Guddoms-Fylden skulde ogsaa legemlig boe!

Lad da Verden kun murre og knurre, kun raabe Ak over vor Daarskab, og Vee over Troens dristige Tals-Mænd; aldrig skal den dog *da* kunne nægte, at denne Daarskab har et Vidnesbyrd, al

Verdens Viisdom smertelig maa savne, og at denne Tro har Tals-Mænd, hvis Helte-Mod man selv fnysende maa beundre, hvis Forstand man nødes til at indrømme, og hvis Barne-Glæde man vel kan spotte med, men maa dog sukkende misunde dem!

N. F. S. Grundtvig.